

ΕΤΟΣ Β'

ΜΑΡΤΙΟΣ 1909

ΑΡΙΘ. 3

ΜΑΡΤΙΟΣ 1909

ΜΗΝΟΛΟΓΙΟΝ

ΜΑΡΤΙΟΣ

Ἡμέραι 31—Ὁ ἥλιος εἰς τὸν Κριόν

Ν.	Π.	Ἡμ.ἐβδ.	Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας 12, ἢ νύξ 12.
14	1	Κυριακή	Γ' τῶν Νηστ. Τῆς Σταυροπο. Εὐδοκ. ὁσ.
15	2	Δευτέρα	Ἡσυχίου τοῦ Συγκλητ. Εὐθαλίας μάρτ.
16	3	Τρίτη	Εὐτροπίου, Κλεονίκου καὶ Βασιλίσκου
17	4	Τετάρτη	Γερασίμου ὁσίου τοῦ ἐν Ἰορδάνη.
18	5	Πέμπτη	Κόνωνος, Ἀρχελαίου, Εὐλογίου, Εὐλαμπ.
19	6	Παρασκ.	Τῶν ἐν Ἀμωρίῳ 42 μαρτύρων.
20	7	Σάββατ.	Βασιλέως ἐπισκόπου Χερσῶνος κλπ.
21	8	Κυριακή	Δ' τῶν Νηστ. Θεοφυλάκτου ἐπισ.
22	9	Δευτέρα	Τῶν ἐν Σεβαστείῳ 40 μαρτύρων.
23	10	Τρίτη	Κοδράτου μάρτυρος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ.
24	11	Τετάρτη	Τοῦ Μ. Κανόν. Σωφρονίου ἀρχιεπ. Ἱερ.
25	12	Πέμπτη	Θεοφάνους τοῦ ὁμολογητοῦ.
26	13	Παρασκ.	Τοῦ ἀκ. ὕμν. Ἀνακ. λειψ. Νικηφ.
27	14	Σάββατ.	Βενεδίχτου τοῦ ὁσίου.
28	15	Κυριακή	Ε' Νηστειῶν, Ἀγαπίου μ. καὶ συναυτῶ.
29	16	Δευτέρα	Σοβίνου, Ἰουλιανοῦ καὶ Κομανοῦ μ.
30	17	Τρίτη	Ἀλεξίου τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ.
31	18	Τετάρτη	Κυρίλλου ἀρχιεπ. Ἱερ. τῶν ἀγ. Μυρίων
1	19	Πέμπτη	Χρυσάνθου καὶ Δαρείας μαρτύρων.
2	20	Παρασκ.	Τῶν ἐν τῇ Μον. ἀγ. Σάββα ἀναιρεθέντων
3	21	Σάββατ.	Τοῦ Λαζάρου. Ἰακώβου τοῦ ὁμολογ.
4	22	Κυριακή	Τῶν Βαίων. Βασιλείου ἱερομ. Δρεσίδος
5	23	Δευτέρα	Μ. Δευτέρα Νίκωνος ἱερομ.
6	24	Τρίτη	Μ. Τρίτη. Ζαχαρίου τοῦ ὁσίου.
7	25	Τετάρτη	Μ. Τετάρτη. Εὐαγγελισμὸς τῆς Ὑπερ.
8	26	Πέμπτη	Μ. Πέμπτη. Ἡ Σύναξις τοῦ Ἀρχαγ.
9	27	Παρασκ.	Μ. Παρασκευῆ. Ματρῶνης τῆς ὁσ.
10	28	Σάββατ.	Μ. Σάββατον. Ἰλαρίωνος τοῦ Νέου.
11	29	Κυριακή	ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ. Μάρκου ἐπ.
12	30	Δευτέρα	Ἰωάννου τοῦ συγγραφέως τῆς Κλίμακ.
13	31	Τρίτη	Ἰπταίου ἱερομάρτυρος ἐπ. Γαγγρῶν.

ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΕΛΗΝΗΣ

2	Μαρτίου	Σελήνης τελευταῖον τέταρτον ὥρα 9 λ. 45 μ. μ.
8	»	Σελήνης πρῶτον τέταρτον ὥρα 6, λεπτ. 23 π. μ.
23	«	Πανσέληνος ὥρα 10. λ. 2 μ. μ.
31	»	Σελήνης τελευταῖον τέταρτον ὥρα 4, λ. 4 μ. μ.

ΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΑΚΩΝ

Α'	Κυριακή 1 Μαρτ.	Μαρκ. η' 34—θ' 1
Β'	Κυριακή 8	» Μαρκ. θ' 17—31
Γ'	Κυριακή 15	» Μαρκ. ι' 32—45
Δ'	Κυριακή 22	» Ἰωαν. ιβ' 1—18
Ε'	Κυριακή 29	» Ματθ. κη' 1—20

ΜΕΓΑΛΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

1	Μαρτίου	Τῆς Σταυροπροσκυνησεως
21	»	Τοῦ Λαζάρου
22	»	Τῶν Βαίων.
25	»	Ἐὐαγγελισμὸς.
29	»	Το Ἅγιον Πάσχα.

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΖΩΩΝ

ΝΙΚ. Κ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ

Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Π. Φυλῆφ Ζωολογικοῦ Κήπου

Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΜΥΡΜΗΚΩΝ

Οἱ συναιτερισμοὶ καὶ ὁ κατὰ κοινωνίας ἡ κοινότητος βίος τῶν ζώων, ὡς ἐξητάσμεν τοῦτον εἰς δύο προηγούμενα ἄρθρα (Ἰδ. Παράρτημα Ἀθηνῶν τεύχος β' καὶ γ'), ἀπαντῶσιν οὐχὶ μόνον μεταξὺ τῶν τελειότερων ζώων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἀτελεστέρων τοιούτων καὶ μάλιστα παρά τισιν ἐξ αὐτῶν εἰς βαθμὸν καὶ τρόπον προκαλοῦντα τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν ἡμῶν.

Οὐχὶ μόνον ἀπλῆν συμβίωσιν πλειόνων ἀτόμων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ὅπως διὰ τοῦ μεγαλειτέρου ἀριθμοῦ καὶ ὄγκου των δύνανται ταῦτα εὐκολώτερον νὰ προμηθεύωνται τὴν τροφήν των ἢ νὰ ἀμύνωνται κατὰ τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν, ἀλλὰ ὀργάνωσιν κοινωνικὴν, ὀργάνωσιν πολιτικὴν, παρεμφερῆ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν πρὸς τὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, ἀνευρίσκομεν εἰς τινὰ τῶν ἀτελεστάτων τούτων ζώων, πρὸς τὰ ὅποια ὁ ἄνθρωπος μετὰ περιφρονήσεως προσβλέπει καὶ ὡς ἀνάξια λόγου ποδοπατεῖ. Ὡς παράδειγμα ἐμφαντικὸν ἔστωσαν ἡμῖν οἱ μύρμηκες, τῶν ὁποίων τὸν βίον θὰ ἐξετάσωμεν ἐν ὀλίγοις.

Οἱ μύρμηκες, κατὰ τὴν ἔκφρασιν πολλῶν φυσιοδιφῶν, εἶνε μεταξὺ τῶν Ἐντόμων ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος μεταξὺ τῶν λοιπῶν Θηλαστικῶν. Ἡ σπουδὴ τῶν κοινωνιῶν τῶν μυρμηκῶν παρουσίασε τοιαύτας περιέργους καὶ ἀξίας λόγου σχέσεις, ὥστε δικαίως ἐθεωρήθησαν οὗτοι ὡς κατέχοντες τὴν ἀνωτάτην θέσιν μεταξὺ τῶν Ἐντόμων, καὶ δὴ μεταξὺ τῶν Ὑμενοπτερόων Ἐντόμων, τῶν Ἐντόμων δηλονότι τῶν ἔχόντων τέσσαρας πτέρυγας ὕμενώδεις, ὡς εἶνε αἱ μέλισσαι, αἱ σφήκες, οἱ ψήγες κλπ. Καὶ οἱ μύρμηκες εἶνε πράγματι Ὑμενόπτεροι, καθ' ὅσον καὶ τούτων οἱ ἄρρενες καὶ θήλειαι καθ' ὠρισμένους περιόδους φέρουσι τέσσαρας πτέρυγας μετὰ τὴν διαφοράν ὅτι αἱ πτέρυγές των εἶνε ἐφήμεροι, ἀμέσως δὲ μετὰ

τοὺς γάμους των ἀποπίπτουσι καὶ οὕτω μένουσι καὶ οὗτοι ἄπτεροι ὁμοῦ μετὰ τῶν πάντοτε ἀπτέρων ἐργατῶν μυρμηκῶν. Ὡς ἐκ τούτου βλέπομεν συνήθως τὰς κοινότητας τῶν μυρμηκῶν ἀποτελουμένας ἐξ ἀπτέρων μόνον ἀτόμων, τὰ ὅποια, μὴ δυνάμενα νὰ ἰπτανται εἰς τὸν ἀέρα, ἀναγκάζονται νὰ βυθίζωσι καὶ ν' ἀνκρηχῶνται ἐπὶ τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ ἐδάφους ἢ καὶ ἐπὶ τῶν δένδρων.

Ἀναμφιβόλως δὲ εἰς τὴν σταθερὰν ταύτην καὶ διηνεκῆ συνάφειαν καὶ προσκόλλησιν οὕτως εἰπεῖν τῶν μυρμηκῶν πρὸς τὸ ἔδαφος, ἀναπτύχθησαν ἐξ ἀνάγκης ὡς ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν περὶ τὴν τῶν, ὀφείλεται ἢ τόσον ἀξιοσημείωτος διανοητικὴ ἀνάπτυξις αὐτῶν, ἀναγκάζομένων νὰ ἐπινοῶσι μυρίους τρόπους καὶ μεθόδους, ὅπως ὑπερνικῶσι τὰ ποικίλα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐπιπροσθούντα προσκόμματα κατὰ τὰς ἐκδρομάς των πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς τροφῆς των. Ἡ μέλισσα, κεκτημένη τὰ πτερὰ αὐτῆς, κατορθώνει διὰ τῆς ταχείας πτήσεως νὰ διασχίῃ τὸν ἀέρα καὶ νὰ μεταβάλῃ εὐκολώτατα ἀπὸ ἀνθους εἰς ἀνθος πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ θρεπτικοῦ νέκταρος· ἐνῶ ὁ μύρμηξ πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ ὀφείλει νὰ διανύσῃ μακρὰς ὁδοὺς ἐπὶ ἐδάφους στερεοῦ καὶ πλήρους λοφίσκων καὶ ὑψωμάτων καὶ ν' ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται πλειστάκις ἐπὶ τῶν φυτῶν, ὑποκείμενος εἰς μυρίας προσβολὰς καὶ κινδύνους, οὓς ἀγωνίζεται διαρκῶς νὰ διαφύγῃ. Συνέπεια τοῦ διαρκοῦς τούτου ἀγῶνος πρὸς τὸ περιβάλλον ὑπῆρξεν ἡ νευρικὴ ὑπερέντασις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ δυνάμεων, ὡς καὶ ἡ τελειοποίησις τῶν ἐταιρικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀτόμων πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τῷ ἀγῶνι περὶ ὑπάρξεως.

Ὁ μύρμηξ, ὡς ἄτομον καθ' ἑαυτὸν θεωρούμενος, παρουσιάζεται ὡς ὄν περροικισμένον διὰ μεγάλης νοημοσύνης.

Ο ἐγκέφαλος του, λίαν ἀνεπτυγμένος, θέτει αὐτὸν ὑπεράνω πάντων τῶν λοιπῶν Ἐντόμων, αἱ δὲ ἐξωτερικαὶ ἐκδηλώσεις τῆς διανοίας αὐτοῦ ἐπιτρέπουν νὰ τὸν θεωρήσωμεν ἀνώτερον καὶ πλείστον Ὀφθαλμολογικῶν ζώων. Τὴν παρκτηρομένην παρὰ τοῖς μύρμηκιν ἀλληλεγγύην μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀτόμων μιᾶς κοινότητος, τὰς συνεννοήσεις καὶ συμφωνίας αὐτῶν πρὸς ἐκτέλεσιν κοινῶς ἔργου, μόλις εὐρίσκει τις εἰς τὰς κοινωνίας τῶν τελειότερων πιθήκων εἰς τὰς ἐργασίας τῶν μικροσκοπικῶν τούτων ἐργατῶν διήκει καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν πνεύμα τάξεως, ἐξασφαλίζον τὴν ἐπιτυχίαν τῶν πολυκρίθμων ἐπιχειρήσεων ἅς ἀναλαμβάνουσιν οὗτοι. Δὲν γνωρίζομεν ἂν πρέπει νὰ τάζωμεν αὐτοὺς ἀμέσως μετὰ τὸν ἀνθρώπου, ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅμως ὀφείλομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν αὐτοὺς μεγάλην νοητικὴν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας καὶ μόνης δύναμιν νὰ ἐξηγηθῶσι τὰ ποικίλα φαινόμενα τοῦ ἰδιωτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τῶν μυρμηκῶν.

Ἀλλὰ καὶ σωματικῶς ἐφοδισμένος ὁ μύρμηξ διὰ μακρῶν καὶ ρωμαλέων σκελῶν καὶ διὰ μυῶν ἰσχυρῶν, ὠπλισμένος διὰ τῶν ὀδοντωτῶν λαβίδων τῶν σιαγόνων του καὶ φέρων ὡς φοβερὸν ἀμυντικὸν ὄπλον συσκευη ἰσχύον, ἀντιμετωπίζει τὸν ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως μετ' ὅλου τοῦ θάρρους καὶ τῆς ζήσεως ἐργάτου καλῶς ὠπλισμένου καὶ ἔχοντος πεποιθήσιν εἰς τὰς δυνάμεις του. Ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶνε ἀπὸ ἀλλοιωμένης τῶν ἐρωτικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ὀρέξεων, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὄργασμοῦ καταπονοῦσι καὶ ἀποχαινοῦσι τὰ ἄτομα. Διότι ὁ ἐργάτης μύρμηξ ἔχει τὰ γεννητικὰ του ὄργανα ἀτροφικὰ καὶ ὡς ἐκ τούτου στερεῖται τῆς ἰκανότητος τοῦ συνουσιάζεσθαι καὶ γεννᾶν τὸ ἔργον τῆς ὠστοκίης εἶνε ἀκαταβλητόν εἰς μίαν ἢ πλείονος ὠστοκίους μητέρας γονιμοποιουμένης εἰς ὠρισμένην ἐποχὴν διὰ τινῶν ἀρρένων, καὶ γεννώσας τὰ ὠά, τῶν ὁποίων τὴν περαιτέρω φροντίδα πρὸς ἐκκόλαψιν, διατροφήν καὶ ἀνατροφήν τῶν νεογνῶν ἀναλαμβάνουσιν αὐτοὶ οἱ ἐργάται ἢ οὐδέτεροι μύρμηκες.

Προκειμένου περὶ τῶν αἰσθησῶν τῶν μυρμηκῶν καὶ τῶν δι' αὐτῶν παρκαχόμενων ἐντυπώσεων, πρέπει νὰ σημειώσωμεν τινὰ καὶ ἰδίαν διὰ τὴν ὄρασιν.

Οἱ μύρμηκες διὰ τῶν συνθέτων ὀφθαλμῶν τῶν δύναται νὰ βλέπωσι τὰ ἀντικείμενα ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως καὶ ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως. Τὸ ἀξιοπεριέργον ὅμως τῆς ὄρασεως τῶν μυρμηκῶν εἶνε τὸ ἐξῆς: Γνωρίζομεν ὅτι τὸ λευκὸν φῶς τοῦ ἡλίου δὲν εἶνε ἀπλοῦν ἀλλὰ σύνθετον ἐκ τῶν ἑπτὰ λεγομένων ἀπλῶν χρωμά-

των τῆς ἴριδος, εἰς τὰ ὁποῖα ἀποσυντίθεται, ὅταν διέλθῃ διὰ διαφανοῦς ὑαλίνου τριγωνικοῦ πρίσματος καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι συνεχῆ ἐγχρῶν τινῶν κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν τῶν χρωμάτων: ἐρυθρὸν, πορτοκαλί, κίτρινον, πράσινον, ἀνοιχτὸν κυανόν, κυανόν, ἰσοειδές, τοῦλάχιστον διὰ τὸν ἀνθρώπινον ὀφθαλμὸν ἢ ταϊνία ἢ προκύπτουσα ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν λευκῶν ἀκτίνων αὐτὰ τὰ ἑπτὰ ἀπλὰ χρώματα παρσιάζει, αὐτὰ εἶνε ὄρατὰ εἰς αὐτὸν ἔνθεν τοῦ ἐρυθροῦ ὅπως καὶ πέραν τοῦ ἰσοειδοῦς δὲν βλέπει ἄλλας ἀκτίνες, ἕτερον χρῶμα, ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τούτοις διὰ τὸν μύρμηκα δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα διὰ τῶν θχυμασίων αὐτοῦ πειραμάτων ἀπέδειξεν ὁ ἀγγλος φυσιοδίφης Lubbock, ὅτι εἰς τοὺς μύρμηκας εἶνε αἰσθηταὶ καὶ αἱ πέραν τοῦ ἰσοειδοῦς ἀκτίνες τοῦ φάσματος προσθέτει δὲ καὶ πολὺ ὀρθῶς ὅτι, καθὼς ἐκάστη τῶν ἑπτὰ ὄρατῶν ἡμῶν ἀκτίνων ἀντιπροσωπεύει καθ' ἑαυτὴν ἰδιαιτέρον χρῶμα, οὕτω καὶ αἱ πέραν τοῦ ἰσχυροῦ ἀκτίνες, ἅς βλέπει ὁ μύρμηξ, πρέπει νὰ παρέχουσιν αὐτῷ τὴν ἐντύπωσιν ἐτέρου ἐνός ἢ πλείονων διακεκριμένων χρωμάτων, τῶν ὁποίων ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἰδέαν καὶ τὰ ὁποῖα θεβκίως διαφέρουσι τῶν ἄλλων ἑπτὰ γνωστῶν ἡμῶν, ὅπως διὰ τὸν ὀφθαλμὸν μας διαφέρει τὸ ἐρυθρὸν τοῦ πρασίνοῦ ἢ τὸ πράσινον τοῦ κίτρινου κλπ.

Ὁ πίνξις λοιπὸν τῶν ἀπλῶν χρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀντιλαμβάνεται ὁ ὀφθαλμὸς τῶν μυρμηκῶν, εἶνε πλουσιώτερος τοῦ ἰδιοῦ μας κατὰ ἓν ἢ ἴσως καὶ πλείονα ἀπλὰ χρώματα. Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτου: ὅτι καὶ τὸ λευκὸν φῶς διὰ τοὺς μύρμηκας εἶνε πικρῶς διάφορον τοῦ ἰδιοῦ μας, ἀφοῦ ἐνέχει καὶ ἐν ἡ πλείονα ἀπλὰ χρώματα. Πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ, ὡς γνωστὸν, οἱ φυσικοὶ χρωματισμοὶ τῶν διαφόρων ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων σχεδὸν ποτὲ δὲν εἶνε αὐτὰ τὰ ἀπλὰ χρώματα ἀλλ' ἀποτελοῦνται ἐκ μίγματος τούτων, βλέπομεν τὰ διάφορα ἐκτὸς ἡμῶν ἀντικείμενα ποικιλοτρόπως κεχρωματισμένα ὡς ἐκ τοῦ τοιοῦτου ἢ τοιοῦτου συνδυασμοῦ τινῶν ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀπλῶν χρωμάτων διὰ τὸν μύρμηκα ὅπως εἰς τὸν συνδυασμὸν τῶν χρωμάτων λαμβάνει μέρος καὶ ὄργανον τοιοῦτον, ἢ ἴσως καὶ ἕνθα. Συνεπῶς εἶνε πιθανὸν ὅτι οἱ χρωματισμοὶ τῶν ἀντικειμένων καὶ ἡ γενικὴ ὕψις τῆς φύσεως παρουσιάζονται διάφορα εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ μύρμηκος ἢ εἰς ἡμᾶς.

Ἐκ τῶν λοιπῶν αἰσθησῶν τὰ τῆς ἀκοῆς δὲν εἶνε εἰσέτι σαφῶς ἐξηκριβωμένα ὄργανα ἀκουστικῶν δὲν κατώρθωσαν εἰσέτι ν' ἀνεύρωσι μετὰ θεβκίότητος εἰς τοὺς μύρμηκας, ἀφ' ἑτέρου ὅμως εἶνε γνωστὸν ὅτι εἶδη τινὰ μυρμηκῶν κέκτηνται

ὄργανα δυνητικὰ ἐκπέμποντα προφανῶς ἦγον καὶ ὅτι ἄλλοι μύρμηκες παράγουσιν ἦχον διὰ προστριβῆς τῆς κοιλίας ἐπὶ ὑποδάθρου τινός: διὰ νὰ παράγωσι λοιπὸν ἦχον, σημαίνει ὅτι ὑπάρχει καὶ οὗς ἀκοῦον τοῦτον. Ἄλλως δὲν δυνάμεθα νὰ παρκαθῶμεν ὅτι ὁλος ὁ κόσμος εἶνε μουσικὸς εἰς χώραν κωφῶν.

Τῆς ὀσφρήσεως ἢ ὑπάρξεις εἶνε ἀνεμφισβήτητος. Ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀφῆς πικρὴ αὕτη τὸν σπουδαιότερον ῥόλον εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ μύρμηκος, ἀνεπληροῦ δὲ καὶ ἀντικαθίστα τὴν ὄρασιν εἰς τὰ ἐσπερημένα ὀφθαλμῶν ἢ ἐν τῷ σκότει ἐργαζόμενα εἶδη. Τὴν ἑδραν τῆς ἔχει ἡ ὀσφρησις εἰς τὰς κεφαλὰς μύρμηκες στερηθέντες τῶν σπουδαίων τούτων ἐξαρτημάτων εἶνε ἀνίκανοι ν' ἀνακαλύψωσι μέλι καὶ ἐγγύτατα αὐτῶν τεθειμένον.

Ἡ ἀφή καὶ ἡ γεῦσις ὑπάρχουσιν ἐπίσης εἰς τοὺς μύρμηκας. Ἡ πρώτη εἶνε διανεμημένη ἐπὶ ὅλοκληρον τοῦ σώματος καὶ ἰδίως εἰς τὰς κεφαλὰς ἢ γεῦσις εἶνε ἐντετοπισμένη εἰς τὸ στόμα καὶ τὰ παρκακίμενα μέρη καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν γλῶσσαν, ἢ ὁποῖα κατὰ τὸν Meinert καὶ Forel φέρει τὰς γευστικὰς θηλάς.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω σύντομα χαρακτηριστικὰ τῶν μυρμηκῶν ἐργόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου αὐτῶν. Καὶ πρῶτον περὶ τῶν φωλεῶν τῶν.

I

ΑΙ ΦΩΛΕΑΙ ΤΩΝ ΜΥΡΜΗΚΩΝ

Ἡ πρώτη βᾶσις τοῦ συνοικισμοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου εἶνε τὸ οἰκήμα. Τὰ οἰκήματα τῶν μυρμηκῶν ἢ, ὅπως συνήθως τὰ ὀνομάζομεν, αἱ φωλεαί, πρέπει νὰ περιλαμβάνωσι πολλὰ καὶ ποικίλα τμήματα καὶ διαμερίσματα: οἰκητήρια διὰ τοὺς ἐργάτας, οἰκητήρια διὰ τὰς ὠστοκίους μητέρας, διαμερίσματα πρὸς προφύλαξιν τῶν ὠν, κοιτῶνας διὰ τὰ νεογνά, ἀποθήκας τροφίμων, σκύλους διὰ τὰ δουλεύοντα αὐτοὺς ἑτεροειδῆ ζῶα, προθαλάμους πρὸς ἀνάγκησιν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν τῶν, στοάς συγκοινωνίας κλπ. Τὸ σύνολον ὅλων τούτων ἢ τῶν μᾶλλον ἀναγκαίων ἀναλόγως τῶν ἔξων τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν μυρμηκῶν ἀποτελεῖ τὰς φωλεάς ἢ τὰς πόλεις τῶν μυρμηκῶν, ὅπως τινὲς καλοῦσιν αὐτάς, τῶν ὁποίων διακρίνομεν διαφόρους τύπους.

1. Ὁ ἀπλοῦστατος τύπος εἶνε αἱ φωλεαὶ αἱ κατασκευαζόμεναι εἰς τὰς φυσικὰς σχισμὰς τῶν βράχων καὶ τῶν τοίχων, εἰς τὰ μεταξὺ διαστήματα δύο λίθων ἢ μεταξὺ λίθων καὶ τοῦ ὑποκειμένου ἐδάφους. Οἱ μύρμηκες διολισθίζουσιν ἐντὸς τῶν φυσικῶν τούτων ρωγμῶν καὶ ὁπῶν

καὶ χρησιμοποιοῦσι τὰς τῶν ὡς κατακητήρια, ἀφοῦ προηγουμένως μετατρέψωσι τὰς ἀνωμαλίας τῶν ἐπιφανειῶν εἰς ὀρθογώνους καὶ στοάς. Ἀρχεῖ ν' ἀναστρέψωμεν λίθον τινὰ μέγαν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ θὰ εὐρωμεν ὑπ' αὐτὸν τὰς μυρμηκοφωλεὰς μετὰ τὰς νύμφας καὶ τὰ ὠά τῶν.

2. Δευτέρως κατακητορία περιλαμβάνει τὰς ὑπογείους φωλεάς.

Ἐκλέγουσιν οἱ μύρμηκες κατάλληλον μιλανκὸν ὀπωσθήποτε ἑδάφος, διανοίγουσιν ὄπας, εἰσέρχονται εἰς τὸ βάθος καὶ ἀνασκάπτουσι κοιλώματα διαφόρου μορφῆς καὶ διαστάσεων, καὶ εἰς διάφορον βάθος, τὰ ὁποῖα συνδέουσι πρὸς ἄλληλα διὰ στοῶν καὶ διόδων. Ἐκ τοῦ στομίου, ὑπερἀποτελεῖ τὴν εἴσοδον, διήκει πολλακίς μικρὰ στοὰ μέχρι τῆς κυρίας φωλεᾶς καὶ τοῦτο ὅπως δυσχεραίνεται ἢ ἀίφνιδις εἰσβολῆ τῶν ἐχθρῶν.

Ἀνάλογοι πρὸς τὰς ὑπογείους φωλεὰς εἶνε καὶ αἱ κατασκευαζόμεναι ἐντὸς κορμῶν δένδρων, οἱ ὁποῖοι μένουσιν ἐρριζωμένοι μετὰ τὴν ἀποκοπὴν τοῦ δένδρου. Ἐνταῦθα τὸ ὑλικόν, ὑπερπρόκειται νὰ ἐπεξεργασθῶσιν οἱ μύρμηκες, εἶνε στερεόν καὶ σκληρόν, καὶ ἐν τούτοις κατορθώνουσιν οὗτοι νὰ διατροπῶσι τοῦτο μετὰ μεγίστης ἐπιδεξιότητος καὶ νὰ διανοίγωσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ὀρθογώνους διαχωριζόμενους διὰ διαφραγμάτων διατρήτων συνδεομένων κατὰ διαστήματα διὰ στυλίσκων. Εἶνε λοιπὸν ἐπιδέξιοι ζυλοουργοὶ κατασκευαζόμενοι τὸ ζύλον πρὸς κατασκευὴν τῶν φωλεῶν καὶ ἂν δὲν εὐρωσιν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν καταλλήλων πρὸς τοῦτο κορμούς, καταφεύγουσιν εἰς τὸ ἑδάφος καὶ ἀναλαμβάνουσιν τὸ ἔργον τοῦ ὄρυκτου ἵνα κατασκευάσωσιν ὑπογείους φωλεάς.

3. Ὁ τρίτος τύπος περιλαμβάνει τὰς φωλεὰς, αἱ τινὲς δύναται νὰ θεωρηθῶσιν αὐτόχρημα ὡς οἰκοδομήματα, ἀφοῦ πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται διάφορα ὑλικά, πηλός, ἄμμος, μικρὰ χαλίκια, ξυλάρια, κογγύλια κενά, φυλλάρια κλπ.

Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἀνυφῶνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὑπὸ μορφῆν κωνοειδῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ πολλῶν ὀροφωμάτων ὕψους 5—6 γιλιτομέτρων ἕκαστον, ὑπερκειμένων ἐπ' ἄλληλα καὶ χωριζόμενων διὰ διαφραγμάτων λεπτοτάτων. Ἐὰν ἐξετάσωμεν ἓν ἕκαστον ὀροφωμα, θὰ εὐρωμεν εἰς αὐτὸ διάφορα τεχνικώτατα κοιλώματα ἀποτελοῦντα τὰς αἰθούσας τῆς φωλεᾶς, καὶ ἀφ' ἑτέρου μικροῦς ἀντιθαλάμους ὡς καὶ στοάς ἐπιμηκεῖς χρησιμευούσας διὰ τὴν συγκοινωνίαν τῶν διαφόρων διαμερισμάτων. Οἱ θόλοι τῶν μᾶλλον εὐρειῶν αἰθουσῶν ὑποστηρίζονται κατὰ κωνοειδῆ ἀποστά-

σεις υπό ἐγκαρσίων λεπτῶν τοιχωμάτων ἢ καὶ ὑπὸ πραγματικῶν τοξοειδῶν ἀντηρίδων.

Αἱ σχετικῶς εὐρυχωρότεραι αἰθούσαι εἶνε πλήρεις ἐνηλίκων μυρμηκῶν. Τὰς νύμφας των ὅμως εὐρίσκει τις τοποθετημένας εἰς τὰ ἀνώτερα καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς φωλεᾶς κείμενα διμερισμάτα, ἀναλόγως τῆς ἐκαστοτε θερμοκρασίας καὶ τῆς ὥρας τῆς ἡμέρας· διότι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην οἱ μύρμηκες κεντηνται μεγάλην εὐκισθησίαν καὶ φαίνεται ὅτι γνωρίζουσι ποῖα θερμοκρασία εἶνε κατάλληλος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μικρῶν των.

Κυρίως ἐπιδίδονται μετὰ ζέσεως εἰς τὸ ἔργον τῆς κατασκευῆς τῆς φωλεᾶς ἐν καιρῷ βροχῆς, ὅτε ἡ γῆ εἶνε μαλακὴ καὶ δύνανται εὐκόλως νὰ σχηματίζωσιν ἐξ αὐτῆς τοὺς μικροὺς βόλους, οἵτινες ἐπισωρευόμενοι ἐπ' ἀλλήλους καὶ συγκολληόμενοι ἀποτελοῦσι τὰ τοιχώματα τῶν φωλεῶν. Καὶ ἄλλοι μὲν μύρμηκες μεταχειρίζονται μαλακὴν γῆν πρὸς κατασκευὴν ὀλοκλήρου τοῦ οἰκοδομήματος τῆς φωλεᾶς των, ἄλλοι ὅμως χρησιμοποιοῦσιν ὡς εἶδομεν καὶ ἄλλα ὑλικά καὶ δὴ πρωτίστως ξυλάρια πρὸς κατασκευὴν τοῦ σκελετοῦ, ὃν πληροῦσιν ἀκολούθως διὰ λιθαρίων καὶ φύλλων καὶ ξηρῶν σπερμάτων καὶ ἐπιχρῖουσι διὰ λεπτοῦ κονιάματος.

Αἱ διάφοροι στοαὶ αἰ ἀναχωροῦσαι ἐκ μιᾶς φωλεᾶς, τὰς ὁποίας ἐνίοτε οἱ μύρμηκες ἐπικαλύπτουσι διὰ θόλου, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποτελῶσι πραγματικὰς σήραγγας, δὲν ἔχουσι πᾶσαι τὸν αὐτὸν προορισμόν. Ἄλλοτε ἀποκαθιστῶσιν αὐταὶ εὐκόλον τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς φωλεᾶς καὶ τῶν περιοχῶν, εἰς ἃς μεταβαίνουσι οἱ μύρμηκες πρὸς ἄγρην τῆς τροφῆς των, ἄλλοτε δὲ συνδέουσι πρὸς ἀλλήλας τὰς διαφόρους συνοικίας μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κοινότητος· διότι μία καὶ ἡ αὐτὴ κοινότης δύναται νὰ κατοικῇ εἰς πλείστας φωλεᾶς ἀπομεμονωμένας μᾶλλον ἢ ἤττον ἀπ' ἀλλήλων. Οὕτω π. χ. εἶδη τινὰ ἔχουσι 3—4 φωλεᾶς δι' ἐκάστην κοινότητα, ἄλλα δὲ πολὺ περισσοτέρας· ὁ Dr Forel εὗρε κοινότητα μυρμηκῶν, ἧτις εἶχε σχηματίσει ὀλόκληρον πόλιν ἀποτελουμένην ἐκ 200 καὶ πλέον διαφόρων συνοικιῶν. Μεταξὺ τῶν πολυαριθμῶν διαμερισμάτων τῶν πολυμυρμηκῶν τούτων πόλεων, τινὰ χρησιμεύουσι ὡς προσωρινοὶ σταθμοί, εἰς οὓς παρκαμένουσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον πρὸς ἀνάπυσιν οἱ ἐκ τῆς ἐργασίας ἐπιστρέφοντες ἢ εἰς αὐτὴν μεταβαίνοντες κεκοπιακότες μύρμηκες.

Οὕτω π. χ. ὁ Forel παρετήρησεν ὅτι οἱ μύρμηκες μιᾶς τοιαύτης πόλεως, μεταβαίνοντες ἵνα ἐκμυζήσωσι τὰς φυτοφθίρας παρκαμένου δένδρου, εἶχον κατασκευάσει παρὰ τὴν ρίζαν αὐτοῦ μεγάλην κοιλότητα, εἰς τὴν ὁποῖαν διέμε-

νον πρὸς ἀνάπυσιν ἐπὶ τινὰ λεπτὰ πρὸ τῆς ἀνθάσεως εἰς τὸ δένδρον, ὡς καὶ μετὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ κατάβασιν ἵνα ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν φωλεάν.

II

Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΜΥΡΜΗΚΩΝ

Ἐντὸς τῶν οὕτω κατασκευαζομένων φωλεῶν ζῶσιν οἱ μύρμηκες κατὰ κοινότητα.

Ἐκάστη κοινότης περιλαμβάνει τριῶν εἰδῶν άτομα :

1ον. Τὰς ὠοτόκους μητέρας, τὰς καὶ βασιλίσσας καλουμένας, αἵτινες, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, καθίστανται χῆραι τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῶν γάμων των καὶ διέρχονται τὸν βίον των οὐδὲν ἄλλο πράττουσαι ἢ νὰ γεννῶσιν ὠά, χωρὶς νὰ λαμβάνωσιν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην φροντίδα περὶ τῆς ἐκκολάφσεως αὐτῶν ἢ περὶ τῆς διατροφῆς καὶ ἀνατροφῆς τῶν ἐξ αὐτῶν γεννωμένων νεογνῶν.

2ον. Τοὺς ἐργάτας μύρμηκας, οἵτινες εἶνε ἐπίσης θήλειαι, ἀλλ' ὅμως ἔχουσι τὰ γεννητικὰ αὐτῶν ὄργανα ἀτροφικὰ καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδέποτε γεννῶσιν ὠά· εἶνε, ὅπως κοινῶς ὀνομάζονται, οὐδέτεροι. Οὗτοι ἀναλαμβάνουσι τὴν φροντίδα τῆς διατροφῆς καὶ ἀνατροφῆς τῶν νεογνῶν, διὸ καὶ ὀνομάζονται ὡς ἐκ τούτου καὶ τροφοί.

3ον. Τοὺς ἄρρενας, οἵτινες ἐμφανίζονται καὶ ζῶσιν ἐπ' ἐλάχιστον μόνον χρόνον, ἵνα γονιμοποιήσωσι τὰς ὠοτόκους μητέρας, μεθ' ὃ ἀποθνήσκουσιν ἀμέσως. Ἡ ὑπαρξὶς αὐτῶν εἶνε ἀναγκαστικὴ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν κοινότητα τὸν πολλαπλασιασμόν τῆς γενεᾶς· ἀπαξ ἐκπληρώσαντες τὸν προορισμόν των τοῦτον θυσιάζονται καὶ ἐξαφανίζονται ὡς ὄντα ἄχρηστα εἰς τὸ ἐξῆς.

Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐκάστη κοινότης μυρμηκῶν ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ θηλέων ἀτόμων (τῶν ἀρρένων παροδικῶς μόνον λαμβανόντων μέρος), ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν, ἔχοντα τελειῶς ἀνεπτυγμένα τὰ γεννητικὰ των ὄργανα, πρωτοστατοῦσιν εἰς τὴν πολλαπλασιασμόν τῶν ἀτόμων τῆς κοινότητος, ἄλλα δὲ, ἔχοντα τὰς ὠοθήκας ἀτροφικὰς, δὲν ὠοτοκοῦσιν, ἀλλ' ἀναλαμβάνουσι τὸ ἔργον τῆς ἀνατροφῆς τῶν νεογνῶν καὶ ἐκτελοῦσι τὴν ἀπαιτουμένην ὑπηρεσίαν διὰ τὴν συντήρησιν τῆς κοινότητος καὶ τὴν προστασίαν τῆς πόλεώς των.

— Ἐκκόλαψις τῶν ὠῶν καὶ ἀνάπτυξις τῶν νεογνῶν. Παραγωγή τῶν τριῶν εἰδῶν ἀτόμων. Τὸ ὠὸν ἀναπτυσσόμενον παράγει μικρὰν λευκὴν σκωληκοειδῆ κάμπην, στερουμένην ὀφθαλμῶν καὶ ἄκρων, ἧτις προτείνει διηνεκῶς τὸ στόμα ἀνοικτὸν πρὸς τὰς τροφὰς καὶ λαμβάνει τροφήν παρ' αὐτῶν, χάρις εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ σκώληξ μεγαλύνει καὶ ἀναπτύσσεται. Μετ' ὀλίγον πλέκει

λευκὸν βομβύκιον, (τὰ βομβύκια ταῦτα καλοῦνται κοινῶς αὐτὰ τῶν μυρμηκῶν), καὶ μετασχηματίζεται ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ τούτου λίχνου εἰς καστανόχρουν ἀκίνητον χουσαλλίδα. Τέλος ἐπερχεται ὁ χρόνος τῆς ἐκλείψεως τῆς χρυσαλλίδος· αἱ ἄγρυπνοι τροφοὶ διασχίζουσι τὰ νήματα τοῦ λίχνου, διανοίγουσι τὰ σπάργανα τοῦ ἐγκλεισμένου βρέφους, καί μετ' ἀπείρου τρυφερότητος ἐκτείνουσι τὰ σκέλη τοῦ μικροῦ, ἐκτυλίσσουσι τὰς κερκίας του καὶ καθιστῶσιν ἐλεύθερον τὸν νέον πολίτην. Πόσους μύχθους καὶ πόσας φροντίδας δὲν ἐστοίχισεν εἰς τὰς ἀόκνους τροφὰς ἢ σειρὰ τῶν μετκαρσῶσεων τοῦ ὠοῦ ἀπὸ τῆς γεννήσεως του μέχρι τῆς ἐξ αὐτοῦ παραγωγῆς τοῦ νέου συνεταίρου! Εἰς ἐκάστην βροχῆν, εἰς ἐκάστην ἐπέλευσιν ψύχους ἢ ὑπερβολικῆς θερμότητος ἐκ τῶν καυστικῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου ἐπεβάλλετο ἡ ἀνάγκη τῆς μετκαρσῆς τῶν ὠῶν, τῶν καμπῶν ἢ τῶν χρυσαλλίδων εἰς θαλάμους μᾶλλον κατακλήλους διὰ τὴν περίπτωσιν. Κατὰ τὴν ἀνατροφήν τοῦ μεταξοσκώληκος προσπαθοῦσιν νὰ διατηρῶσι τὰ δωμάτια εἰς κατάλληλον καὶ σταθερὰν θερμοκρασίαν διὰ τῶν θερμαστρῶν ἢ τῶν θερμοφόρων σωλήνων κλπ. Ἐνταῦθα οἱ μύρμηκες ἐπιτυγχάνουσι τὸ αὐτὸ μεταφέροντες ἐκαστοτε τὰς κάμπας ἢ τὰς χρυσαλλίδας εἰς θαλάμους κειμένους βαθύτερον ἢ ὑψηλότερον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἀναλόγως τῶν ἐπερχομένων ἐκαστοτε μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας τῆς ἀτμοσφαιρας.

Ομικρὸς μύρμηξ ἐθίζεται κατόπιν εἰς τὸν βίον καὶ τὰς ἐξείσεις τῆς κοινότητος· ὀδηγούμενος ὑπὸ τῶν τροφῶν μνηθάνει τὰ διμερισμάτα καὶ τοὺς διαδρόμους τῆς φωλεᾶς καὶ γίνεται καὶ οὗτος ἐργάτης πρόθυμος διὰ τὴν ἐργασίαν καὶ πολίτης τέλειος, ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον θ' ἀναθρήσῃ ἐτέρην νέην γενεάν καὶ θὰ ἐργάζεται διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῆς.

Οἱ μύρμηκες οἱ παραγόμενοι ἐκ τῶν χρυσαλλίδων στεροῦνται συνήθως πτερῶν· εἶνε οἱ ἀνωτέρω περιγραφέντες οὐδέτεροι, οἱ ὁποῖοι ἀναλόγως τῆς κλίσεως των θὰ γίνωσιν ἐργάται ἢ τροφοί. Ἀλλὰ κατὰ δεδομένην τινὰ ἐποχὴν τοῦ ἔτους βλέπομεν αἰφνης νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τινῶν νυμφῶν καὶ πτερωτοὶ μύρμηκες. Ἐκ τούτων οἱ μὲν μεγαλείτεροι, χονδροειδέστεροι, οὐχὶ πολὺ εὐκίνητοι καὶ με σκοτεινότερον χρωματισμόν, εἶνε οἱ θήλειαι· οἱ δὲ ἐλαφρότεροι, εὐπετέστεροι καὶ με ζωηρότερον χρωματισμόν εἶνε οἱ ἄρρενας. Συνήθως λαμβάνει χώραν ἡ ἐξοδος τῶν πτερωτῶν τούτων μυρμηκῶν ἐκ τῶν φωλεῶν κατὰ τινὰ ἡμέραν τῆς ἀνοιξέως, ἐπιφέρει δὲ τὸ γεγονός τοῦτο γενικὴν ἀναστάτῳσιν καὶ ἐξέγερσιν εἰς ὅλον τὸ πλῆθος τῆς κοινότητος· εἶνε οὕτως εἰπεῖν ἡμέρα ἐθνικῆς εορτῆς καὶ ἀγαλλιά-

σεως. Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ συνήθως κατόπιν καταιγίδος, τὰ νέφη τῶν πτερωτῶν μυρμηκῶν ἐξέρχονται ἐξ ὅλων τῶν θυρῶν τῆς φωλεᾶς καὶ διασκορπίζονται εἰς τὰς παρκαμμένας πεδιάδας ἐπικαλύπτοντα τὰ χόρτα καὶ τοὺς μικροὺς θάμνους· οἱ ἐργάται, ἀποτελοῦντες νῦν τὴν ἐπιμελητεῖαν τῶν ἐκδρομῶν, τὰς συνοδεύουσι καὶ δίδουσι εἰς αὐτὰς τροφήν.

Αἰφνης τινὰ ἐκ τῶν ἀτόμων ἀνίπτωνται πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀμέσως ὅλον τὸ σμήνος τῶν πτερωτῶν ἀρρένων καὶ θηλέων ἀκολουθοῦσιν ἀνερχόμενα πρὸς τὰ ὕψη ὡς μαῦρα νέφη καπνοῦ. Τὴν στιγμὴν ταύτην ἐκεῖ εἰς τοὺς ἀέρας τελοῦνται οἱ γάμοι τῶν δικφόρων ζευγῶν καὶ γονιμοποιοῦνται αἱ θήλειαι, τῶν οὐδετέρων ἐργατῶν ἐπικροτούντων κάτωθεν εἰς τὰς γαμηλίους ταύτας τελετάς, τῶν ὁποίων τὰ ἐξοδα θὰ πληρώσωσι κατόπιν πάλιν οἱ δυστυχεῖς ἐργάται.

Ἀμέσως μετὰ τοῦτο οἱ εὐτυχεῖς νυμφεῖοι ἀφίνουσι ἐαυτοὺς νὰ καταπέσωσιν εἰς τὸ ἔδαφος ἐγγύτερον ἢ ἀπώτερον τῆς φωλεᾶς· τότε οἱ ἐργάται συλλαμβάνουσι τὰς γονιμοποιηθείσας ἤδη θηλείας, τὰς ἀποκόπτουσι τὰ πτερά καὶ τὰς ὀδηγοῦσιν εἰς τὴν φωλεάν, ἐνῶ τοὺς ἄρρενας ἀποθῶσιν καὶ ἐκδιώκουσι μακρὰν· οὗτοι δὲ ἀνίκανοι νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν συντήρησιν των τελευτῶσιν οἰκτρῶς τὸν βίον, ἀκριβῶς τὴν ἐπιούσῃ τῆς ἀπολαύσεως τῶν γλυκυτέρων στιγμῶν αὐτοῦ.

Αἱ ἀποπτερωθεῖσαι θήλειαι, αἱ καλούμεναι ὠοτόκοι μητέρες ἢ καὶ βασιλίσσαι· γίνονται χῆραι εὐθὺς μετὰ τὸν γάμον των· ἐν τούτοις ὁ σκοπὸς τοῦ γάμου των ἐξεπληρώθη, ἐγονιμοποιήθησιν ἤδη καὶ παρκαμένουσιν ἐγκλεισμένας εἰς τὴν φωλεάν, ἐξακολουθοῦσι γεννῶσαι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου των, ἧτοι ἐπὶ 4-5 ἔτη ὠά, τῶν ὁποίων τὴν ἀνάπτυξιν εἶδομεν ἀνωτέρω. Ὅσκι ἐξ αὐτῶν ἔτυχε νὰ πέσωσι μακρὰν καὶ νὰ μὴ συλλεχθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐργατῶν, ἀποκόπτουσι αὐταὶ μόναι τὰ πτερά των, ἀνασκάπτουσι τὸ ἔδαφος καὶ κατασκευάζουσι ὀπισθῆποτε πρόχειρόν τινὰ μικρὰν φωλεάν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐγκρυπτόμεναι γεννῶσιν ὀλίγα ὠά καὶ τὰ περιποιοῦνται μόναι των, μέχρις οὗ ἐξ αὐτῶν ἐξέλθωσιν ἐργάται, οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουσι ἤδη περικιτέρω τὸ ἔργον τῆς ιδρύσεως τῆς νέας κοινότητος καὶ τὴν συντήρησιν αὐτῆς. Καὶ ἰδοὺ κατὰ ποῖον τρόπον γίνεται ὁ σχηματισμὸς τῶν κοινοτήτων, καὶ ὁ περικιτέρω πολλαπλασιασμὸς καὶ ἡ συντήρησις αὐτῶν.

Αἱ ὠοτόκοι μητέρες, εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς φωλεᾶς τῶν μυρμηκῶν, πολὺ ἀπέχουσι τοῦ νὰ εἶνε βασιλίσσαι, ὡς τὰς ὀνομάζουσι συνήθως, κυβερνώσιν καὶ διατάσσουσαι. Εἶναι μᾶλλον αἰχμαλώτοι τῶν ἐργατῶν, τὰς ὁποίας οὗτοι δι-

ατηρούσι και περιποιούνται. ἐφ' ὅσον αὐταὶ δύνανται νὰ γενῶσιν ὡς, τὰς ὁποίας ὅμως περιφρονοῦσι καὶ ἀντικαθιστῶσιν εὐθὺς ὡς κατὰστῶσιν ἄγονοι. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ νέαι βραδείσσαι θὰ προέλθωσιν ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἐργατῶν, οἱ ὅποιοι δι' ἰδιαιτέρας διατροφῆς καὶ περιποιήσεως καμπῶν τινῶν διαπλάττουσι ταύτας εἰς θηλείας ὠτόκοιους.

Ἐντὸς τῆς φωλεᾶς ἐπικρατεῖ ζωηρὰ κίνησις καὶ δραστηρία ἐργασία καθ' ὅλην τὴν καλοκαιρινὴν περίοδον. Ἐγγιζόντος δὲ τοῦ χειμῶνος οἱ μύρμηκες ἀποσύρονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν κοιτῶνων τῶν, συμμαζεύονται καὶ συσπειροῦνται οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, ὥστε νὰ σχηματίσωσι μάζας τολυποειδεῖς ζώσας, δυναμένας νὰ ἀνθῆξωσι κατὰ τοῦ ψύχους καὶ τῆς ὑγρασίας τοῦ χειμῶνος. Τὰ σμήνη ταῦτα ἔχουσι θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῆς τοῦ περιβάλλοντος μέσου, ὡς ἀπέδειξαν τὰ πειράματα τοῦ Forel. Ἐντὸς τεχνητῆς μυρμηκοφωλεᾶς ἐπικεκλυμμένης διὰ θυρίδος μεταλλικῆς ἔθεσεν οὗτος πεντηκοντάδα μυρμηκῶν μικροτάτων καὶ ἐξέθεσε τὴν συσκευὴν εἰς ψυχρὸν ἀέρα θερμοκρασίᾳ 0°. παρετήρησε τότε ὅτι ἀνωθεν τῆς μάζης τῶν πεπιεσμένων μυρμηκῶν ἐ σχηματίσθη ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς παρειᾶς τῆς ὑέλου ἀφθονος δρόσος μακτροῦσα τὴν ἐντὸς τῆς φωλεᾶς ἐπικρατούσαν ὑψηλότεραν θερμοκρασίαν.

ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ψύχους οἱ μύρμηκες ἐντὸς τῆς φωλεᾶς περιπίπτουσιν εἰς λήθαργον καὶ ἡ ζωτικότης αὐτῶν ἐλαττοῦται· κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος κατὰ γενικὸν κανόνα δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην τροφῆς. Ὁ λήθαργος ὅμως οὗτος δὲν ἐπέρχεται ἀποτόμως ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον καὶ ποικίλλει ὅχι μόνον εἰς τὰ διάφορα εἶδη τῶν μυρμηκῶν ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ διάφορα ἄτομα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἶδους· ἐντὸς μίᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κοινότητος εὐρίσκει τις ἐργάτας τινὰς διατηροῦντας εἰσέτι ὅλην τὴν δραστηριότητά των, ἐνῶ οἱ σύντροφοὶ των ἔχουσιν ἤδη συσσωρευθῆ εἰς συμπαγῆ σμήνη.

Ὁ βίος τῶν μυρμηκῶν (ἐκτὸς τῶν ἀρρένων, οἵτινες ζῶσιν ἐπ' ἐλάχιστον μόνον χρόνον) διαρκεῖ κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Lubbock ὀκτώ ἢ ἐννέα ἔτη. Τῶν κοινοτήτων ὅμως ἡ διάρκεια θεωρητικῶς εἶνε ἀτελεύτητος, καθ' ὅσον ὄλονεν παράγονται νέαι γενεαί· ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως καὶ αἱ πόλεις τῶν μυρμηκῶν ὑποκεινται μοιραίως εἰς πρῶτην καὶ καταστροφὴν. Ὅταν δὲν ἐπέρχεται ἀνκαίνισις τῆς κοινότητος διὰ διαστροφῶν μετ' ἄλλων κοινοτήτων, ὁ πληθυσμὸς βαθμηδὸν ἐλαττοῦται καὶ καταλήγει ἐπὶ τέλους εἰς τὴν καταστροφὴν συ-

νεπεία τῶν συνεχῶν προσβολῶν τῶν φυσικῶν ἐχθρῶν των καὶ τῶν καιρικῶν ἐπιδράσεων. Ἡ καταστροφὴ ὅμως αὕτη ἐπέρχεται μετὰ πάροδον λίαν μακροῦ χρόνου. Ὁ Berthelot ἐπὶ 25 ὁλόκληρα ἔτη παρετήρει φωλεάν τινὰ μυρμηκῶν καὶ ὅμως ἐξήκολούθει αὕτη διατηρουμένη ἀκμὴ καὶ θάλλουσα.

III

Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΜΥΡΜΗΚΩΝ. — ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΞΕΙΣ ΤΩΝ ΜΥΡΜΗΚΩΝ.

Ὁ μέγας σύνδεσμος, ὅστις συνδεῖ τὰ ἄτομα μίᾶς κοινότητος εἰς διηνεκὴ συμβίωσιν καὶ συνεργασίαν, εἶνε ἡ κοινὴ στοργὴ πάντων τῶν ἄτόμων τῆς κοινότητος πρὸς τὰς κάμπας. Πάντα τὰ ὑπὸ τῆς μίᾶς ἢ τῶν ὀλίγων τινῶν ὠτόκων μητέρων γεννώμενα ὡς θεωροῦνται ἅμα τῇ γεννήσει των κοινὸν κτήμα πάντων τῶν μελῶν τῆς κοινότητος καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἐργάται σπεύδουσι νὰ τὰ περιβάλωσι δι' ὅλης τῆς ἀγάπης των καὶ νὰ καταβάλωσιν ὅλας τὰς μερίμνας καὶ τὰς ἀπαιτουμένας περιποιήσεις διὰ τὴν ἐκκόλαψιν αὐτῶν, καὶ τὴν ἀνάπτυσιν τῆς κάμπης καὶ τῆς χρυσκλίδος.

Ἡ κοινὴ αὕτη στοργὴ ὠθεῖ τοὺς ἐργάτας εἰς ἀνεύρεσιν τῆς τροφῆς καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν φωλεῶν, καθ' ὃν τρόπον εἶδομεν ἀνωτέρω.

Ἡ κάμπη ἔχει ἀνάγκην ὅπως ἰδικιτέρας τροφῆς διὰ νὰ μεγαλώσῃ καὶ μεταμορφωθῆ, καὶ ἰδοὺ αἱ τροφαὶ ἐτοιμοὶ νὰ πρᾶξωσι τὸ πᾶν ὅπως συλλέξωσι τὸ πολύτιμον νέκταρ πρὸς διατροφήν αὐτῶν.

Ἡ κάμπη ἔχει ἀνάγκην θερμοκρασίας σταθερᾶς μὴ ἐπιρραζομένης ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν καιρικῶν μεταβολῶν· δι' αὐτὸ οἱ ἐργάται κατασκευάζουσι πατώματα ὑπερκείμενα καὶ εἰς ταῦτα στοὰς καὶ θαλάμους καὶ κρύπτας καὶ ἐν γένει ὅλην τὴν πληθὺν καὶ ποικίλην τῶν διαμερισμάτων τῆς φωλεᾶς, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναλόγως τῶν μεταβολῶν τῆς ἐξωτερικῆς θερμοκρασίας μεταφέρουσιν ἐκάστοτε τὰς κάμπας, ἵνα εὐρωσιν αὐτὰ τὴν ἀναγκαιότητα αὐταῖς σταθερὰν θερμοκρασίαν.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μεταμόρφωσίν τῆς εἰς νύμφην ἢ κάμπη ἔχει ἀνάγκην τῶν φροντίδων τῶν τροφῶν τῆς· αὐταὶ θὰ διασχίσωσι τὰ νήματα τοῦ βομβυκίου, καὶ θὰ ἐξαγάγωσιν ἐκ τοῦ λίκνου τὸν ἐν αὐτῷ σχηματισθέντα νέον μύρμηκα καὶ αὐταὶ θὰ μύησωσιν αὐτὸν εἰς τὰ μυστήρια τῆς φωλεᾶς καὶ εἰς τὰ καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ οὗτος ὡς νέος πολίτης τοῦ Κράτους.

Ὡς ἐκ τούτου τὰ εἶδη ἐκεῖνα τῶν μυρμηκῶν

τῶν ὁποίων αἱ κοινότητες ἀποτελοῦνται μόνον ἐξ ἀτόμων πολεμιστῶν, ἀποβελόντων τὴν ἰκχύνην τοῦ ἀντρείφειν τὰ νεογνά, ἀνζητοῦσι καὶ συλλαμβάνουσιν κίχμαλούς τροφοὺς ἐξ ἄλλων εἰδῶν μυρμηκῶν, τοὺς ὁποίους μεταφέρουσιν εἰς τὰς φωλεὰς των, ἵνα ἐπιδοχψιλεύσωσιν οὗτοι εἰς τὰ ἐκγονά των τὰς ἀπαιτουμένας περιποιήσεις διὰ τὴν ἀνάπτυσιν, τὰς ὁποίας οἱ πολεμισταὶ δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ τοῖς παράσχωσιν.

Ἡ στοργὴ αὕτη τῶν ἐργατῶν πρὸς τὰς κάμπας εἶνε ἡ αἰτία τῆς συμπλοκῆς καὶ ἀγάπης, ἣν αἰσθάνονται οὗτοι πρὸς πᾶν ὃν δυνάμενον νὰ προμηθεύσῃ αὐτοῖς προσιόντα χρήσιμα διὰ τὰ προσφιλεῖ νεογνά των. Ὡς ἐκ τούτου βλέπομεν τοὺς μύρμηκας νὰ ἐπιδοχψιλεύωσι μύρις περιποιήσεις πρὸς τὰ ἄτομα τὰ ἐκκρίνοντα νέκταρ διὰ τὰς κάμπας, ἐνῶ δεικνύουσι τελείαν ἀδιαφορίαν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνηλίους συντρόφους των. Ἐκαστος ἐνῆλιξ συνήθως ὀφείλει νὰ ἐπαρκῆ αὐτὸς διὰ τὴν ἐκυτόν του εἰς πάσας τὰς ἀνάγκας του, σπανίως δὲ δύναται νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν βοήθειαν καὶ ἀρωγὴν τῶν πλησίον του καὶ φίλων του.

Ἀφ' ἐτέρου ὡς ἐκ τῆς στοργῆς τούτης πρὸς τὰ νεογνά οἱ μύρμηκες αἰσθάνονται μίσος ἄσπονδον πρὸς πάντα τὰ ὄντα τὰ ἐπιβουλεύοντα τὴν ζωὴν καὶ ὑπαρξίν των προσφιλῶν καμπῶν· τὸ μῖσος τοῦτο ἐπεκτείνεται ἰδίως εἰς τὰς γειτονικὰς κοινότητας μυρμηκῶν τὰς ἐγκατεστημένας εἰς τὴν αὐτὴν περιουσίαν, τῶν ὁποίων αἱ ἐπιδρομαὶ δύνανται νὰ ἐπιφέρωσιν ἐλάττωσιν ἢ καὶ στέρησιν τῶν θρεπτικῶν προμηθειῶν τῶν ἀναγκαιουσι τῶν ἄγωνες ἐξοντώσεως μεταξὺ διαφόρων κοινοτήτων μυρμηκῶν ἔστω καὶ τοῦ αὐτοῦ εἶδους. Τὸ ἐξῆς πείραμα τοῦ Lubbock εἶνε λίαν περιεργον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τούτην: Ἐθεσεν ἐντὸς φιάλης μύρμηκας ἕκ τινος φωλεᾶς Α καὶ ἐντὸς δευτέρου φωλεᾶς μύρμηκας ἐξ ἐτέρου φωλεᾶς Β καὶ κλείσας τὰ στόμια ἀμφοτέρων τῶν φιαλῶν διὰ μεταλλικοῦ πλέγματος ἐτοποθέτησε αὐτὰς πλησίον τῆς φωλεᾶς Α.

Παρετήρησε τότε ὅτι οἱ μύρμηκες τῆς φωλεᾶς ταύτης Α ἤρχισαν νὰ ἐξέρχωνται καθ' ὅμαδας καὶ νὰ ἐπισωρεύωνται μετὰ τάσεις ἐχθρικός ἐπὶ τοῦ μεταλλικοῦ πλέγματος τῆς φιάλης τῆς περιεχομένης τοὺς μύρμηκας τῆς φωλεᾶς Β, ἐνῶ οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδωκαν διὰ τοὺς μύρμηκας τῆς ἐτέρου φιάλης. Τὸ πείραμα τοῦτο μᾶς δεικνύει ἀφ' ἐνός τὸ μῖσος κατὰ τῶν ἐχθρῶν (Β), τὴν ἀδιαφορίαν διὰ τοὺς ἐγκαλεισμένους συντρόφους των (Α) καὶ ἀφ' ἐτέρου τὴν ἰκχύνην ἣν κέκτηνται οἱ μύρμηκες μίᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φωλεᾶς ν' ἀναγνωρίζωσιν ἀλλήλους, νὰ διακρίνωσι

δὲ τοὺς ἐξ ἐτέρου φωλεᾶς προσερχομένους ἔστω καὶ ὁμοειδεῖς των.

Τὸ μῖσος τοῦτο τῶν διαφόρων κοινοτήτων πρὸς ἀλλήλους συννοεῖ καὶ συσσωματώνει τοὺς μύρμηκας ἐκάστης φωλεᾶς εἰς ἓν ὅλον ἀδιάσπαστον, εἰς ἓν ἔθνος εὐρισκόμενον ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει, ἐτοιμὸν ν' ἀγωνισθῆ διὰ τὴν σωτηρίαν του ἀπὸ ἐχθρῶν ἐπιδρομῶν ἢ διὰ τὴν καταστροφὴν γειτονικῶν ἐθνῶν ἐγκατεστημένων ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ καὶ συνεπῶς διεκδικούντων τὰς αὐτὰς προμηθειὰς τῶν τροφῶν.

Αἱ φωλεαὶ ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς των δὲν πρέρουσι φυσικὰ ἀπόλυτον προστασίαν καὶ προσφιλῆ ἀπὸ ἐπιδρομῶν καὶ εἰσβολῶν ἐχθρῶν. Ὡς ἐκ τούτου οἱ ἔθνη τὴν μὲν νύκτα καὶ κατὰ τὰς περιόδους ἐν γένει τῆς ἀργίας τῆς κοινότητος κλείουσι καλῶς πάσας τὰς εἰσόδους τῆς φωλεᾶς διὰ ξυλαρίων καὶ λίθων πρὸς πρῶτα κώλους πάσης ἐχθρικής προσβολῆς, τὴν δὲ ἡμέραν, ἐφ' ὅσον ἡ κοινότης ἐργάζεται πρὸς τὸν ἔσω κόσμον, θέτουσι φρουροὺς, οἵτινες φυλάττουσιν ἀγρύπνως πάσας τὰς εἰσόδους. Ἐὰν λοιπὸν ἐχθροὶ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς φωλεᾶς, οἱ φρουροὶ τὸ μὲν ἀνθιστάμενοι καὶ μαχόμενοι κρατερωδῶς προσπαθοῦσιν ν' ἀντικρούσωσι τὸν ἐχθρὸν, τὸ δὲ τινὲς ἐξ αὐτῶν ὀρμῶντες βίαιως πρὸς τὰ ἔσω καὶ τύπτοντες διὰ τῶν κερατιῶν των ζώηρως εἰδοποιοῦσι τοὺς ἐγγύς τῶν εἰσόδων συντρόφους των περὶ τοῦ κινδύνου· οὗτοι δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον μετακτιδόντες τὴν εἰδησίαν περικίνοισι τὸ ἐσωτερικὸν πληροφροῦσι πᾶσαν τὴν κοινότητα περὶ τοῦ ἐπιρραζομένου κινδύνου. Καὶ ἄλλοι μὲν σπεύδουσι νὰ πολεμήσωσιν εἰς τὰς εἰσόδους, οἱ δὲ περισσώτεροι κατακίονται ἐν τῷ μεταξύ νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς τὰ βελύχητα καὶ πλέον ἀπόκρυφα διαμερίσματα τῆς φωλεᾶς τὰ ὡς, τὰς κάμπας καὶ τὰς νύμφας· διότι ἡ σωτηρία τῶν νεογῶν ἀποτελεῖ τὸ κύριον μέλημα πάσης κοινότητος μυρμηκῶν.

Εἶδη τινὰ μυρμηκῶν δίδουσι τὸ σημεῖον τοῦ κινδύνου δι' ἤχων ἰδιαζόντων, τοὺς ὁποίους παράγουσιν εἴτε δι' ἠχογόνου συσκευῆς εἴτε διὰ προστριβῆς τοῦ σώματός των ἐπὶ βράσειος τινος ἠχητικῆς. Τοὺς ἤχους τούτους ἀκούοντες οἱ ἐντὸς τῆς φωλεᾶς σύντροφοι ἀναγνωρίζουσιν ὡς ἤχους δηλωτικῶν (Alarmsignale) ἐπερχομένου κινδύνου καὶ λαμβάνουσι τὰ μέτρα των ἵνα ἀνταπεξέλθωσι κατ' αὐτῶν.

Μεταναστεύσεις τῶν κοινοτήτων. Ὅταν μίᾶς κοινότης ὑφίσταται συγγὰ τὰς ἐπιθέσεις ἄλλων γειτονικῶν, ἢ ὅταν λείψῃ ἡ τροφὴ ἐκ τῆς περιουσίας τῆς ἢ ἐπέλθωσι πλημμυρικαί, εὐρίσκειται εἰς

τήν ανάγκην νά μεταναστεύσῃ ἐκεῖθεν εἰς νέαν περιοχὴν καὶ νά ἰδρῶσῃ νέαν κατοικίαν ἀποκομίζουσα αὐτόσε καὶ πᾶσαν τὴν γονὴν τῆς, ὡς, κάμπας, νύμφας, ὡς καὶ τὰς ὠτόκους μητέρας καὶ τὰς ζωοτροφίας. Ἡ μετανάστευσις γίνεται κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν Huber, Forel καὶ Wasmann ὡς ἑξῆς: Κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν πλείονες μύρμηκες ἐξέρχονται εἰς περιουσίαν καὶ ἀναζητοῦσι κατάλληλον θέσιν διὰ νέαν φωλεάν· εὐθὺς δ' ὡς εὖρωσι τοιαύτην, ἐπανέρχονται εἰς τὴν φωλεάν καὶ φορτωνόμενοι ἕνα σύντροφον τὸν μεταφέρουσι καὶ τὸν ἐγκαθιστῶσιν εἰς τὴν νέαν κατοικίαν καὶ ἐξακολουθοῦσιν οὕτως, ἐνῶ συγχρόνως ἀρχίζουσι νά λαμβάνωσι μέρος εἰς τὴν μεταφορὰν καὶ νέοι μύρμηκες καὶ οὕτως ὀλίγον κατ' ὀλίγον μεταφέρονται ὅλοι. Οἱ βραχυμῆδον ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν νέαν κατοικίαν δὲν μένουσιν ἀργοί, ἀλλ' ἐργάζονται πρὸς κατασκευὴν ἐνταῦθα τῆς φωλεᾶς μεθ' ὧν τῶν διαμερισμάτων τῆς, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ὁποίας ὅλοι ὁμοῦ μεταφέρουσι καὶ τὰ ὡς, τὰς κάμπας, τὰς νύμφας, τὰς ζωοτροφίας κλπ· καὶ οὕτως ἐγκαθιδρύεται ἡ κοινότης εἰς τὴν νέαν κατοικίαν.

Εἶδ' ἡ τινὰ μύρμηκων συνειθίζουσι νά μεταναστεύωσι περιοδικῶς δις τοῦ ἔτους καὶ νά ἐγκαθίστανται τὸν μὲν χειμῶνα εἰς ἄλλην φωλεάν, τὸ δὲ θέρος εἰς ἄλλην, ἐκάστη τῶν ὁποίων εἶνε μᾶλλον κατάλληλος διὰ τὴν ἀντίστοιχον ἐποχὴν τοῦ ἔτους εἴτε ὑπὸ ἐποψιν θερμοκρασίας εἴτε ὑπὸ ἐποψιν παροχῆς τροφίμων.

Ἵπάρχει καὶ τάξις μύρμηκων, οἵτινες δὲν ἐχουσι μόνιμον κατοικίαν, ἀλλὰ διάγουσι βίον νομαδικόν. Ἀπκράλλακτα ὅπως οἱ Ἀθίγγανοι παρ' ἡμῖν, δὲν ἔχουσι καὶ οὗτοι οὔτε πατρίδα οὔτε κατοικίαν σταθεράν, ἀλλὰ διηνεκῶς εὐρίσκονται ἐν μεταναστεύσει μετακινούμενοι ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ διαμένοντες ἐν ἐκάστη περιοχῇ ἐφ' ὅσον εὐρίσκουσιν ἐν αὐτῇ τροφίμα ἐν ἀφθονίᾳ. Ὡς ἐκ τοῦ τοιούτου τρόπου τοῦ βίου τῶν δὲν κατασκευάζουσι αἱ ἀθίγγανικαὶ αὐταὶ κοινότητες μύρμηκων σταθερὰς καὶ κανονικὰς φωλεὰς, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦσιν ἐκάστοτε φυσικὰ κοιλώματα δένδρων ἢ ρωγμὰς λίθων ὡς προφυλακτικὴν στέγην κατὰ τὴν βραχυχρόνιον διαμονὴν τῶν ἐν τῇ περιοχῇ ἐκεῖνη.

Εἰς τὰς νομαδικὰς ταύτας κοινότητας βλέπει τις συχνὰ ν' ἀποσπῶνται τάγματα, τὰ ὅποια νά ἐπιχειρῶσιν ἐκδρομὰς μακρυνότερας πρὸς εὖρωσιν τροφίμων. Τὰ τάγματα ταῦτα βραδίζουσιν ἐν στρατιωτικῇ παρατάξει ἄλλοτε μὲν κατὰ φάλαγγας στενὰς καὶ συμπεπυκνωμένας, ἄλλοτε δὲ κατ' ἀκανονιστοὺς ὕψωσῆποτε ὁμάδας. Παρκαπλεύρως ἐκάστης φάλαγγος καὶ εἰς ἀκανονικὰς ὕψωσῆποτε ἀποστάσεις βραδίζουσι

μύρμηκες ἔχοντες μεγαλειτέρας κεφαλὰς καὶ τὰς σιαγόνας μακράς, ἰσχυρὰς καὶ ἐν εἶδει λαβίδων. Τὰ ἄτομα ταῦτα ὠνομάσθησαν «ἀξιωματικοί», παραδέχονται δὲ τινες ὅτι ὄντως ἐπέχουσι ταῦτα θέσιν ἀξιωματικῶν ἢ ὑπαξιωματικῶν ἐν τῷ στρατῷ τῶν μύρμηκων, κανονίζοντες τὴν πορείαν καὶ τὰς ἐνεργείας ἐν γένει τοῦ ὑπ' αὐτοὺς τάγματος.

Ἡ καθιερῶτης τῶν μύρμηκων. Οἱ μύρμηκες εἶνε ζῶν ἐκτάκτως καθαρὰ καὶ καταβάλλουσι πολλὴν προσοχὴν εἰς τὸ νά καθαρίζωσιν ὀλόκληρον μὲν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος, ἰδίως δὲ τὰς κεραίας, τὰς ἀπτικὰς σμήρηγγας, τὰς ρινικὰς κόγχας κλπ. Καθ' ὅσον διὰ τῶν ὀργάνων τούτων διενεργεῖται ἡ ἀμοιβαία ἀναγνώρισις τῶν μύρμηκων καὶ ἡ διάκρισις φίλων ἀπὸ ἐχθρῶν, ὡς καὶ ἀμοιβαία συνεννοήσεις τῶν μελῶν ἐκάστης κοινότητος· ὁ καθαρισμὸς λοιπὸν τῶν ὀργάνων τούτων ἐπιβάλλεται χάριν τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῶν, ἧτις εἶνε ἀπαραίτητος διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Πρὸς καθαρισμὸν τῶν κεραίων, αἵτινες εἶνε σπουδαιότατον ὄργανον διὰ τὰς πρὸς ἄλληλα συνεννοήσεις τῶν ἀτόμων ἐκάστης κοινότητος, ὑπάρχει ἰδίᾳ συσκευὴ εἰς τὰ σκέλη, ἧτις ἀποτελεῖται ἐκ δύο ψηκτρῶν ἀπέναντι ἀλλήλων κειμένων, μετὰ τῶν ὁποίων φέρεται καὶ προστριβεται ἐκάστη κεραία καὶ οὕτως ἀφαιρεῖται ἀπ' αὐτῶν καὶ τὸ ἐλάχιστον μῦρον κόνεως. Τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος ἀποκαθαίρουσι κάμπτοντες διαφοροτρόπως τὸ σῶμα καὶ λείποντες διὰ τοῦ στόματος ἢ προστριβόντες διὰ τῶν σκελῶν καὶ ὅπου τέλος εἶνε ἀδύνατον ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν τῶν ἄλλων.

Ἰδιαιτέρα καταβάλλεται φροντίς εἰς τὸν καθαρισμὸν τῶν ὠτόκων μητέρων, τὰς ὁποίας ἐπιτελεῖται ὅλον ἐργατῶν περιτριφυρίζει καθ' ἐκάστην καὶ βοηθεῖ αὐτὰς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς τουαλέτας τῶν.

Ὁ καθαρισμὸς δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὰ ἠξίμημένα ἄτομα· ἐπιμελῶς καὶ τακτικῶς καθαρίζουσιν οἱ ἐργάται καὶ πάσας τὰς κάμπας καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ ὡς ἀπὸ τῆς κόνεως.

Οὐχὶ ὀλιγωτέρων φροντίδων καταβάλλουσιν εἰς τὸν καθαρισμὸν τῆς φωλεᾶς τῶν. Πᾶν ὅ,τι περιττὸν καὶ ἀχρηστον εἰσέδουσαν ἢ ὑπελείφθη ἐξ ἄλλης χρήσεως, ὅλα τὰ ἀχρηστοὰ ὑπολείμματα τῶν τροφῶν, τὰ κελύφη τῶν νυμφῶν, μεταφέρονται αὐθωρὲς ἐκτὸς τῆς φωλεᾶς καὶ εἰς ἀρκετὴν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν· ἐὰν δὲ τινὰ εἶνε ὑπεράγαν ὀγκώδη καὶ βρέξαι διὰ τὰς δυνάμεις τῶν μύρμηκων, ταῦτα ἀπωθοῦνται πρὸς τὰ ἀπώτατα μέρη τῆς φωλεᾶς καὶ ἐκεῖ ἐπισω-

ρεύονται καὶ καλύπτονται διὰ χόματος ὅπως κληίστανται ἀβλαβῆ.

Εἰς τὰς ἑξῆς τάξεις τῶν μύρμηκων στηρίζονται καὶ αἱ λεγόμεναι κηδεῖαι τῶν μύρμηκων· Ἀφοῦ δηλονότι οἱ μύρμηκες χάριν καθαρότητος ἀπορρίπτουσι ἐκτὸς τῆς φωλεᾶς τὰ ἀχρηστοὰ καὶ τὰς ἀκαθαρσίας, κατὰ μείζονα λόγον ὀφείλουσι νά πράξωσι τοῦτο διὰ τὰ πτώματα τῶν ἀποθνησκόντων συντρόφων τῶν διὸ πολλοὶ ὁμοῦ, ἐννοεῖται, ἀποκομίζουσι ταῦτα ἐκτὸς τῆς φωλεᾶς καὶ τὰ μεταφέρουσιν εἰς τὰς ὠρισμένας θέσεις ἐντὸς καὶ τὰς ἀκαθαρσίας, συνήθως δὲ ἐπικαλύπτουσι ταῦτα καὶ διὰ χόματος. Τὸ τοιοῦτον ἔδωκεν ἀφορμὴν νά γραφῶσιν αἱ φανταστικώτεροι μυθοπλαστῆται περὶ κατοικιῶν κηδεῶν καὶ περὶ νεκροταφείων τῶν ἀποθνησκόντων μύρμηκων κτλ.

Ἡ νοσηλεία τῶν μύρμηκων. Μολονότι οἱ μύρμηκες συνήθως δεικνύουσιν ἀδικοφίαν πρὸς τοὺς ἐνθλικοὺς συντρόφους τῶν εἰς πάσας τὰς ἀνάγκας τῶν συγκεντροῦντες ὅλην αὐτῶν τὴν προσοχὴν καὶ ὅλας τὰς μερίμνας εἰς τὴν διατροφὴν καὶ περιποίησιν τῶν νεκρῶν καμπῶν, ἐν τούτοις ἔχομεν καὶ παραδείγματα, καθ' ἃ οὗτοι βοηθοῦσιν ἀλλήλους ἀμοιβαίως καὶ νοσηλεύουσι καὶ τοὺς ἀσθενεῖς. Ὁ Forel, Lubbock καὶ Wasmann ἀναφέρουσι πληθὺν τοιούτων γεγονότων, καθ' ἃ μύρμηκες βαρέως πληγωμένοι ἔτυχον περιποίησεως καὶ νοσηλείας παρὰ τῶν συντρόφων τῶν καὶ ἐθεραπεύθησαν. Ἀναφέρομεν τὸ ἐξῆς παράδειγμα, ὅπερ περιγράφει ὁ Wasmann· οὗτος ἀνευρὼν μύρμηκα τοῦ εἴδους Formica sanguinea τελείως παράλυτον συνεπέειχε προσβολῆς ἐχθρικῆς διὰ μύρμηκικοῦ ὄξεος, μετέφερε καὶ ἔθεσεν αὐτὸν εἰς τὴν φωλεάν τῆς κοινότητος του· παρετήρησεν ἀμέσως ὅτι πολ-

λοὶ τῶν συντρόφων του συνηθροίσθησαν περὶ αὐτὸν καὶ ἀφοῦ δι' ἐπανειλημμένων ἐπιψύσεων διὰ τῶν κεραίων τὸν ἐξήτασαν μετὰ προσοχῆς, ἤρχισαν νά τὸν λείψωσι ζωηρῶς, νά τὸν ἀναστρέψωσι καὶ πάλιν νά τὸν λείψωσιν ἐπὶ πολλὴν ὥραν, μεθ' ὃ τὸν ἀπέθηκον ἡσυχον εἰς γωνίαν τινά. Μετὰ τινὰς ὥρας ἐπανήρχισεν ἡ αὐτῆ θεραπεία διὰ τῆς λείψεως, μέχρις οὗ ἐπετεύχθη τέλος τὸ εὐάρεστον ἀποτελεσμα νά ἐπανακτήσῃ ὁ ἀσθενὴς ἐντελῶς τὴν ὑγείαν του.

Οἱ αὐτοὶ φυσιοδίφαι ἀναφέρουσιν ἀφ' ἑτέρου πληθὺν γεγονότων, καθ' ἃ οἱ μύρμηκες διέρχονται ἀδιάφορῶς πρὸ τῶν πασχόντων συντρόφων τῶν ἀφίνοντες αὐτοὺς εἰς τὴν τύχην τῶν.

Αἱ συνελύσεις τῶν μύρμηκων. Κατὰ τὰς περιγραφὰς τῶν σπουδασάντων λεπτομερῶς τὰς ἑξῆς τῶν μύρμηκων, πολλακτὶς παρετηρήθη ὅτι οὗτοι, ἐνῶ ἀσχολοῦνται εἰς τὰ συνήθη ἔργα τῶν, αἴφνης ἐν πλήρει ἡμέρᾳ διακόπτουσι τὴν ἐργασίαν τῶν καὶ συναθροίζονται εἰς εὐρύχωρόν τινα αἴθουσαν τῆς φωλεᾶς σχηματίζουσιν εὐρὺν κύκλον καὶ παραμένουσιν ἀκίνητοι, ἔχοντες τὰς κεφαλὰς ἐστραμμένας πρὸς ἀλλήλας καὶ μόνον τὰς κεραίας καὶ τὰς κοιλίας μετακινοῦσιν ἐλαφρῶς οἷονεὶ συνεννοοῦμενοι καὶ συζητοῦντες. Εἰς τὴν ἀξιοπερίεργον ταύτην θέσιν δύνανται νά παραμείνωσιν οἱ μύρμηκες ἐπὶ ὥρας ἢ καὶ ἡμέρας ὀλοκλήρους, ὡς παρετήρησεν ὁ Fielde (1901) ἀπαξίεις τὸ εἶδος Stenamma fulvum. Ποῖον τὸ αἴτιον τὸ παρακινῶν τοὺς μύρμηκας εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν συνελύσεων τούτων καὶ ποῖον σκοπὸν προτίθενται αὐταί, περὶ αὐτῶν οὐδὲν ἠδυνήθησαν εἰσέτι ν' ἀποφανθῶσιν οἱ ἐπιστήμονες.

[Ἔπεται συνέχειαι]

ΝΙΚ. Κ. ΓΕΡΜΑΝΟΣ

ΑΡΙΣΤ. Ν. ΠΕΤΣΑΛΗ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΔΥΝΗΣ

Τί εἶνε ἡ φυσικὴ ὀδύνη;—Διάφοροι ὀρισμοί.—Ὁφείλεται αὕτη εἰς εἰδικὰ νεῦρα ἢ εἰς τὰ κοινά;—Ἐπιχειρήματα κατὰ καὶ ὑπέρ.—Βραδύτης τῆς διαδόσεως τῶν ὀδυνῶν συναισθημάτων.—Ποῦ ὀφείλεται ἡ ὀδύνη.—Ἡ περὶ δηλητηριώδους φύσεως θεωρία.—Ὁργανὰ ἀναίσθητα, καθιστάμενα εὐαίσθητα.—Δραστοὶ τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὴν ὀδύνην.—Ἐπίδρασις τῶν σκελετικῶν.—Πῶς εἰ χειρουργοὶ καθίσταν τὰς ἐργασίαις ἀνωδύνους.—Πῶς ἡ ὀδύνη δύναται νά ἀπατήσῃ.—Πλάνη περὶ τῆς ἔδρας τῆς ὀδύνης.—Ἀντίκτιποι τῶν βλαβῶν ἐξ ἀποστάσεως.—Ἡ ὀδύνη δὲν εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν οὐρανοῦ τοῦ πάθους.—Τὸ οὐρανοῦ εἶνε νά γνωρίζῃ τις νάτην ἐξηγήσῃ.—Ἡ ἐξαφάνισις τῆς ὀδύνης δὲν εἶνε πάντοτε καλὸς οἰωνός.—

Ἡ πρὸς τὴν ὀδύνην εὐαισθησία διαφέρει κατ' ἄτομον, ἡλικίαν, φύλην, φύλον;—Μείζων ἀποχὴ, ἢ ἐλάσσων εὐαισθησία;—Χηρῶν τῆς ὀδύνης.—Ἡ ὀδύνη, ὡς φάρμακον.—Ἡ ὀδύνη ἐργατῆς τῆς ἀνθρωπίνης προόδου.—Ἀνωτέρα χρησιμότης αὐτῆς.—Γενικαὶ παρατηρήσεις.—Ἐγκώμιον τῆς ὀδύνης.

Πολλοὶ ἐδ.θησαν ὀρισμοὶ περὶ ὀδύνης. Δυσάρεστος κίνησις, ἔλεγεν ὁ Κικέρω· ἀπῆλθις, ἦν περιττὸν νά μὴ δοκιμάσῃ, κατὰ τινὰ ἄλλον· δυσσώρητος ἔξῆρσις τῆς βλαβεύσεως εὐαισθησίας, προτείνει τρίτος τις· ἀσυνήθως ἐμπάνισις τῆς εὐαισθησίας ἔργαζεν ὁ Γκενώ δὲ Μουσσὺ (Guéneau de Mussy)

λέξεις, διεκρήρυττον οι Στωϊκοί, όταν δέν είχαν, ούτε δδονταλγίαν, ούτε ισχυαλγίαν, ούτε πολλά άλλα πράγματα' εχληρόν συγκεχυμένον συναίσθημα, προερχόμενον άρ' οίανδήποτε βλάβην των νεύρων, έλεγεν ο Σωβάξ' αίσθημα άφικόμενον εις τό άκρότατον όριον' συναίσθημα δυσφέρητον, προαγγέλλον τόν κίνδυνον καταστροφής του όργάνου ή του άτόμου, είπεν ο Λουκάς Σαμπιονιέρ έν τινι έργω, περιέχοντι πολλά καλά πράγματα.

Είς όλα ταύτα, συμπεριλαμβανομένης και της λέξεως των Στωϊκών, ένυπάρχει μέρος τι άληθούς' αλλά, συνηθέστερον έν τούτοις, όρίζουν τήν δδύνην, λέγοντες ότι πονεί, έπερ είνε άληθές, άλλ' άνεπαρκές. "Ισως, άλλως, δύναται τις να σκεσθή, άν είνε χρήσιμον να όρίση τις τήν δδύνην. "Εκαστος τήν γνωρίζει, πώς τις τήν έδοκίμασεν. Είνε γνωστόν περί τίνος πρόκειται' άς μή έπιμένωμεν, μη έχοντές τι κάλλιον να προτείνωμεν.

"Οπως ο όρισμός, ούτω και ή φύσις της δδύνης, άμφισβητείται.

Φαίνεται ότι ή δδύνη είνε τό άποτέλεσμα ισχυρού έρεθισμού των νεύρων γενικώς, και ούχι ώρισμένων τινων, ειδικών νεύρων, μερικώς. Τοούτο τουλάχιστον έξάγεται έν διαφόρων πειραματισμών, όφειλομένων εις τόν Κάρολον Ρισέ (Riche), όστις έπίσης ειδικώς έμελέτησε τήν δδύνην. Δι' έλαφρού ήλεκτρικού έρεθισμού ούτε αίσθημά τι, ούτε δδύνη γεννάται. Αύξήσατε τήν ένταση του ρεύματος, έπερ ούδώς άλλιοις τήν φύσιν του, και παράγεται συναίσθημα άνευ δδύνης. Αύξήσατε άκόμη και ή δδύνη παρουσιάζεται, καταπνίγουσα διά της έντάσεώς της τό καθαρόν και άπλούν συναίσθημα.

Τούτ' αυτό συμβαίνει, άν μεταχειρισθώμεν μηχανικόν τινα έρεθισμέν. Έλαφρόν τι βάρος ούτε καν θά γίνη αίσθητόν—βαρύτερον, θά γίνη αίσθητόν.—Έτι βαρύτερον, προκαλεί, ού μόνον συναίσθημα, αλλά και δδύνην.

Αντικαταστήσατε τό μηχανικόν έρεθιστικόν διά τίνος θερμού έρεθιστικού, χλιαρού ύδατος, θερμού, θερμιάτου: έχετε τήν αυτήν διαδοχήν φαινομένων. Φαίνεται λοιπόν, ότι τό συναίσθημα και ή δδύνη συνοδεύονται υπό μιζς και της αυτης τροποποιήσεως της καταστάσεως του νεύρου' άλλ' έν τή περιπτώσει ταύτη της δδύνης ή τροποποιήσις είνε βαθύτερα. Έκ τούτου ή γνώμη ότι ή δδύνη προέρχεται έξ υπερβάλλοντος έρεθισμού. Πεινών άνευ υπερβολής, είνε αίσθημα άσθενές και ευχάριστον' πάσχει έν κείνας, ήτοι πεινών υπερβολικά, είνε δδυνήροτατον. Τό ίδιον και διά τήν δίψαν. Έλαφρόν γαργάλισμα είνε άποδεκτόν: μία φαγόρρα δύναται να είνε άνυπόφορος' ή έντύπωσις ένός άντισπαστικού είνε ευχάριστος εις κάποιαν στιγμήν, ταχέως έν τούτοις παρερχομένη διά να καταλάβη τήν θέσιν της συναίσθημα πολύ δυσάρεστον. Έν τούτοις τό αυτό συναίσθημα είνε, αλλά διαφόρων βαθμών. Έπίσης εις τό πεδίον των πόθων, έπιθυμείν είνε ευχάριστον, άλλ' είνε πικρόν τό έπιθυμείν πολύ.

Έν τούτοις υπάρχουν και τά ύπερ διά τήν ύπερθεσιν των ειδικών νεύρων. Καλοί φυσιολόγοι άποδέχονται τήν ύπαρξίν των. Παρατηρούσιν ότι, κατά

προχείρους έξερωνήσεις, πών νεύρον, οίος δήποτε και άν είνε ο έπ' αυτώ άκούμενος έρεθισμός, έν και τό αυτό συναίσθημα προκαλεί, έπερ έξαρτάται έν του κέντρου, όπου κατα' ήγει.

"Οπως και άν έρεθίση τις τό όπτικόν ή τό άκουστικόν νεύρον, πάντοτε θά παραχθώσι συναισθηματά φωτεινά ή άκουστικά. Έπειδή τό άπτεσθαι δέν είνε δδυνήρον, άν τις δοκιμάζη δδύνην, θά είπη ότι ύπάρχουσιν ειδικά νεύρα δι' αυτήν. Ίδού διά τήν θεωρίαν. Έν τή πρακτική άποδεικνύουν ότι υπάρχουν εις τό δέμα πολλά σημεία άτινα δύναται τις να βλάβη, χωρίς να προκαλέση δδύνην. Είνε μόνον λυπηρόν ότι τά τυχαία συμβάντα άπορεύοσι μετά προσοχής τά σημεία ταύτα. Έκ του έναντίου, υπάρχουν σημεία έπώδυνα, έπως υπάρχουν και σημεία θερμά, ευαίσθητα εις τό ψύχος και εις τήν θερμότητα, αλλά προστίθουσιν ο Goldscheider, όστις τά κατέδειξεν, είνε δύσκολον να προσδιορίσωμεν περισσότερα.

"Η παθολογία έπίσης παρέχει έπιχειρήματα. Παρατηρεί ότι υπάρχουν άτομα άπολέσαντα μίαν των δύο αισθήσεων, τήν άπτικήν ή τήν δδυνήραν, και να διατηρούσιν τήν έτέραν. Και οι άνατόμοι παρατηρούσιν ότι νεύρα τινα στερούμενα της άπτικής αισθήσεως, έχουσι άξιοπαρατήρητον ικανότητα εις τό να αισθάνωνται τήν δδύνην.

Έν τέλει, τό ζήτημα είνε περιπλεγμένον. Δέν δύναται τις άκόμη να τό θεωρήτη λελυμένον' υπάρχουν άξιόλογα έπιχειρήματα και ύπερ και κατά των ειδικών νεύρων.

Περίεργον φαινόμενον, τό οποίον έπεκαλέσθησαν ως έπιχειρήματα και τά δύο στρατόπεδα, είνε ή παρατηρουμένη βραδύτης περί τήν διάδοσιν των δδυνήρων συναισθημάτων. Ταύτα έκδηλούνται βραδύτερον των άπτικών' τούτο είνε πολύ γνωστόν. Ποθ όφείλεται τό φαινόμενον τούτο; "Οτι τά ειδικά νεύρα παρουσιάζουν τάχα μικροτέραν διαδοτικότητα ή ότι ή συναίσθησις της δδύνης θά γίνηται εις άλλο μέρος του έγκέφαλου, τουθ' έπερ ήθελε μηχανώνε τό διάστημα: "Οτι τά ειδικά νεύρα είνε ήττον ευρέθηστα; ούδεις γνωρίζει' αλλά τό γεγονός είνε, ότι ή δδύνη είνε βραδύτερα της άπτικής αισθήσεως. Πόσο δέν τό έδοκίμασαν, ούτινες έν πολέμω π. χ. κατ' όργαζ δέν ήτλήθησαν είμή αίσθησίν τινα άφής, βραδύτερον δέ τήν δδύνην;

"Η αίτία της δδύνης παρέσχε και αυτή πολλές άμφισβητήσεις. Είνε πικίλη. Είς φλέγμονα π. χ. δύναται να ύπάρχη μία συμπίεσις έν των νεύρων των καταλήξεων του έξοδήματος των ιστών' άλλ' έπίσης δύναται να ύπάρχη χημική τις επίδρασις. "Η Δις Ίουτέυκο άποθεχομένη τήν θεωρίαν του Μάξ φόν Φράύ περί ειδικών νεύρων, ύποθέτει ότι αι καταλήξεις των νεύρων τούτων έξερειθίζονται κυρίως άπό τοξίνας, δηλητηρία. άλγογόνους ύλας' είνε και τούτο τρόπον του βλέπειν ύποστηρικτάς. "Αλλ' έπρεπε να έξηγηθώ, διατι αι άλγογόναι αυται ούσαι διαμένουσιν έντετοπισμένα: και δέν διαλύονται εις τό αίμα' έπρεπεν έπίσης να άποδειχθώ, πώς τά άναλυτικά έπενεργούσιν επί των ούσιων τούτων.

Φαίνεται δέ παράδοξον ότι τοξίναι δύναται να

άναπτυχθώσι τόσον ταχέως, μόλις έπέπεσε τό ζύλον ή ή μάχαιρα. Έπί τέλους έδει να άπεμινωθώσιν αι άλγογόναι αυται ούσαι' ούχ ήττον όμως ή θεωρία είνε εύρητής. "Υπάρχουν περιστάσεις, καθ' ας φαίνεται έφαρμοζομένη έλως αυτη: ιδιαιτέρως αι περιστάσεις του άλγους έν φλογώσεως' άλλ' ή δδύνη έχει πολλές άλλας αίτίας ή τήν φλόγωσιν. κτυπήματα, συνθλίψεις, έκδοράς, άκοκοπάς, χωρίς να λυγισθώσιν αι άλλαι αίτιαί αι διαμένουσαι σκοτεινά, ως αι έξ ών προέρχονται αι δδύνη των έντοσθίων. "Οπως παρατηρεί, μετ' άλλων ο Μακένζυ έν τινι έστράτως μελέτη περί της δδύνης των έντοσθίων και της σημασίας της. (Βρετ. Ίατρ. Έργμ. 30 Ίουν. 1906).

Τά έντόσθια είπιν άναίσθητα έν γένει' δύναται τις να τά κύψη και να τά κάυση, επί παραδείγματι, χωρίς να προκαλέση αίσθησιν ψύσεως ή δδύνης. Και έν τούτοις τά αυτά όργανα, φλογισμένα ή μη, δύναται να είνε ή έδρα άνυπόφορων δδυνών. "Αναίσθητα εις όμαλήν κατάστασιν, καθ'ίτιαν:αι Ολιβέρδς έπώδυνα έν παθολογική καταστάσει. Διαιτι και πώς, ούδεις γνωρίζει.

Τό βέβαιον είνε ότι ή δδύνη ού μόνον άπαιτεί νευρική καταλήξεις και νεύρα, αλλά και έγκέφαλον έπίσης. Τό σώμα του άποκεφαλιζομένου ζώου δύναται να συντηράσεται άκόμη' δέν άποδεικνύουν αι συστροφαι αυται δδύνην' είνε αυτόματα και άσυνηθότοι άνανακλάσεις. Διά του έγκεφάλου, και μόνου του έγκεφάλου, νομίζετε, είνε αντίληπτή ή δδύνη' άφαιρέσατέ τον και ή δδύνη δέν ύπάρχει. Τούτο συμβαίνει επί της άναίσθησίας, ήτις δι' έπεξεργασίας, έφ' ής άκόμη συζητούσι, χωρίζει τόν έγκέφαλον άπό τά νεύρα ή τουλάχιστον άπό τάς καταλήξεις των νεύρων, και προκύπτει ώς αι γινόμεναι διαταράξεις κατά τό βλαβέν μέρος δέν εύρίσκουν εις τό τέμα των νεύρων έγκέφαλον, δι' να τάς δεχθώ.

"Ο χωρισμός δύναται να γίνη και διαφορετικά, διά τίνος ζωηράς συγκινήσεως, π. χ. Κατά τά τελευταία έτη, καθ' α' άκόμη δέν ύπήρχον τά άναίσθητικά, οι χειρουργοί ώφελούντο έν του γένους τούτου, μέλλοντες να έπανορθώσωσι καμμίαν έξάρθρωσιν ή να δώσωσι καμμίαν μαχαίρον, έκάλουν άποτόμως τόν άσθενή, έπιπλήττοντες αυτόν δι' έν ή άλλο παράπτωμα, γενικώς επί κακή διαγωγή, άν έπρόκειτο περί γυναικός, και έπωφελοούν τής έκπλήξεως και της συγκινήσεως δι' να ένεργήσουν' χάρις τή τελευταία ταύτη, ή έγχείρησις παρήρηγετο άπαρατήρητος.

"Ο Βελπώ, καθ' ήν στιγμήν έπρόκειτο να έγχειρήτη άπόστημα του στήθους, έδιδε μίαν καλήν κ α τ α κ ε ρ α λ ι α ν και ούτω καθέστη. "Ο έγκέφαλος παραιδόμενος όλόκληρος εις τό άπροσδόκητον συμβάν, δέν είχεν ούτως είπειν, τό μέτον να άντεπεξέλθω κατά της άναμενομένης έγχείρησεως, και ή δδύνη παρήρηγετο άνευνοήτως. Πόσοι, έν μέσφου πυρός της μάχης δέν έλαβον πληγάς, χωρίς να τό άντιληφώσι κατ' εκείνην τήν στιγμήν! Είνε κλασική ή άναίσθητική αυτη επίδρασις των συγκινήσεων.

"Η προσδοκία της δδύνης άσκει τούναντίον ύπε-

ρευαισθητικήν ένεργειαν. Έν τή περιπτώσει ταύτη τούτο, όφείλεται αναμφιβόλως εις έπεξεργασίαν τινα κατά τά νευρικά κέντρα' άλλ' ύπάρχει και άλλη τις υπερευαισθησία, περί της έγένετο κάποιος λόγος και ήτις θά όφείλεται εις έπεξεργασίαν περιφερικήν' είνε ή προκαλούσα τήν φλόγωσιν. "Ο ύγιής τέτων είνε άναίσθητος; ο φλογιστρός είνε λίαν ευαίσθητος. "Η άποκοπή του όστος είνε άνώδυνος, ή φλόγωσις του όστος ή ή όστείτης, είνε λίαν έπώδυνος. "Η άνέλκυστις ύγιούς νεύρου ούδώς πονεί άλλ' ή φλογιστρός νεύρου προξενεί ίσχυράς δδύτας. "Ως έν παρόδω αναφέρω κατι τι περίεργον: βλέπει τις ύποκείμενα, άπολέσαντα τήν ευαίσθησίαν μέρους τίνος του σώματος, να τήν άνακτώσι διά κάμματος ή έν φλογώσεως, καθ' ήν στιγμήν ούδεις τό έφαντάζετο.

"Υπάρχουσιν δδύνη νευρική, άνευ άλλης βλάβης αίτινες θά ήδύναντο να άποδεθώσιν εις υπερευαισθησίαν κεντρικήν αναμφιβόλως; "Ο έγκέφαλος δύναται να παραλογίζεται φυσιολογικώς επί τίνος σημείου, όπως παραλογίζεται ψυχολογικώς επί δεδομένου άντικειμένου, παραδείγματος χάριν όπως παρά τοίς μανιακόις; "Ισως, άν άποδεχθώμεν ότι υπάρχουν διαταράξεις άνευ βλάβης' φαίνεται ότι υπάρχουν τούτου είδους περιπτώσεις, καθ' ας ή ύποβολή και ή προπαίδευσις διδουν εύάρεστα άποτελέσματα, δικαιολογούντα κάπως τήν ύπόθεσιν.

Ουσιώδες πρός γνώσιν φαινόμενον διά τήν δδύνην, είνε ότι αυτη δύναται να μάς άπατήση. "Εκαστος γνωρίζει ότι ο άκρωτηριασθείς δύναται να αισθανθώ πόνον εις τό μέλος, έπερ τφ άρηρόθθ' δέν είνε λοιπόν πολύ παράδοξον να νομίζη τις ότι πονεί έκεί όπου τίποτε δέν ύπάρχει. Κατά τήν ισχυαλγίαν δύναται τις να πονή εις τήν πτέρναν' και έν τούτοις τό νεύρον είνε προσβεβλημένον ύψηλότερον. Συμβαίνει άκόμη να αισθάνεται τις πόνον εις τόν όφθαλμόν, τρώγων παγωτόν, αλλά κατά τάς δύο πρώτας περιστάσεις τό αυτό νεύρον είνε εις ένεργειαν, έν τή τελευταία τό αυτό νεύρον έξεγείρει τούς δδόντας και έν μέρος του έρθαλμοθ. "Αλλά διατι ο έγκέφαλος έγκαθιστά έν τφ έρθαλμθ τήν δδύνην, ήτις τήν άρχήν της έχει εις τόν δδόντα; Τούτο είνε όλιγώτερον εύκολον να έννοηθώ, παρά να βεβαιωθώ. Έν πάση περιπτώσει είνε ουσίωδες να έννοήσωμεν τό γεγονός, να μάθωμεν ότι δδύνη τις, τήν όποιαν ύποθέτομεν έδω και εκεί, δύναται κάλλιστα να όφείλεται εις άλλοίωσιν, έδρεύουσιν εις άλλως διόλου άλλο μέρος. "Η δδύνη καθ' εκάστην δέ άσθενειαν είνε σύμπτωμα' και τό αυτό σύμπτωμα δύναται να έχη διαφόρους αίτίας' εις τήν εξυδερκίαν του κλινικού άνήκει να διακρίνη περί ποίας πρόκειται.

Περίεργον παράδειγμα παρουσιάσθη πρό όλίγου χρόνου, ούχί της άνανακλάσεως της δδύνης, των πλανών, εις ας δύναται τις να ύποπέση, περί τήν τοποθέτησίν της, αλλά περιπτώσεως προσομοίας, άποτελεσμάτων διαταράξεων έξ άποστάσεως μη νοσησιών, υπό του κ. Πέτρον Μπουνιέ, όστις εις τήν "Ακαδημίαν των Έπιστημών αναφέρει πολλές περιπτώσεις διαταράξεως του πεπτικού συστήμα-

τος όφειλομένης εις βλάβας, μη γενομένης εν τούτοις αισθητάς, ανωδύτους, τής ρινικής μεμβράνης, εις πολλὰς περιπτώσεις εντερίτιδος, δυσκοιλιότητος και διαφόρων άλλων κακοδιαθεσιών, αιτίνας τόσον πολύ ώφείλοντο εις νοσηράν κατάστασιν τής ρινικής μεμβράνης, ώστε ήρκεσε προς θεραπεία των να καυτηριασθή αυτή.

Ός βλέπει τις, ή δράσις τής δόδνης εις τήν κλινικήν εινε πολύπλοκος και σκοτεινή· έτι μάλλον εινε τοιαύτη, καθόσον ουδεμία ύφίσταται αναλογία μεταξυ τής εντάσεως δόδνης τινος και τής σπουδαιότητος αυτής ως προς τήν προγνωστικήν. Τοῦτο δ' εινε σπουδαίον δια τήν κλινικήν. 'Αλλ' εινε βεβαίως επιτετραμμένον να ειπωμεν, ότι αν ή δόδνη έχη κάποιαν χρησιμότητα, και έχει, ή διακανόνισις τοῦ μηχανισμού καθυστερεῖ. Η άπουσία αυτή τής αναλογίας εινε αρκετά γνωστή. Αι νευραλγίαι εινε λίαν επώδυνοι, και όμως ή σπουδαιότης των εινε ασθενής. Τουναντίον, ό Τιλλιώ ειδε νέον τινα παρουσιασθέντα εις τήν νοσοκομείον με ένα μώλωπα εις τήν υπογάστριον, εξ ου δέν υπέφερε σχεδόν διόλου, άλλ' όστις τήν αφήρπαζε μετά τινος ήμέρας εκ περιτονιτιδος. Η πληγή πραγματικώς ήτο σπουδαιοτάτη, άλλ' ανώδυνος. Τό έλλος τοῦ στομάχου, λίαν οδυνηρόν θεραπεύεται συχνά· ό καρκίνος τοῦ στομάχου ελάχιστα οδυνηρός συνηθέστερον, φονεύει πάντοτε, και ούτω καθεξής. Πρέπει να προσέχωμεν εις τήν δόδνην, άλλά να μη τή αποδίδωμεν πολλήν σπουδαιότητα, ως προς τήν πορεία του κακού.

Τό ούσιώδες εινε να τήν εξηγήσωμεν. Ο κ. Γουλιέλμος Μπέννετ εν τή Βρετ. Ιατρική εφημερίδι (15 Ιουλίου 1908) τή ανέπτυσεν εσχάτως. Παραπονεῖται τις από πόνους εις τήν κνήμην με αισθημα βάρους και πριξίματος, ή δόδνη αυξάνει δια βαθείας πίεσεως: εινε φλεβίτις· χρειάζεται αναπαυσις. Η πίσις εις άλλον ελαττοῖ τήν δόδνην· Πρόκειται περι εξογκώσεως μυϊκής, απαιτούσης τριψιμον ή ασκησιν. Τα συμπτώματα εινε περίπου τά αυτά, άλλ' ή διάγνωσις διαφορετική, ή δε θεραπεία εκ διαμέτρου αντίθετος.

Πρέπει φυσικά να γνωρίζωμεν επίσης να εξηγήσωμεν τήν εξαφάνισιν τής δόδνης. Η εξαφάνισις αυτή δέν εινε πάντοτε ευχάριστον σημειον, αν και ό ασθενής επιχαίρει δια τοῦτο. Η παύσις τοῦ άλλου δύναται πράγματι να όφείλεται εις τήν ρήξιν αποστήματος εσωτερικού, εξ ου πιθανή σηψαιμία, εις τήν διάτρησιν τής σκωληκοειδοῦς απορύσεως, εις τήν ρήξιν τής χοληδόχου κύστεως κτλ., συμβάματα σπουδαιοτάτα. Η βραδέως εξαλειφόμενη δόδνη εινε τή καλλίτερον προγνωστικήν, παρά ή δια μιᾶς παυομένην.

Αποροῦσιν ακόμη, αν ή προς τήν δόδνην ευαισθησία εινε ή αυτή εις όλους. Φαίνεται πιθανώς ότι δέν εινε. Η ηλικία, τή φύλον, ή φυλή, τή άτομον διαφέρουσιν ως προς τοῦτο· εσημειώθησαν εκπληκτικά περιστάσεις αντοχής εις τήν δόδνην: π.χ. τοῦ μαύρου, τοῦ οποιου ο σερ Γουλιέλμος Μπέννετ αφήρεσε τά όσα και τών δύο ανω σιαγόνων, τή εν μετά τή άλλο, και όστις υπέστη τήν

εγχείρησιν επι καθίσματος ανευ αναισθητικού, χωρίς να κάμη οὔτε εν κίνημα και εις τή τέλος ευχαρίστησεν ευγενώς τόν χειρουργόν· ή ακόμη ό άλλος εκείνος, όστις υπέστη αποκοπήν τής κνήμης, χωρίς να προσέρη λέξις, παρουσιάζων μόνον έκφρασιν μεγάλης στενοχωρίας, όταν τῷ έπρίονισον τή όσοῦν· άυποφέρετε πολύ; ήρώτησεν ό χειρουργός. —'Οχι, ό πόνος δέν εινε τίποτε, άπεκρίθη τή θῦμα, άλλά τή τριξίμον τοῦ πριονιού μοῦ μουδιάζει τά δόντια». Υπάχουσι μεγάλοι διαφοραί εν τή ευαισθησία. Κατά τόν χειμῶνα ό βάτραχος αισθάνεται ελιγώτερον παρά τή θερος. Οι μὲν θέλουσιν τή γυναικείον φύλον μάλλον ευαίσθητον, οι δὲ ελιγώτερον. Ο Μπίλρατ συνεβούλευε να δοκιμάζουσιν τās νέας εγχειρήσεις επι τής γυναικός κατ' αρχάς, ως μάλλον ανθεκτικῆς. Θα ήδύνατό τις να άμφισθητήση τοῦτο, διότι τρία πράγματα υπάρχουσιν επι τής υποθέσεως ταύτης· ή ικανότης τοῦ αισθάνεσθαι τήν δόδνην, ή προς αντίστασιν κατ' αυτής τοιαύτη και επι τέλους ή ζωική αντίστασις. Ο άνηρ εινε ευθραυστότερος τής γυναικός. Αφ' έτέρου ήδύνατο ή γυνή, με όλην τήν μείζονα αυτής ευαισθησία, να ήνε και πλέον γενναία· ή φαινομενική αυτής αναισθησίαν ήδύνατο να ήνε τή αποτέλεσμα μεγαλειέρας στωικότητος. Πόσα παραδείγματα δέν έχομεν τής ωραίας στάσεως τής γυναικός, άπέναντι τής φυσικής δόδνης! 'Ας μη συνάγωμεν συμπεράσματα μετά βίας περι τής ευαισθησίας κατά φύλον.

Η επιδρασις τής φυλής υποστηρίζεται ισχυρότερον. Αι κατώτεροι φυλαί φαίνονται ήττον ευαίσθητοι. Ο μαῦρος εινε ανθεκτικός· οι Άσιανοί επίσης. Ο Σεγῦρος, προκειμένου περι τής μάχης τοῦ Βοροδίνου βλέπων τούς Ρώσους άντέχοντας περισσότερο εις τήν δόδνην, έλεγε· Δέν άντέχουσιν γενναίότερον, άλλ' υπφέρουν ελιγώτερον, όπερ όφείλεται εις ήττον προκεχωρημένον πολιτικόν και εις όργανα αποσκληρυθέντα υπό τοῦ κλίματος. Οι Άραβες φαίνονται ελιγώτερον ευαίσθητοι. Μεταξυ τών ατόμων υπάρχουσιν μεγάλοι διαφοραί. 'Αλλά κατά τί ακριβώς; Εινε αδύνατον να μάθωμεν, αν δύο άτομα αισθάνονται κατά τήν αυτην βαθμόν τήν δόδνην. Και εν τοιαύτη περιπτώσει επισκοπών τις τά συχνά παρατιθέμενα περιστατικά στωικότητος άπέναντι τής δόδνης, άπορεῖ αν οι στωικοί αισθάνωνται ελιγώτερον, ή αν, αισθανόμενοι επίσης, ήνε πλέον κύριοι έαυτών; Πρόβλημα σχεδόν αλυτον. Εινε γνωστόν εν τούτοις, ότι αι ισχυραί συγκινήσεις ελαττοῦσιν τήν αποδεκτικότητα τής δόδνης. Ο Άμβρόσιος Παρὲ εσημείου, ότι αι επιβαλλόμενα εγχειρήσεις ενεκα τών πληγών προκαλοῦσιν ελιγώτερας φωνάς [κατά τήν ήμέραν τής μάχης παρά τήν επομένην] «ότε ή καρδία δέν εινε τόσον φουσκωμένη από άνδρείαν». Δέν θα ήδύνατο να ενεργήση όμοίως μία ισχυρά θέλησις: 'Αλλ' ή συγκίνησις και ή θέλησις δύναται να ενεργῶσι προς ελιγώσιν άλλου τινος παρά τής αποδεκτικότητος (réceptivité). Περιστερόμεθα εν κύκλῳ· άς σταματήσωμεν εις τήν άγονον ταύτην ασκησιν. 'Αληθώς ειπεῖν, ό,τι γνωρίζομεν περι τής δόδνης εινε ελάχιστον.

Και εν τούτοις αυτή εινε μέγα και όφελιμώτατον πράγμα. Υμνησαν τήν παραφροσύνην, τήν αρθριτιδα, τήν μέθην, τήν ψυχήν, τήν ακηδίαν, τή πᾶν και τή τίποτε, και αυτην τόν θάνατον, άλλ' ή δόδνη δέν ευρεν ακόμη τόν πανηγυριστήν της.

Εν τούτοις εινε άπείρως χρήσιμος, άσυγκρίτως περισσότερον τής ικανότητος τοῦ αισθάνεσθαι τήν ήδονήν.

Τά δόδνηρά συναισθητά εινε χρησιμώτατα δια τήν συντήρησιν τοῦ ατόμου και τής φυλής. Τί σημαίνει πραγματικώς ή δόδνη. Εις τί συνίσταται κατά τελευταίαν ανάλυσιν αυτή; εις μίαν φωνήν έγέρσεως, εις εν σημειον κινδύνου. Μᾶς εἰδοποιεῖ ότι κάτι τι δέν πηγαινει καλά εν τῷ σωματικῷ μηχανισμῷ. Ποῦ αυτό; Ημᾶς βαρύνει να ζητήσωμεν και να εννοήσωμεν. Αυτή μᾶς φωνάζει ότι κάτι τριβεται, κινδυνεύει, ότι υπάρχει διατάραξις, καθ' ής απαιτεῖται φάρμακον. Πᾶσα δόδνη έχει ταύτην τήν σημασίαν, αυτην τήν ακριβή έννοιαν.

Βεβαίως εις πολλὰς περιστάσεις, δέν κατανοοῦμεν ακόμη τήν σημασίαν, άλλά με τήν πρόοδον τών γνώσεων περιορίζομεν άδιακόπως τόν αριθμόν τών άκατανοήτων οδυών, πηγῆς αντανακλαστικῆς π. χ. αιτίνας τήν αληθῆ αυτων έστίαν έχουσιν άλλαχοῦ, παρά εις ό νομιζόμεν μέρος.

Ανευ τής δόδνης δέν θα έγνωρίζομεν ότι τή τάδε ή τή τάδε μέρος τοῦ οργανισμοῦ λειτουργεῖ κακῶς· δέν θα έσκεπτόμεθα να διευθύνωμεν προς αυτό τήν προσοχήν μας, ή να καταρῶγωμεν κατ' ακολουθίαν, εις τόν ιατρών, και θα εξηκολουθοῦμεν τήν ζωήν μας εν ασυνειδησία τοῦ κακοῦ, τή όποῖον αρχίζει, και τή όποῖον βαινει· εξακολουθητικώς επιδεινούμενον, αν μη προβῶμεν εις θεραπείαν.

Εις πολλὰς περιστάσεις ή δόδνη εινε σχεδόν ήδη και φάρμακον ή τοῦλάχιστον τή υποδεικνύει, τή επιβάλλει μάλιστα. Διότι εκ πείρας διδασκόμεθα, ότι ό πρώτος όρος προς ανακούρισιν τής δόδνης εν γένει εινε ή αναπαυσις· πολλὰκις ή αναπαυσις μόνη άρκει να διαλύση τήν διατάραξιν, ής ενδειξις τυγχάνει ή δόδνη. 'Ιδέτε πόσον εινε αποτελεσματική εν τή περιπτώσει τής θραύσεως μέλους τινός ζωῶν. Ανευ τής δόδνης τή ζωῶν θα εξηκολούθει μεταχειριζόμενον αυτό, επαυξάνον οὔτω τήν βλάβην και θα περιέπλεκε τήν επούλωσιν τής πληγῆς. 'Αλλ' άκούει και κατανοεῖ τήν δόδνην· επιβάλλει τήν αναπαυσιν εις τή θραυσθὲν μέλος του, μη μεταχειριζόμενον πλέον αυτό, προφυλάτ.ον αυτό από τās προσκρούσεις και διατηροῦν αυτό εν ακινησίᾳ. Οὔτω προστατευομένη κατά τών κινήσεων ή θλάσις, ιάται. Μόνη ή δόδνη εν τή περιστάσει ταύτη ενδεικνύει τόν πρακτικόν τρόπον τής θεραπείας.

Ανευ τής δόδνης θα εδλάπτωμεν ταχέως τή σῶμα μας. Φαντασθήτε εν όν αναισθητόν· θα προσκόπτει, θα πληγώνεται, θα εκδέρεται άδιακόπως, και αν δέν κυττάζεται διαρκῶς, δέν θα αντιληφθῆ οὔδεμίαν τών βλαβών, άς επήνεγκε καθ' έαυτοῦ. 'Επίσις δέν θα λάβη εἰδησιν τών εσωτερικῶν διαταράξεων, αιτίνας θα εγκαθιδρύοντο και θα εξακολουθῆ τήν ύπαρξιν του ως να μη ειχε τίποτε μετα-

βεβλημένον. Φαντάζεται τις πλέον τή άποτελεσμα.

Η προς τήν δόδνην ευαισθησία αυτή, ή ικανότης αυτή τοῦ αισθάνεσθαι τήν δόδνην εινε δι' ήμᾶς μεγίστης αξίας και εις πᾶσαν στιγμήν. Μᾶς παρέχει πληροφορίας πολυτίμους, διδάσκουσα ήμῖν τί εινε βλαβερὸν εις τή σῶμα, τοῦθ' όπερ συντελεῖ, όπως τή αποφεύγωμεν εις τή μέλλον. Εινε παιδαγωγός μας. Μᾶς διδάσκει τās ανάγκας μας, τήν πείναν, τήν δίψαν κτλ. μᾶς αποκαλύπτει εναρξίν τών βλαβών μας, τών εσωτερικῶν μας διαταράξεων. Εινε, συνελόντι ειπεῖν, όρος ζωῆς και πρόοδου επίσης.

Ο Ζωγράφος Ουάττς εσυμβόλισε τήν έννοιαν ταύτην με εῤθυμον τρόπον. Παρέστησεν εν πρωτογενὲς ζεύγος καθήμενον παρά τινι φωτολούστῳ ακρογιαλιᾶ. Πέριξ τών δύο τούτων αντιπροσώπων τής αρχαίης ανθρωπότητος πλήθος κογχυλιών κενῶν και διαφόρων χρωμάτων και μορφών. Μόλις έτελειώσαν τή γεῤμά των. 'Αλλά παρατηρήσατε τή πρόσωπα. 'Επι τοῦ προσώπου τοῦ άνδρός έκφρασις λύπης και άλλου, εκ δὲ τοῦ τρόπου δι' οὔ πιέζει τήν έσφιγμένον στόμαχόν του δια τής μιᾶς χειρός, άκόπως μαντεύει τις ποίου είδους εινε ή λύπη του και ποῦ ακριβῶς εδράζει ή δόδνη. Η σύντροφός του τόν παρατηρεῖ με έκπληξιν και ανησυχίαν. Αφευκτως μεταξυ τών μαλακίων ὑπάρχουσιν και δηλητηριώδη ή μάλλον τινά εξ αυτων εδει να απορριθῶσιν, ως εκ τής έποχῆς, καθ' ήν συμβαινει τή δράμα. Η δόδνη θα εέρη τόν καρπόν της: θα χρησιμεύση ως μάθημα. Η φρόνησις θα επέλθη, ή παρητήρησις και ή συχνή πείρα, εκουσία ή μη, θα διδάξουν, ότι πρέπει να αποσεύγη τις και ό,τι δύναται να φάγη ανευ κινδύνου. Τόσον τή ταχύτερον θα μάθη τις τοῦτο, όσον μάλλον ανεπτυγμένην έχει τήν διάνοιαν.

Αυτη εν αρχῆ δέν εινε τόσον ανεπτυγμένη. Οὔτως ό φόβος τής δόδνης, καρπός ταύτης τής δόδνης, εγέννησε τās παιδαριώδεις και τρομεράς θρησκείας τών πρώτων λαών· τήν ιδέα ότι ό κόσμος γέμει βλαβερών δυνάμεων, κακοποιών, άλλ' ούχι και αδιαφόρων, άς δύναται τις να εξευμενίση και τών οποιων δύναται να εξαγοράση τήν οὔδετερότητα ή τήν έννοιαν. Ο πρωτογενὲς ανθρωπος ζῆ εν τῷ μέσῳ κόσμου θεοτήτων. Και αυτοί οι Γαλάται καθ' όσον τούς γνωρίζομεν, ήσαν φορτωμένοι από θεότητας, όπως εινε και οι σημερινοί άγριοι. Βραδύτερον πλέον, και χάρις εις τήν δύναμιν τής διανοίας και εις τήν ενεργητικότητα αἰρετικῶν επαναστατών και άπίστων, διαμεινάντων ανωνύμων, ατόμων τολμησάντων να απειθήσουν, τās όπῶα ως εκ τούτου δέν επαθόν τι, ατόμων άτινα εμελέτησαν και κατώρωσαν να ίδουν τή φυσικόν, ενεῖ ένθα άπαντες έπίστευσιν εις τή υπερφυσικόν, εξηδηλώθη ελιγον κατ' ελιγον ή ιδέα, ότι έπίστευσαν εις αιτίας μη υπαρχούσας, και ότι έπρεπε να αναζητηθῶσιν αιτίαι υπάρχουσιν. δύναμεναι να κριθῶσιν και αποτελοῦσαι μέρος τής φυσικῆς τάξεως. 'Εκείθεν προέκυψεν—με όποιους κόπους και όποιαν βραδύτητα—ή έννοια τοῦ άλλῆ ενδέτου και τής φυσικῆς αιτιατικότητος, ήτις εινε ή βᾶσις τής επιστήμης.

Παλλάκις, εἶνε ἀληθές, ὁ ἐπιτήμων προῆλθεν ἐκ τοῦ ἱερέως· ἀλλ' ὅσον προοδεύει τις τώρα, τὸν ὁ τελευταῖος ἀντιτίθεται εἰς τὸν πρῶτον καὶ περιορίζει τὸ ἔδαφος. Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀστρονομίας, τῆς γεωλογίας, τῆς χημείας κτλ. εὐρίσκονται πραγματικῶς, ἐν τῇ πρωτογενεῖ ἰστολογίᾳ, Οὐγατρι τοῦ φόβου, ὅστις εἶνε τὸ νομιμώτατον τέκνον τῆς ἐδύνης. Ἰδε περὶ τούτων, ἐπαγγελματικῶς θεσμοῦς τοῦ Ἐρβερτ Σπένσερ, τὰς συγκρίσεις μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ θεολογίας τοῦ Ἀνδρέα Οὐάιτ.

Λοιπὸν ἡ ἐδύνη ἔχει ἀνωτέραν χρησιμότητα· οὐ μόνον εἶνε σημεῖον κοινῶς τινος κινδύνου, ἐνδειξίς ὅτι κατὰ τι δὲν βλίνει καλῶς, ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, ἐνδειξίς χρησιμὸς διὰ τὴν διατήρησιν τῆς υγείας τοῦ σώματος, ὅταν τις γνωρίζῃ νὰ τὴν ἀκούσῃ καὶ νὰ τὴν ἐρμηνεύῃ· οὐ μόνον εἶνε ὄρος ὑπάρξεως, καὶ εἰς τοιοῦτον βλαμὸν, ὡς τὸ δὲν, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἦτο ἰκανὸν εἰμὴ ἡδονικῶν μόνον συναισθημάτων, ἢ θὰ ἡγνῶσι τὴν ἐδύνην, θὰ ἐξηλείφετο ταχέως ἀπὸ τοῦ μέσου τῶν ζώντων, ἀλλὰ εἶνε καὶ στοιχεῖον προόδου. Ἡ ἐδύνη, ἔλεγεν ὁ Ἀμιλτων, εἶνε ἡμῖν χρησιμὸς «διὰ τῆς προσθήκης ἐνεργητικότητος, ἢ ἡδύνη ἐμβάλλει» εἰς ὅλον τὸ εἶναι μας. Αὕτη ἀποτελεῖ μέρος τοῦ περιβάλλοντος, δι' αὐτὴν καὶ μόνον ζῶμεν.

Δὲν ἀναλογιζόμεθα τὴν σπουδαιότητα ἀποστολῆν, ἢν ἔχει τοῦτο εἰς τὸν φυσικὸν καὶ πνευματικὸν βίον. Πρέπει νὰ ἴδῃ τις τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπομονώσεως, τοῦ ἐντελοῦς ἀποχωρισμοῦ ἀπὸ πάσης ἐνεργεῖς ζωῆς, ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς ἐξεργεσεως διὰ νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀληθῆς ζωῆς, παρὰ ὅπου ὑπάρχει ἐνέργεια, καὶ ὅτι τίποτε δὲν ἐξεγείρει πρὸς ἐνέργειαν, ὅσον τὸ ἐξωτερικόν. Εἰς ὅσα μέρη ἡ θανατικὴ ποιητὴ κατηργήθη, ἀντικατέστη διὰ τῆς ἐντελοῦς ἀπομονώσεως. Τὸ ἀποτελεσμα εἶνε τόσον ταχὺ, ὅσον καὶ ἐμοιόμορφον· ἢ ἡ ἀποβλάκωσις ἢ ἡ παραφροσύνη. Δὲν κατανοοῦμεν ἀρκούντως κατὰ τὸν συνῆθη ἡμῶν βίον τὸν βαθμὸν καθ' ὃν ζῶμεν διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τοῦ περιβάλλοντος κόσμου· ἴσως οὕτως μᾶς τονώνει καὶ ἐξεγείρει, πόσον ζῶμεν διὰ τῶν ἄλλων, πόσον τὸ ἐξῶ εἶνε τροφή τοῦ ἔσω.

Λοιπὸν ἡ ἐδύνη, ἐν τῇ εὐρείᾳ ἐννοίᾳ, εἶνε ἐν τῶν μεγάλων στοιχείων, δι' ὧν εἶνε πεπλασμένον τὸ ἐξωτερικόν· εἰς τῶν κυριωτέρων ἐργατῶν τοῦ ἐξῶ, καθ' ὧν ἀντιδρᾷ τὸ ἔσω. Ἡ ἐδύνη, προῖν τῆς τριβῆς, ἢ τις συνοδεύει πᾶσαν κίνησιν, ἐξωθεῖ εἰς ἀγῶνα. ἐξεγείρει πρὸς ἀντίδρασιν, ἐξερεθίζει ἢ δ' ἐξέγερσις δὲν εἶνε οὐσιώδης χαρακτηριστικὸν τῆς ζωῆς·

Οὕτως ἐξεταζομένη ἡ ἐδύνη ἐμρανίζεται ἡμῖν ὡς οὐσιώδης στοιχεῖον εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς ὑπάρ-

ξεως. Πρέπει νὰ ζῆ τις μὲν κίνδυνον ἔλεγεν ὁ Νίτσε. Ὁ φιλόσοφος οὗτος ἐξήνεγκε πολλὰς γνώμας, λίαν ἀμφοτεροτρόπους καὶ ἀμφοτεροθείστας· ἀλλ' αὕτη εἶνε ὁρθή. Ζῆ τις πληρέστερον, ζῶν κινδυνωδῶς, πολλαὶ δὲ ἐνεργητικότητες ἐξηγοῦνται ἐκ τοῦ ἐξερεθισμού, ὅστις τὰς συνοδεύει. Ἡ ἐδύνη καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἐδύνης ἐξερεθίζει· εἶνε διεγερτικαί· ἀπαιτοῦνται αἷτια ἐδύνης ἐξῶθεν, ἀπαιτοῦνται δυσχέρειαί, αἷτινες, ἂν δὲν ὑπερνηκῆσιν, προκαλοῦσιν ἐδύνην.

Ἡ κείνα καὶ ὁ ἔρωσ, εἶπον, διευθύνουν τὸν κίνδυνον. Ἀλλ' ἡ κείνα εἶνε ἐδύνη· ὁ ἔρωσ ἐπίσης εἶνε τοιαύτη· πρὸς, καὶ συχνάκις κατὰ, καὶ ἀκόμη μετὰ. Καταργήσατε τὴν ἐδύνην καὶ καταργεῖτε συγχρόνως καὶ τὴν ἡδύνην, διότι αὗται εἶνε δύο παλμοὶ τῆς αὐτῆς χορδῆς. Τὶ ἐναπομένει πλέον πρὸς παρόρμησιν τοῦ ἀνθρώπου; Τίποτε. Ἐξ ἀντιθέτου, θεωρήσατε μίαν ὑδρόγειον σφαῖραν· πῶς ζῶσιν αἱ ὑπερέχουσαι φυλαί, ἐκεῖναι αἷτινες διοικοῦν τὴν Οἰκουμένην, αἷτινες διακρίνονται διὰ τῆς διανοίας, τῆς ἐνεργητικότητος, δι' ὅλων τῶν ἀφροεπωπῶν ἀρετῶν; Μήπως εἰς τὰς χώρας, ἐνθα ἡ ζωὴ εἶνε εὐκολωτέρα, ἐνθα ἡ φύσις παρέχει, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοφῶς ὅ, τι χρειαζομένη εἰς τὸν ἀνθρώπου; οὐδὲν ἄλλο. Αἱ χώραι αὗται ἐχρειάζοντο διὰ νὰ γεννηθῆ ὁ ἀνθρώπος, ἀλλ' ἐχρειάζοντο ἄλλα· τραγύτεραι, διὰ νὰ ἀναπτυχθῆ. Τῶν ἐχρειάζοντο τοιαῦται, ὅπου δὲν ἡδύνατο τις νὰ ζήσει ἢ ἐν κινδύνοις, ἀγωνιζόμενος ἀδιακόπως. Οἱ Τροπικοὶ δὲν μᾶς παρουσιάζουν ἢ λαοὺς ἐκφυλισμένους, ὅπου δὲ ἡ φύσις εἶνε ἥττον δαψιλῆς, ἀπαιτεῖ δὲ περιποίησης, χάδια, ἐνθάρρυνσιν, ἐκεῖ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀληθῶς ἀναπτύσσεται. Οὐχὶ μόνον ἀπ' Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς ἐβάδισεν ἡ ἀνθρωπότης, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ πρὸς πάντων πρὸς τὸν Πόλον, ἀπὸ τῆς θερμότητος πρὸς τὸ ψυχρῶς. Οἱ κάτοικοι τῶν τραχεῶν χωρῶν καὶ τῶν ὄρεων ὑπεδούλωσαν τὰ ἔθνη τῶν γλυκῶν τόπων καὶ τῆς πεδιάδος. Οἱ ἀξίζοντες λαοὶ εἶνε οἱ γνωρίζοντες τὸ ψυχρῶς, οἱ δ' ἀγνωστοῦντες αὐτὸ δὲν προοδεύουσι.

Δώσωμεν λοιπὸν τῇ ἐδύνη τὴν θέσιν, ἢ τις τῇ ἀνήκει. Αὕτη εἶνε ὄρος προόδου καὶ ζωῆς· εἶνε ἐργατὴς τοῦ πολιτισμοῦ, παιδαγωγὸς τῶν ἀνθρώπων, ἐξερεθίζουσα πρὸς τὸν ἀγῶνα, τὴν ἐνεργητικότητα, τὸν ἀνώτερον ἀνδρισμὸν. Ἀρχὴ σοφίας, φόβος Κυρίου, λέγει τὸ λόγιον. Δύναται τις νὰ εἴπῃ ἐπίσης ὅτι ἡ ἐδύνη καὶ ὁ φόβος αὐτῆς εἶνε ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνεργητικότητος παρὰ τῶν λογικῶν ὄντων. Τὸ λογικὸν εἶνε μὲν ἀπαράιτητον, ἀλλ' ἡ ἐδύνη εἶνε μεγάλη.

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

A. N. ΠΕΤΣΑΛΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗ

Η ΣΥΖΥΓΟΣ

ΔΡΑΜΑ ΕΙΣ ΠΡΑΞΙΝ ΜΙΑΝ

[Παρασταθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἐν Πάτραις σκηρῆς τοῦ Δημοτικοῦ θεάτρου «Ἀπόλλων» τὴν 3 Δεκεμβρίου 1908]

Τῆς ΚΥΡΙΑΣ
ΚΥΒΕΛΗΣ ΔΑΡΙΑΝΟΥ

Ο Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΑΣΚΑΡΗΣ

“ Η ΣΥΖΥΓΟΣ ,

ΔΡΑΜΑ ΕΙΣ ΠΡΑΞΙΝ ΜΙΑΝ

[Αΐθουσα υποδοχής με θύραν εις τὸ βάνος. Δεξιά ἑτέρα θύρα φέρουσα εἰς τὰ δωμάτια τῆς Ρίτας.

Ἄριστερά ἡ θύρα τοῦ γραφείου τοῦ Φέλτη]

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ
ΓΡΕΝΝΟΣ καὶ ΒΕΡΓΗΣ

ΒΕΡΓΗΣ (ὁδηγῶν εἰς τὴν αἴθουσαν τὸν Γρέννον). Περαῖστε, κύριε Γρέννε.

ΓΡΕΝΝΟΣ. (εἰσερχόμενος καὶ μὴ βλέπων κανένα εἰς τὴν αἴθουσαν). — Μὰ πῶς, δὲν ἦλθε κανεὶς ἀκόμη ;

ΒΕΡΓΗΣ. — Τί ; Περιμένετε καὶ ἄλλους ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Μὰ, κατὰ τὰ συνειδημένα, πάντοτε μετὰ μίαν πρώτην παράστασιν, ἔρχονται πολλοὶ καὶ συγγαίρονται τὸν κύριόν σου.

ΒΕΡΓΗΣ. — Θὰ πέρασε, φαίνεται, αὐτὴ ἡ συνήθεια...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Δὲν πιστεύω, ἀλλ' ἐγὼ θὰ ἦλθα πολὺ ἔνωρίς.

ΒΕΡΓΗΣ. — Κι' αὐτὸ μπορεῖ... (Γελῶν). Πιθανὸν μάλιστα νὰ τὸ κάνατε κ' ἐξεπίτηδες.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Πῶς σοῦ κατέβη αὐτὸ πάλι ;

ΒΕΡΓΗΣ. — Εἶνε κι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ συνειδημένα !

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Δηλαδή ;

ΒΕΡΓΗΣ. — Δηλαδή, θὰ θέλετε νὰ βρῆτε μόνην τὴν κυρίαν γιὰ νὰ τὴν συγκαοῖτε ἰδιαιτέρως.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Μὰ δὲν πιστεύω νὰ συνειργάσθῃ καὶ ἡ κυρία σου διὰ νὰ τὴν συγκαοῶ... ὅπως, ἄλλως τε, δὲν συνεργάζεται εἰς τίποτε μετὰ τὸν κύριόν σου.

ΒΕΡΓΗΣ. — Αὐτὸ εἶνε ἀλήθεια. Τρία χρόνια τώρα ποῦ εἶμαι ἐδῶ, εἶνε βέβαιον πῶς τραβοῦν τὸν ἴδιον δρόμο, ἀλλὰ ποτὲ δὲν γυρίζει ὁ ἕνας νὰ ἰδῇ τὸν ἄλλον.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Δηλαδή, συμβαδίζουν παραλήλως καὶ, ὅπως λέγουν οἱ μαθηματικοί, οὐδέποτε συναντῶνται.

ΒΕΡΓΗΣ. — Δὲν ξέρω τί λένε οἱ μαθηματικοί, ξέρω μόνον τί λένε οἱ γείτονες . . .

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Σὰν τί ;

ΒΕΡΓΗΣ. — Μά...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Γλωσσοδέτη ἔπαθες ; (τῷ διδοει ἔν τάλληρον). Νὰ, πάρε αὐτὸ τὸ χάπι νὰ σοῦ περάσῃ.

ΒΕΡΓΗΣ. — Εὐχαριστῶ... Συνήθως δὲν παίρνω γιαιτρικά, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ σᾶς χαλάσω τὸ χατῆρι, τὸ ἴδικό σας τὸ παίρνω... Δοιπὸν ποῦ λέτε, οἱ γείτονες μέσα ἔς τ' ἄλλα ποῦ λένε, ἔχουν νὰ κάνουν καὶ μαζύ σας.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Μπᾶ !

ΒΕΡΓΗΣ. — Βεβαίως. Λένε τάχατε πῶς...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Πάλιν ἡ γλωσσοδέτης σ' ἔπιασε ;... Δεύτερο χάπι δὲν ἔμπορεῖς νὰ πάρῃς παρὰ κάθε ὥραν ἓνα, ὥστε... λέγε.

ΒΕΡΓΗΣ. — Θὰ μείνετε πολλαῖς ὥραις ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ἔλα, λέγε.

ΒΕΡΓΗΣ. — Δοιπὸν ποῦ λέτε... Λένε τάχατες, πῶς τοῦ λόγου σας, εἴσθε περισσότερον φίλος τῆς κυρίας παρὰ τοῦ κυρίου.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ἄν λένε αὐτὸ μόνον, δὲν ἔχουν ἄδικον, διότι μετὰ τὴν κυρίαν σου γνωρίζομεθα πρὸ πολλῶν χρόνων, ἐνῶ τὸν κύριον Φέλτην τὸν ἐγνώρισα μετὰ τὸν γάμον του.

ΒΕΡΓΗΣ (Γελῶν). — Ναι, μὰ λένε τάχατες πῶς ἡ γνωριμία σας δὲν εἶνε σκέτη... ἔχει, λένε, καὶ γαρνιτούρες... με καταλαβαίνετε, πιστεύω...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Καὶ δὲν μοῦ λές, μετὰ ποῦ δικαίωμα ἀνακατεύονται αὐτοὶ οἱ κύριοι γείτονες, εἰς τὰ οἰκογενειακά τοῦ ἄλλου ;

ΒΕΡΓΗΣ. — Μὰ δὲν ξεύρετε πῶς κάθε ἄνθρωπος ποῦ ἐνοικιάζει σπίτι, τὸ ἐνοικιάζει μετὰ τὸ δικαίωμα ν' ἀνακατεύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις

ΠΡΟΣΩΠΑ

Κώστας Φέλτης, δραματικὸς συγγραφεὺς
Ρίτα Φέλτη, σύζυγός του
Μαρίκα Τερέντη, ἠθοποιὸς
Παῦλος Γρέννος
Ἰουλία Ρεκάντη
Μενέλαος Πέστροφος
Βεργῆς, ὑπηρέτης τοῦ Φέλτη

ΠΡΩΤΟΙ ΔΙΔΑΞΑΝΤΕΣ

Π. Τσοῦκας
Κυβέλη Ἀδριανοῦ
Ν. Μουστάκα
Ν. Παπαγεωργίου
Σ. Ἀλκαίου
Α. Μαρίκος
Ν. Βέλμος

Ἡ σκηνὴ σύγχρονος ἐν Ἀθήναις

τῶν γειτόνων του ;.. Ἄν τύχη μάλιστα καὶ δὲν εὔρη, καθὼς λέτε σεῖς οἱ γραμματιζούμενοι, κατὰλληλον ἔδαφος κακογλωσσιᾶς, ἀλλάζει ἀμέσως σπίτι.

ΓΡΕΝΝΟΣ (Εἰρωνικῶς). — Νὰ μοῦ ἐπιτρέψης, ἀξιότιμε κύριε Βεργῆ, νὰ σοῦ συμπληρώσω ἐγὼ τὰς παρατηρήσεις σου... ὁ γείτονας ποῦ θέλει νὰ κουκουσουρεύη, ἀλλάζει συνήθως σπίτι, ὄχι διότι δὲν εὐρίσκει, καθὼς εἶπες, κατὰλληλον ἔδαφος κακογλωσσιᾶς, ἀλλὰ διότι δὲν εὐρίσκει τοὺς ὑπηρέτας τῶν γειτόνων του φυλάκους σὰν καὶ σένα... κατάλαβες ;

ΒΕΡΓΗΣ. — Ὡστε νομίζετε πῶς ἐγὼ ;..

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Αὐτὸ ποῦ σοῦ λέω ἐγὼ !..

ΒΕΡΓΗΣ. — Σωπάτε γιατί ἔρχεται ἡ κυρία.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Οἱ ἀνωτέρω καὶ Ρίτα

ΡΙΤΑ (ἐρχομένη ἐκ τῶν δωματίων της). Ἄ ! σεῖς εἴσθε, κύριε Γρέννε... Κ' ἐγὼ δὲν ἴμφορεσα νὰ καταλάβω μὲ ποιὸν ὀμιλεῖ τόσην ὥραν ὁ Βεργῆς.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ναι, ἐγὼ εἶμαι κυρία μου, κ' ἐν πρώτοις σὰς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε μίαν «καλὴ ἡμέρα» καὶ κατόπιν τὰ συγχαρητήριά μου διὰ τὴν χθεσινὴν ἐπιτυχίαν τοῦ συζύγου σας.

ΡΙΤΑ. — Σὰς εὐχαριστῶ (τῷ Βεργῆ). Ἐσὺ Βεργῆ, πῆγαινε.

ΒΕΡΓΗΣ. — Ἐὰν ἔλθῃ κανεὶς ἄλλος ;

ΡΙΤΑ. — Νὰ τὸν φέρης ἐδῶ, ὅπως ἔφερες καὶ τὸν κύριον Γρέννον.

ΒΕΡΓΗΣ. — Πολὺ καλὰ. (ἐξέρχεται διὰ τοῦ βάθους).

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Δὲν σὰς εἶδα χθὲς τὸ βράδυ εἰς τὸ θέατρον, κ' ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔλθω νὰ σὰς συγχαρῶ ἐδῶ.

ΡΙΤΑ. — Εἴσθε πολὺ καλὸς. Ἄλλὰ γιατί στέκεσθε ὀρθός... δὲν κάθισθε ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — (Ἄφοῦ καθίσῃ). Merci.

ΡΙΤΑ. (καθημέρη). Καὶ ἦτο πραγματικῶς ἔμμορφον τὸ ἔργον τοῦ Κώστα ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ὁραιότατον. Ἰδίως ἡ δευτέρα καὶ τρίτη πράξις ἐξετρέλλαναν τὸν κόσμον.

ΡΙΤΑ. — Ἀλήθεια ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Σὰς βεβαίῳ... Μὰ σεῖς δὲν τὴν ξεύρετε καθόλου τὴν κωμωδίαν αὐτήν ;

ΡΙΤΑ. — Ἐγὼ ;... Ἄν τὴν εἰξεύρω ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Μὲ συγχωρεῖτε... Ἐλησμόνησα πῶς ὁ σύζυγός σας δὲν ἀνακοινοῖ ποτὲ εἰς κανένα ὄ,τι γράφει.

ΡΙΤΑ. (Ἀναστενάζουσα). Εἰς κανένα ἀπολύτως... Ἀλήθεια, καὶ αἱ ἐφημερίδες τί γράφουν ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Τί σὰς μέλει τί γράφουν αἱ ἐφημερίδες, ἀφοῦ ὅλος ὁ κόσμος ποῦ ἐπλημιύρησε χθὲς τὸ θέατρον, κατεχειροκρότησε τὸ ἔργον.

ΡΙΤΑ. — Ὅπως δὴποτε καὶ ἡ γνώμη τῶν κριτικῶν...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Μὰ, ἂν ἐξαιρέσετε, κυρία μου, δύο-τρεῖς ἀμερολήπτους, οἱ ἄλλοι ὅλοι ἐννοοῦν εἰς κάθε ἐμφάνισιν νέου ἔργου νὰ λύσουν τὰς προσωπικὰς τῶν διαφορὰς μὲ τὸν συγγραφέα... Αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη καὶ μὲ τὸ ἔργον τοῦ συζύγου σας... ὅλοι οἱ ἀμερόληπτοι κριτικοὶ γράφουν ἐνθουσιωδῶς περὶ αὐτοῦ.

ΡΙΤΑ. — Καὶ οἱ ἄλλοι ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Οἱ ἄλλοι... ἔξεσπάθωσαν κυριολεκτικῶς κατὰ τοῦ ἔργου. Ἐνθυμεῖσθε τὸν μαλλιαρὸν ἐκείνον ποιητὴν ποῦ μᾶς ἀνέγνωσε πρὸ μηνῶν εἰς τῆς κυρίας Κατραντῆ μίαν κωμωδίαν του ;... Αὐτὸς λοιπὸν εὐρίσκει σήμερον τὸ ἔργον τοῦ συζύγου σας οἰκτρὸν καὶ ξεύρετε διατί ; Διότι, ἀφοῦ περιέφερε τὴν σαγμαμάραν του ἐκείνην εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς θιάσους Ἀθηναίων καὶ περιχώρων καὶ ἀπερρίφθη μετ' ἐπαίνων, ἐσημάτισε τὴν πεποιθήσιν ὅτι τὸ πάθημά του αὐτὸ ὀφείλεται εἰς ἀντιζηλίαν τοῦ συζύγου σας... Ἐνας ἄλλος κριτικὸς, μὲ φουστάνια αὐτὸς, συμμερίζεται καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τὴν γνώμην τοῦ μαλλιαροῦ ποιητοῦ, ὄχι ἐκ συναδελφότητος πρὸς τὴν κοτσίδα τὴν ὁποίαν καὶ οἱ δύο φέρουν, ἀλλὰ διότι ἄλλοτε ὁ σύζυγός σας ἐτόλμησε νὰ τῆς συστήσῃ ὅτι προτιμότερον εἶνε νὰ λευκαίνῃ τ' ἀσπρόρουχα τοῦ μπαμπᾶ της παρὰ νὰ μουντζουρώνῃ τὸ χαρτί !

ΡΙΤΑ. — Μὰ, ὁ κόσμος ποῦ διαβάσει τὰς κρισεις αὐτὰς, δὲν γνωρίζει καὶ τὰ αἷτια...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Γνωρίζει ὅμως αὐτοὺς ποῦ τὰς γράφουν καὶ διασκεδάσει μαζύ τους.

ΡΙΤΑ. Ὡστε φρονεῖτε ὅτι τὸ ἔργον τοῦ συζύγου μου. . .

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Εἶχε ζηλευτὴν ἐπιτυχίαν καὶ

θὰ κάμῃ σειρὰν παραστάσεων, ὅπως ἄλλως τε συνέβη καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἔργα του... Μὰ, σεῖς ἀλήθεια, πῶς δὲν εἴσθε εἰς τὴν παράστασιν ;

ΡΙΤΑ. Μὲ ποιὸν νὰ ἔλθω ;.. Μόνη ; Δὲν τὸ βροῖσκω σωστόν... ἄλλως τε, ἀρκεῖ ὅτι τὸ ἔργον ἐπέτυχε καὶ εἶμαι εὐχαριστημένη.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Εἰλικρινῶς ;

ΡΙΤΑ. — Τί θὰ εἰπῆ ; εἰλικρινῶς... Ἐὰν δὲν εἶμαι ἐγὼ εὐχαριστημένη, ποῖος ἄλλος θέλετε νὰ εἶνε ; Δὲν ξεύρετε πῶς αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ συζύγου μου μὲ ἐνθουσιάζουν... καὶ ὅτι ἡ δόξα του ἀντανακλᾷ καὶ ἐπ' ἐμοῦ ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ναι, ἀλλὰ νὰ μὴν ἀπολαμβάνετε καὶ σεῖς ;...

ΡΙΤΑ. — Σὰς παρακαλῶ... Ἀφοῦ ὁ σύζυγός μου τὸ θέλει ἔτσι, θὰ εἰπῆ ὅτι καὶ ἔτσι πρέπει νὰ γίνεται... Ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ τόσον, ὥστε ὄ,τι καὶ ἂν κἀνῃ, τὸ εὐρίσκω καλόν.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Τὰ λέτε μὲ τὴν καρδιά σας αὐτὰ ;

ΡΙΤΑ (Μὲ κάποιαν ἐπίπληξιν). — Μὰ, γὰ νὰ σὰς πῶ... μοῦ φαίνεται, πῶς σήμερα ἤλθατε ἔδῳ μ' ἐχθρικὰς διαθέσεις.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα, μὲ πολὺ φιλικὰς... φιλικωτάτας. Καὶ ἀπόδειξις ὅτι ἔρχομαι νὰ σὰς ὑποδείξω ὅτι εἶνε καιρὸς πλέον νὰ ἐπαναστατήσετε.

ΡΙΤΑ (ἐκπληκτος). — Μπα ! καὶ ἐναντίον τίνος ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Τοῦ τυράννου ! Ἡ ἐποχὴ μας σήμερον δὲν ἀναγνωρίζει τυραννίας.

ΡΙΤΑ. (Ἀλλάζουσα ὀμίλιαν). Καὶ ἦτο πολὺς κόσμος εἰς τὴν παράστασιν ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. Παρὰ πολὺς. Μόνον σεῖς ἐλείπατε... καὶ ἡ ἔλλειψίς σας παρετηρήθη, ἐσχολιάσθη μάλιστα... Ἐγὼ, ἐννοεῖται, ἀνέλαβα τὴν ὑπεράσπισίν σας...

ΡΙΤΑ. Σὰς εὐχαριστῶ, ἀλλ' ἦτο ὅλος διόλου περιττὸν, διότι εἰς τὸ θέατρον ἠμπορεῖ νὰ ἔρχωμαι ὅταν θέλω καὶ νὰ μὴν ἔρχωμαι ὅταν δὲν θέλω !

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ναι, δὲν σὰς λέω, ἀλλ' ὁ κόσμος, βλέπετε, ἔχει διαφορετικὴν γνώμην... ἀκριβῶς δι' αὐτὸ ἀνέλαβα τὴν ὑπεράσπισίν σας.

ΡΙΤΑ (Μὲ κάποιαν δυσφορίαν). — Ἐπαναλαμ-

βάνω ὅτι σὰς εὐχαριστῶ... Ἄλλὰ δὲν ἠμπορῶ νὰ καταλάβω διατί ὁ κόσμος νὰ ἀσχοληθῆ περὶ ἐμοῦ, ἐνῶ εἶχε τόσα νὰ εἰπῆ διὰ τὸ ἔργον, διὰ τὸν συγγραφέα, διὰ τὴν παράστασιν...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Μὰ, καὶ διὰ τὸν συγγραφέα εἶπε πολλά... ὅπως ἄλλως τε, ἦτο καὶ δίκαιον διότι δὲν ἔπρεπε νὰ σὰς ἀπαγορεύσῃ νὰ ἔλθετε εἰς τὴν πρώτην τοῦ ἔργου του.

ΡΙΤΑ (Μὲ θυμόν). — Καὶ ποῖος σὰς εἶπεν ὅτι μοῦ ἀπηγόρευσε ποτὲ τίποτε ;... Ὅ,τι κάμνω, τὸ κάμνω διότι τὸ θέλω ἐγὼ... καὶ ὄ,τι θέλω ἐγὼ, τὸ θέλει καὶ ὁ σύζυγός μου... (Μὲ περισσότερον θυμόν). Καὶ παρακαλῶ τὸν κόσμον νὰ μὴν ἀσχολῆται μῆτε δι' ἐμὲ, μῆτε διὰ τὸν σύζυγόν μου.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Αὐτὸ δὲν εἶνε δυνατόν... διότι τὰ ἔργα τοῦ συζύγου σας, ἐννοεῖτε ;... Τὰ ἔργα λέγω... Τὰ ἔργα τοῦ συζύγου σας παρέχουν αὐτὸ τὸ δικαίωμα εἰς τὸν κόσμον.

ΡΙΤΑ. — Εἶνε πολὺ περιεργὸς αὐτὸς ὁ κόσμος καὶ θὰ τὸν παρακάσω ν' ἀφήσῃ κατὰ μέρος αὐτὴν τὴν περιέργειαν.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Δὲν τὸ νομίζω εὐκόλον τὸ πρᾶγμα... Εὐκολότερον θὰ ἦτο νὰ ἐπαύατε σεῖς νὰ δίδετε ἀφορμὴν εἰς σχόλια.

ΡΙΤΑ. — Δηλαδή ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Δηλαδή... Μίαν φορὰν καὶ ὁ σύζυγός σας δὲν φροντίζει γιὰ σὰς, νὰ παύσετε καὶ σεῖς νὰ φροντίζετε δι' αὐτόν... Ἀρκετὰ, νομίζομεν, πῶς ἐτυραννήθητε.

ΡΙΤΑ. — Αὐτὸ τὸ «νομίζομεν» δὲν τὸ ἐννοῶ καθόλου.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Δηλαδή, κ' ἐγὼ καὶ ὁ κόσμος ὅλος νομίζομεν, ἐννοεῖτε ;

ΡΙΤΑ. — Εἴσθε λοιπὸν ἠπατημένος καὶ σεῖς καὶ ὁ κόσμος ὅλος.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Μήπως σεῖς δὲν συμπεριλαμβάνεσθε εἰς τὸν κόσμον ὅλον ;

ΡΙΤΑ. — Ἐννοεῖται.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Λοιπὸν εἴσθε καὶ σεῖς ἠπατημένη, ἢ μᾶλλον ἡ μόνη ἠπατημένη... καὶ δυστυχῶς ἐν γνώσει σας... Διότι, γιατί νὰ τὰ κρύβωμε ; Ξεύρετε πολὺ καλὰ, ὅτι ὁ σύζυγός σας, ἔξω ἀπὸ τὸ θέατρον, τῆς κωμωδίας καὶ τῆς θεατρίνης, δὲν ἀσχολεῖται διὰ τίποτε ἄλλο... μὰ, διὰ τίποτε ἀπολύτως... καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἐπομέ-

νην σχεδὸν τοῦ γάμου σας... Ἀπόδειξις, ὅτι ἔξ χρόνια τώρα εἰσθε πανδρευμένοι καὶ δὲν ἔχετε οὔτε ἓνα παιδί.

ΡΙΤΑ (Μετὰ πείσματος). — Ἄλλοι ἔχουν δώδεκα χρόνια καὶ δὲν ἔκαμαν παιδί.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ἐκεῖνοι τοὐλάχιστον κατέβαλον πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν καὶ ἀπέτυχαν, ἐνῶ σεῖς...

ΡΙΤΑ (μὲ εἰρωνείαν). — Ἐνῶ ἡμεῖς ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Σεῖς, νομίζετε πῶς αὐτὰ γίνονται διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος... Μὲ συγχωρῆτε ὅτι σᾶς τὰ λέγω ὀρθὰ-κοφτὰ, ἀλλὰ τὸ πρὸς ὑμᾶς ἐνδιαφέρον μου...

ΡΙΤΑ (θυμωμένη). — Σᾶς παραφέρει καὶ δὲν ξέρετε τί λέτε... διότι, οὔτε τὸν μαγικὸν σκουῖνον ἂν φορούσατε, δὲν θὰ ξέρατε τί κάμνομεν ἐγὼ καὶ ὁ σύζυγός μου... τὸν ὁποῖον βεβαίως ζηλεύετε διότι ἔχει μίαν γυναῖκα ποῦ τὸν ἀγαπᾷ τόσο.

ΓΡΕΝΝΟΣ (γελῶν). — Μίαν μόνον ; Πῶς φαίνεσθε ὅτι δὲν ἐπατήσατε ποτὲ εἰς τὰ παρασκήνια τοῦ θεάτρου.

ΡΙΤΑ. — Μίαν στιγμὴν, παρακαλῶ... Εἶπατε προηγουμένως ὅτι τὸ πρὸς ἐμὲ ἐνδιαφέρον σας, σᾶς κάμνει νὰ μοῦ ὀμιλῆτε ὀρθὰ-κοφτὰ... λοιπὸν κ' ἐγὼ μὲ τὸν ἴδιον τρόπον θὰ σᾶς μιλήσω... Ἄν νομίζετε ὅτι μὲ τὰς διαβολὰς θὰ μὲ κάμει ν' ἀπιστήσω πρὸς τὸν σύζυγόν μου, ἀπατᾶσθε... καὶ περισσότερο ἂν νομίζετε, ὅτι σεῖς θὰ εἰσθε ἐκεῖνος διὰ τοῦ ὁποῖου θὰ ἐκδικηθῶ τὸν σύζυγόν μου... ἂν ὑποτεθῆ ὅτι ἦτο δυνατὸν ποτὲ νὰ μοῦ περάσῃ ἀπὸ τὸν νοῦν μία τέτοια ἰδέα...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Κυρία μου, μὲ παρεγνώρισάτε...

ΡΙΤΑ. — Αὐτὸ εἶνε ἀλήθεια... Σᾶς γνώρισα καὶ σᾶς παραγνώρισα... Λοιπὸν, ματαιοπονήτε... Καὶ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τὸ καταλάβετε πρὸ πολλοῦ καιροῦ... Ἄλλοι εἰς μίαν τετραετίαν παίρνουν δίπλωμα, σεῖς ἔχετε δύο τετραετίας ποῦ μὲ σπουδάζετε κ' ἐν τούτοις πάντοτε ἀπορρίπτεσθε μετὰ πολλῶν ἐπαίνων... Καλὸν λοιπὸν νὰ ἐπιδοθῆτε εἰς ἄλλο ἐπάγγελμα καὶ ἴσως ἐπιτύχετε περισσότερο...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὰς συμβουλὰς σας... δυστυχῶς ὅμως εἰς τὴν ἡλικίαν μου εἶνε πολὺ δύσκολον ν' ὀλλάξω ἐπάγγελμα καὶ

ἐπομένως θὰ ἐπιμείνω... Ὅθι ἐπιμείνω διότι ἐγνώρισα πολὺ καλὰ τὰς γυναῖκας.

ΡΙΤΑ. — Τὰς γυναῖκας τῶν τριόδων.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ἡ γυναῖκα, κυρία μου, ὅπου δὴποτε καὶ ἂν εὐρίσκειται, εἴτε εἰς τὰς τριόδους, εἴτε εἰς τὰς διόδους, εἴτε εἰς τὸ θέατρον εἴτε εἰς τὰ σαλόνια, εἶνε μία καὶ ἡ αὐτή... Δὲν ἀνέχεται ποτὲ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ ἀνδρός... ἀργὰ δὲ ἢ γλήγωρα, θὰ τὸν ἐκδικηθῆ.

ΡΙΤΑ. — Ὅθι ἐκδικηθῆ δηλαδὴ τὸν ἄνδρα, ὅχι ὅμως καὶ τὸν ἄνδρα τῆς... ἐννοήσατε ; Εἶπα : τῆς... τὸν ἄνδρα τῆς, τὸν σύζυγόν τῆς.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Κυρία μου, ἐπιτρέπατέ μου νὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι ἀεροβατεῖτε καὶ καλὰ θὰ κάμειτε νὰ σπεύσετε νὰ ζητήσετε προνόμιον εὐρεσιτεχνίας τῶν ἀεροπλάνων !

ΡΙΤΑ. — Βλέπω ὅτι ἀρχίσατε νὰ πουλᾶτε καὶ πνεῦμα, δυστυχῶς θὰ ξεπουλήσετε γλήγωρα, διότι τὸ κατάστημά σας εἶνε πολὺ στενόν.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

Οἱ ἀνωτέρω, Βεργῆς καὶ Ρεκάντη

ΒΕΡΓΗΣ (ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ βάρους). — Ἡ κυρία Ρεκάντη.

ΡΙΤΑ. — Μὰ, δὲν σοῦ εἶπα ὁποῖος ἔλθῃ νὰ τὸν φέρῃς ἐδῶ ;

(ὁ Βεργῆς ἀποσύρεται)

ΓΡΕΝΝΟΣ (Μειδιῶν). — Ἐλησμονήσατε νὰ ἐρωτήσετε ἂν εἶναι μόνη, ἢ ἂν τὴν συνοδεύῃ κανεὶς ἄλλος.

ΡΙΤΑ. — Τέτοια ὥρα ποῖός θὰ τὴν συνοδεύῃ... ὁ σύζυγός τῆς εἶνε εἰς τὸ γραφεῖόν του.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Μὰ, μίαν κυρίαν δὲν τὴν συνοδεύει πάντοτε ὁ σύζυγός τῆς... (Μὲ ἰδιαιτέρον τόνο). Μερικὰς μάλιστα, δὲν τὰς συνοδεύουν ποτὲ οἱ σύζυγοι !

ΡΙΤΑ (ἐννοήσασα τὸν ὑπαινιγμόν). — Ἄλλ' οὔτε καὶ κανεὶς ἄλλος.

ΡΕΚΑΝΤΗ (εἰσερχομένη). — Καλ' ἡμέρα, Ρίτα μου... ὦ! Κύριε Γρέννε, καλ' ἡμέρα σας.

ΓΡΕΝΝΟΣ (ἐγειρόμενος καὶ ὑποκλινόμενος). — Καλ' ἡμέρα σας.

ΡΙΤΑ. — Ἰουλία μου, καλ' ἡμέρα. (Ἀσπάζονται ἀλλήλας).

ΡΕΚΑΝΤΗ. (Ἀφοῦ καθίσῃ). — Ἐρχομαι ἐπίτηδες νὰ σὲ συχαρῶ διὰ τὴν χθεσινὴν ἐπιτυ-

χίαν τοῦ Κώστα... Τέλειος θριάμβος... τέλειος !

ΡΙΤΑ. — Σ' εὐχαριστῶ θερμῶς.

ΡΕΚΑΝΤΗ. — Δὲν εἶν' ἔτσι, κύριε Γρέννε ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ἀκριβῶς.

ΡΕΚΑΝΤΗ. — Καὶ ὁ Κώστας ποῦ εἶνε ;

ΡΙΤΑ. — Μὰ, μέσα... θὰ ἐργάζεται.

ΡΕΚΑΝΤΗ. — Ἦθελα νὰ τὸν ἔβλεπα... γιατί χθὲς τὸ βράδυ δὲν τὸν εἶδα καθόλου.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Σὺν δύσκολον, μοῦ φαίνεται, νὰ τὸν ἰδῆτε... Δὲν συνηθίζει νὰ παρουσιάζεται εἰς ἀνθρώπους ποῦ δὲν ἔχουν ἄμεσον σχέσιν μὲ τὸ θέατρον... καὶ δὲν φέρουν καὶ μεσοφούσταννον !

ΡΙΤΑ (μετὰ πείσματος). Ἀπατᾶσθε ! (κτυπᾷ τὸν κώδωνα).

ΡΕΚΑΝΤΗ. — Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι τὸν ἀπερρόφησεν ὅλως διόλου τὸ θέατρον καὶ τὸν χάσαμε.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Τὸν ἠύραν ὅμως ἄλλαις !

ΒΕΡΓΗΣ (ἐμφανιζόμενος εἰς τὴν θύραν τοῦ βάρους) — Διατάξατε.

ΡΙΤΑ (τῷ Βεργῆ). — Εἰπέ εἰς τὸν κύριόν σου ὅτι ἦλθεν ἡ κυρία Ρεκάντη νὰ τὸν συχαρῆ καὶ θέλει νὰ τὸν ἰδῆ.

ΒΕΡΓΗΣ. — Ἀμέσως ! (Προχωρεῖ καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Φέλιτη).

ΡΕΚΑΝΤΗ (τῇ Ρίτῃ). — Ἀλήθεια, ἐλησμονήσα νὰ σοῦ εἰπῶ ὅτι, ὅπου κ' ἂν εἶνε, θὰ ἔλθῃ καὶ ὁ κύριος Πέστροφος νὰ σᾶς συχαρῆ... Τὸν συνήντησα εἰς τὸν δρόμον.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ἐκ συμπτώσεως, βεβαίως.

ΡΕΚΑΝΤΗ (πειραχθεῖσα). Μάλιστα, κύριε Γρέννε.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Καὶ πῶς δὲν ἦλθατε μαζί ;

ΡΕΚΑΝΤΗ. — Μά...

ΡΙΤΑ. Ὅθι εἶχε κάποια δουλειὰ ὁ ἄνθρωπος...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ἡ θὰ ἐφοβήθῃ μὴ παρεξηγηθῆ.

ΡΕΚΑΝΤΗ. — Δὲν πιστεύω.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ἀφοῦ δὲν τὸ πιστεύετε σεῖς, δὲν τὸ πιστεύω κ' ἐγώ... Καὶ σεῖς θὰ ξεύρετε καλλίτερα ἀπὸ ἐμένα... ἄλλως τε, καὶ γιατί νὰ παρεξηγηθῆ ; Μήπως χθὲς δὲν εἰσθε μαζί εἰς τὸ θέατρον μόνοι.

ΡΕΚ. Μάλιστα, εἶμεθα... εἶχεν ἐργασίαν ὁ Ἀνδρέας καὶ παρεκάλεσα τὸν κύριον Πέστροφον

νὰ μὲ συνοδεύσῃ... Μήπως ἔγεινε καὶ δι' αὐτὸ λόγος εἰς τὸ θέατρον ;

ΓΡΕΝ. — Ὅχι, δὲν ἔκαμε καμμίαν ἐντύπωσιν τὸ πρᾶγμα... Ἡ συγχὴ ἐπανάληψις, βλέπετε...

ΒΕΡΓΗΣ (Ἐξερχόμενος τοῦ γραφείου τοῦ Φέλιτη). Ὁ κύριος εὐχαριστεῖ πολὺ τὴν κυρίαν Ρεκάντη, ἀλλὰ νὰ τὸν συγχωρῆ, μοῦ εἶπε, διότι ἔχει πολλὴν ἐργασίαν καὶ δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὴν διακόψῃ.

ΡΕΚΑΝΤΗ (Πειραχθεῖσα). Καλά !

(Ὁ Βεργῆς ἐξέρχεται διὰ τοῦ βάρους)

ΓΡΕΝ. Δὲν σᾶς τᾶλεγα ᾗ γό !

ΡΙΤΑ. — Μ' ἀφοῦ ἔχει τόσο πολλὴν ἐργασίαν ;

ΡΕΚΑΝΤΗ. — Γράφει κανένα νέον ἔργον ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. (Γελῶν). Ποῖον ρωτᾶτε ;... Ἐμένα ἢ τὴν κυρίαν ;

ΡΕΚΑΝΤΗ. — Τὴν Ρίτα.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ὅθι δυσκολευθῆ νὰ σᾶς ἀπαντήσῃ... Ἡ κυρία δὲν φροντίζει ποτὲ νὰ μάθῃ τί γράφει ὁ σύζυγός τῆς.

ΡΙΤΑ. (Ἀποτόμως). Ἐχετε λάθος !

ΓΡΕΝΝΟΣ (Μὲ εἰρωνείαν). — Ἄ ! ναί, ἔχετε δίκαιον... (τῇ Ρεκάντη). Φροντίζει, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὸ μανθάνει, διότι ὁ σύζυγός τῆς... ποτὲ δὲν τῆς λέγει τίποτε.

ΡΕΚΑΝΤΗ. — Κι' αὐτὴ, βλέπετε, σκοτίσθη !.. Δὲν εἶνε ἔτσι, Ρίτα μου ;

ΡΙΤΑ. — Ὅχι, δὲν εἶν' ἔτσι. Πρώτη ἐγὼ ἐνδιαφέρομαι δι' ὅτι κάμνει ὁ σύζυγός μου καὶ πρώτη ἐγὼ τὸ μανθάνω...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας !.. Ὁσάκις δηλαδὴ ἔμπορουν νὰ γράψουν αἱ ἐφημερίδες τί κάμνει ὁ σύζυγός σας, διότι εἶνε καὶ (τονίζων ἰδιαιτέρας τὰς τελευταίας του λέξεις.) πολλὰ πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν γράφονται ! (τῇ Ρεκάντη.) Τί λέτε καὶ σεῖς ;

ΡΕΚΑΝΤΗ. — Ἐγὼ, νομίζω, πῶς αὐτὴ ἢ ὀμιλία τὴν στενοχωρεῖ τὴν Ρίτα καὶ καλλίτερα εἶνε νὰ τὴν ἀλλάξωμε.

ΡΙΤΑ. — Ὅχι, καθόλου... Ἄλλα πράγματα μὲ στενοχωροῦν ἐμένα, καὶ δὲν ἔμπορῶ νὰ ἐννοήσω, πῶς μερικοὶ ἄνθρωποι ποῦ θέλουν νὰ κάμουν τὸν ἄνθρωπον τοῦ κόσμου δὲν προσπαθοῦν νὰ τ' ἀποφύγουν.

ΡΕΚΑΝΤΗ (Γελῶσα). Δὲν πιστεύω νὰ τὰ λέτε αὐτὰ διὰ τὸν κύριον Γρέννον.

ΓΡΕΝ.—Βεβαίως, ὄχι...διότι ἐγὼ τῆς εἶμαι ὁ πλέον εὐάρεστος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου, καθόσον ὁμιλῶ πάντοτε περὶ τοῦ συζύγου της... Τοῦ συζύγου της τὸν ὅποιον λατρεύει μέχρι τρέλλας... Δὲν εἶν' ἔτσι;

ΡΙΤΑ.—Καὶ τοῦ ἀξίζει!

ΡΕΚΑΝΤΗ. (Γελῶσα). Ἄν σὰς ἄκουε κανεὶς πῶς ὁμιλεῖτε, ὠρισμένως θὰ ἐνόμιζε πῶς εἴσθε ἐρωτευμένοι.

ΓΡΕΝ.—Ἐγὼ τοῦλάχιστον κάμνω ὅ,τι ἔμπορῶ γιὰ νὰ μὴ φαίνωμαι... Ἄν μὲ καταλάβετε σεῖς, θὰ εἶπῃ ὅτι εἴσθε πολὺ ἔξυπνη.

ΡΕΚΑΝΤΗ.—Ὅχι, πολὺ ἔξυπνη δὲν εἶμαι ἀλλὰ, μοῦ φαίνεται, πῶς ἡ Ρίτα δὲν σὰς πολυνοστιμεύεται!

ΡΙΤΑ.—Αὐτὸ δὰ μοῦ ἔλειπε!

ΓΡΕΝ. (Τῇ Ρίτα). Καὶ ὁμως δὲν σὰς εἶνε ἀπηγορευμένον!... Κάθε ἄλλο...

ΡΙΤΑ (ἰδίᾳ).—Κτῆνος!

(Κρούεται ἡ θύρα τοῦ βάλθους)

ΡΙΤΑ.—Ἐμπρός!

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

Οἱ ἀνωτέρω καὶ Πέτροφος

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ. (Ἐισερχόμενος καὶ προχωρῶν πρὸς τὴν Ρίταν ἣν χαιρετᾷ διὰ χειραψίας).—Κυρία μου, τὰ συγχαρητήριά μου διὰ τὸν χθεσινὸν θρίαμβον.

ΡΙΤΑ.—Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ... (Δεικνύουσα αὐτῷ κάθισμα). Καθῆστε, παρακαλῶ.

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ.—Merci. (Χαιρετῶν διὰ κλίσεως τῆς κεφαλῆς).—Κυρία Ρεκάντη...Κύριε Γρέννο... (Κάθηται τῇ Ρίτα). Καὶ ὁ θριαμβευτῆς τῆς χθεσινῆς βραδειᾶς τί γίνεται;

ΡΙΤΑ.—Ἐργάζεται.

ΠΕΣΤΡ.—Μὰ, δὲν κάθεται νὰ ξεκουρασθῇ καὶ λίγο, ὁ εὐλογημένος!... Ἀκόμη εἶνε χλωρὸς ἢ χθεσινὸς δάφνης... θὰ πάθῃ.

ΓΡΕΝΝΟΣ.—Μὰ, δὲν πιστεύω δὰ νὰ ἐργάζεται ὅσον φαίνεται... Ἐχει καὶ τῆς ὥραις του τῆς ἀναψυχῆς.

ΠΕΣΤΡ.—Δὲν ἀμφιβάλλω. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι τῆς περισσότερες ὥραις θὰ τὰς διαθέτῃ διὰ τὴν σύζυγόν του.

ΓΡΕΝΝΟΣ.—Δὲν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ σὰς ἀπαντήσω... Ἄλλ' ἂν εἶνε ἀλήθεια αὐτὸ ποῦ λέτε, πρᾶγμα τὸ ὅποιον δυσκολεύομαι νὰ πιστεύσω...

ΡΙΤΑ (ἀποτόμως).—Μὰ, ἐπὶ τέλους, σὰς παρακαλῶ!

ΓΡΕΝΝΟΣ.—Ἄν εἶνε ἀλήθεια αὐτὸ ποῦ λέτε... (στρεφόμενος πρὸς τὴν Ρίταν) καὶ τὸ πιστεύω... αὐτὸ σημαίνει, ὅτι ὁ κύριος Φέλτης δὲν ὁμοιάζει καθόλου μὲ τὸν σύζυγον τῆς κυρίας Ρεκάντη.

ΡΕΚΑΝΤΗ (Μετά τινος ἐκπλήξεως).—Καὶ διατὶ, παρακαλῶ;

ΓΡΕΝΝΟΣ.—Μὰ, δὲν φαίνεται νὰ διαθέτῃ πολλὰς ὥρας γιὰ σὰς ὁ σύζυγός σας.

ΡΕΚΑΝΤΗ.—Καὶ τί ξεύρετε σεῖς;

ΓΡΕΝΝΟΣ.—Ὅ,τι βλέπω... Ἐπὶ τοῦ προκειμένου μάλιστα, ἢμπορεῖ νὰ μᾶς εἰπῇ τὴν γνώμην του καὶ ὁ κύριος Πέτροφος.

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ.—Μὰ, ἐγὼ πολὺ συχνὰ τὸν βλέπω τὸν κύριον Ρεκάντην μὲ τὴν γυναῖκά του..

ΓΡΕΝΝΟΣ.—Ὅταν εἴσθε οἱ τρεῖς... Σὰς ἔτυχεν ὁμως καινὰ μὴ τὸν βλέπετε ὅταν εἴσθε οἱ...

ΡΙΤΑ.—Νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε, κύριε Γρέννε, νὰ σὰς εἰπῶ ὅτι δὲν εἴσθε ἔς τὰ καλά σας σήμερα... Ἐννοεῖτε νὰ πειράζετε ὅποιον συναντήσετε ἔμπροστά σας.

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ.—Μὴ τὸν μαλώνετε, κυρία Φέλτη... Κατὰ βάθος εἶνε καλὸς ἄνθρωπος.

ΡΕΚΑΝΤΗ.—Διὰ νὰ τὸν δέχεται ἡ Ρίτα σπῖτι της, ἔτσι θὰ εἶνε, φαίνεται!

ΡΙΤΑ.—Δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μένα ποίους νὰ δέχομαι καὶ ποίους νὰ μὴ δέχομαι.

ΡΕΚΑΝΤΗ.—Ὡστε ὁ κ. Γρέννος εὐρίσκειται ἐδῶ κατ'ἀνοχὴν! Χάχ! ἄχ! ἄ!..

ΓΡΕΝΝΟΣ.—Εἴσθε, βλέπω, ἀξιόχρεως ὀφειλέτης... μὲ πληρώνετε τοῖς μετρητοῖς!

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ.—Δὲν τ' ἀφήνετε τώρα αὐτὰ. (τῇ Ρίτα). Ἀλήθεια, κυρία Φέλτη, δὲν θὰ μπόρῃσομε νὰ ἰδοῦμε τὸν εὐτυχῆ συγγραφέα;

ΓΡΕΝΝΟΣ (Ζωηρῶς).—Εἶνε ἀδύνατον!

ΡΙΤΑ.—Μὰ, ποῦ τὸ ξέρετε, σεῖς κύριε Γρέννε; (κτυπᾷ μετὰ πείσματος τὸν κώδωνα). Τώρα θὰ τὸν εἰδοποιήσω νὰ ἔλθῃ. (Πρὸς τὸν ἐμφανιζόμενον εἰς τὴν θύραν τοῦ βάλθους Βεργῆν). Εἰπέ

εἰς τὸν κύριόν σου, ὅτι τὸν ζητοῦν εἰς τὴν σάλαν νὰ τὸν ἰδοῦν.

ΒΕΡΓΗΣ.—Πολὺ καλά, (εἰσέρχεται εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Φέλτη).

ΡΕΚΑΝΤΗ.—Νὰ σοῦ πῶ ὁμως, Ρίτα, ἂν ἔλθῃ τώρα, θὰ μοῦ κατοφανῇ πολὺ.

ΓΡΕΝΝΟΣ.—Μείνατε ἡσυχῇ καὶ δὲν θὰ σὰς κάμῃ αὐτὴν τὴν προσβολήν.

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ.—Μὰ, ἂν ἔχῃ ἐργασίαν ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦτο ἄδικον νὰ τὸ διακόψωμεν.

ΓΡΕΝΝΟΣ.—Τί ἀπλοῖκοι ποῦ εἴσθε!..

ΒΕΡΓΗΣ. (Ἐξερχόμενος τοῦ γραφείου τοῦ κυρίου του). Κυρία... νὰ σὰς πῶ....

ΡΙΤΑ.—Λέγε.

ΒΕΡΓΗΣ.—Μά...

ΓΡΕΝ.—Καλὲ, ἰδιαιτέρως; θέλει νὰ σὰς πῇ, δὲν καταλαβαίνετε;... (Πρὸς τὴν κυρίαν Ρεκάντη, ἐνῶ ἡ Ρίτα μεταβαίνει πρὸς τὸν Βεργῆν). Βλέπετε, ὅτι εἶνε εὐγενὴς ἄνθρωπος ὁ κύριος Φέλτης καὶ δὲν ἐννοεῖ νὰ σὰς προσβάλλῃ!

ΡΙΤΑ. (Μετά πείσματος, πρὸς τὸν Βεργῆν ὅστις τῇ εἶπε κατὰ τὴν ἰδιαιτέρας). Καλά!... (Πηγαινεὶ καὶ κίθηται εἰς τὴν θέσιν της, ἐνῶ ὁ Βεργῆς ἐξέρχεται διὰ τῆς θύρας τοῦ βάλθους). Τὸν συγχορεῖτε τὸν Κώστα...

ΓΡΕΝ.—Δὲν σὰς τῆλεγα ἴγώ!

ΡΙΤΑ.—Τί ἐλέγατε σεῖς!... εἶνε μέσα ὁ αὐτὸς... ὁ ἢ πρωταγωνιστριά του καὶ ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὴν ἀφήσῃ μόνην... (ἰδίᾳ) Οὐφ!..

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ.—Τότε...

(Ὁ Βεργῆς ἐμφανίζεται εἰς τὴν θύραν τοῦ βάλθους)

ΡΙΤΑ (τῷ Βεργῆ).—Τ' εἶνε;

ΒΕΡΓΗΣ.—Ἡ πρωταγωνίστρια τοῦ θεάτρου ζητεῖ νὰ ἰδῇ τὸν κύριον.

(Ἡ Ρίτα τρεμάσσεται)

ΓΡΕΝΝΟΣ.—Λυπηρὰ καὶ ἀπροσδόκητος περιπέτεια!... Προξενεῖ, ἐν τούτοις, ἐντύπωσιν εἰς τὸ ἀκροατήριον... (Ἡ Ρεκάντη καὶ ὁ Πέτροφος μειδιοῦν) τὸ ὅποιον ὁμως δὲν χειροκροτεῖ!..

ΡΙΤΑ. (Μετά θυμοῦ).—Νὰ τῆς εἰπῆς ὅτι ὁ κύριός σου δὲν δέχεται... Δὲν σοῦ εἶπεν ἔτσι;

ΒΕΡΓΗΣ.—Δηλαδή...

ΡΙΤΑ.—Τί δηλαδή;

ΒΕΡΓΗΣ.—Μοῦ εἶπε...

ΡΙΤΑ.—Καλὰ, καλὰ... Νὰ κάνῃς ὅ,τι σοῦ

ΒΕΡΓΗΣ.—

ΡΙΤΑ.—

ΒΕΡΓΗΣ.—

ΡΙΤΑ.—

ΒΕΡΓΗΣ.—

εἶπε... Καὶ οὔτε ἔπρεπε νὰ μ' ἐρωτήσῃς... Πήγαινε... (ὁ Βεργῆς ἐξέρχεται). Ὡς νὰ μὴν ἤξευρεν ὁ ἀνόητος, ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ σύζυγός μου ἔχομεν μίαν θέλησιν.

ΣΚΗΝΗ ΠΕΜΠΤΗ

Οἱ ἀνωτέρω καὶ Μαρίκα

ΜΑΡΙΚΑ (ἰσταμένη παρὰ τὴν θύραν τοῦ βάλθους). Ἐπιτρέπεται;

ΡΙΤΑ.—Παρακαλῶ... περάσατε.

ΜΑΡΙΚΑ. (Ἀφοῦ χαιρετῆσεν διὰ κλίσεως τῆς κεφαλῆς πάντας).—Κατόπιν τῆς χθεσινῆς ἐπιτυχίας, ἔρχομαι νὰ εὐχαριστήσω τὸν κύριον Φέλτην καὶ διὰ τὸν ρόλον τὸν ὅποιον εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ἐμπιστευθῇ καὶ διὰ τὰς πολυτίμους συμβουλὰς, τὰς ὁποίας σχετικῶς πρὸς αὐτὸν εὐηρεστήθη νὰ μοῦ δώσῃ.

ΡΙΤΑ.—Οὔτε ὁ σύζυγός μου, οὔτε ἐγὼ ἔχομεν καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐπιτυχίας σας.

ΜΑΡΙΚΑ.—Ἡ καλωσύνη σας.

ΡΙΤΑ.—Νὰ σὰς παρουσιάσω τὴν φίλην μου κυρίαν Ἰουλίαν Ρεκάντην.

ΜΑΡΙΚΑ. (Χαιρετῶσα). Κυρία μου...

ΡΕΚΑΝΤΗ. (Χαιρετῶσα). Δεσποινίς!..

ΡΙΤΑ.—Καὶ τοὺς κυρίους Νάσον Πέτροφον... (Χαιρετισμοὶ) καὶ Παῦλον Γρέννον.

ΜΑΡΙΚΑ.—Ἄ! τὸν κύριον Γρέννον τὸν γνωρίζω.

ΓΡΕΝΝΟΣ. Ἐξ ἀκοῆς... ἀκούει διαρκῶς τὰ χειροκροτήματά μου.

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ. (Ἰδιαιτέρως πρὸς τὴν Ρεκάντην). Καὶ τῆς ἀνοησίας του!

ΡΙΤΑ. (Προσφέρουσα τῇ Μαρίκα κάθισμα). Παρακαλῶ, δὲν κάθισθε;

ΜΑΡΙΚΑ. (Καθημένη). Merci.

ΡΕΚΑΝΤΗ. (Τῇ Μαρίκα). Χθὲς εἶχατε, δεσποινίς, πολὺ μεγάλην ἐπιτυχίαν.

ΜΑΡΙΚΑ.—Νὰ τὸ πιστεύσω;

ΡΕΚΑΝΤΗ.—Νὰ τὸ πιστεύσετε, διότι εἶμαι ἢ ἡγῶ τοῦ κόσμου ὅλου.

ΓΡΕΝΝΟΣ. (Ἰδίᾳ). Φαντάσου περὶ γλῶσσα!

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ.—Ἐγὼ, δεσποινίς, δὲν προσθέτω τίποτε, καθόσον καὶ ἐγὼ ἀποτελῶ ἀσημαντον μὲν, ἀλλ' ὁπωσδήποτε μέρος τοῦ κόσμου ὅλου, τὸν ὅποιον τόσον καλὰ ἀντεπροσώπευσεν... ἢ ἡγῶ!

ΜΑΡΙΚΑ. — Είσιθε πολύ καλός... Ἀναγκάζομαι ὅμως νὰ παρατηρήσω ὅτι εἶνε πολὺ ὀλιγαρκῆς ὁ κόσμος.

ΡΙΤΑ. — Ὅχι δά!.. Σεῖς φαίνεσθε πολὺ μετρούφρων.

ΜΑΡΙΚΑ. — Μὲ κολακεύετε... Καὶ ὁ κύριος Φέλτης;

ΡΕΚΑΝΤΗ. — Εἶνε πολὺ ἀπασχολημένος καὶ δὲν πιστεύω νὰ τὸν ἰδῆτε...

ΜΑΡΙΚΑ. — Τὶ κριμα!..

ΣΚΗΝΗ ΕΚΤΗ

Οἱ ἀνωτέρω καὶ Φέλτης

ΦΕΛΤΗΣ. (Ἐξερχόμενος βιασικὰ τοῦ γραφείου του καὶ προχωρῶν ἐνθουσιωδῶς πρὸς τὴν Μαρίκαν.) — Δεσποινίς, καὶ πάλιν σὰς εὐχαριστῶ πολὺ-πολύ... (Λαμβάνει τὴν χεῖρά της καὶ τὴν σφίγγει ἐνθουσιωδῶς διὰ τῶν δύο του χειρῶν) Σὰς εἶμαι εὐγνώμων.

ΜΑΡΙΚΑ. — Ὅχι δά... Ἐγὼ σὰς χρεωστῶ πολλὰ... μὰ παρὰ πολλὰ...

ΦΕΛΤΗΣ (ἐνθουσιωδῶς). — Μὰ, τί λέτε, καλὲ, τί λέτε!..

(Ἡ Ρίτα νεύει πρὸς τὸν σύζυγόν της ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πρόσωπα ἐν τῇ αἰθούσῃ.)

ΦΕΛΤΗΣ (τῇ Ρεκάντῃ). — ὦ! κυρία μου, μὲ συγχωρεῖτε ὅτι πρὸ ὀλίγου δὲν κατώρθωσα νὰ σπεύσω νὰ σὰς εὐχαριστήσω... (Πρὸς τὸν Πέτροφον.) Καὶ σὰς φίλιτατε... Ἡ ἐργασία, βλέπετε, μὲ εἶχεν ἀπορροφήσει καθ' ὀλοκληρίαν... (τῷ Γρένφ.) Ἄ! καὶ σὺ ἐδῶ, μερμηπατάκο...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ἄμ! λείπει ὁ μάρτης ἀπ' τὴν σαρακοστή!.. (Ἰδίᾳ.) Καὶ τί σαρακοστή.. ὀκτῶ ἑτῶν!

ΦΕΛΤΗΣ. — Σὰς εὐχαριστῶ ὅλους... σὰς εὐχαριστῶ... (Χαιρετᾷ πάντας διὰ χειραψίας.) Σὰς εὐχαριστῶ... (Ἐπανερχεται πρὸς τὴν Μαρίκαν μεθ' ἧς συνομιλεῖ διαχτυκώτατα.)

ΡΕΚΑΝΤΗ. (Ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Πέτροφον.) — Χαρᾶς τὸν τρόπο!

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ. (Ἰδιαιτέρως πρὸς τὴν Ρεκάντην.) Δὲν βαρυνέσθε!.. Ἄλλως τε, διατὶ νὰ βλέπωμεν τὸ κάρφος εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ πλησίον μας ἐνῶ... (Μειδιᾷ καὶ ἐξακολουθεῖ συνομιλῶν ἰδιαιτέρως μὲ τὴν Ρεκάντην.)

ΓΡΕΝΝΟΣ. (Τῇ Ρίτα, ἰδιαιτέρως.) — Λέτε τον, πῶς ξεροσταλιάζει ἔμπροστά της!

ΡΙΤΑ. — Μὰ, ἂν δὲν περιποιηθῆ τοὺς διεργηγεῖς τῶν ἔργων του, ποιούς θέλετε νὰ περιποιηθῆ;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Λέτε;

ΡΙΤΑ. — Μάλιστα.

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Τὸ φρονεῖτε;

ΡΙΤΑ. — Τέλος πάντων, δὲν ἔμπορεῖτε νὰ ξεκολλήσετε ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζήτημα;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Ὅχι.

ΡΙΤΑ. — Σὰς λυποῦμαι.

ΡΕΚΑΝΤΗ. (Πρὸς τὸν Πέτροφον.) — Νομίζω πῶς δὲν ἔχομεν πλέον θέσιν ἐδῶ καὶ καιρὸς εἶναι νὰ πηγαίνομεν.

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ. — Ἄ! βέβαια... ἡ ἀποστολή μας ἔληξε.

ΡΕΚΑΝΤΗ. (Ἐγειρομένη, τῇ Ρίτα.) — Λοιπὸν, Ρίτα μου... Σὲ ἀφήνομεν νὰ ἐντροφήσης εἰς τὰς οἰκογενειακὰς αὐτὰς διαχύσεις.

ΡΙΤΑ. (Μελαγχολικῆ.) — Αὐ revoir.

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ. (Τῇ Ρίτα.) — Κυρία Φέλτη, καὶ πάλιν τὰ συγχαρητήριά μου.

ΡΙΤΑ. — Merci, κύριε Πέτροφε, merci.

ΦΕΛΤΗΣ. (Μόλις στρεφόμενος πρὸς τοὺς ἀναχωροῦντας.) — Ἄ! φεύγετε!.. Αὐ revoir, αὐ revoir... (Τοὺς χαιρετᾷ διὰ κλίσεως τῆς κεφαλῆς καὶ ἐξακολουθεῖ τὴν μετὰ τῆς Μαρίκας συνομιλίαν του.)

ΡΕΚΑΝΤΗ. (Τῷ Γρένφ.) — Αὐ revoir, κύριε Γρέννε...

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Δουλὸς σας, κυρία Ρεκάντη... (Ἀντιχαιρετᾷ καὶ τὸν Πέτροφον ὅστις τὸν ἔχαιρετῆσε.)

ΡΕΚΑΝΤΗ. (Ἐνῶ ἀπέρχεται στηριζομένη ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ Πετρόφου.) — Τὶ ἀνόητος αὐτὴ ἡ Ρίτα, τί ἀνόητος!..

ΠΕΣΤΡΟΦΟΣ. — Μὰ, δὲν τὸ βλέπω... δὲν τὸ βλέπω!.. (Ἐξέρχονται.)

ΣΚΗΝΗ ΕΒΔΟΜΗ

Ρίτα, Μαρίκα, Φέλτης, Γρέννος

ΜΑΡΙΚΑ. (Ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Φέλτην.) Νομίζω, πῶς αὐτοὶ ποῦ ἐφυγαν δὲν μ' ἐχαιρέτησαν.

ΦΕΛΤΗΣ. Μὰ δὲν βαρυνέσαι, νὰ κάθεσαι νὰ δίδης προσοχὴν ἔς αὐτοὺς τοὺς ἐλεεινοὺς θνητούς! (Ἐξακολουθοῦν συνομιλοῦντες.)

ΓΡΕΝΝΟΣ. (Τῇ Ρίτα, δεικνύων τοὺς συνομι-

λοῦντας). Ἐγὼ ἀρχίζω νὰ στενοχωροῦμαι καὶ ἀναγκάζομαι μὲ πολλήν μου λύπην νὰ σὰς ἀφήσω... μὲ τὴν ἐλπίδα ὅμως ὅτι θὰ ἐπιστρέψω πολὺ γλήγορα εὐτυχέστερος.

ΡΙΤΑ. (Ἐρωτικῶς). Λέτε;

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Εἶμαι βέβαιος, διότι καθὼς σὰς εἶπα, γνωρίζω κατὰ βάθος τὰς γυναῖκας, ἔκτος ἂν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ φύσις ἠπατήθη.

ΡΙΤΑ. Ὅλα εἶνε πιθανὰ ἔς αὐτὸν τὸν κόσμον!

ΓΡΕΝΝΟΣ. — Αὐτὸ θὰ τὸ ἰδοῦμε... Λοιπὸν αὐ revoir.. (τῇ Μαρίκα) Δεσποινίς, σὰς ἐχαιρέτησα...

ΜΑΡΙΚΑ. Χαίρετε, κύριε Γρέννε.

ΓΡΕΝΝΟΣ. Ἄντιο, Κώστα.

ΦΕΛΤΗΣ. Ἄντιο. (Ἐξακολουθεῖ τὴν μετὰ τῆς Μαρίκας συνομιλίαν του.)

ΓΡΕΝΝΟΣ. (Τῇ Ρίτα). Αὐ revoir καὶ πάλιν... καὶ δυσπιστεῖτε εἰς τὰς ἐξαιρέσεις τῶν φυσικῶν κανόνων.

ΡΙΤΑ. — Χαίρετε. (ὁ Γρέννος ἐξερχόμενος διὰ τῆς θύρας τοῦ βάνους συναντᾶται μετὰ τοῦ Βεργῆ μεθ' οὗ ἀπέρχεται συνομιλῶν.)

ΜΑΡΙΚΑ. (Ἀντιληφθεῖσα ὅτι ἀνεχώρησαν πάντες οἱ ἐπισκέπται. Πρὸς τὴν Ρίταν). Καὶ αἱ ἐντυπώσεις σας ἐκ τῆς χθεςινῆς παραστάσεως;

ΡΙΤΑ. — Δυστυχῶς δὲν κατώρθωσα νὰ ἔλθω διότι ἤμουν ὀλίγον ἀδιάθετος.

ΜΑΡΙΚΑ. — Τί κριμα! ἐχάσατε... Ἐλπίζω ὅτι ἀπόψε θὰ μᾶς κάμετε τὴν τιμὴν...

ΡΙΤΑ. — Ἴσως.

ΜΑΡΙΚΑ. (Ἐγειρομένη). Νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ πηγαίνω...

ΦΕΛΤΗΣ. — Μὰ, τί βία εἶνε;

ΜΑΡΙΚΑ. Ἐχομε νέες πρόβες πάλιν σήμερα... καὶ σὲ μιὰ σαχλαμάρα, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ βάλῃ τὸ χέρι του... (Τῇ Ρίτα). Κυρία μου, σὰς συγχαίρω καὶ πάλιν καὶ σὰς εὐχαριστῶ διὰ τὴν φιλόφρονα ὑποδοχὴν.

ΡΙΤΑ. Τὸ σπῆτι μας εἶνε δικό σας.

ΜΑΡΙΚΑ. — Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ... (Χαιρετῶνται. Ὁ Φέλτης τὴν συνοδεύει μέχρι τῆς θύρας τοῦ βάνους. Τῷ Φέλτη). Τὸ βράδυ δὲν πιστεύω νὰ λείψετε, αἱ;

ΦΕΛΤΗΣ. — Πῶς γίνεται;

ΜΑΡΙΚΑ. — Αὐ revoir καὶ merci. (Ἐξέρχεται.)

ΦΕΛΤΗΣ. — Αὐ revoir, αὐ revoir.

ΣΚΗΝΗ ΟΓΔΩΗ

Ρίτα καὶ Φέλτης

[Ὁ Φέλτης, χωρὶς νὰ στραφῆ καθόλου πρὸς τὴν σύζυγόν του, μεταβαίνει γοργῶ τῷ βήματι ἀπὸ τῆς θύρας τῆς ἐξόδου πρὸς τὴν θύραν τοῦ γραφείου του. Ἡ Ρίτα τὸν παρακολουθεῖ μὲ ὕφος περιίλπον καὶ μὲ ἀπόφασιν νὰ μὴ τοῦ ὀμιλήσῃ, ἀλλὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν, καθ' ἣν ὁ σύζυγός της ἀνοίγει τὴν θύραν τοῦ γραφείου του, τὸν καλεῖ μὲ κάποιον παράπονον μᾶλλον ἢ παράκλησιν].

ΡΙΤΑ. — Κώστα!

ΦΕΛΤΗΣ. (Στρεφόμενος, ἀλλὰ χωρὶς ν' ἀφήσῃ τὸ πόμολο τῆς θύρας). Τ' εἶναι;

ΡΙΤΑ. — Ὅλος ὁ κόσμος σὲ συνεχάρη διὰ τὴν χθεςινὴν σου ἐπιτυχίαν.

ΦΕΛΤΗΣ. — Αἱ, λοιπὸν,

ΡΙΤΑ. — Δὲν θὰ δεχθῆς καὶ τὰ δικά μου συγχαρητήρια;

ΦΕΛΤΗΣ. — Γιατί ὄχι;.. Τόσω μᾶλλον καθ' ὅσον τὰ δικά σου θὰ εἶνε καὶ τὰ εἰλικρινέστερα.

ΡΙΤΑ. — Ἐννοεῖται.

ΦΕΛΤΗΣ. Τὰδέλομαι λοιπὸν καὶ σ' εὐχαριστῶ.

ΡΙΤΑ. — Τόσο μόνον;

ΦΕΛΤΗΣ. — Ἀλλὰ τί ἄλλο;

ΡΙΤΑ. — Ἐνα ξερὸ-ξερὸ εὐχαριστῶ, νομίζεις πῶς εἶνε ἀρκετὸν;

ΦΕΛΤΗΣ. — Εἶμαι πρόθυμος νὰ τὸ μαλακώσω, ἀρκεῖ νὰ μοῦ ὑποδείξῃς τὸν τρόπον.

ΡΙΤΑ. — Ἄ! νὰ σοῦ ὑποδείξω ἐγώ;

ΦΕΛΤΗΣ. — Περιμένω.

ΡΙΤΑ. (Μετὰ τιμωρῶν δισταγμοῦ). Ἄν σοῦ ζητοῦσα νὰ μὲ φιλήσῃς;...

ΦΕΛΤΗΣ. (Μετ' ἀδιαφορίας). Δὲν θὰ δυσκολεύομαι καθόλου νὰ τὸ κάνω... ἀλλὰ δὲν νομίζεις πῶς θ' ἀρχίσωμε τὰ ξαναμωράματα;

ΡΙΤΑ. — Τὸ «ξανά» αὐτὸ σημαίνει πῶς εἴχαμεν ἀρχίσει καὶ ἄλλοτε, ἐνῶ δὲν μοῦ φαίνεται νὰ συνέβῃ τέτοιο πρᾶγμα.

ΦΕΛΤΗΣ. — Σημαίνει ὅμως πῶς δὲν μοιάζομε τοὺς κοινούς θνητούς.

ΡΙΤΑ. — Ἐσὺ ἐνδεχόμενον νὰ μὴ μοιάξῃς... ἐγὼ ὅμως εἶμαι ἀπὸ τοὺς κοινούς θνητούς... εἶμαι γυναῖκα... ἀπλὴ γυναῖκα καὶ σὲ ἀγαπῶ...

(Προχωροῦσα πρὸς αὐτόν.) Σὲ ἀγαπῶ, Κώστα, μου, σὲ ἀγαπῶ...

ΡΙΤΑ. — Αὐ revoir, αὐ revoir.

ΦΕΛΤΗΣ. — Σ' εὐχαριστῶ, καὶ δι' αὐτὸ καὶ πηγαίνω νὰ ἐργασθῶ μὲ περισσοτέραν εὐχαρίστησιν... Merci! (Κινεῖται ὅπως ἐξέλθη).

ΡΙΤΑ. (Παρεμβαίνουσι μεταξὺ τοῦ ἀνοίγματος τῆς θύρας καὶ τοῦ συζύγου της). Κώστα!

ΦΕΛΤΗΣ. (Ἀπωθῶν ἐλαφρῶς αὐτήν). Αἶ, μὰ παιδιαρίζεις!

ΡΙΤΑ. — Κώστα, δὲν θὰ ἐργασθῆς σήμερα... θ' ἀφιερῶς τὴν ἡμέραν σου σ' ἐμένα... εἶμαι ἡ γυναῖκά σου... ἡ γυναικοῦλα σου...

ΦΕΛΤΗΣ. — Δὲν εἶσαι ἄ καλὰ σου.

ΡΙΤΑ. — Ὅχι, δὲν εἶμαι... ὑποφέρω, πάσχω... μῆνες, χρόνια... χρόνια δλόκληρα.

ΦΕΛΤΗΣ. — Αἶ! ἀηδίες!.. Μιλεῖς σὰν νὰ ἦσουν δέκα ἔτων κοριτσάκι.

ΡΙΤΑ. — Ὅχι, δὲν μιλῶ σὰν κοριτσάκι... δ-μιλῶ σὰν γυναῖκα ἐγκαταλειμμένη... σὰν γυναῖκα περιφρονημένη... σὰν γυναῖκα ποῦ ἀγαπᾷ χωρὶς νὰ τὴν ἀγαποῦν... Ἀφοῦ ἦσουν τόσον ἀφωσιωμένος εἰς τὸ θέατρον καὶ τῆς θεατρίνης δὲν ἔπρεπε νὰ παντρευθῆς... δὲν ἔπρεπε μέσα ἄ τῆς τόσες ψεύτικες γυναῖκες ποῦ δημιουργήσες γιὰ τὴν σκηνήν, νὰ δημιουργήσῃς καὶ μίαν ἀληθινὰ δυστυχῆ... ἐκτὸς ἂν δὲν ἀντιλαμβάνεσαι τὴν δυστυχίαν μου, καὶ τότε εἶσαι ὄχι μόνον κακὸς σύζυγος, ἀλλὰ καὶ κακὸς συγγραφεύς... Ναι, εἶσαι κακὸς συγγραφεύς... δὲν ἔχεις ἀντίληψιν τοῦ πέριξ κόσμου!

ΦΕΛΤΗΣ. (Ἀπωθῶν αὐτήν). Αἶ! ξεφορτώ-νου με!

ΡΙΤΑ. — Κώστα, πρόσεξε... πρόσεξε καλὰ... Ἔχω κ' ἐγὼ αἷμα μέσα μου... ἔχω κ' ἐγὼ νεῦρα...

ΦΕΛΤΗΣ. — Καί;

ΡΙΤΑ. — Ἡ περιφρόνησίς σου αὐτὴ θὰ μὲ φέρῃ εἰς θέσιν νά...

ΦΕΛΤΗΣ. — Χάχ! ἄχ! ἄ!... Τὰς γνωρίζω καλὰ αὐτὰς τὰς ἀπειλάς... Τῆς μετεχειρίσθηκα πολλαῖς φοραῖς εἰς τὰ ἔργα μου καὶ μὲ ἐπιτυχίαν μάλιστα...

ΡΙΤΑ. — Κώστα!

ΦΕΛΤΗΣ. — Θὰ μ' ἀπατήσῃς!... Πές το λοιπὸν, τί κάθεται;... Θὰ μ' ἀπατήσῃς... Θὰ παραδοθῆς εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα διὰ νὰ μ' ἐκδικηθῆς... Ἐμπρός, λοιπὸν, πές το, μὴ κάθεται... Θέλω νὰ τὴν ἴδω ἐκ τοῦ φυσικοῦ αὐτὴν τὴν σκηνήν... Περιμένω!

ΡΙΤΑ. — Ἄ! μὲ περιπαίζεις!... Ὡστε δὲν ἀρ-

κεῖ ἡ περιφρόνησις καὶ ἡ ἀδιαφορία σου;... Ἔστω! Ἄλλ' ἐξανίσταμαι πλέον... Ἐκδικηθῶ... καὶ θὰ ἐκδικηθῶ τρομερά!...

ΦΕΛΤΗΣ. — Ἐμπρός, πές το... πές το...

ΡΙΤΑ. — Ναι, θὰ ἐκδικηθῶ, παρὰ τὰς ἀρχάς μου, παρὰ τὰς πεποιθήσεις μου... ἀλλὰ πρέπει... πρέπει ἀφοῦ μὲ βιάζεις εἰς αὐτὸ... ἀφοῦ μὲ ὠθεῖς, σὺ ὁ σύζυγός μου, ὁ ἄνδρας μου.

ΦΕΛΤΗΣ. — Κάμε ὅ,τι θέλεις... ἀλλ' ἐγὼ δὲν σὲ βιάζω εἰς τίποτε... ἀπλῶς σοῦ ὑπέμνησα ὅτι τὰς γνωρίζω αὐτὰς τὰς ἀπειλάς... καὶ αἱ γυναῖκες ποῦ τὰς ἐκστομιζοῦν εἶνε... πόρνοι! Ἄκουσες; Πόρνοι!...

[Εἰσέρχεται εἰς τὸ γραφεῖον του]

ΣΚΗΝΗ ΕΝΝΑΤΗ

ΡΙΤΑ καὶ Γυέννος

ΡΙΤΑ. — Ἄθλιε!... (Πίπτει ἐπὶ τοῦ καναπέ δλολύζουσα).

ΓΥΕΝΝΟΣ. (Εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας τοῦ βάνους). Μὲ συγχωρεῖτε... Χωρὶς νὰ θέλω ἤκουσα ὅλην τὴν σκηνήν... Ἐλησμόνησα τὸ μαστοῦνι μου καὶ ἤρχομην νὰ τὸ πάρω...

ΡΙΤΑ. (Ρίπτουσα περιφρονητικὸν πρὸς αὐτὸν βλέμμα). Νὰ τὸ πάρετε... Ἐκεῖ εἶνε...

ΓΥΕΝΝΟΣ. — Καὶ νὰ φύγω;

ΡΙΤΑ. (Ἀνατινασσομένη ὡς πληγεῖσα λέαινα). Ἄλλὰ;

ΓΥΕΝΝΟΣ. — Ἐνόμιζα ὅτι συνέπειζ τῆς μετὰ τοῦ συζύγου σας σκηνῆς θὰ ἦτο...

ΡΙΤΑ. — Τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ πεισθῶ ὅτι ὁ σύζυγός μου εἶνε ἓνας ἄθλιος.

ΓΥΕΝΝΟΣ. — Τὸν ὁποῖον καὶ θὰ ἐκδικηθῆτε... Εὐγε! Βλέπετε λοιπὸν ὅτι εἶχα δίκαιον νὰ μὴ θέλω ν' ἀλλάξω ἐπάγγελμα, ὡς μὲ συμβουλεύατε;

ΡΙΤΑ. — Ναι, ἀλλὰ θ' ἀλλάξω ἐγὼ διαγωγὴν...

ΓΥΕΝΝΟΣ. — Τὸ περίμενα!

ΡΙΤΑ. — Καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ποῦ ἐνόησα, ὅτι δὲν ἔχω πλέον σύζυγον, ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ κάμω ἐγὼ διὰ τὸν ἑαυτὸν μου ὅ,τι δὲν ἔκαμεν ἐκεῖνος...

ΓΥΕΝΝΟΣ. — Ὡστε;

ΡΙΤΑ. — Ὡστε, θὰ σᾶς παρακαλέσω, νὰ φύγετε ἀμέσως ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι καὶ νὰ μὴ ξαναπατήσετε ποτὲ πλέον!

«ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ»

ΓΥΕΝΝΟΣ. Τί ἄσχημα ποῦ ὑποκρίνεσθε! Γνωρίζετε τὸ πάθος μου καί...

ΡΙΤΑ. — Νὰ φύγετε, σᾶς εἶπα, ἀμέσως.

ΓΥΕΝΝΟΣ. — Ὑποκρίτρια!

ΡΙΤΑ. — Δὲν φεύγετε;... Νά! λοιπὸν!.. (Τὸν ραπίζει).

ΣΚΗΝΗ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ

Οἱ ἀνωτέρω καὶ Φέλτης

ΦΕΛΤΗΣ. — (Ἐξερχόμενος τοῦ γραφείου του μὲ γραφίδα εἰς τὴν χεῖρα). Μὰ, ἐπὶ τέλους, χρειάζεται καὶ λίγη διάκρισις!... Μὲ τῆς φωνές σας δὲν μ' ἀφήνετε νὰ ἐργασθῶ...

ΓΥΕΝΝΟΣ. — Ἐγκαίρως ἔρχεσαι... ὑπέστην

τὴν ἐσχάτην τῶν ὕβρεων ἀπὸ τὴν γυναῖκά σου καὶ ὀφείλεις νὰ μοῦ δώσης λόγον!

ΦΕΛΤΗΣ. — Δηλαδή;

ΡΙΤΑ. (Τῷ συζύγῳ της). Παρακαλῶ, παρακαλῶ... Δὲν ἔχεις ν' ἀνακατευθῆς εἰς τίποτε... Ὑπερασπίσθην τὴν ὑπόληψίν μου καὶ ἀπέδειξα εἰς τὸν κύριον ὅτι εἶμαι σύζυγος ἐνὸς ἀθλίου... Πήγαινε τώρα νὰ ἐργασθῆς μὲ ἡσυχίαν... (τῷ Γυέννω). Καὶ σὺ, κύριε... (Τῷ δεικνύει τὴν θύρην τοῦ βάνους).

ΦΕΛΤΗΣ. (Τῷ Γυέννω). Ἄθλιε!...

ΡΙΤΑ. — Τώρα ἐγίνατε ζευγάρι! (Ἀπέρχεται ὀρμητικῶς πρὸς τὰ δωμάτιά της).

ΑΥΛΑΙΑ

ΤΟ ΜΙΝΙΟΝ

[Διήγημα τοῦ G. Albertini—Μετάφρασις Θρ. Ζωϊοπούλου]

Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν μου εἰς τὸν διαγωνισμὸν καὶ τὸν διορισμὸν μου ὡς διευθυντοῦ εἰς τὸ Φρενοκομεῖον ὁ «Σωτήρ», ἠθέλησα νὰ ἐπισκεφθῶ ὄλους τοὺς ἀσθενεῖς τοῦ καταστήματος.

Τότε ἀκριβῶς μοῦ συνέβη ἡ συγκινητικωτάτη καὶ μυστηριώδης περιπέτεια τὴν ὁποίαν θὰ διηγηθῶ : Τὸ δωμάτιον ὑπ' ἀριθ. 44 τοῦ διαμερίσματος Ε (ἤσυχαι παράφρονες), ἔφερε τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφήν :

«Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον: Μπράουν Φράντζ—ἐπάγγελμα : Εἰσοδηματίας—Ἡλικία : ἐτῶν 38—Ἀσθένεια : Μανία καταδιώξεως—Ἰδιαιτέρας κλίσεις: Τάσις πρὸς τὴν μελαγχολίαν—Εἵσοδος εἰς τὸ κατάστημα : 18 Ἰουνίου 1900.»

Ὅταν μετὰ τοῦ δόκτορος Καρόλου Μπέρτζερ, πρώτου ἱατροῦ τοῦ καταστήματος καὶ ὁδηγοῦ μου, εἰσῆλθον εἰς τὸ κελλίον, ὁ Μπράουν Φράντζ κατεγίνετο νὰ γράρῃ, ἀλλ' ἐσηκώθη ἀμέσως καὶ μᾶς ἀνταπέδωκεν εὐγενῶς τὸν χαιρετισμὸν διὰ φιλόφρονος ὑποκλίσεως.

Εἰς τὴν φυσιογνωμίαν του οὐδὲν ἐσημαίωσα τὸ ἀσύνθητες, οὐδὲν τὸ νευρικὸν, οὐδεμίαν χαρακτηριστικὴν ἀνωμαλίαν τοῦ προσώπου, ἀλλ' ἀπεναντίας ἠόψις τοῦ μοῦ ἐφάνη ἀρκετὰ κανονικὴ καὶ πρὸς τοῦτο εὐφυής. Τὸ μόνον ἰδιαιτέρον τοῦ Μπράουν ἦτο μία βαθεῖα θλιψίς, ἣτις ἔκαμε νὰ ρυτιδῶται τὸ πλατὺ μέτωπον καὶ αἱ γωνίαι τῶν χειλέων του.

Μετὰ σύντομον μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη μετὰ θαυμασίας διαυγείας ἰδεῶν, μετὰ παρέκλεισε νὰ τῷ παράσχῃ ὀλιγόλεπτον ἰδιαιτέραν συνδιάλεξιν. Ἐσπευσα νὰ συμμορφωθῶ πρὸς τὴν παράκλησίν του καὶ λάβω οὕτω τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσω περισσύτερον καὶ καλλίτερον τὸ παράδοξον αὐτὸ ὑποκείμενον, τὸ ὁποῖον ἤρχιστε σπουδαίως νὰ μ' ἐνδιαφύροισεν, χωρὶς νὰ γνωρίζω τὸ διατί.

Ὁ δόκτωρ Μπέρτζερ ἠγγύησε καὶ ἐξῆλθε.

* *

Ὅταν ἡ θύρα ἐκλείσθη, ἐκεῖνος μετ' ἐκύτταξεν ἀτενῶς ἐπὶ τινὰς στιγμὰς, καὶ κατόπιν ἤρχισεν ἡ ἀκόλουθος παράδοξος ἀφήγησις, ἣτις ἀκόμη καὶ σήμερον μοῦ ταραττεῖ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ὁποίαν ἐνθυμῶμαι ζωηρῶς, μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν της :

—Θὰ μὲ νομίζετε τρελλόν, μὴ τὸ ἀρεῖσθε. Εἰξεύρω προσέτι τί θὰ ἠθέλατε νὰ μοῦ ἀποκριθῆτε : Ὅτι σχεδὸν πάντες ὅσοι κλείονται εἰς Φρενοκομεῖα ἐπαναλαμβάνουσι τὸ αὐτὸ, καὶ ἐτι δὲν δύνασθε νὰ διδετε πίστιν εἰς τοὺς λόγους των. Ἐγὼ θὰ προχωρήσω ἀκόμη περισσύτερον : Διὰ τὴν ἀπλούστατον λόγον ὅτι κατοικῶ εἰς τὸ δωμάτιον αὐτὸ, τὸ ὁποῖον φέρει ἐκείνην ἐκεῖ τὴν ἐπιγραφήν, σεῖς εἴσθε ὑποχρεωμένους νὰ μὲ θεωρῆτε τρελλόν.

«Ἐχει καλῶς. Ἐγὼ ὅμως σᾶς ἐπαναλαμβάνω ὅτι δὲν εἶμαι καθόλου τρελλός. Λάβετε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ ἀκούσετε μέχρι τέλους. Κατόπιν δύνασθε νὰ ὁμιλήσετε...»

«Ἦλθον λοιπὸν καὶ ἐνεκλείσθη ἐδῶ ἐκουσίως, —καὶ ταῦτα λέγων ἐτόνιζε καλῶς τὰς λέξεις,— τὴν 18 Ἰουνίου 1900, δηλαδὴ πρὸ τριῶν ἐτῶν, δύο μηνῶν καὶ ὀκτῶ ἡμερῶν.

«Ἦνε ἀνάγκη νὰ σᾶς εἶπω ὅτι προσεπάθησα νὰ εἰσαχθῶ εἰς ἄλλα φρενοκομεῖα, ἀλλὰ δὲν ἐγενόμην δεκτὸς διότι ὄλοι με εὕρισκον λίαν ὑγιῆ τὰς φρένας. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ εἰσαχθῶ εἰς ἓν τῶν καταστημάτων αὐτῶν, ἠγόρασα διαφόρους ἱατρικὰς μονογραφίας περὶ φρενικῶν νοσημάτων, καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν κατὰ βάθος. Ὅταν ἔμαθον ἀρκετὰ ἦλθον εἰς Ρώμην, καὶ κατέλυσά εἰς τὸ «Ξενοχεῖον τοῦ Στέμματος» διὰ νὰ θέσω εἰς ἐνέργειαν τὸ σχέδιόν μου.

«Κατ' ἀρχὰς ἔκαμα διαφόρους τρέλλας, χωρὶς νὰ κατορθώσω νὰ περάσω ὡς τρελλός. Τέλος προσεποιήθη ὅτι ἔπασχον ἐκ μανίας καταδιώξεως. Ἦτο, ὡς καλῶς γνωρίζετε, ἡ μόνη τρέλλα τὴν ὁποίαν δύναται τις νὰ ὑποκριθῆ εὐκόλως, καὶ ἔφθασα μέχρι τοῦ σημείου νὰ πυροβολῶ δι' ἀσφαίρων πυρῶν κατὰ τῆς θύρας, ἀμέσως μόλις κανεὶς ἔκαμε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ δωμάτιόν μου. Τότε ἡ ἀστυνομία, κληθεῖσα ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τοῦ Ξενοδοχείου προσῆλθε καὶ κατώρθωσα τέλος νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν μου, καὶ νὰ ἐγκλεισθῶ εἰς ἓν φρενοκομεῖον...»

* *

Ἐνῶ ὁ Μπράουν Φράντζ ὠμίλει, ἐγὼ τὸν ἐξήταζον καὶ παρηκολούθουν προσεκτικῶς τὴν διήγησίν του, διὰ νὰ ἴδω ἂν κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς

θὰ ἄφινε νὰ τῷ διαφύγῃ παραλογισμὸς τις ἢ ἂν θὰ ἔγανε τὸ νῆμα τῶν ἰδεῶν του.

Ἄλλ' ἀπεναντίας μέχρι ὥρας, ὁ τρόπος τοῦ λέγειν, πλὴν τοῦ παραδόξου τῆς διηγήσεως, ὁ τρόπος τοῦ λέγειν—ἐπαναλαμβάνω—ἦτο φυσικώτατος καὶ καθαρὸς τόσον, ὥστε μοῦ παρεῖχε τὴν ἰδέαν ἀνθρώπου εὐφυοῦς, κομψοῦ εἰς τὴν ἔκφρασιν, μεμετρημένου.

Ἐν τούτοις ὄλοι οἱ πάσχοντες ἐκ μανίας καταδιώξεως εἶνε δυνατόν νὰ ἔχωσι τοιαύτας φωτεινὰς διαλείψεις, μετὰ μακρὰν μάλιστα ἀνάπαυσιν καὶ μόνωσιν.

—Καὶ ἤδη θὰ ἐρωτήσετε διατί ἐγὼ ἄνθρωπος νέος, πλούσιος, ἐλεύθερος, ἠθέλησα νὰ κλεισθῶ τρία ὀλόκληρα χρόνια εἰς τὴν φυλακὴν αὐτήν : Νὰ ὑφίσταμαι καθ' ἐκάστην μίαν ἱατρικὴν ἐξέταση καὶ δύο ψυχρολουσίας, νὰ εἶμαι ὑποκείμενος εἰς τὴν ἄγρυπνον ἐπιτήρησιν τῶν νοσοκόμων, οἵτινες δὲν εἶνε πάντοτε εὐγενεῖς, καὶ ἐνίοτε φθάνουν μέχρι βάρβαρότητος. Ἰδοῦ : Πρὸ πενταετίας κατῴκουν εἰς τὴν Κολωνίαν καὶ ἐπειδὴ εἶχον τὴν τύχην νὰ ἔχω εἰσίδημα 30 χιλιάδων δραχμῶν ἐτησίως, καὶ οὐδένα συγγενῆ ἢ ἄλλο οικογενειακὸν βῆρος, ἔζων τὴν εὐτυχέστεραν ζωὴν, ἀπολαμβάνων παντὸς ἀγαθοῦ.

Φυσικὰ ἐγενόμην δεκτὸς παντοῦ. Μίαν ἐσπέραν ἔλαβον πρόσκλησιν χοροῦ παρὰ τοῦ δημάρχου τῆς Κολωνίας, διδομένου πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀυτοκράτορος. Ἡ ἐκλεκτοτέρα μερὶς τῆς πόλεως εἶχε προσκληθῆ εἰς τὴν χορευτικὴν ἐσπερίδα. Ἐγὼ δὲ, μὴ θέλων νὰ χορεύσω, διεσκέδαζον παρατηρῶν τὴν θάλασσαν ἐκείνην τῷ φωτὸς καὶ τῆς μετᾶξῃς, μέσα εἰς τὴν πλουσιωτάτην αἴθουσαν τῆς Δημαρχίας. Κατὰ τὰς δύο ἐπέραςα εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χαρτοπαιγνίου. Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης εἶχεν ἀποσυρθῆ. Καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ἄλλων χορευτῶν, ἐγκαταλείψαντες τὰς κυρίας εἰς τοὺς γέροντας τοὺς νεανίσκους καὶ τοὺς ἐρωτιδεῖς, εὕρισκοντο συγκεντρωμένοι περὶ τὴν πρασίνην τραπέζαν διὰ νὰ προσφέρωσι τὰ σέδη των εἰς τὸν ρήγαν καὶ τὴν τᾶμαν.

Ὅταν ἐνερανίσθη, τὸ παιγνίδιον εὕρισκετο ἐν ὄλῃ αὐτοῦ τῇ ἀκμῇ. Ἄφ' οὗ ἐγύρισα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπὶ τινὰ λεπτὰ, κατέληξα νὰ λάβω ὅστιν ἔμπροσθεν τραπέζης περὶ τὴν ὁποίαν ἐκάθητο δύο λοχαγοὶ τοῦ ἱππικοῦ, φίλοι μου, καὶ ἄγνωστος τις κύριος, τὸν ὁποῖον μοῦ συνέστησαν ὡς τὸν κύριον Ἐδουάρδον Βίλχημ, ἐκ Βερολίνου.»

«Ἦδη εἶνε ἀνάγκη νὰ σᾶς εἶπω δύο λέξεις περὶ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι ἀληθῶς ἀξίζουσι τὴν προσοχὴν σας, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ἔλαβε λίαν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν ὁποίαν θὰ σᾶς διηγηθῶ :

«Ἦτο ἄτομον διακεκριμένον, ἐνδεδυμένον μετ' ἐκτάκτου πολυτελείας καὶ κομψότητος. Ὑψηλός, καλοκαμωμένος, ἐφαίνετο ὡς εἰς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους ἀνδριάντας, τοὺς ὁποῖους θαυμάζομεν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ μουσεῖα. Ὁραῖος τὴν ὄψιν, μετὰ τοὺς

ὀφθαλμοὺς κυανοὺς καὶ τὰ μαλλιά κατάμαυρα, μετὰ μίαν περιέργον στιλπνότητα ἀντιτιθειμένην ἄλλοκότως εἰς τὴν κυανότητα τῶν ὀφθαλμῶν, εἶχεν εἰς τὸ θελκτικὸν πρόσωπόν του πλανώμενον εἶδος τι βαθείας μελαγχολίας, ἣτις ἔκαμε νὰ ὠχρῶσιν αἱ παρειαὶ του καὶ τὸν καθίστα, ἂν τοῦτο ἦτο δυνατόν, συμπαθητικώτερον.

«Ταχέως κατέστημεν φίλοι καὶ ἐπεράσαμεν τὸσον ὥραϊα τὰς μεταμεσονυκτίους ὥρας μας, ἄλλοτε παίζοντες καὶ ἄλλοτε τραγουδῶντες γλυκὰ καὶ παξιμαδάκια, μέχρις ὅτου ἦλθον αἱ πέντε ὥραι τῆς πρωίας, αἱ ὁποῖαι καὶ παρῆλθον, χωρὶς κἂν νὰ τὸ ἐννοήσωμεν.

«Φυσικὰ προσέφερα εἰς τὸν Βίλχημ τὴν ἄμαξάν μου, ἀλλ' ἀντὶ νὰ μεταβῆ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ὅπου διέμενον, ἐπειδὴ οὔτε αὐτὸς οὔτε ἐγὼ εἶχομεν διαθέσιν πρὸς ὕπνον, ἀπεφασίσαμεν νὰ συνεχίσωμεν τὴν συντροφίαν μας εἰς τὴν οἰκίαν μου. Μετ' ὀλίγον εὕρισκόμεθα ἔμπροσθεν μιᾶς καλῆς φωτιᾶς σπινθηροβολούσης, ἢ ὁποῖα ἐφαίδρυνε τὴν ψυχὴν.

«Ἀφῆνης ὅμως, ἐνῶ συνομιλοῦμεν περὶ τοῦ ἐνός καὶ τοῦ ἄλλου, ροφῶντες τὸ ἀρωματῶδες τσάϊ μας, εἶδον τὴν ὄψιν τοῦ Βίλχημ, καθισταμένην γαιώδη, ἀφῆκε τὸ κύπελλον νὰ καταπέσῃ ἀπὸ τῆς χειρὸς του, ἐσηκώθη σχεδὸν ἀσυναίσθητως καὶ ἤρπασε μίαν φωτογραφίαν γυναικὸς εὕρισκόμενης ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τῆς ἐστίας. Τὴν ἐκύτταξε καλῶς μετὰ ὀφθαλμοῦς σπινθηροβολοῦντας, μετὰ χεῖλην τρέμοντα καὶ κατόπιν ἐτωρίζθη ἐπὶ μιᾶς πολυθρόνας, ὡς ἔγκος ἀδρανῆς.

«Ἐμεινεν οὕτως ἐπ' ὀλίγον. Κατόπιν διὰ φωνῆς ὑποκόρου μετ' ἠρώτησε :

—Λοιπὸν, εἴσθε σεῖς ὁ ἐραστής τῆς Βέρεθας ;
—Ναί, ἀπεκρίθη, εἶνε μία εὐμορφὴ χήρα, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισα πρὸ πολλοῦ καὶ μετὰ τὴν ὁποίαν εἶχον σχέσεις, ἀλλά...

—Ἦτο γυναικᾶ μου !
—Ἦ Βέρεθα Ράιτ ;
—Ναί !..

Μία κραυγὴ ἔκαμε νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν λάρυγγά μου. Ἐκεῖνος ἐσκέπτετο ἐπὶ τινὰς στιγμὰς. Κατόπιν χωρὶς νὰ με κυττάξῃ, μετὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους εἰς τὸ κενόν, ἐπαρέλαβε :

—Διηγηθῆτέ μου τὰ πάντα !..

Μετὰ τὴν ψυχὴν συσφιγχομένην ἐξ ὀδύνης τῷ διηγηθῆν τότε πῶς τὴν ἐγνώρισα εἰς Ἀμβούργον, πῶς τὴν ἐρωτοτρόπησα, καὶ πῶς ἐκείνη ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς ἐκδηλώσεις μου, καὶ μετὰ ἐβεβαίωσε ψευδῶς ὅτι ἦτο χήρα καὶ ὠνομάζετο Βέρεθα Ράιτ. Ἐμείναμε μαζῇ ἕξ μῆνας... ἦτο ὥραϊα, ὥραϊα ὡς ἄγγελος... ἄλλο δὲν γνωρίζω..

Ὁ Βίλχημ ἐμεινεν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἄφωνος, ἔπειτα ὡς διατελῶν ἐν ὄνειρῳ, ὡς συνεχίζων διακοπέντα διάλογον ἐν τῷ νῷ του, ἐπαρέλαβε :

—Σᾶς ἐξήτησα τόσον καιρὸν ! Διατί μοῦ τὴν ἐπήρατε ; Ὅθ' εἶδα δέκα χρόνια τῆς ζωῆς μου διὰ νὰ σᾶς κομματιάσω. Καὶ τώρα ἰδοῦ ποῦ ἐξῆλθεν ἡ στιγμὴ. Ἐνας ἀπὸ τοὺς δύο μας περιττεῖ εἰς τὸν κόσμον !

—Ἀκριβῶς.

— Μόλις τούτο καταστή δυνατόν...
— Έχει καλῶς...
— Οὕτω ἐχωρίσθημεν...»

«Τὴν ἐπομένην εἰς τὸν κῆπον μιᾶς ἐπαύλεως τῶν περιχώρων ἐκτυπήθημεν διὰ σπάθης. Ἐγὼ περιωρίσθη εἰς ἄμυραν. Δυστυχῶς ὁ Βίλχεμ ἔκαμεν ἐν παρακεινθνευμένον ἄλμα ἔμπρὸς καὶ πρὶν προφθάσω ν' ἀπομακρύνω τὴν σπάθην μου, ἐκείνος ἐρρίφθη ἐπ' αὐτῆς με ἀνοικτὸν στήθος. Καὶ ἡ σπάθη εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ σώματός του εἰς βάθος τεσσαράκοντα περίπου ἑκατοστῶν. Εἶχε φονευθῆ μόνος!..

«Δὲν δύνασθε νὰ φαντασθῆτε, ἰατροί, τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν ἀγωνιώδη τρόμον μου. Τὰ γεγονότα συνέβησαν τόσον ραγδαίως, ὥστε νὰ μὴ μοῦ παράσχουν χρόνον ὀρίμου σκέψεως. Ἦδη ἔβλεπον πάντοτε ἐνώπιόν μου τὸ πτώμα τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ὠραίου ὡς ὁ Ἀπόλλων, με τὴν τριγωνικὴν ἐκείνην ὀπὴν κάτωθεν τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ, ἐκ τῆς ὁποίας ἀνέβλυζε τὸ αἷμα σιγὰ-σιγὰ, ὡς ὄρητος πικρός...

«Ἐγὼ, ὁ ὅποιος οὐδέποτε ἐπῆγα εἰς κυνήγιον διὰ νὰ μὴ κηλιδῶσω δι' αἵματος τὰς χεῖράς μου, εἶχον φρονέσει ἄνθρωπον, ὅστις ὄχι μόνον δὲν μοῦ εἶχε κάμει κανὲν κακόν, ἀλλὰ τὸν ὁποῖον ἀπ' ἐναντίας ἐγὼ εἶχον καταστήσει τόσον δυστυχῆ!..

«Ἐμείνα ἐπὶ τινὰς ἡμέρας κλεισμένος εἰς τὴν οἰκίαν μου οὐδένα δεχόμενος, μέχρις ὅτου ἐν παράδοξον ἐπεισῶδιον ἦλθεν αἴφνης νὰ με ἀναγκάσῃ νὰ μεταβάλω τὸ σύστημα τῆς ζωῆς μου, νὰ με ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὴν θλίψιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμην, διὰ νὰ με ρίψῃ εἰς μυστήριον ἔτι σκοτεινότερον καὶ φρικωδέστερον.

«Ἐλαβον ἐπιστολὴν ἐγκεκλεισμένην ἐντὸς κασιτερίνου περιχλύμματος καλῶς συγκεκολλημένου τῆς ὁποίας ἰδοῦ τὸ κείμενον :

«Σεῖς, ὁ Μπράουν Φράντζ, ἐφρονέσατε τὸν Μέγαν Διδάσκαλόν μας Ἐδουάρδον Βίλχεμ. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν τὸ κάτωθι σύμβολον ἀλλάξῃ χροῖμα, σεῖς θ' ἀποθάνετε.»

«Τὸ δὲ σύμβολον ἦτο τὸ ἐξῆς:—καὶ λέγων ταῦτα, ἔλαβε φύλλον χάρτου καὶ ἔστρεψεν ἐπ' αὐτοῦ ὀλίγας γραμμὰς, ἀποτελέσας οὕτω ἐν παράδοξον σχῆμα: Κύκλον με εὐθείας γραμμὰς ἐντὸς αὐτοῦ, τεμνομένης καὶ ἀποτελούσας οὕτω εἶδος μονογράμματος.

«Ἡ ἐπιστολὴ —ἐπανελάβεν ὁ Μπράουν Φράντζ— δὲν γνωρίζω κατόπιν ποίας χημικῆς ἐνεργείας, ἴσως καὶ ἕνεκα τῆς ἀπλῆς ἐπαφῆς με τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, ἦναψεν εἰς τὰς χεῖράς μου καὶ ἐκάθη μυστηριωδῶς.

«Τὴν ἐπομένην, ἐξυπνήσας, εἶδον ἀπέναντι τῆς κλίνης μου, εἰς τὴν θέσιν μιᾶς φωτογραφίας τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν σύμβολον, ἐρυθρὸν ὡς φλογῶδες καὶ τόσον μέγα, ὥστε νὰ καταλαμβάνῃ ὅλοκληρον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πλαισίου.»

«Φυσικὰ ἐκάλεσα τοὺς ὑπηρετάς, τοὺς ἠρώτητα αὐστηρῶς καὶ μὴ κατορθώσας νὰ μάθω τίποτε, ἀ-

πετάθη» εἰς τὴν ἀστυνομίαν. Καὶ αὐτὴ οὐδέλωσ ἠδυνήθη νὰ με βοηθήσῃ εἰς τὰς ἐρεῦνας μου.

«Παρῆλθεν εἰς μὴν ἡσύχως, ὅτε αἴφνης μίαν ὠραίαν πρωίαν, ἀνεκάλυψα εἰς τὴν ἐκ λευκῆς μετὰ τῆς φόδραν τοῦ καπέλλου μου τὸ μοιραῖον σύμβολον. Μετὰ τινὰς ἡμέρας εἰσελθὼν εἰς ἐν καφενεῖον καὶ λαβὼν κατὰ τύχην ἔφημερίδα, εἶδον εἰς τὴν δευτέραν σελίδα τὸ κατηραμένον σῆμα. Ἐκτοτε συνηθέστερον, ὅλον ἐν, ἐνεφανίζετο τὸ ἴδιον πάντοτε, τῶρα μὲν εἰς τὸ τραπέζι μου, μεταξὺ τῶν πτυχῶν τοῦ χειρομάκτρου, τῶρα ἐπάνω εἰς τὰ σενδόνια τῆς κλίνης μου, καὶ τῶρα εἰς τὸ ἐρεισίνωτον τῆς πολυθρόνας, πάντοτε ἐρυθρὸν ὡς τὸ νωπὸν αἷμα...

«Ἦτο ἐν τρομερὸν, διηγετικῶν, ἀνηλεῶν βάσανον. Ἐφροῦμαι νὰ μὴ τρελλαθῶ. Διὰ νὰ λυτρωθῶ ἀπὸ τὴν παράδοξον αὐτὴν καταδίωξιν, ἤρχισα νὰ περιηγοῦμαι τὸν κόσμον, νὰ ταξιδεύω διαρκῶς. Μίαν ἡμέραν ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ Ζουγκ-Φράου. Ἀκούρη καὶ ἐκεῖ, ἐπάνω εἰς τὸ γιόνι τῆς ἐσχάτης κορυφῆς, μέγα ὡς πινάκιον, ἄρτι σχεδιασμένον, εἶδον τὸ κατηραμένον σημεῖον! Περιῆλθον ὀλοκληρον τὴν Ἴταλίαν, ἀλλὰ τὸ ἔβλεπον παντοῦ, ἐπὶ τῶν ταξιδιωτικῶν μου σάκκων, εἰς τὰ δωμάτια ποῦ διέμενον, εἰς τὰ βαγόνια τῶν σιδηροδρόμων, παντοῦ, με ἠκολούθει, ὡς σκιὰ, ὡς ἀπαισία σκιά!...

«Ἀπηυθύνθη ἐκ νέου εἰς τὴν ἀστυνομίαν, ἐγένοντο ἀνακρίσεις, ἐπλήρωτα πρὸς τοῦτοις μυστικῶς ἀστυνομίους διὰ νὰ με φρουρῶσι καὶ ρίψωσιν ὀλίγον φῶς εἰς τὰ σκότη τοῦ μυστηρίου, ἀλλὰ τίποτε, τίποτε, τίποτε!...

«Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ φόβος με κατέστησεν ὑποχειρίον του. Ὑπῆρξα πάντοτε θαρραλέος, ἀντιμετώπησα εἰς περιστάσεις τινὰς τὸν θάνατον καὶ τὸ λέγω χωρὶς νὰ ἐντρέπωμαι, διότι εἶνε ἀληθές, καὶ τῶρα, δὲν θὰ ἐφροῦμαι ἂν εὐρισκόμην ἀπέναντι ἐνὸς ὄρατος καὶ πραγματικοῦ κινδύνου. Ἦδη ὁμως τὸ πρᾶγμα διέερε. Ὁφείλον νὰ καλαίτω με ἔχθρὸν ἄρατον, θὰ ἔλεγα ὑπερφυσικόν, ὅστις με παρεκολούθει ἀθέατος ἀλλ' αἰσθητός. Ἐδοκίμαζα τὸ ἴδιον αἰτήθημα τὸ ὁποῖον θὰ ἐδοκίμαζεν ἕνα παιδάκι εἰσερχόμενον εἰς κοιμητήριον ἐν ὥρᾳ νυκτός...

«Διὰ νὰ σωθῶ ἀπὸ τὴν παρατροπὴν, διὰ νὰ ἀπομακρύνω τὸν κίνδυνον τῆς διασαλεύσεως τῶν φρενῶν μου, τὸν ὁποῖον ἤθθανόμην ἐγγίζοντα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ἀπεφάσισα ν' ἀπομονωθῶ. Πρὸς στιγμὴν ἐσκέφθη νὰ κάμω ὥστε νὰ με κλείσῃ εἰς τὰς φυλακάς, ἀλλὰ κατόπιν εἶπον διατὶ νὰ κηλιδῶσω τὴν ὑπόληψίν μου καὶ νὰ χάσω διὰ παντός τὴν ἐλευθερίαν μου;

«Μίαν ἡμέραν ποῦ ἔτυχε νὰ διέρχωμαι πρὸ φρενοκομείου, μοῦ ἐγεννήθη ἡ ἰδέα νὰ κάμω ὥστε νὰ με θεωρήσῃ τρελλόν.

«Τὰ λοιπὰ σὰς εἶνε γνωστὰ.

«Ἄ! λοιπὸν, ἔκτοτε δὲν ξαναεἶδα τὸ μυστηριώδες ἐκεῖνο ἐρυθρὸν σύμβολον!..»

«Ἐν εἰρωνικῶν μειδιάμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσω, ἐφάνη ἐπὶ τῶν χειλέων μου. Ἐκεῖνος τὸ παρετήρησεν ἀναμφιβόλως, ἀλλ' ἐσιώπησεν..

Μετὰ τινὰς στιγμὰς ἐξηκολούθησεν ἀργὰ-ἀργὰ, σχεδὸν χωρίζων τὰς συλλαβάς :

— Ὅχι, τὸ ἐρυθρὸν σύμβολον δὲν τὸ εἶδον ἔκτοτε, ἐν τούτοις σήμερον τὸ πρωῆ, ἡ νοσοκόμος τῆς ὑπηρεσίας μοῦ ἔφερε μίαν ἐπιστολὴν παρομοίαν πρὸς τὴν πρώτην. Ἴδου ὁ φάκελλος καὶ τὸ ἐκ κασιτερίου περιχλύμμα...
Ἐλαβον τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ ἐξήτῃσα.
— Ἴδου καὶ ἡ στάκτη προσέθηκεν ἐκεῖνος.

Σχεδὸν ἀκουσίως, ἀνέκραξα καταληφθεὶς ὑπὸ ἀκατανίκητου περιεργείας :

— Λοιπὸν ;

— Λοιπὸν δὲν ὑπῆρχεν οὔτε λέξις ἐπὶ τοῦ χάρτου. Μόνον ἐν κρανίον καὶ τὸ σύνθημα σημεῖον, ἀλλὰ τὴν φρονὴν ταύτην μαῦρον ὡς ἔβενος ! Σήμερον ὀφείλω ν' ἀποθάνω !

Ἐσιώπησε. Τὸν ἐκύτταξα ἀζηρημένος εἰς βαθείας σκέψεις, συγκεχυμένος... Τὰ πειστήρια ἦσαν ἐκεῖ, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀπατώμαι. Ἀλλ' ἡ ἱστορία ἦτο τόσον παράδοξος, τόσον ἀσυνήθης, ὥστε δὲν ἠδυνάμην νὰ ἔχω ἀπίστον πεποιθήσιν ὅτι εὐρίσκομαι ἐνώπιον ἀνθρώπου ὑγιούς τὰς φρένας... Ἐν τούτοις ἠθέλησα νὰ τὴν παρηγορήσω ὡπσοδῆποτε. Ἐκάλεσα ἕνα φύλακα καὶ τὸν διέταξα νὰ μὲνῃ εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Μπράουν Φράντζ καὶ νὰ μὴ ἐξέλθῃ αὐτοῦ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, οὔτε καὶ διὰ τὴν σπουδαιότεραν αἰτίαν, μέχρι τῆς στιγμῆς κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἔστειλλον ἄλλον διὰ νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ. Προσεπάθη, κατόπιν διὰ παρηγορῶν λόγων νὰ καταπραῖνω τὸν Φράντζ καὶ ἐξῆλθον με τὴν κεφαλὴν φλεγομένην καὶ τὴν καρδίαν τεταραγμένην σφόδρα.

Μυρίαί σκέψεις συναθροῦντο εἰς τὴν κεφαλὴν μου. Τὸ ἄτομον ἐκεῖνο ἦτο ἢ ὄχι παράφρων; Τὸ πρᾶγμα με ἔθεσεν εἰς διαρκῆ ἀγωνίαν. Τὴν μεσημβρίαν δὲν ἐγευμάτισα. Κατὰ τὰς τρεῖς ἡτοιμαζόμεν νὰ μεταβῶ ἐκ νέου πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀσθενοῦς

διὰ νὰ ἴδω πῶς εἶχεν, ὅτε αἴφνης ὁ ἠλεκτρικὸς κώδων τοῦ τηλεφώνου ἤρχισε νὰ σημαίνῃ ἠχηρῶς καὶ κατὰ συνέχειαν. Ρῖγος διήλθε τὴν σπονδυλικὴν μου στήλην. Ἦρπατα διὰ χεῖρός τρεμούσης τὸν δέκτην, προαισθανόμενος ὅτι πρόκειται περὶ ἐκείνου. Πράγματι ἤκουσα τὴν φωνὴν τοῦ φύλακος ὑπ' ἀριθ. 4 τοῦ διαμερίσματος Ε, ἥτις μοῦ ἔλεγε :

«Ὁ ἀριθμὸς τεσσαράκοντα τέσσαρχ, Μπράουν Φράντζ, ἀπέθανε τὴν στιγμὴν ταύτην αἰφνιδίως !»

Τὰ γόνατά μου ἐλυγίζοντο. Συνεκέντρωσα πάσας τὰς δυνάμεις μου, ἔτρεξα εἰς τὸ μοιραῖον κελλί, καὶ ὡς ἐξ ἐνστίκτου ἔρριψα ἐξεταστικὸν βλέμμα εἰς τὴν θύραν καὶ τὰ παράθυρα χωρὶς νὰ ἴδω σημεῖα παραδιάσεως. Ὁ φύλαξ τὸν ὁποῖον εἶχον ἐπιφορτίσει ν' ἀγρυπνῆ ἐπὶ τοῦ δυστυχῶς ἀνθρώπου, ἦτο πάντοτε ἐκεῖ, ἐκπεληγμένος καὶ βαθέως συγκεκινημένος διὰ τὸν αἰφνίδιον καὶ ἀπροσδόκητον θάνατον.

— Πῶς συνέβη ; — τὸν ἠρώτησα, καὶ ἡ φωνὴ μου ἔτρεψε.

— Ἐγραψεν ἡσύχως. Αἴφνης τὸν βλέπω, νὰ ὀρθοῦται εἰς τοὺς πόδας του, καὶ νὰ θέτῃ τὴν μίαν τῶν χειρῶν του ἐπὶ τῆς καρδίας, ψιθυρίζων τὴν λέξιν Βίλχεμ. Κατόπιν ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐσωρίσθη ἐπὶ τοῦ πατώματος... Ἐτρεξα νὰ τὸν ἀνεγείρω, ἦτο νεκρός!..

Ἐνεκα τοῦ ἐξαιρετικοῦ τῆς περιστάσεως, ἠθέλησα νὰ ἐκτελέσω ἐγὼ ὁ ἴδιος τὴν νεκροψίαν, καὶ ἐπέισθη ὅτι ὁ θάνατος εἶχεν ἐπέλθει ἐκ κεραυνοβόλου ἀσπληξίας...

Πέντε ἔτη παρῆλθον ἔκτοτε. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο διαρκῶς ἔχω κατὰ νοῦν καὶ διαρκῶς σπουδάζω τὴν παράδοξον αὐτὴν ὑπόθεσιν, χωρὶς νὰ κατορθώσω νὰ ρίψω τὸ ἐλάχιστον φῶς ἐπὶ τοῦ μυστηρίου. Θὰ τὸ ἐπιτύχω μίαν ἡμέραν; Τὸ ἐλπίζω.

G. ALBERTINI

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΣΤ. ΚΟΝΤΟΥ

Καθηγητοῦ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ

ΠΑΝΤΟΙΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΚΕΦ. ΚΔ'.

§ 1. Οἶνος τεθλασσωμένος-τεθλαττωμένος, οἶνος ἀλικράς.

Οἶνος τεθλασσωμένος ἢ τεθλαττωμένος καλεῖται ὁ οἶνος ὁ μεμιγμένος θαλάσση ἢ ὁ οἶνος ὃ εἶνε ἐμβεβλημένον θαλάσσιον ὕδωρ. Ἐχομεν δὲ μαρτύρια αὐτοῦ γὰρ μνημονεύσωμεν ἐκ τοῦ Διοσκορίδου καὶ τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ Ἀθηναίου.

Διοσκορ. Τόμ. Α', σελ. 673 «πινομένη μετ' οἴνου τεθλασσωμένου» καὶ σελ. 693 «ὁ δὲ τεθλασσωμένος κακοστόμαχος, διψοποιός» καὶ σελ. 747 «πλύνεται δὲ καὶ οἶνω Χίω τεθλασσωμένῳ κατὰ τοὺς προειρημένους τρόπους» καὶ Τόμ. Β', σελ. 276 «τοῦ ἀφεψήματος μετ' οἴνου τεθλασσωμένου». Πρβ. καὶ Τόμ. Α', σελ. 736 «εἰς χοῦν γλεύκουσ τεθλασσωμένου». Λέγεται δ' ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου καὶ «ὁ δὲ Κῶος καὶ Κλαζομένιος διὰ τὸ θαλάττης πολλῆς μετέχειν εὐφθαρτος» (Τόμ. Α', σελ. 697) καὶ «ἀλμυρὸς οἶνος ἀρμόζει» (Τόμ. Β', σελ. 27). ἔτι δὲ «ἔνιοι δὲ θαλάττης πελαγίας καὶ ὕδατος ὀμβρίου καὶ μέλιτος καὶ γλεύκουσ ἴσα μίζαντες καὶ κατὰ γίσκαντες ἠλιάζουσιν ἐπὶ ἡμέρας Μ'» (Τόμ. Α', σελ. 701).

Γαλην. Τόμ. ΙΕ', σελ. 739 «τινάς γοῦν οἶδα διὰ πόσιν οἴνου τεθλασσωμένου πλείονος ἀλόγως καύσω».

Ἀθῆν. σελ. 32 δ' «οἱ δ' ἐπιμελέστερον τεθλαττωμένοι οἶνοι ἀκράπλοοι τέ εἰσι καὶ κοιλίας λύουσιν» καὶ σελ. 33 β' «Κῶφ δὲ καὶ Μυνδῖφ καὶ Ἀλικαρνασσίφ καὶ παντὶ τῷ ἰκανῶς τεθλαττωμένῳ συνάδει τὰ σκληρὰ τῶν ὑδάτων». Πρβ. καὶ σελ. 32 ε' «ἰκανῶς δὲ καὶ ὁ Κῶος τεθλαττωταί» καὶ ὁ Ρόδιος δὲ ἐλάττονος μὲν κεκοινώνηκε θαλάττης, κτέ».

Κεῖται δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἀετίῳ Λόγ. Δωδεκ. σελ. 66, 4 Κωστομ. «καλλιστον δὲ καὶ τὸ διὰ τοῦ τεθλασσωμένου γλυκέος σκευάζομενον κατάντημα».

Παρτιθέμεθα καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου εἰρημένα ἐν ταῖς εἰς Ὀμηρον Περικλοαῖς σελ.

736, 49 «οὗ μέρος καὶ ὁ παρὰ τοῖς πλοιοῖς τεθλαττωμένος οἶνος» καὶ σελ. 871, 28 «Λέγονται γοῦν ὕδατα σκληρὰ κρηναῖά τινα, ὡσπερ καὶ ὀμβρία, ἐν Σικυωνί τε καὶ Ἀθηναίσι χρησίμα εἰς οἶνον συνάδοντα τῷ τεθλαττωμένῳ—Σημείωσι δὲ ἐν τοῖς προσεχῶς εἰρημένοις καὶ τὸν τεθλαττωμένον οἶνον τὸν καὶ ἀλλαχοῦ ῥηθέντα, περὶ οὗ φησιν ὁ αὐτὸς σοφιστής ὅτι οἱ ἐπιμελέστερον τεθλαττωμένοι οἶνοι ἀκράπλοοι τέ εἰσι καὶ κοιλίαν λύουσιν, ὅποιοι ὁ Κῶος καὶ ὁ Ρόδιος καὶ ὁ Μύνδιος. Συντελεῖ δὲ ὁ τεθλαττωμένος οἶνος εἰς τὴν κατὰ θαλάττης φυγὴν τοῦ Διονύσου, ἣν ἔπαθε διὰ τὸν Θρᾶκα Λυκοῦργον, ὡς που ἔφαθεν εἰπεῖν ὁ ποιητής. Δῆλον γὰρ ὅτι κατὰ θεραπείαν μύθου Διονύσου πεσὼν εἰς θάλασσαν οἶνός ἐστι κεκραμένος αὐτῆ καὶ οὕτω τεθλαττωσθαι ρηθείς. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἰς τὸ παλαιόσθησι οἶνον χρησίμον» καὶ σελ. 1816, 14 «Τὸ δὲ κατὰ Λυκοῦργον κῆμα (γρ. δρῆμα) καὶ τὸν περιφθόρον οἶνον τεθλαττωμένον οἶνον ζητητέον ἀλλαχοῦ». Πρβ. καὶ σελ. 629, 62 «Ἰστέον δὲ καὶ ὅτι τὸ θέτις δ' ὑπεδέξατο κόλπῳ, ἢ κατὰ τὸν μῦθον δηλαδὴ θαλασσία δαίμων, ἔφασαν τινες αἰνίγμα εἶναι τοῦ χρησιμεύειν τὸ ἐκ θαλάττης ὕδωρ εἰς τὸ περισώζειν οἶνον, ὃ καὶ δεδοκίμασται μὴ ψευδὲς ὄν» καὶ Σχολ. εἰς Ἰλ. Τόμ. Γ', σελ. 286, 1 Δινδ. «Ἔθος γὰρ τοῖς πολλοῖς ἐπὶ φυλακῇ τοῦ διαμένειν ἀκλινῆ τὸν οἶνον ἐπικρινῶν θαλαττίῳ ὕδατι».

Παρὰ τῷ Θεοφράστῳ ἀπαντᾷ περὶ Φυτ. Αἰτ. σ', ζ', 6 «καὶ ἀποκρίσασθαι πάλιν (τὸν οἶνον) συμβαίνει μὲν ὡσπύτως, σπανίως δὲ καὶ μάλισθ' ὅταν ἢ θαλαττωθῇ ἢ ἐπὶ τῆς τοῦ ἄστρου ἐπιτολῆς παρακινήσῃ».

Ἄξια μνεῖας εἶνε καὶ τὰ παρὰ τῷ Διοσκορίδῳ φερόμενα ἐν Τόμ. Α', σελ. 712—3 («Περὶ θαλαττίων οἴνων»). Οἱ δὲ διὰ θαλάττης οἶνοι ποικίλως σκευάζονται· οἱ μὲν γὰρ εὐθέως αὐτῶν (αὐτοῖς) μετὰ τὸ τρυγηθῆναι καὶ πατηθῆναι τὴν σταφυλὴν μιγνύουσι θάλασσαν· ἔνιοι δὲ προθελοπεδεύουσι καὶ οὕτω πατοῦσι μιγνύντες θάλασσαν· οἱ δὲ σταφιδώσαντες τὴν σταφυλὴν βρέχουσιν ἐν πίθοις μετὰ θαλάσσης καὶ οὕτω πατοῦντες ἐκθλίβουσι». Ἐρρήθη ὑπὸ τοῦ Διο-

σκορίδου «οἱ δὲ διὰ θαλάσσης οἶνοι ποικίλως σκευάζονται», ὡς ἐν σελ. 731 «ὁ δὲ διὰ Συριακῆς νάρδου καὶ μλαβάθρου σκευάζεται οὕτως» καὶ ἐν σελ. 714 «ὁ διὰ τῶν κυδωνίων καὶ ἀπίων καὶ κερασίων, ἔτι δὲ καὶ ὁ διὰ μύρτων σκευάζομενος» καὶ ἐν σελ. 723 «οἶνος πισσίτης σκευάζεται διὰ πίσης ὑγρᾶς καὶ γλεύκουσ» καὶ ἐν σελ. 732 «ὁ δὲ διὰ τῆς ἀγορίας νάρδου» καὶ ἐν Τόμ. Β', σελ. 3 «ἔτσι εἰσὶ διὰ τῶν γλυκέων ἢ ἀλυκῶν ἢ ὀξέων» καὶ ἐν σελ. 4 «ὦν ἐστὶν ἢ διὰ τοῦ σίγκου καὶ ἢ διὰ τῶν αἱμάτων» καὶ ἐν σελ. 9 «τὰ διὰ στέατος ἢ βουτύρου προσφάτου». Ἴδε ἢ ἐγράψαμεν ἐν τῇ Ἀθηναίῳ Τόμ. Δ', σελ. 285—6 καὶ Τόμ. Θ', σελ. 412.

Ὁ Γαληνὸς λέγει Τόμ. ΙΑ', σελ. 83 «ἐπιτήδειοι εἰς ταῦτα καὶ ὅσοι θαλάττης ἔχουσιν οἶνοι καὶ αὐτοὶ δ' ἂν ἐπὶ τοῦ κειροῦ τεγνήσασιν μιγνύων ἄλων τῷ παρόντι». Κεῖται δὲ καὶ ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις σελ. 129, 12 Διδ. «Τινὲς δὲ ὡς ἐπὶ οἴνου· οἱ γὰρ δεχόμενοι ἄλας οὐ τρέπονται—Τὴν μεταφορὰν εἴληφεν ἀπὸ τῶν κεράμων καὶ τοῦ οἴνου, οἷς ἄλας βάλλονται ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐξίστασθαι μηδὲ ὀξίζειν εὐχερῶς». Πρβ. καὶ Γεωπον. σελ. 482 καὶ 510 καὶ 541 καὶ 542 Νικλ.

Ἐν τῷ Θησχυρῷ τοῦ Στεφάνου εἶνε τάδε γεγραμμένον Τόμ. Δ', σελ. 234 Διδ. «Θαλάσσιος οἶνος, et Θαλασσίτης, vel Θαλασσίαις, et τεθλασσωμένος, itemque ὁ διὰ θαλάσσης, Vinum cui aqua marina adminta est (cui opp. ἀθάλαστος οἶνος, Horatio vinum maris expers), de quo vino, sicut et de alio, quod Salsum vocatur lege Celsum et Columellam Plin. 14, 8 : (Vinum,) cui marinam aquam largiorem miscent, a servi furto origine orta, sic mensuram explentis; idque translatum in album mustum, λευκόχρουν appellatur. In aliis autem gentibus, simili modo factum, τεθλασσωμένον vocant: θαλασσίτην autem, vasis musti dejectis in mare: quo genere praecox fit vetustas».

Ὁ τεθλασσωμένος οἶνος ἐλέγετο καὶ ἀλικράς, τουτέστιν ἄλι ἢ θαλάσση κεκραμένος. Γίνεται δὲ τοῦ ἐπιθέτου τούτου μνεῖα ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου σελ. 294, 23 «Νεοκράς: νεοκράτος· καὶ χαλκοκράς καὶ ἀλικράς» καὶ ἐν ταῖς εἰς Ὀμηρον Περικλοαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 1559, 50. Καὶ τὸ παρ' Ἡσυχίῳ δὲ φερόμενον «Ἀλικίαιες: θαλασσομιγεῖς» μετατυπωτέον εἰς τὸ ἀλικράτες, ὡς ἐποίησεν ὁ Κόβητος ἐν Μνημοσ. 1875, σελ. 291, οὐχὶ δ' εἰς τὸ ἀλικραῖς, ὡς ἔγραψεν ὁ Λοβέκκιος ἐν Παραλειπομ. σελ. 222. Ἴδε καὶ Σχουάβιον ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν

Λίλιου Διονυσίου καὶ Παυσανίου Ἀττικῶν Ὀνομάτων σελ. 99. Φανερόν δὲ παντὶ ἀποβαίνει ὅτι ἐν τῷ τοῦ Φωτίου «Νεοκράς: νεοκράτος» ἀνγκραῖως ἔχει γὰρ ἐκλήθη τὸ νεοκράτος ἐπιθετον ἰσοσυλλάβου κλίσεως τεθὲν πρὸς ἐξήγησιν τοῦ νεοκράς. Ἀλλ' ὁ Ναβῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Φωτίου Τόμ. Α', σελ. 443 μετέβλεπε τὸ νεοκράτος εἰς τὸ νεοκράτος, ὅπερ εἶνε γενικὴ τοῦ νεοκράς.

Οὐδεμία δὲ δύναται γὰρ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐπὶ οἴνου ἐγένετο χρῆσις τοῦ ἐπιθέτου ἀλικράς καὶ ὅτι οἶνοι νοοῦνται ἐν τῷ τοῦ Ἡσυχίου «Ἀλικραῖες: θαλασσομιγεῖς». Παρατηροῦμεν δ' ὅτι συνωνυμεῖ τὸ θαλασσομιγής, τουτέστι θαλάσση μεμιγμένος, τῷ ἀλικράς, ἦτοι ἀλλ κεκραμένος· διότι ἰσοδύναμα μὲν εἶνε τὸ ἄλας καὶ θάλασσα, πολλάκις δὲ τὸ μιγνύσθαι-μεμιχθῆναι τίθηται ἀντὶ τοῦ κεράνυσθαι-κεκρασθῆναι, ὡς ἐν ταῖς εἰς Ὀμηρον Περικλοαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 1559, 51 «Ἐστὶ δὲ ἀλικράς κατὰ Αἴλιον Διονύσιον ὁ θαλάσση μεμιγμένος, καθὰ καὶ χαλκόκρας ὁ χαλκῷ, φησί, κεκραμένος». Ὁ Γαληνὸς λέγει Τόμ. ΙΕ', σελ. 671 «Οὐ μὴν οὕτως ἔχρησεν ποιῆσθαι τὰς κρίσεις τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ λογίσασθαι δεῖ ἀνάλογον τὸ μελικρατον ἐν τῇ κράσει τῶν πινομένων οἴνων κατὰ τὴν τοῦ ὕδατος μίξιν, ὡς μὴ τὸν οἶνον ἀκράτεστον εἶναι, τὸ δὲ μελικρατον ὑδαρέστορον, εἰ μέλλεις δικαίαν ποιῆσθαι τὴν παραβολὴν αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ χαλεπὸν ἐστὶ τὴν ἀναλογίαν ἀκριβῶς ἐν τῇ μίξει φυλάττει, διὰ τοῦτο ἐπ' αὐτὰ τὰ ὄντως ἀμικτα καὶ κυρίως ἀκρατα κελούμενα μετήνεγκε τὸν λόγον ὁ Ἰπποκράτης οἴνω μὴδ' ὄλωσ κεκραμένῳ παραβάλλων τὸ μέλι» καὶ Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 319. «Σύνηθές ἐστὶν Ἰπποκράτει ἐν παντὶ τῶν περιττῶν γένει τὰ ἀκρατά τε καὶ ἀμιγῆ ἀποδοκιμαζέειν καὶ τὰς ἀκράτους τῶν χυμῶν κενώσεις μοχθηρὰς εἶναι ἀποφίνεσθαι.—Τὸ γὰρ μὴ συμμιγμένον ἀκρατόν ἐστιν» καὶ σελ. 320 «Ἀκρατον δὲ λέγεται τὸ ἀμιγῆς ἐτέρου καὶ τὴν αὐτοῦ φύσιν διασφύζομενον εἰλικρινῆ. Καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Προγνωστικῷ ἐδήλωσεν ὅποσον τι καλεῖ τὸ ἀκρατον ἀντιτιθείς αὐτῷ τὸ μεμιγμένον καὶ γὰρ οἶνον ἀκρατον εἰώθαμεν λέγειν ὃ μὴ μέμικται τὸ ὕδωρ καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἕκαστον ἀκρατον λέγεται, ὅταν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ μόνον ἐτέρως οὐσίαις ἀμιγῆς εἴη (γρ. ἦ)» καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 165. «Καὶ διὰ ταύτης τῆς λέξεως ἐδήλωσεν ὅποσον τι καλεῖ τὸ ἀκρατον ἀντιτιθείς αὐτῷ τὸ μεμιγμένον. Δηλωτικόν δ' οὐχ ἦκιστα καὶ αὐτὸ τοῦνομά ἐστὶ τοῦ πρὸς αὐτοῦ σημαίνοντος· καὶ γὰρ οἶνον ἀκρατον εἶναι λέγομεν ὃ μὴ μέμικται τὸ ὕδωρ ἢ παντάπασι ὀλίγον μέμικται καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ἀκρατόν ἐστὶ τε καὶ λέλεται πρὸς τῶν Ἑλλήνων, ὅταν αὐτὸ

καθ' αὐτὸ μόνον ἀμιγρὸς ἐτέρως οὐσίαις ὑπάρχει.» Ἦν τῷ Πιρογνώστῳ ρῆσις ἔχει ὧδε. «Ἐμετος δὲ ὠφελιμώτατος ὁ φλέγματός τε καὶ χολῆς ξυμμεμιγμένους ὡς μάλιστα — οἱ γὰρ ἀκρητέστεροι κακίους εἰσὶ.» Κακῶς ὁ Ἐρμερίσιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἱπποκράτους καὶ ἄλλων Ἱατρῶν Λειψάνων Τόμ. Α', σελ. 140 ἔγραψεν ἀκρητότεροι ἀντὶ τοῦ ἀκρητέστεροι καὶ σελ. 108 ἀκρητότερα ἀντὶ τοῦ ἀκρητέστερα. Ἀπαντᾷ δὲ παρὰ τῷ Γαλιηνῷ καὶ «Κατὰ τοῦναντίον γὰρ ὁ πολλοὺ δεόμενος ὕδατος εἰς εὐκρασίαν ὀνομάζεται πολυφόρος ἐν ἴσῳ τὸ πολὺ φέρειν ὕδατος δεόμενος (γρ. δυνάμενος) εἰς τὴν εὐκρατον μίξιν» (Τόμ. ΙΒ', σελ. 669). Οὐχὶ δὲ σπανίως εὐρίσκονται συνημμένα τὰ ὀνόματα κρῆσις καὶ μίξις (ἢ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκφορὰν μείξις), οἷον παρὰ τῷ Θεοφράστῳ σελ. 38 Σνειδ. «Πᾶν γὰρ ἔχει κρῆσιν τινα καὶ μίξιν ἰδίαν» καὶ σελ. 589 «εἰ μὴ τις λέγοι τῇ μίξει καὶ τῇ κρῆσει τῶν ἄλλων γίνεσθαι τοιούτους, τοῖς δὲ γένεσιν εἶναι τοὺς αὐτοὺς» καὶ σελ. 745 «κρῆσις δὲ καὶ μίξις οὐκ ἔστιν ὠρισμένη τῶν ἀρωμάτων» καὶ παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσεῖ περὶ Συνηθ. Ὄνομ. ΙΒ', (σελ. 138 Σχολιφ.).

Ἐν ταῖς εἰς Ὀμηρον Περικεβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 1559,51 λέγεται «Ὁ δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις διακληθεῖς ἀλίβας βρύνεται καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἀλίβας. Ἔστι δ' ἀλίβας κατὰ Ἀλίου Διονύσιον ὁ θαλάσσιος μεμιγμένος, καθὰ καὶ χαλκόκρως ὁ χαλκῷ φησι κεκραμένος». Ἡ περὶ ζυτῶν τῶν εἰς ΚΡΑΣ ἐπιθέτων μάχεσθαι ἀντικρῶς τῇ ἀναλογίᾳ καθ' ἣν ἀναγκάτως ἔχει νὰ ἐκφερωῖται ταῦτα ὀξύτως, οἷον ἀλικράς, χαλκοκράς, κτλ. Ὁ Χαιροβοσκῶς γράφει σ. 141, 10 «Πρόσκειται πάλιν βρύνεται διὰ τὰ ὀξύτονα, οἷον διὰ τὸ προβλής προβλητός καὶ ἀβλής ἀβλητός ταῦτα γὰρ διὰ κηκροῦ τοῦ ΤΟΣ κλίνονται, ἀλλ' οὐκ εἰσι βρύνεται ἀλλ' ὀξύτονα, ὑπάγονται δὲ ταῦτα κανόνι τοιούτῳ. Τὰ εἰς Σ λήγοντα ὀξύτονα σύνθετα ἀπὸ ῥήματος, μίαν συλλαβὴν φυλάττοντα τοῦ παθητικοῦ παρκαίμενου, διὰ κηκροῦ τοῦ ΤΟΣ κλίνονται, εἴτε εἰς ΑΣ ὡς εἴτε εἰς ΗΣ εἴτε εἰς ΩΣ, οἷον κηκραταὶ χαλκοκράς χαλκοκρῆτος (ὁ χαλκῷ κεκραμένος), νεοκράς νεοκρῆτος (ὁ νεοστὶ κεκραμένος), βέβληται ἀβλής ἀβλητός, προβλής προβλητός, τέθνηκα ἡμιθνής ἡμιθνήτος κτλ.» Μετὰ πολλῆς περὶ τοῦ πράγματός ἀκριβεῖς θὰ διαλάβωμεν ἐν ἐτέρῳ τόπῳ.

ΚΕΦ. ΚΕ'.

§ 2. Οἶνος ἀθάλαστος.

Οἶνος ἀθάλαστος ὀνομάζεται ὁ οἶνος ὁ μὴ κεκραμένος ἢ μεμιγμένος θαλάσση ἢ ὁ οἶνος ὃ δὲν εἶνε θαλάσσιον ὕδωρ ἐμβεβλημένον.

Διοσκορίδ. Τόμ. Β', σελ. 195 «τὰ δὲ ἀλγῆματα πᾶσι οἶνος ἀθάλαστος». Περὶ καὶ Τόμ. Α', σελ. 736 «εἰς χοῦν γλυκοὺς τεθαλασσωμένου — ἢ εἰς ἀθάλαστον χοῦν».

Διοσκορίδ. παρὰ Γαλιην. Τόμ. ΙΔ', σελ. 134 «πρόσβαλλ' ἀθάλαστον οἶνον εὐώδη βραχύν».

Γαλιην. Τόμ. ΙΔ', σελ. 162 «ἐνν δίδου σὺν οἶνῳ Χίψ ἀθάλασσω ἀκράτῳ».

Ζώπυρ. παρ' Ὀρειθῆσ. Τόμ. Β', σελ. 587, 12 «αὐστηρὸς οἶνος ἀθάλαστος».

Ἀλέξ. Τραλλιαν. Τόμ. Β', σελ. 65 Πουσχ. «οἶνῳ ἀθάλασσω ἢ σπυθίτῳ ἀναλάμβανε».

Ἐλέγη δὲ καὶ οἰνάριον ἀθάλασσον ὑπὸ τοῦ Σωκράτους περὶ Γυναικ. Περὶ σελ. 149,5 Ἐρμερ. «οἰνάριον πινέτω λευκόν, δικυγές, ἀθάλασσον, μετρίως ὑπὸ σπυθίτῳ».

Περὶ τῷ Ἀθηναίῳ κεῖται σελ. 33 β'-γ' »Κῶψ δὲ καὶ Μυθίῳ καὶ Ἀλικαρνασσίῳ καὶ πᾶσι τῷ ἰκανῶς τεθαλασσωμένῳ συνάδει τὰ σκληρὰ τῶν ὑδάτων, οἷον κρηναῖα καὶ ὄμβρια, ἐὰν ἢ διυλισμένῃ καὶ πλείονα χρόνον καθεστῆται — Τοῖς δὲ θαλασσίῳ τῶν οἶνων καὶ τοῖς παρέχουσιν ἰκανωτέρην στυφίν, ἔτι δὲ τῷ Χίψ καὶ Λεσβίῳ τὰ ἀποιότατα τῶν ὑδάτων εὐθετεῖ».

Ἄλλ' ἐπειδὴ, ῥηθέντος «παντὶ τῷ ἰκανῶς τεθαλασσωμένῳ (οἶνῳ) συνάδει τὰ σκληρὰ τῶν ὑδάτων», ἀτόπως ἐπάγεται κατ' ἐναντίωσιν «τοῖς δὲ θαλασσίῳ τῶν οἶνων τὰ ἀποιότατα τῶν ὑδάτων εὐθετεῖ», ἀναγκάτως ἔχει ν' ἀναγνωσθῇ «τοῖς δ' ἀθάλασσις τῶν οἶνων», ὡς ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Σκουεργίου σήρου ἐν ταῖς εἰς τοὺς Ἀθηναίους Δειπνοσοφιστὰς Παρτηρήσεις Τόμ. Α', σελ. 241, ἐνθα εἶνε τὰδε γεγραμμένα «τοῖς δὲ θαλασσίῳ τῶν οἶνων. E consentione disputationis satis patet, opponi haec vina, de quibus nunc loquitur, τοῖς τεθαλασσωμένοις. Quare quum synonyma sint (ut docuit H. Steph. Thes. T. I. 1490. b) θαλάσσιος οἶνος et τεθαλασσωμένος; videtur utique aut ἀθάλασσις legendum, aut aliquid aliud sub illa voce latere». Ἀποκατέστησεν δ' ὁ τε Μεινέκιος καὶ ὁ Καβέλιος παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ τὴν γνησίαν γραφὴν «τοῖς δ' ἀθάλασσις τῶν οἶνων». Παρτηροῦμεν δ' ὅτι ὁμοίον τῷ ἐν τοῖς Δειπνοσοφιστῆσι τοῦ Ἀθηναίου ἐπαν-

σημ. Ἐπειδὴ λέγεται οἶνος τεθαλασσωμένος, εὐκόλως ἠδύνατο τις νὰ ὑπολάβῃ ὅτι ὁ μὴ τεθαλασσωμένος καλεῖται ἀθάλαστος· ἀλλὰ καθ' ὅσον ἡμεῖς γινώσκωμεν ὑπ' οὐδενὸς ἐρρήθη οἶνος ἀθάλαστος, ἐγένετο δὲ γρηῃς μόνον τοῦ οἶνος ἀθάλαστος, τουτέστιν οἶνος ἀνευ θαλάσσης, ἢ οἶνος οὐκ ἔχων θαλάσσαν. Παρτηροῦμεν δ' ὅτι φέρεται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ἐπιθετον ἀπαρτήτος ἰσοδυναμοῦν τῷ ἀθάλαστος. Ἴδε Ἀθηναῖον 1901, σελ. 652—653.

ορθωθέντι σφάλματι φέρεται παρὰ τῷ Ψευδοπλουτάρχῳ περὶ Παιδ. Ἀγωγ. ΙΑ' (Πλουτ. Ἡθικ. σελ. 8 δ') «ἰσχυρὸς δὲ στρατιώτης πολεμικῶν ἀγῶνων ἐθὰς ἀθλητῶν καὶ πολεμίων φάλαγγας διωθεῖ». Ἀναγινώσκοντες πρὸ ἐτῶν τῆν ὑπὸ τοῦ Ἐρχήρου ἐκδοσιν τοῦ πρώτου τόμου τῶν Ἡθικῶν τοῦ Πλουτάρχου κατενοήσαμεν μὲν παρτηροῦμεν ὅτι νοσεῖ τὸ προκείμενον χωρίον, ἐνομήσαμεν δ' ἐπ' ἀναγκῆς πρὸς ἴσασιν αὐτοῦ νὰ μετατυπωθῇ τὸ καὶ πολεμίων εἰς τὸ ἀπολέμων.

Ἐἶδόμεν δ' ἔπειτα ὅτι ἐν τῇ Δυθηρηίῳ ἐκδόσει τῶν Ἡθικῶν τοῦ Πλουτάρχου σελ. 9,46 εἶνε ὀρθῶς γεγραμμένον «ἰσχυρὸς δὲ στρατιώτης πολεμικῶν ἀγῶνων ἐθὰς ἀθλητῶν ἀπολέμων φάλαγγας διωθεῖ». Μεταβλητέον δ' ἴσως καὶ τὸ

ΔΗΜ. ΣΙΜΟΥ ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Ἐφηγητοῦ τῆς Δογματικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ

Τοῦ Πάσχα ἀνέκαθεν προηγεῖτο νηστεία ὡς προπαρασκευὴ διὰ τὴν χριστιανοπρεπῆ τῶν ἔορτῶν πανήγυριν, κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ Χρυσοστόμου. Ἄλλ' ὁ χρόνος τῆς νηστείας δὲν ἦτο καθωρισμένος· ἄλλοι ἐνήστευον μίαν ἡμέραν, ἄλλοι δύο ἡμέρας, ἄλλοι τεσσαράκοντα ὥρας. 1) Ἡμέραι νηστείας ἦσαν ἡ Μεγάλῃ Παρασκευῇ καὶ τὸ Μέγα Σάββατον, κυρίως δὲ τοῦτο, καθ' ὃ ἀπεῖχον ἐντελῶς τροφῆς, μέχρι τῆς ἀλεκτροφωνίας τῆς Κυριακῆς, (2) ὅτε ἐτελεῖτο ἡ ἀνάστασις.

Ἡ νηστεία αὕτη τοῦ Μ. σαββάτου ἐκαλεῖτο ὑπέροισις. Ὁ λόγος δι' ὃν ὡς κατ' ἐξοχὴν ἡμέρα νηστείας ἐθεωρεῖτο τὸ μέγα σάββατον ἦτο ἡ κατὰ λέξιν ἐκδοχὴ τῶν παρὰ Ματθαίῳ (3) λόγων τοῦ Ἰησοῦ: «Μὴ δύναται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενήθειν ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστιν ὁ νυμφίος; ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ αἱ αὐτῶν ὁ νυμφίος καὶ τότε νηστεύσουσιν». Καὶ διὰ τοῦτο ἐνήστευον τὰς ὥρας καθ' ἃς ὁ Κύ-

παρὰ τῷ Χαιροβοσκῷ σελ. 526,1 κείμενον. «Ὁ γὰρ κανὼν οὗτος ἐπὶ τῶν συνθέτων ἐστὶ τὰ γὰρ παρσύνετα οὐκ εἰσι κοινὰ τῷ γένει, ἀλλ' ὁμοίως τοῖς ἀπλοῖς γίνονται, οἷον φιλοσοφώτερος φιλοσοφώτερος, τολμηρότερος τολμηρότερος» εἰς τὸ ἀτομότερος ἀτομότερα.

Ἐν τέλει παρτηροῦμεν ὅτι ὑπὸ Σκαρλάτου τοῦ Βυζαντίου εἶνε γεγραμμένον ἐν τῷ Λεξικῷ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης σελ. 26 «οἶνος (ἀθάλαστος) Ἰαλ., ὁ μὴ περάσας. (ἢ μὴ ἀνακατωμένος μὲ) θάλ». Τῶν ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου γενομένων δύο ἐξηγήσεων τοῦ οἶνος ἀθάλαστος μόνον ἡ ἐν παρτηρήσει κειμένη, ὁ μὴ ἀνακατωμένος μὲ θάλασσαν, ἔχει ὑγιῶς, γελοιοτάτη δ' εἶνε ἡ ἐτέρη ὁ μὴ περάσας θάλασσαν.

ριος ἦτο μακρὰν τῶν μαθητῶν τῆ. ἀπὸ τῆς ἐναποθέσεως ἐν τῷ τάφῳ μέχρι τῆς ἀναστάσεως.

Ἐνωρὶς ἡ διήμερος νηστεία κατέστη ἐξαήμερος, καθ' ὅλην τὴν μεγάλην ἐβδομάδα, καίτοι ἰδιαιτέρως αὐστηρὰ νηστεία ἐτηρεῖτο τὰς δύο τελευταίας ἡμέρας.

Πότε καθιερώθη ἡ τεσσαρακονθήμερος πρὸ τοῦ Πάσχα νηστεία, εἰς ἀνάμνησιν τῆς τοῦ Κυρίου, δὲν δύναται ἀκριβῶς νὰ καθορισθῇ· ἐν ἡμέραις πονηραῖς, κατὰ τοὺς φοβεροὺς διωγμοὺς τοῦ Γ'. αἰῶνος, πιθανὸν ἀνεφάνη ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅθεν διαδοθεῖσα ἐπεκράτησε βαθμηδόν. Ἄλλ' ἔτι, κατὰ τὸν Ε'. αἰῶνα, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς Σωκράτης, ὑπῆρχε μεγάλη ποικιλία ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν τῆς νηστείας, ἥτις ὅμως γενικῶς ἐκαλεῖτο τεσσαρακοστή, εἰς ἀνάμνησιν τῆς τεσσαρακονθήμερου νηστείας τοῦ Κυρίου (1). Καὶ ὁ χρό-

(1) Σωκράτους Ἐκκλ. ἱστορία V, ΚΒ'. «Αὐτίκα τὰς πρὸ τοῦ Πάσχα νηστείας ἄλλως παρ' ἄλλοις φυλάττομένης ἐστὶν εὐρεῖν. Οἱ μὲν γὰρ ἐν Ρώμῃ τρεῖς πρὸ τοῦ Πάσχα ἐβδομάδας, πλὴν σαββάτου καὶ Κυριακῆς, συνημμένας νηστεύουσιν· οἱ δ' ἐν Ἰλλυριοῖς καὶ ὅλη τῇ Ἑλλάδι καὶ οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρὸ ἐβδομά-

(1) Εὐστεβίου Ἐκκλ. ἱστορία V, ΚΔ'.

(2) Ὁ ΠΘ' κανὼν συνόδου ἐν Τρούλλῳ ὀρίζει: «περὶ μέτρως ὥρας τῆς περὶ τὸ μέγα σάββατον νυκτὸς ἀπονηστίσεσθαι».

(3) Θ', 15.

νος τῆς ἐνάρετος τῆς Τεσσαρακοστῆς δὲν ἦτο ἀκριβῶς καθωρισμένος· ἀλλαχοῦ ἤρχιζεν αὐτὴ τεσσαράκοντα ἡμέρας πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ ἀλλαχοῦ τεσσαράκοντα ἡμέρας πρὸ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων. Ἐν τῇ Δύσει ἐνήστευον καὶ τὰ σάββατα, ἐν τῇ Ἀνατολῇ οἱ κανόνες ἐτιμῶρον διὰ καθαιρέσεως τὸν κληρικὸν καὶ δι' ἀφορισμοῦ τὸν λαϊκὸν τὸν νηστεύοντα σάββατον ἢ Κυριακὴν (1). Βαθμηδὸν, ὡς γνωστὸν, ἡ νηστεία ἐν τῇ ἀνατολῇ διεμορφώθη εἰς πεντηκονθήμερον, προσθεθεῖσων εἰς τὰς 48 ἡμέρας ἀπὸ τῆς καθαρᾶς Δευτέρας μέχρι τοῦ μ. Σαββάτου καὶ τῆς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς τῆς ἐβδομάδος τῆς Ἀπόκριφ.

Καὶ ὁ τρόπος τῆς νηστείας ἐποίκιλλε· συνήθως ἐνήστευον ἔντελῶς μέχρι τῆς τρίτης Μ. Μ. καὶ τότε ἀπενήστευον, ἀλλ' ἀπείχον ὠρισμένων τροφῶν. Καὶ ἐν τῷ ζητήματι τῶν ἐπιτροπομένων ἢ μὴ τροφῶν δὲν ὑπῆρχεν ὁμοφωνία. Κατὰ μάρτυρα τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἱστορικὸν τοῦ Ε' αἰῶνος Σωκράτη τινὲς ἀπείχον παντὸς ἐμψύχου, ἄλλοι μετεῖχον ἰχθύων ἢ καὶ πτηνῶν, ἐνῶ ἄλλοι ἀπείχον καὶ φῶν καὶ καρπῶν τινὲς δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου (2). Κατὰ κανόνα ἐν ἡμέραις νηστείας τροφή ἐλαμβάνετο ἀπαξ τῆς ἡμέρας καὶ ἐν μέτρῳ καὶ τοιουτοτρόπως διετήρει ἢ λέξις νηστεία ἔτι τὴν ἐτυμολογικὴν σημασίαν τῆς.

Ἡ νηστεία, τῆς ὁποίας ἐτονίζετο κυρίως ἡ πνευματικὴ ἄποψις, ὡς ἀποχῆς ἀπὸ τῶν κακῶν

δὼν ἐξ τῆν πρὸ τοῦ Πάσχα νηστείαν νηστεύουσι, τεσσαρακοστὴν αὐτὴν ὀνομάζοντες. Ἄλλοι δὲ παρὰ τούτοις ἄλλως· πρὸ ἐπιτῆς ἐορτῆς ἐβδομάδων τῆς νηστείας ἀρχόμενοι· καὶ τρεῖς μόνως πενθήμερους ἐκ διαλειμμάτων νηστεύοντες, οὐδὲν ἤττον καὶ αὐτοὶ τεσσαρακοστὴν τὸν χρόνον τοῦτον καλοῦσιν». (Προβ. καὶ Σωζομένου ἐκκλ. ἱστορία VII, IO').

(1) Ἀποστ. κανὼν ΕΞ'

(2) Σωκράτους Ἐκκλ. ἱστορία V. KB'.

ἐργων, δὲν ἐθεωρεῖτο καθ' ἑαυτὴν ἀρετὴ (1), ἀλλὰ μέσον ἀπλῶς συντελοῦν εἰς ἐξάσκησιν ταύτης. Ἡ τότε χαρακτηρίζουσα τὴν νηστείαν λιτότης ἐθεωρεῖτο συντελεστικὴ πρὸς καταστολὴν τῶν παιδῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Ἐκκλησίας μεγάλη ἐπιείκεια ἐβασίλευεν ὡς πρὸς τὴν νηστείαν. Ὁ Χρυσόστομος παραινεῖ νὰ μὴ νηστεύωσιν οἱ κωλυόμενοι, διότι ἔχομεν δεσπότην ἡμέρον καὶ φιλάνθρωπον καὶ οὐδὲν τῶν ὑπὲρ δύναμιν παρ' ἡμῶν ἐκζητοῦντα· διότι--λέγει--2) ἔκτος τῆς νηστείας ὑπάρχουσι μέσα πολὺ σπουδαιότερα, δυνάμενα νὰ προσεγγίσωσιν ἡμᾶς πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ ἀδυνατῶν νὰ νηστεύσῃ ἄς δεῖξῃ δαυλιεστέραν ἐλεημοσύνην, ἄς καταλαγῇ μετὰ τῶν ἐχθρῶν, ἄς ἀπομακρύνῃ τῆς ψυχῆς του πᾶσαν μνησικακίαν καὶ ἄν ταῦτα κατορθοῦν βούληται, τὴν ἀληθῆ νηστείαν ἐπεδείξατο καὶ ἦν μάλιστα πάντων ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ὁ Δεσπότης».

Καὶ ἐνῶ τόσο ἐπιεικῶς κρίνει τοὺς μὴ νηστεύοντας ὁ μέγας Χρυσόστομος, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παρακμῆς, ὅτε τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς ἡθικότητος ἐθεωρεῖτο ἡ νηστεία, ὁ κατὰ τὸν IB' αἰῶνα ἀκμιάσας ἐρμηνευτὴς τῶν κανόνων Βαλσαμῶν λέγει (3): «κρέατος ἢ τυροῦ ἢ φῶς ἄφασθαί (τινα κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν) οὐ συγχωρηθεῖ, ἂν πνέη τὰ λοιπὰ»!

Κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν ἀπηγορεύετο ἢ τέλεισι πάσης χαρμῶν ἢ πανηγυρικῆς ἀκολουθίας (γάμων, ἐορτῶν μαρτύρων(4) κτλ.), ὡς καὶ κοσμικῶν διασκεδάσεων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ λουτρὸν τότε ἐθεωρεῖτο εἶδος πολυτελείας, ἀπηγορεύετο καὶ ἡ λήψις λουτρῶν κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν(5).

(1) Χρυσόστομου ὁμιλία Ι'. εἰς Γένεσιν.

(2) Αὐτόθι.

(3) Ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις ΝΔ'.

(4) NB'. κανὼν Λαοδικείας.

(5) Χρυσόστομου λόγος κατὰ μεθύοντων

ΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΒΙΚΤΩΡΙΑΣ

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΗΣ

Πρὸ τινος ἐξεδόθη ἐν Λονδίῳ ἐν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἴσως βιβλία τὰ ὅποια ἔχομεν σχετικῶς πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν ἀμα καὶ δημόσιον βίον ἐστειμένων κεφαλῶν. Εἶνε «Αἱ ἐπιστολαὶ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας» ἢ δηλαδὴ ἡ ἀλληλογραφία τῆς βασιλίσσης ἀπὸ τοῦ 1837 μέχρι τοῦ 1861 ἐκδοθεῖσα εἰς τρεῖς τόμους. Ἡ συλλογὴ αὕτη εἶνε κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα, καθ' ὅσον περιλαμβάνει ἰδίως ἀνεκδότους γνώμας τῆς βασιλίσσης ἐφ' ὧν σχεδὸν τῶν γεγονότων τὰ ὅποια κατὰ τὸ 24ετές τοῦτο διάστημα συνέβησαν.

Ἡ Βικτωρία εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ κρατῇ ἀπὸ τῆς νεαρῶτάτης αὐτῆς ἡλικίας μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ἕως τὰς ἐπιστολάς τῆς τὰς ὁποίας ἔγραψεν ἢ ἐλάμβανε καὶ αἱ ὅποια μᾶς δεικνύουν ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς. Μᾶς ζωγραφίζουν μίαν ἄκραν ἐνεογεντικότητα, μίαν ἀσυνήθη ἀντίληψιν καθήκοντος, μίαν πρῶτον σοβαρότητα, τέλος, μίαν ἀφοσίωσιν εἰς τὰ τῆς πολιτείας.

ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΤΗΣ

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τὴν ὁποίαν ἡ Βικτωρία ἔλαβεν εἶνε τῆς θείας τῆς βασιλίσσης Ἀδελαΐδος ὅτε εἰσῆρχετο εἰς τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς, ἢ δὲ πρώτη ἐπιστολὴ τὴν ὁποίαν ἔγραψεν, εἰς ἡλικίαν 9 ἐτῶν, εἶνε ἢ πρὸς τὸν θεῖον τῆς βασιλέας τοῦ Βελγίου (τότε πριγκίπισσα) Λεοπόλδον ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις του καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἀγαπητέ μου θεῖε

Σοῦ εὔχομαι χρόνια πολλὰ διὰ τὴν ἐορτὴν τῶν γενεθλίων σου. Σὲ ἐθυμοῦμαι πάντοτε καὶ ἐλπίζω γρήγορα νὰ σὲ ἐπανίδω. Δὲν φαντάζεσθε πόσον σὲ ἀγαπῶ!

Τὴν θεῖαν Σοφίαν(*) βλέπω πολὺ συχνὰ, φαίνεται καὶ εἶνε πραγματικῶς πολὺ καλὰ. Καθ' ἡμέραν μεταχειρίζομαι τὸ ὠραῖο πιατάκι σου. Εἶνε πολλὴ ζέστη εἰς τὴν Ἰταλίαν; Ἐβδὴ εἶνε τόσο γλυκὺς ὁ καιρὸς, ὅτε ἐξέρχομαι καθ' ἐκείστην.

Ἡ μαμά καὶ ἐγὼ εἴμεθα καλὰ.

*Ἡ ἀγαπῶσά σε ἀνεψιά
Βικτωρία.*

Νοέμβριος 1828

Ἦ. Εἶμαι πολὺ θυμωμένη μαζὺ σου, θεῖε, διότι

(*) Πριγκίπισσα τοῦ Ὁέλλοε.

τόσον καιρὸν ἔπου λείπεις δὲν μοῦ ἔγραψες ἕνα γράμμα.

ΤΙ ΕΔΙΑΒΑΖΕΝ Η ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ

Εἰς τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν τῆς Βικτωρίας βλέπομεν τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ἀγάπην ἣν ἔτρεφε πρὸς τὴν Ἱστορίαν. Ἐγράφη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1834 ὅτε διήγεν τὸ 15 ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς.

Πολυαγαπημένε μου θεῖε

... Ἡ ἱστορία ἀποτελεῖ τὴν μεγαλειτέραν μου εὐχαρίστησιν καὶ ἴσως θὰ ἤθελες θεῖε μου νὰ μάθης τὸ τί διαβάζω τώρα. Λοιπὸν μελετῶ τὴν «Ἱστορίαν τῆς Νέας Εὐρώπης» τοῦ Russell ἕνα πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίον, καὶ τοῦ Claredon «Τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐπαναστάσεως» τὴν ὁποίαν εὕρισκω πολὺ ξηρὴν ἀλλὰ καὶ πολὺ σοβαράν. Ἀρέσκομαι νὰ διαβάζω γνώμας διαφόρων συγγραφέων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ὅστε νὰ μὴ ἔχω μονομερῆ γνώμην. Ἐκτὸς τῶν βιβλίων ὅπου σὰς ἀνέφερα μελετῶ ἀκόμη καὶ τὴν «Ἱστορίαν τῶν πολέμων ἐν Ἰσπανίᾳ, Πορτογαλίᾳ καὶ Νοτίῳ Γαλλίᾳ, 1808—1814» εἶνε πολὺ καλὰ γραμμένη καὶ μ' εὐχαριστεῖ πολὺ. Εἰς τὰ γαλλικὰ διαβάζω τὴν «Συναγωνισμὸν Γαλλίας καὶ Ἰσπανίας» τοῦ H. Gaillard ἤρχισα ἐπίσης καὶ τὴν «Ἀρχαίαν Ἱστορίαν» τοῦ Rollin. Σχηματίζω καταλόγους τῶν βασιλέων ὅσῳ προχωρῶ ἀσχολοῦμαι περισσύτερον μὲ τοὺς Ἀγγλους διότι ἡ Ἱστορία τῆς πατρίδος μου εἶνε ἐκ τῶν πρώτων καθήκοντων μου.

*Ἡ ἀγαπῶσα σε καὶ εὐπειθῆς ἀνεψιά σου
Βικτωρία*

Ὀκτώβριος 1834.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΤΗΣ

Τὴν 19ην Ἰουνίου 1837 ἡ Βικτωρία ἔγραψε τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν εἰς τὸν θεῖον τῆς βασιλέας Λεοπόλδον.

Ἀγαπημένε μου θεῖε.

... Ἡ κατάστασις τοῦ θείου μου* εἶνε ἀπελπιστικὴ. Δύναται ἴσως νὰ ζήσῃ ὀλίγας ἡμέρας, ἀλλὰ οὐδέποτε θὰ ἀναρρώσῃ. Χθὲς ἔλεγεν ὁ ἰατρὸς ὅτι δὲν θὰ ἐζῆ μέχρι τῆς πρωίας, ἀλλὰ σήμερον εἶνε κάπως καλλίτερα. Εἶνε τόσο ἀδύνατος ὅστε ὁ σφυγμὸς του δὲν ἀκούεται πλέον. Ὁ καυμένος! Τὸν λυποῦμαι τόσο πολὺ, ἦτο πάντοτε τόσο καλὸς πρὸς

* Ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ὃν διεδέχθη.

ἐμὲ ὥστε θὰ ἤμην πολὺ ἀγνώμων ἂν δὲν θὰ ἔλυ-
πούμην.

* *

Βικτωρία

Τὴν πρωίαν τῆς ἐπομένης ἡμέρας ὁ θεῖος τῆς
ἐξέπνεε εἰς τὰς 2 καὶ τέταρτον. Τὸ δυσάρεστον
νέον τῆ ἀνήγγειλεν ὁ Λόρδος τοῦ Κόνουγκαμ καὶ ὁ
Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Κάντερβαρου. Ἡ Βικτωρία ἦτο
ἤδη βασίλισσα. Ἰδοὺ πῶς περιγράφει ἡ ἴδια τὰ συμ-
βάντα ταῦτα εἰς τὸ Ἡμερολόγιόν τῆς :

20 Ἰουνίου

Ἡ μητέρα μ' ἐξύπνησεν εἰς τὰς 8 καὶ μοῦ
ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Κάντερβαρου
καὶ ὁ Λόρδος τοῦ Κόνουγκαμ ἤθελον νὰ μὲ ἴδουν.
Ἐπῆγα μόνη μου εἰς τὸ σαλονάκι μου καὶ τοὺς εὖ-
ρον ἐκεῖ. Ὁ Λόρδος μοῦ ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ θεῖος μου
δὲν εἶχε πλέον, ὅτι εἶχεν ἀποθάνει εἰς τὰς 2 καὶ τέ-
ταρτον καὶ ὅτι ἐπομένως ἐγὼ εἶμαι ἡ βασίλισσα.
Ἐγὼ συνετίθησε πρὸ ἐμοῦ ἡσπασθὴ τὴν χεῖρα μου
καὶ μοῦ ἐπέδωκε τὴν ὑπηρεσιακὴν ἀγγελίαν τοῦ
θανάτου τοῦ βασιλέως. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος μοῦ εἶ-
πεν ὅτι ἡ βασίλισσα τὸν παρεκάλεσε νὰ μοῦ διη-
γηθῇ τὰ καθέκαστα τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ
ἀτυχοῦς Θεῖου μου. Ἦτο ἀφωσιωμένος εἰς τὴν θρη-
σκείαν καὶ ἀπέθανεν ἐντελῶς ἕτοιμος πρὸς τοῦτο
καὶ ἡρεμώτατος. Ἐπεφόρτισα τὸν Λόρδον νὰ ἐκ-
φράσῃ τὰ συλλυπητήριά μου εἰς τὴν βασίλισσαν
καὶ ἀμέσως ἐπέστρεψα εἰς τὸ δωμάτιόν μου.

Ἀφοῦ ἡ Θεία Πρόνοια μὲ κατέστησε βασίλισσαν
θὰ κάμω ὅ,τι μοῦ εἶνε δυνατόν διὰ νὰ ἐκτελέσω τὸ
κιοθῆκόν μου πρὸς τὴν πατρίδα μου. Εἶμαι πολὺ
νέα καὶ ἄπειρος ἴσως εἰς πολλὰ πράγματα, ὅχι εἰς
ὅλα ὅμως, ἐν τούτοις θὰ ἐκτελέσω τὸ καθήκον μου
μὲ καλὴν θέλησιν καὶ εὐθύτητα ὅσην ὀλίγοι πι-
στεύω νὰ ἔχωσιν.

Εἰς τὰς 9 ἤλθεν ὁ Λόρδος Μέλβουρν, τὸν ὅποιον
ἐδέχθη εἰς τὸ δωμάτιόν μου, μόνη ὅπως θὰ δέ-
χωμαι πάντοτε τοὺς ὑπουργούς μου. Μοῦ ἐφίλησε τὸ
χέρι καὶ ἀκολούθως μοῦ ἀνέγνωσε τὴν ἀνακοίνω-
σιν ἣν ἔπρεπε νὰ ἀναγνώσω εἰς τὸ συμβούλιον. Τὴν
εἶχε γράψει μόνος του. Ἐμεινεν ὀλίγον καὶ ἀνεχώ-
ρησε. Ὁ Λόρδος μοῦ ἀρέσκει πολὺ. Εἶνε πολὺ τί-
μιος καὶ ἱκανὸς ἄνθρωπος, αἰσθάνομαι πρὸς αὐτὸν
πλήρη ἐμπιστοσύνην.

Ο ΛΟΡΔΟΣ ΜΕΛΒΟΥΡΝ

Μεγάλῃ ὑπῆρξεν ἡ ἀφοσίωσις τῆς βασίλισσας
πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Λόρδον Μέλβουρν. Αἱ
κατωτέρω ἐπιστολαὶ αὐτῆς χαρακτηρίζουσιν τὴν
Ολῆψιν ἣν ἡσθάνθη ἐπὶ τῇ διαδοχῇ του ὑπὸ τοῦ Σέρ
Ρ. Πήλ ὡς πρωθυπουργοῦ.

Ἀγαπητέ μου θεῖε.

Ἐλπίζω νὰ μὲ συγχωρήτῃς διὰ τὴν τόσον μι-
κρὰν ἐπιστολήν μου, ἀλλ' εἶμαι τόσον ἀπησυχολη-
μένη ὥστε δὲν μοῦ μένει καιρὸς νὰ σοῦ γράψω πε-
ρισσότερα. Μεγάλῃν λύπην μοῦ προξενεῖ ἡ ἀποχώ-
ρησις τοῦ Λόρδου Μέλβουρν ἀπὸ τῆς ὑπουργίας
(διότι ἡ φίλια μας θὰ εἶνε διαρκής) ἔστω καὶ ἂν
αὕτη εἶνε, ὡς ἐλπίζω δι' ὀλίγον. Δὲν φαντάζεσαι

πόσην ἀγάπην καὶ πόσον σέβας αἰσθάνομαι πρὸς
αὐτόν.

Δὲν μοῦ γράφεις, ὅτι καὶ σὺ λυπεῖσαι δι' αὐτὴν
μου τὴν δοκιμασίαν, ἣτις εἶνε ἡ χειρότερα ἐξ ἑσῶν
ἤδη ὑπέστην, ἀλλὰ τὸ φαντάζομαι. Ἴσως ἡ μετα-
βολὴ αὕτη θὰ εἶνε πολὺ βλαβερὰ ὅχι μόνον δι' ἐμὲ
ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἔθνος μου. Ὁ Θεὸς βοηθός!
Ἵποφέρω πολὺ ἀπὸ πονηκεφάλους, τοὺς ἀποδίδω
δὲ εἰς αὐτὴν μου τὴν στενοχωρίαν.

Βικτωρία.

Αύγουστος 1841.

* *

Ἀγαπητέ μου θεῖε.

Ἀκόμη δὲν ἔμπορῶ νὰ πιστεύω ὅτι ὁ καλὸς
μου Λόρδος Μέλβουρν δὲν εἶνε πλέον ὑπουργός μου
ἐν τούτοις διαμένει, ὡς εἶπες εἰς ὠφέλιμος καὶ πο-
λύτιμος φίλος. Μοῦ γράφει συχνὰ καὶ τοῦ ἀπαντῶ
καὶ μοῦ δίδει τὰς ἀμεροληπτοτέρας συμβουλίας. Κα-
τόπιν τῶν ἐπὶ τόσα ἔτη καθημερινῶν του ἐπισκέ-
ψεων μοῦ εἶνε πολὺ αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψίς του. Εἶνε
ἤδη ἕνδεκα ἡμέραι ἀρ' ὅτου τὸν εἶδον.

Βικτωρία

Σεπτέμβριος 1842.

Ἡ ἀλληλογραφία τῆς βασίλισσας μετὰ τοῦ
Λόρδου δὲν ἀπέφυγε τὸ σχόλια τοῦ ἀλλοτρίου κό-
σμου, ὁ δὲ Στόκμαρ ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ἣν ὁ
κ. Ἄντων διατυπώνει εἰς τ' ἀπομνημονεύματά του
ὅτι ἔπρεπε αὕτη νὰ διακοπῇ πρὶν γεννήσῃ τὴν φυ-
σικὴν τοῦ Σέρ Πήλ ζηλοτυπίαν.

Ο ΠΡΙΓΚΗΨ ΑΛΒΕΡΤΟΣ

Πολὺ διασκεδαστικαὶ εἶνε αἱ ἐπιστολαὶ αἱ περι-
γράφουσαι τὸν πρίγκηπα Ἀλβέρτον. Σὰς παρα-
θέτω τινὰς ἐξ αὐτῶν. Ἡ πρώτη εἶναι ἀκριβῶς ἐ-
κείνη διὰ τῆς ὁποίας ἡ Βικτωρία εὐχαριστεῖ τὸν
Λεοπόλδον διὰ τὸν Ἀλβέρτον μεθ' οὗ τὴν συνέδε-
σεν δι' ἀρραβῶνος.

Ἰούnius 1836.

Ἀγαπητέ μου θεῖε.

Πρέπει νὰ σ' εὐχαριστήσω διὰ τὴν μεγάλην
εὐτυχίαν τὴν ὅποιαν μοῦ ἐχάρισες εἰς τὸ πρόσω-
πον τοῦ ἀγαπητοῦ μου Ἀλβέρτου. Ἐπίτρεψέ μου,
θεῖέ μου, νὰ σοῦ εἶπω πόσον ἐνθουσιασμένη εἶμαι
μαζὺ του καὶ πόσον μοῦ ἀρέσει. Ἐχει κάθε χάριν
τὴν ὅποιαν θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀπαιτήσῃ διὰ νὰ μὲ
κάμῃ εὐτυχῇ. Εἶνε τόσον εὐαίσθητος, τόσον καλὸς,
τόσον ἀξιαγάπητος καὶ τόσον ὠραῖος!! Σὲ παρα-
καλῶ μόνον, θεῖέ μου, νὰ προσέγῃς τὴν ὑγείαν του
καὶ νὰ τὸν λάβῃς ὑπὸ τὴν προστασίαν σου, ἀφοῦ,
τώρα πλέον εἶνε τόσον προσφιλὴς εἰς ἐμέ.

Βικτωρία Β.

* *

Θεῖέ μου

... Εἶμαι τὸ εὐτυχέστερον πλάσμα τοῦ Θεοῦ.
Δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ ἄλλος ἄνθρωπος εὐτυ-
χέστερος ἀπὸ ἐμέ. Ὁ Ἀλβέρτος μου εἶνε ἕνας ἄγ-
γελος ἡ ἀφοσίωσίς του μὲ συγκινεῖ. Μόνον νὰ κυτ-

τάξῃ κανεὶς τὸ ὠραῖόν του πρόσωπον, τὰ ὠραῖά του
μάτια, ἢ μπορεῖ νὰ τρελλαθῇ μαζὺ του. Ἐγὼ τὸν
λατρεύω. Ἡ μὴν μου σκέψις εἶνε πῶς νὰ τὸν
κάμω εὐτυχῇ, αὐτὸ εἶνε καὶ ἡ μόνη χαρὰ μου!..

Βικτωρία Β.

* *

Εἰς τὴν ἐπομένην ἐπιστολήν του, ὁ βασιλεὺς
Λεοπόλδος ὡς ἐξῆς περιγράφει τὸν Ἀλβέρτον. Οἱ
εἰδικοί μᾶς λέγουν ὅτι πλέον ψυχολογημένος χαρα-
κτηρισμὸς τοῦ Πρίγκηπος δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ
γίνῃ.

Ἀγαπητή μου Βικτωρία.

... Ὁ Ἀλβέρτος εἶνε πολὺ ταχὺς, καθόλου δὲ
ἐπίμονος ἢ ἰσχυρογνώμων, πάντοτε εἶνε πρόθυμος
νὰ παραδεχθῇ τὸ λάθος του ὅταν ἐννοήσῃ ὅτι ἔλαμε
λάθος. Γίνεται ὀλίγον μελαγχολικὸς ὅταν νομίτῃ
ὅτι ἀδικεῖται, ἀλλ' οὐδέποτε θυμῶνεται. Ἐλπίζω ὅτι
μεταξὺ σας δὲν θὰ δοθῇ ποτὲ τριαύτη περίστασις.

*Λεοπόλδος Β.***ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ**

Τὴν μεγάλην συναίσθησιν καὶ ἀγάπην τοῦ καθή-
κοντος, ἣν εἶχεν ἡ Βικτωρία, δείκνυει ἡμῖν περι-
τράνωσ ἡ ἀκόλουθος ἐπιστολή. Εἶνε ἀπάντησις εἰς
τὴν πρόσληκσιν τοῦ Ἀλβέρτου ἵνα διέλθωσιν ὁμοῦ
ἐν Οὐίντσωρ ἡμέρας τινάς.

Ἀγαπητέ μου Ἀλβέρτε.

... Ληθμονεῖς φαίνεται ὅτι εἶμαι βασίλισσα, καὶ
ὅτι ἡ ἐργασία προχωρεῖ, χωρὶς νὰ περιμένη τίποτε.
Ἡ Βουλὴ εἶνε ἀνοικτὴ ἐπομένως μοῦ εἶνε ἐντελῶς
ἀδύνατον νὰ λείπω. Δύο ἢ τρεῖς ἡμέραι εἰς τοι-
αύτας περιστάσεις εἶνε ὀλόκληρα ἔτη!

Ἀναγινώσκω εἰς τὰς ἐρημερίδας ὅτι ἔλαβες
πολλὰ παράσημα!..

*Βικτωρία Β.***ΟΙ ΑΓΓΛΟΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΛΒΕΡΤΟΥ***Ἀγαπητέ μου Ἀλβέρτε.*

... Οἱ Ἀγγλοὶ, γνωρίζεις, ζηλεύουν πολὺ καὶ
δὲν θέλουν ξένους ν' ἀναμιγνύονται εἰς τὰ τῆς πο-
λιτείας των. Εἰς τινὰς ἐρημερίδας ἐξέφρασαν ἤδη
τὴν ἐπιθυμίαν των, ὅπως μὴ λάβῃς μέρος εἰς τὴν
πολιτικὴν. Γνωρίζω, ὅτι οὕτε ἐπικέθῃς ποτὲ τοι-
ούτων τι, ἐν τούτοις, ὡς ἐκ περισσοῦ, σοῦ τὰ γράσω.
Γίνεται μεγάλος θόρυβος ἀπὸ τοὺς ἐλευθερόφρονας,
οἵτινες λέγουν ὅτι εἶσαι παπιστής. Νομίζω ὅτι δὲν
ἔχουν δίκαιον πρὸς τοῦτο, ἀφοῦ γνωρίζουν ὅτι δὲν
ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ συμβουλευθῶ ἕνα Παπιστήν.

*Βικτωρία Β.***Η ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΕΝ ΤΗ: ΑΥΛΗ:**

Ἐκ τῶν «Ἵπομνημάτων» τοῦ κ. Ἄντων ἀπο-
σπῶμεν τὰς κατωτέρω χαρακτηριστικὰς γραμμάς
περὶ τῆς φιλολογικῆς κινήσεως ἐν τῇ Αὐλῇ.

«Ὁ Πρίγκηψ Ἀλβέρτος ἀγαπᾷ πολὺ καὶ ὑπο-
στηρίζει τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλολογίαν, ἀρέ-
σκειται δὲ εἰς τὸ νὰ περικυκλοῦται ὑπὸ σοφῶν ἀν-
δρῶν τοὺς ὁποίους συχνὰ καλεῖ παρ' αὐτῶ. Ἡ
βασίλισσα ἑμῶς δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τιαύτας
συναθροίσεις. Τοῦτο πιθανῶς προέρχεται ἐκ τῆς
ιδέας ἣν ἔχει περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεώς της, ὅτι αὕτη
δύναται νὰ εἶνε κατάλληλος διὰ πᾶν ἄλλο μᾶλλον,
ἢ διὰ φιλολογικὰς συζητήσεις. Ἐν τούτοις ἡ ἐκ-
παίδευσίς της εἶνε καὶ παρὰ πολὺ μάλιστα ἀρτία.
Ὅμιλεῖ λαμπρὰ καὶ γράφει τὴν Γερμανικὴν, ἐν-
νοεῖ τὴν Ἰταλικὴν, γράφει καὶ ὁμιλεῖ τὴν Γαλλι-
κὴν μὲ πολλὴν κομψότητα ἐκτὸς τούτων γνωρίζει
καὶ ὀλίγα Λατινικά. Ἐχει πολλὰς γνώσεις ἐγκυ-
κλιπαιδικὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν φιλομάθειαν καὶ
τὴν εὐφυίαν της».

Μ. Κ. ΜΑΓΚΑΚΗΣ

Α. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ

Τὴν 23 Μαρτίου 1453 ἡμέραν Πικρακευὴν ὁ Σουλτάνος συνκρούσας τὸν στρατὸν τοῦ ἐκίνησεν ἐξ Ἀνδρινοπούλεως ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν πορείαν δὲ ἐπὶ κεφαλῆς ἐτέθη ὁ στρατηγὸς Σαρτζίκης. Περί τὰ τέλη τοῦ μηνὸς τούτου αἱ πρωτοπορίαι τῶν στρατιῶν τούτων ἐνεφάνισθησαν ἐνώπιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν 5 Ἀπριλίου μεθ' ὧν τῶν δυνάμεων του, ὁ Μωάμεθ ἐπλησίασε τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς μιλίου. Μετὰ τὴν προσευχὴν δὲ τῆς μεσημβρίας ἡ πολιορκία ἐκηρύχθη καὶ ἤρχισεν. Ἡ θέσις ἐκάστης στρατιᾶς ὠρίσθη ὡς ἐξῆς: Ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Μκλτεπέ ἐγκαθίδρυσεν τὸ στρατηγεῖόν του, πῆξεν τὴν σκηνὴν του καὶ περικυκλώσας αὐτὴν «ὄρυκτοῖς χαρρακώμασι καὶ ξυλίνοις περιστοιχώμασιν». Ἐν καταλλήλῳ χώρῳ καθίδρυσεν τὴν αὐλήν του καὶ τὴν ἐκ 15,000 Γενιτσάρων σωματοφυλακίαν του. Ἐνταῦθα ἐτοποθετήθη καὶ τὸ μέγαν τηλεβόλον μετὰ δύο ἄλλα μικρότερα. Ὁ λόφος αὐτός κείτῃ ἀπέκταντι τῶν τριῶν πυλῶν, τοῦ Ἀγίου Ῥωμανοῦ (Τὸπ-Καπουσοῦ δηλ. πύλη κωνοῦ ἐνεκα τούτου), Χρσίκης (Σουλοῦ-Κουλέ) καὶ Μυρικινδρίου (Ἐδρινέ-Καπουσοῦ). Ὁ στρατὸς τῆς Ἀντολῆς ἐτοποθετήθη πρὸς τὰ δεξιὰ, ἦτοι ἀπὸ τοῦ Μκλτεπέ μέχρι τῆς Προποντίδος, τὴν δὲ δεξιὰν πτέρυγαν μέχρι τοῦ Κερκτίου κόλπου κατεῖχε ὁ Θρακικὸς στρατὸς. Τὸ ἡμισυ τοῦ στρατοῦ, δίκην ἐφεδρίας, ἐτοποθετήθη ὀπισθεν τοῦ στρατηγεῖου. Ὁ γαμβρὸς τοῦ Σουλτάνου Ζαγκανὸς-Πασᾶς καὶ ὁ Κρατζᾶ-Πασᾶς ἐτοποθετήθησαν μετὰ τινων χιλιᾶδων στρατιωτῶν πέραν τῶν λόφων τοῦ Κερκτίου κόλπου ὀπισθεν τοῦ Γαλατᾶ καὶ Κασίμ-Πασᾶ. Τὸ ἵππικὸν ὅπερ ἀνήρχετο ὡς λέγουσιν εἰς 100,000 κατεῖχε τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ στρατοπέδου. Ὁ Σουλτάνος, ἀπὸ τοῦ μηνὸς ἡδὴ Μαρτίου, ἔστειλε πνυτχοῦ ἀποστόλους καὶ ἐκμυλιστάς διὰ νὰ προτρέψωσι τοὺς πιστοὺς ἵνα προσέλθωσι καὶ ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ κατὰ τῶν ἀπίστων ἀληθῶς πνυτχοῦθαι καὶ μάλιστα ἐξ Ἀσίας,

σμήνη ἀγωνιστῶν τοῦ Ἰσλάμ προσερχόντο μετὰ τῶν ὑποίων ἀναφέρονται καὶ τὰ ἐξῆς ἐνδοξα ὀνόματα, Ἀκ Σεμσεδδίν, Καρᾶ Σεμσεδδίν, Μὲν Εὐνκνί, Ἐμὲρ Βογαρη, Μινέλ Φενερί, Δζέβ Ἀλῆ, Ἰνσάρ Δεδέ, Δζισλί Δεδέ, Ἀγισ Δεδέ, Μενᾶλ Βουλᾶτ, Χορὸς Δεδέ, Σεῖχ Ζινδανί, Κερκμᾶν Ὀγλοῦ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ διοικητοῦ Ἀιδινία, Βέ-υογλους μετὰ ἑπτὰ χιλιάδων ἐθελοντῶν στρατοπεδεύσας ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Περσίας, ἐνεκα τοῦ ὑποίου φέρει καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, (Μπέιογλου) μέχρι σήμερον.

Οἱ ἱστορικοὶ τῆς πολιορκίας δὲν συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν τῶν ἀποτελούντων τὰς στρατιὰς τοῦ Σουλτάνου, ὅπερ εὐνόητον, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουσιν ἀκριβεῖς στατιστικαὶ πληροφορίαι περὶ τούτων. Τσοσούτω μᾶλλον καθ' ὅσον ἀκτακτύτως μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς συνέρξεν πνυτχοῦθαι πιστοί, βεβκίως οὐχὶ τόσοι, ὥστε νὰ μὴ δύνηται νὰ τοὺς χωρέσῃ ἡ γῆ, ὡς εὐκρεστεῖται νὰ λέγῃ ὁ Ἐλδᾶ-Τσελεμπῆς, ἀλλὰ βεβκίως κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐφόδου οἱ πολιορκηταὶ θὰ ὑπερέβαινον τὰς 400,000. Οἱ κριτικοὶ ἐθεώρησαν κατ' ἀρχὰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ὑπερβολικὸν καὶ βωλοῦμενοι μάλιστα καὶ ὑπὸ τῶν πρὸ τινων ἐτῶν πεπληρωμένων ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν, ὅτι αἱ ἐν Ἑλλάδι εἰσβλῶσαι περσικαὶ στρατιαὶ, ἦσαν πολὺ μικρότεροι ἀφ' ὅτι ἀναφέρονται οἱ Ἕλληνας, ἐθεώρησαν τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ὡς ὑπερβολικόν. Τὰ ἀρχαῖα ἔθνη ὅταν ἐτίθεντο ἐν ἐμπολέμῳ κτακτάσει ἐξεστράτευον πνυτχοῦθαι δηλ. ἅπαντες ἐκτὸς τῶν παιδῶν καὶ γερόντων. Ἀληθῶς πρῶτον ὑπελόγιζον ἐπὶ τῶν μεγάλων ἀριθμῶν δηλ. τοῦ ὄγκου, τοῦ ποσοῦ· δεύτερον αἰσθηματικὴ ζηλοτυπία καὶ συνειρμῶς δι' οὗ δὲν ἐνόουν νὰ φεισθῶσιν οὐδενὸς τὴν ζωὴν, ἀφοῦ αὐτοπροσώπως αὐτὸς ὁ βασιλεὺς μεθ' ἀπάσης τῆς οἰκογενείας του ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς ὁλοκλήρου τοῦ στρατοῦ.

Ὅτε ὁ Ξέρξης ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἄγων 1,700,000 ἄνδρας καὶ ἔφθασεν εἰς

Κελαινας, ὁ Λυδὸς Πύθιος, ὁ πλουσιώτερος τῶν τότε θνητῶν, μετὰ τὸν μέγαν βασιλέα, καὶ ὅστις ἄλλοτε ἐγάρισεν εἰς τὸν πτερά του Δαρειὸν τὴν χρυσοῦν πλάτανον καὶ τὴν χρυσοῦν ἀμπελον, ἐφιλοξένησε μεγαλοπρεπῶς τὸν Ξέρξην μεθ' ὁλοκλήρου τοῦ στρατοῦ του, προσενεχθεὶς ἄμα νὰ συμμεθεῖξῃ εἰς τὰ ἔξοδα τῆς ἐκστρατείας ταύτης. Ὁ Ξέρξης οὐ μόνον δὲν ἐδέχθη, ἀλλὰ καὶ προσέφερεν αὐτῷ 7,000 στρατῆρας διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἀκριβῶς τὸ ὑπ' αὐτοῦ κεκτιμῆνον ποσὸν τῶν 4 ἑκατομμυρίων στρατῆρων, ἀναγορευσας ἄμα αὐτὸν ξένον του. Ὅτε ἤτοιμάζετο ν' ἀναχωρήσῃ ἐξ Ἀθύδου, ὁ Πύθιος ἐνθάρτυθη καὶ βρέως φέρων τὴν μετὰ τοῦ στρατοῦ ἀναχώρησιν τῶν πέντε υἱῶν του, παρουσιάσθη αὐτῷ καὶ τῷ ἐζήτησε μεγίστην χάριν, ἣν παρεχώρησεν αὐτῷ ὁ Ξέρξης:

«Ὡ δέσποτα, ἔχω πέντε υἱοὺς οἱ ὅποιοι ἅπαντες στρατεύουσι μετὰ σοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Λάβε οἶκτον, ἐνεκα τῆς ἡλικίας μου καὶ ἀφες μοι τὸν πρεσβύτερον διὰ νὰ μεριμᾶς περὶ ἐμοῦ καὶ τῆς περιουσίας μου, κρατῶν τοὺς λοιποὺς τέσσαρας καὶ εἴθε νὰ ἐπιστρέψῃς ἀφοῦ ἐκπληρώσῃς τὰς ἐπιθυμίας σου». Τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἐφάνη εἰς τὸν βασιλέα τόσον ἀνικδές, πικράτολμον καὶ ἀδικον καὶ ἐξώργησεν αὐτὸν εἰς τοιοῦτον βλαμὸν, ὥστε πλήρης ἀγκυκατήσεως τοῦ εἶπε: «Κακὴ ἄνθρωπε, ἐτόλμησας, ὅταν ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐκστρατεύω καὶ ἄγω τοὺς υἱοὺς μου, τοὺς ἀδελφούς μου, τοὺς συγγενεῖς μου, τοὺς φίλους μου, νὰ μοὶ ὁμιλήσῃς περὶ τοῦ υἱοῦ σου, σὺ, ὁ δοῦλός μου, οὐτινος τὸ καθῆκον εἶνε νὰ μ' ἀκολουθήσῃς πνυτχοῦθαι μετὰ τῆς γυναικός σου; Ὅταν ἐπρκατῆς εὐχάρισται δι' ἐμὲ, εἶδες ὅτι δὲν σ' ἄφησα νὰ ὑπερβῆς τὴν γεννησιότητά μου, τὸς ἄμα ἔμας ὅτε κατέστης τίςον ἀνικδής, θὰ τιμωρηθῆς, ὅχι ὅσον ἀξίζεις, ἐνεκα τῆς πρὸς ἐμὲ φιλοξενίας σου, ἡ ὁποία σώζει σὲ καὶ τοὺς τέσσαρας τῶν υἱῶν σου». Δικτάσει δὲ πικραυτὰ νὰ σχίσωσιν εἰς δύο ἴσα μέρη τὸν πρωτότοκόν του υἱὸν καὶ ἐκάτερον ἡμίτομον τοῦ σώματός του νὰ τεθῇ τὸ μὲν δεξιὰ τῆς ὁδοῦ, τὸ δὲ ἀριστερὰ καὶ διὰ μέσου αὐτῶν νὰ διέλθῃ ὁλόκληρος ὁ στρατὸς. (Ἡροδ. Ζ', 27.384). Τοιαύτη ἦτο ἡ ὑποχρέωσις τότε παντὸς ἔθνους ὅτε πᾶς τις ὤφειλε νὰ ἐκστρατεύῃ.

Μῆπως βραδύτερον τὰ βάρβαρα ἔθνη δὲν ἐξεστράτευον πνυτχοῦθαι; Νῆπως αἱ σταυροφορίαι δὲν συνέκειντο οὐ μόνον ἐκ γυναικῶν, γερόντων καὶ παιδῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀσθενῶν;

Μῆπως αἱ στρατιαὶ τοῦ de Soubise τοῦ 1757. Λουδοβίκου (ἡ μᾶλλον τῆς Πομπανδούρ) κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1757 αἰῶνος δὲν ἐβρίθον ἐταίρων, μικροπόρων, ὑπηρετῶν συρόντων ὀπισθῆ των τριπλάσια φορτηγῆ ζῶα, τοῦ ἵππικοῦ, μετὰ ἐκθέσεις ἐμ-

πορευμάτων ἐν ταῖς σκηναῖς, ὁμοιοζούσας μᾶλλον μετὰ τὰς ὀχλαγωγίας τοῦ Δαρειοῦ καὶ τοῦ Ξέρξου, ἢ μετὰ τὰς στρατιὰς τοῦ Τυρέννου καὶ τοῦ Γουσταίου Ἀδόλφου; Παρεδέχομαι ὅτι αἱ ἀναριθμητοὶ στρατιαὶ τοῦ κατακτητοῦ ἦσαν ἐν μέρει ὀχληροὶ συρφετοὶ συγκεντρωθέντες μᾶλλον ἐκ φαντασμοῦ καὶ χάριν λεηλασίας· οὐχ' ἤττον ἄπας ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἀνήρχετο εἰς 400-500,000 ἄνδρας καὶ 800,000 ζῶα. Δὲν δύναμεθα νὰ εἰμεθα ἀκριβεστεροὶ ἀφοῦ κατὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον ὁ ἀριθμὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἦτο ἀγνωστος, οὐ μόνον εἰς πάντας τοὺς ξένους, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Γάλλους ὡς θὰ ἴδωμεν ἀκολούθως. Ἄλλ' ἄς ἐπνέλωμεν εἰς τὸ θέμα μας.

Ὁ πικτικὸς λοιπὸν αὐτοῦ στρατὸς δὲν ὑπερέβαινε τὰς 265,000 ὡς λέγει ὁ Φραντζῆς, διότι πολλοὶ δερβίσασι, μολλάδες, ἱερεῖς καὶ ἄλλοι φανταστικοὶ συνώδευον τὸν στρατὸν ἐνθαρρύνοντες καὶ φανταζόμενοι αὐτόν, ἄμα δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐκτελοῦντες ὑπηρετικὰς ἐργασίας αὐτοῦ καὶ περὶ τὰς 800,000 δικφόρων ζῶων. Τὸ πυροβολικὸν του συνέκειτο ἐκτὸς τοῦ μεγάλου πυροβολοῦ καὶ δύο μικρότερον καὶ ἐκ δεκατεσσάρων κανονοστοιχιῶν ἀριθμοσῶν 130 πυρόβολα (ἦτοι τὸ ὅλον 143), ὅπερ ὑπερέτεροι σπουδαίως τοῦ ἐλληνικοῦ προσέτι δὲ εἶχε καὶ πολλοὺς Σέρβους ὑπονομευτάς.

Ὁ στόλος καταπλεύσας ἐν μέρει, ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας φαίνεται ὅτι συνέκειτο ἐξ ὑπερτετρακοσίων διαφόρων πλοίων ἦτοι 18 τριήρων, 50 διήρων, 25 μεταγωγικῶν καὶ πλεόν τῶν 300 φορτηγῶν, ὅστις καὶ περιεκύκλωσε τὴν πόλιν. Κατὰ τὸν Κριτόβουλον δὲ ἐκ 350 νεῶν ἐκτὸς τῶν σκευαγωγῶν. «Τὸν κατὰ θάλατταν πόλεμον ἐγχειρίζει Πηλοτόγλη (ἐξωμότης Βούλγαρος ἐπνομασθεὶς Σουλεϊμᾶν-Βέης), ἀνδρὶ γενναίῳ τε καὶ στρατηγικῷ, ὃν ἡγεμόνα τοῦ ναυτικοῦ πνυτῶς εἴλετο, καὶ τῆς πικρίας ἀπάσης, ἀσικνῆς τε καὶ εὐρωπικῆς, σκτραπὴν ὄντα Κκλιουπόλεως (Κριτόβ. σ. 64-5).

Καὶ τῶν μεγαλειτέρων ἡ χωρητικότης φαίνεται ὅτι ἀνήρχετο εἰς 300 τόνους· ἐλάχισται δὲ εἶχον γεφύρας.

Ἴδου καὶ αἱ ἐλληνικαὶ δυνάμεις (κατὰ τὸν Γ. Φρατζῆν σ. 240).

Ὁ πιστότερος καὶ μᾶλλον ἀφωσιωμένος φίλος τοῦ ἀποκράτορος ὁ πρωτοβεστιάριος Γεώργιος Φραντζῆς διετάχθη ὑπ' αὐτοῦ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοῦ δημάρχου καὶ ἀρχηγοῦ τοὺς καταλόγους τῶν ὑπ' αὐτῶν εὐρισκομένων στρατιωτῶν καὶ ὅπλων ἐν γένει, καὶ τὴν ἀπογραφὴν τούτων νὰ παρουσιάσῃ αὐτῷ. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀπογραφῆς ταύτης ἦτο 4,973 στρατιῶται συμπεριλαμβανομένων καὶ αὐτῶν τῶν μοναχῶν

καὶ ἐθελοντῶν καὶ 2.000 περίπου ἐθελοντῶν, ἢ μᾶλλον μισθοφόρων ξένων ἦτοι: Γενουήνσιοι, Ἑνετοί, Κρήτες, Ρωμαῖοι καὶ τινες Ἴσπανοὶ καὶ Τούρκοι ἔπαινοντες δὲ οὗτοι προεπιληρώνοντο τοῖς μετρητοῖς. Ἡ ἀποθηκρονητικὴ αὕτη ἀπογραφή ἐκονοιοποιήθη τῷ αὐτοκράτορι μετὰ συντριβῆς καρδίας, καὶ ὁ ὁποῖος εὐλόγως ἀπηγόρευσε τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς ἀπειτήσας νὰ τηρηθῆ μυστικῆ. Καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχη περισσοτέρους στρατιώτας ὡς ἀκολούθως θὰ ἴδωμεν. Μόνον ἐκ Πελοποννήσου ἠδύνατο νὰ ἔλθῃ βοήθειά τις ἀλλ' αὐτὴ εὐρίσκετο ἐν ἐμπολέμῳ κατὰστάσει μετὰ τοῦ κατὰκτητοῦ, ὁ ὁποῖος πρὸ πολλοῦ ἔστειλε κατ' αὐτῆς τὸν Τουρχὸν διὰ νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν τυχὸν σχεδισζομένην βοήθειαν ὑπὲρ τῆς κινδυνουούσης πρωτεύουσας.

Ὁ στόλος συνέκειτο ἐξ 28 πλοίων ἐν ὧν, ἦτοι 5 Ἑνετικῶν, 5 Γενουησίων, 3 Κρητικῶν, 1 Ἀγκωνιτικῶν, 1 Ἴσπανικῶν 1 Γαλλικῶν τῶν ὑπολοίπων ὄντων αὐτοκρατορικῶν. Ὑπῆρχον ἐπίσης ἐν τῷ λιμένι καὶ ἄλλα τινὰ μικρὰ πλοῖα, ἀλλ' ὡς ἀκριβεστὰ καὶ ἐπικίνδυνὰ τὰ ὁποῖα ἔως ἐν καιρῷ συγκρούσεως μετὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ὡς ἐπιβλαβῆ ἐβυθίσθησαν. Ὅσον διὰ τὰ πληρώματα αὐτῶν, βεβίως ταῦτα συνέκειτο ἐκ 2.000 ἀνδρῶν περίπου ὧν οὐδεὶς μὲν ἀναφέρει ὀριστικόν τι, εἶναι ὅμως εὐνόητον, ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν βεβίως δὲν ἐμπεριέχετο ἐν τῇ στατιστικῇ τοῦ Φραντζῆ, διότι ὁ στόλος ἐξήρτατο ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς Λουκᾶ Νοταρᾶ. Ἄλλως τε τὰ 28 ταῦτα πολεμικὰ πλοῖα, δὲν ἠδύνατο ἐν ὥρᾳ πολέμου, νὰ μὴ ἔχωσι πληρώματα ἐκ δύο χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὡστε οἱ ἀναβιάζοντες τὴν φρουρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς 9.000 ἀνδρῶν ἐν ὧν, συμπεριλαμβανουσιν ἐν τῷ προῦπολογισμῷ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν πληρωμάτων, ὁ ὁποῖος μετὰ τῆς στατιστικῆς τοῦ Φραντζῆ καὶ τῶν ἐθελοντῶν καὶ τῶν μισθοφόρων ἀνῆρχετο εἰς 9.000 ἀνδρας.

Ἡ Κωνσταντινουπόλις ἦτο ἐκτισμένη ἐπὶ τινος τριγώνου (οὗτινος ἡ περίμετρος ἦτο 111 σταδίων) περιβαλλομένη ἐκ τῶν δύο αὐτοῦ πλευρῶν ὑπὸ ἀπλῶν τειχῶν τῆς θαλάσσης, ἦτο τοῦ Κερκτιοῦ κόλπου καὶ τῆς Προποντιδίδος ἐκ τῆς ἄλλης δὲ πλευρᾶς περιφρουρεῖτο ὑπὸ τῶν χερσαίων αὐτῆς τριπλῶν τειχῶν, προφυλακτομένων ὑπὸ βραχέως τάφρου «πλεθριζίου κύρους», πληρουμένης θαλασσοῦ ὕδατος ἐκ τῆς Προποντιδίδος καὶ τοῦ Κερκτιοῦ κόλπου· ὥστε ἐν πολέμῳ ἡ πόλις περιεκυκλοῦτο πανταχόθεν ὑπὸ θαλάσσης, δίκην νήσου. Ἴδου δὲ καὶ λεπτομερειαί τινες ἐπὶ τῆς ὀχυρώσεώς της.

Ἐν ἐκάστη γωνίᾳ τοῦ τριγώνου τούτου ὑπῆρχεν ἀνὰ ἐν ἰσχυρὸν φρούριον, ἦτο ἐν τῇ Ἀκροπόλει (Σεράγι-Βουρνῶ), τὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

Τὸ εἰς τὸ βάθος τοῦ Κερκτιοῦ κόλπου ἐν τῷ Κυνηγίῳ (Χαγιάδων-Σεράγι, ἔνεκα τοῦ Ἀμφιθεάτρου ἐνθα ἐλάμβανον χώραν θηριουμαχίαι.) Καὶ τὸ τρίτον ἐν τῇ ἀκρᾷ τῶν χερσαίων τειχῶν ἦτο ἐν τῷ Κυκλοβίῳ (ἢ Πενταπυργίῳ διότι ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν τὸ φρούριον τοῦτο εἶχεν ἑπτὰ, ἐξ οὗ καὶ Γεδι-Κουλέ).

Εἰσέρχομένου τινὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τῆς Προποντιδίδος, ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ γωνία τῆς Χρυσῆς Πύλης, μέχρι τῆς Ἀκρῆς τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν ἣ ἔκειτο ἄλλοτε τὸ Παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος, ἡ πόλις περιεστοιχεῖτο ὑπὸ ἀπλοῦ θαλασσοῦ τείχους μετ' ἐπάλλεων, διπλοῦ δὲ μόνον εἰς τινὰ μέρη ἰσχυροποιουμένου ὑπὸ πύργων τετραγώνων ἐπίσης μετ' ἐπάλλεων. Ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως μέχρι τοῦ κόλπου τῶν Βλαχερνῶν, ἦτο τοῦ βάθους τοῦ Κερκτιοῦ κόλπου, τὸ θαλάσσιον τεῖχος παρτείνεται ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους μέχρι τοῦ φρουρίου Κυνηγίου. Ἐντεῦθεν ἤρχιζον τὰ χερσαῖα τεῖχη παρτείνόμενα κατ' ὄλην τὴν πλευρὰν ταύτην μήκους 6,806 μέτρων καὶ 50)00. Τὰ τεῖχη ὅμως ταῦτα ἦσαν ἐπίσης μετ' ἐπάλλεων καὶ πυργῶν διπλᾶ ὅμως, ἢ μᾶλλον τριπλᾶ σχεδόν, κατ' ὄλην τὸ μήκος τῆς πλευρᾶς ταύτης. Τὰ τεῖχη ταῦτα συνέκειτο ὡς ἐξῆς: Τὸ ἐνδον τεῖχος, ἢ ἐσωτερικόν, ἦτο τὸ πρῶτον ὕπερ ἐφήπτετο τῆς πόλεως ἦτο τὸ ἰσχυρότερον ἐν γένει διότι εἶχεν ὕψος 22 μετρῶν ἰσχυροποιούμενον προσέτι δι' 120 πύργων ὕψους 27 μέτρων. Ἀμφότερα ἦτο τεῖχη τε καὶ πύργοι εἶχον ἐπάλλεις. Μετὰ τὸ τεῖχος τοῦτο «μετὰ πύργων εἶπετο περίβολος πλατύς 5 μέτρων καὶ μετ' αὐτὸν ἤρχετο τὸ ἐξωτερικόν τεῖχος μετ' ἐπάλλεις ὕψους 13 μέτρων καὶ μετὰ πυργῶν μετ' ἐπάλλεων ὕψους 16 μέτρων περιβαλλόμενον ἐπίσης ἀμέσως διὰ περιβόλου πλατύς 6 μετρῶν, οὗτινος εἶπετο τεῖχος ὀνομαζόμενον παρατείχιον ἢ ἔσω πτερόν. Ἀκολούθως ἤρχετο ἡ τάφρος πλατύς 20 μέτρων καὶ 11 πλατύς (ἔπαινον τὰ μέτρα ταῦτα κατὰ προσέγγισιν), πληρουμένης δ' ὡς εἴπομεν, θαλασσοῦ ὕδατος. Μετὰ τὴν τάφρον ἤρχετο ἀμέσως τὸ ἐξω πτερόν ἢ παρατείχιον ὕψους 3 μέτρων καὶ ἔπαινον ταῦτα περιεβάλλοντο διὰ τῆς πλακωτῆς, ἦτο εὐρέως ἐπικλινοῦς πεζοδρομίου. Ἀπῆντα ταῦτα διέκειτο κλιμακῆδὸν ὥστε ὁ ἐχθρὸς ἄμα τῇ παρυσιάσει αὐτοῦ νὰ καθίσταται κατὰφνης καὶ εὐπρόσβλητος χωρὶς νὰ δύναται νὰ κρυφθῆ ἄνευ προπαρσκευῆς. Τούτων ἔνεκα ἡ πόλις καθίστατο ἀπόρητος καὶ ἐξ εἰχῶσιν ἐννέα πολιορκειῶν ἄς ὑπέστη, δις μόνον ἐκυριεύθη κατὰ τὴν δ' σταυροφορίαν ἦτο τὸ 1204 ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τὴν τελευταίαν ταύτην φορὰν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἦτο τὸ 1453. Τὰ τῶν Ἑλλήνων

ὄπλα συνέκειντο ἐκ τινος εἶδους τουφεκίων ὀνομαζόμενον μολυβδοβόλων, ὧν αἱ βολαὶ συγκείμεναι ἐκ σφαιριδίων σιδηρῶν κυρίως δὲ μολυβδίνων μεγέθους ποτικῶν κερύων λίαν θανατηφόρων, ἀφ' οὗ πολλάκις μία σφαῖρα ἐξ αὐτῶν ἐφόνευε τρεῖς πολεμίους, τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον ἐκτὸς τῶν βαλλιστικῶν μηχανῶν δι' ὧν ἐρίπτοντο βέλη, σφαῖραι κατ. — Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τοῖς τουφεκίοις τούτοις ἐτίθεντο πολλὰ σφαῖραι πολλάκις μέχρι δέκα, ἐννοεῖται ὅτι ἐκάστη βολὴ ἠδύνατο νὰ φονεύσῃ καὶ τρεῖς. Ἐκείτηντο προσέτι καὶ πυροβόλα τινὰ μικροτέρως ὄλης ἐν γένει τῶν τοῦ Κατὰκτητοῦ, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐτόλμων νὰ χρησιμοποιήσῃ φοβούμενοι μὴ ἢ ἐκ τῆς πυροκροτήσεως δόνησις κατὰσεισῆ καὶ καταρρίψῃ τὰ παλαιὰ ἤδη τεῖχη τῆς πόλεως. Εἶχον δὲ καὶ τὸ ἐλληνικόν, ἢ ὑγρὸν πῦρ, οὗτινος ἔκαμνον μεγάλην καὶ ἐπιτυχῆ χρῆσιν. Εἶχον προσέτι περιεφεκλαίικας, θώρακας καὶ ὀπλισμοὺς σιδηροῦς, καὶ μακρὰ ξίφη, ὧν ὁ ἐχθρὸς στερούμενος δὲν ἔφερεν καὶ τὸ ναυτικόν, ὑπερ εὐάριθμον μὲν ἰσχυρότατον ὅμως ἀπέναντι τοῦ πολυαριθμοῦ ἐχθρικοῦ. Δι' ἀπάντων τῶν ἀμυντικῶν τούτων μέσων ἠδύνατο ἔως καὶ τὴν φορὰν ταύτην νὰ σωθῆ, ἀλλὰ μόνον ἐὰν παρυσιάζετο ἐκτεκτόν τι γεγονός, ὡς πολλάκις ἄλλοτε, ἔνεκα τοῦ ὁποῖου ὁ ἐχθρὸς ἠναγκάζετο νὰ ἄρῃ τὴν πολιορκίαν. Διότι ἄλλως τε καὶ ἡ Ἐυλόκερος ἐὰν δὲν ἐλησμονεῖτο, καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐὰν δὲν μετεφέρετο ἐν τῷ Χρυσοκέρκι, ἢ καὶ ἐπυροπολεῖτο, ἢ καὶ ὁ Ἰουστινιάνης ἐὰν δὲν ἐπληρώνετο καὶ ἀπεχώρει μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν. Καὶ τὸ τρομερὸν πυροβολικόν τοῦ ἐχθροῦ, οὗτινος κυρίως πρῶτον ἐγένετο χρῆσις κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην, ἢ Κωνσταντινουπόλις ἤμυρτο νὰ πέσῃ διότι ἡ φρουρὰ αὐτῆς ἦτο ἐλαχίστη, τὰ δὲ πολεμοφόδια καὶ αἱ τροφαὶ τῆς μόλις ἤρκεσαν αὐτῇ, ὥστε ἐὰν παρτείνετο ἐβδομάδας τινὰς ἔτι ἢ πολιορκία, θὰ ἐπῆρχετο ἐξ ἀνάγκης λιμὸς καὶ παράδοσις. Καὶ τὰ μὲν τουφεκία ὀνομαζόντων τουφεκίας ἢ μολυβδοβόλα, τὰ δὲ πυροβόλα μηχανήματα, χωνεῖας, χώνας, ἐλεοπόλεις. Τὸ μέγα δὲ πυροβόλον ἢ «Βασιλικὴ» ἦτο τρίκωνον οὗτινος καὶ αἱ τρεῖς σωλῆνες ἐχύθησαν συγχρόνως ἀποτελοῦσαι ἐν σώμα ἄπασιν· αἱ δύο ἦσαν μικρότεροι χρησιμεύουσαι εἰς δοκιμαστικὰς βολὰς, καὶ ὀνομαζόντων φωλαὶ ἢ δὲ μεσαία διὰ τὰς κυρίας βολὰς. Ἡ δὲ πυρῆτις ὀνομαζέτο συνήθως βοτάνη. Τῶν τηλεβόλων τούτων λαμπρὰν χρῆσιν κατάρθωσαν νὰ κάμωσιν καὶ διὰ τῶν ρηγμάτων τῶν τειχῶν εὐρνομένων καὶ πλακωσιζομένων τῇ ὀδηγίᾳ τοῦ ἀποκρισταρίου τοῦ Οὐνιάδου κατὰ βούλησιν, δι' ὧν εἰσῆλθεν ὁ Σουλτάνος εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν· ἢ δρᾶξ

τῆς φρουρᾶς ἐκείνης τί ἠδύνατο πλέον νὰ πράξῃ κατὰ πεντηκονταπλάσιον ἐχθροῦ;

Ἄλλ' ἐξαικολουθήσωμεν:

Τὴν 6 Ἀπριλίου, ἦτο τὴν Παρκασκευὴν τῆς Δικαιησίμου, ὁ Αὐτοκράτωρ ἄφησε τὸ Παλάτιον καὶ κατέλαβε τὴν ἐν τῷ στρατῷ θέσιν του. Αὕτη δὲ ἔκειτο ἔναντι τοῦ Ἀρχηγείου τοῦ Σουλτάνου παρὰ τῇ πύλῃ τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, κατ' ἣς ἔβλεπε τὸ μέγα πυροβόλον τοῦ Μωάμεθ. Εἶχε δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς του 3,000 στρατευώτας ἐξ ὧν 500 Γενουάταις· ἐβουλήθητο δὲ ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ Φραγκίσκου τῆς Τολεδῆς. Παρ' αὐτῷ ἐτάχθη καὶ ὁ Ἰωάν. Ἰουστινιάνης, ἢ ἡ θέσις αὕτη ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος, οὐ μόνον διότι εὐρίσκετο πλησίον τοῦ Ἀρχηγείου τοῦ Σουλτάνου, τοῦ μεγάλου πυροβόλου καὶ μεγάλης τινος ἐλεπόλεως, ἀλλὰ καὶ διότι τὸ μέρος τοῦτο ἐστερεῖτο καὶ διπλοῦ τείχους (ἀπὸ τὸ Παλάτιον τοῦ ἐβδόμου μέχρι τῆς πόλεως, ἦτο τοῦ κόλπου τῶν Βλαχερνῶν), ὑπάρχοντος μόνον τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους, ἄνευ ἐξωτερικοῦ, ἄνευ τάφρου, περιβόλων καὶ παρατειχιῶν· τὸ χειριστὸν δὲ πάντων ἦτο ὅτι ἐνώπιον τῆς θέσεως ταύτης ὑπερέκειτο λόφος τις. Τούτων ἔνεκα ὁ Αὐτοκράτωρ παρεκάλεσε τὸν Α. Διέδον νὰ λάβῃ τὰ πληρώματα τῶν πλοίων καὶ δι' αὐτῶν νὰ συμπληρώσῃ τὰ κενὰ ταῦτα τῆς ὀχυρώσεως, ἔσον ἦτο δυνατὸν. Ἀληθῶς ἀπὸ τῆς 14 μέχρι 31 Μαρτίου, ἦτο τὴν παρκασκευὴν τῆς Ἀναστάσεως, τὸ μέγα Σάββατον, τὰ κενὰ ταῦτα συνεπληρώθησαν κατ' ὅσον ἦτο δυνατὸν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐπλησίασε πολὺ πρὸς τὴν πόλιν τὴν τελευταίαν ταύτην ἡμέραν, ὁ Αὐτοκράτωρ διήμερουσε προσεκτικῶς κατ' ἄπαν τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας ταύτης ἐνταῦθα μὴπως συμβῆ τι ἀπευκατῶν ἢ ἀπρόοπτον.

Ἰδωμεν νῦν τὸν τρόπον κατ' ὃν διετέθη ἡ εὐάριθμος, ἀλλὰ γενναία αὕτη φρουρὰ τῆς πολιορκουμένης πόλεως.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς γωνίας τοῦ τριγώνου τῆς εὐρισκομένης ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ τῆς πρώτης χερσαίας Πύλης τῆς καλουμένης Χρυσῆς τῆς ἀριστερᾶς κειμένης ἄμα εἰσέρχεται τις εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἐκ τῆς Προποντιδίδος. Ἡ ἀπὸ τῆς Χρυσῆς πύλης θέσις μέχρι τοῦ Κυκλοβίου (Ἐπταπυργίου) α, (ἐν τῷ χάρτῳ τῆς παρατάξεως δημοσιευομένης εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος ἔργου τὰ ὑπὸ στοιχείων α, β κλπ. σημειούμενα μέρη ἀντιστοιχοῦσι μετὰ τὰς ἀνωτέρω θέσεις καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν ὑπ' οὗς ἐνεπιστεύθη ἢ φρούρησις αὐτῶν), ἀνετέθη πρὸς φύλαξιν τῷ Γενουησίῳ Μανουῆλ καὶ τῷ Ἑνετῷ Π. Κονταρίνῳ μετὰ διακοσίους τοξότας καὶ σφενδονήτας.

Ἡ μεθεπερχομένη Πύλη β, (κλειστὴ σήμερον)

μέχρι τῆς Πύλης τῆς Σηλυβρίας Πύλη γ, φύλαξις ἀνετέθη τῷ Ἐνετῷ Σ. Κορνάρῳ. Ἡ τῆς Σηλυβρίας Πύλη γ, φύλαξις ἀνετέθη τῷ σοφῷ Θ. Παλαιολόγῳ, τῷ Γενουηνσίῳ Μ. Κατάνῳ καὶ τῷ Ἐνετῷ Ν. Μοσενίῳ. Μεταξὺ τῆς Πύλης ταύτης δ, καὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ ὑπῆρχε καὶ μία ἄλλη πύλη, νῦν ἐκτισμένη, ἣ ὁποῖα ἐφυλάττετο ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ Δολφίνου. Παρὰ τὴν Πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ ε, εὐρίσκοντο τὰ Καλυγάρια (καθ' ἃν καὶ ἐστήθη τὸ μέγα πυροβόλον· ἐπειδὴ ὁμοῦ οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἔφευρεν ἐνταῦθα, ἐτοποθετήθη ἀκολούθως τοῦτο ἔναντι τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ), ἧς ἡ φυλακὴ ἀνετέθη τῷ τοξότη Ἰ. Κερυστινῷ. Τὸ Μυριάνδριον α, (Πύλη τοῦ Ἀνδριανοῦ) θέσις ἀνίσχυρος καὶ ἐκτεθειμένη ἀνετέθη τοῖς τρισὶν ἀδελφοῖς Π. Α. καὶ Λ. Βροκάρδῳ. Τὸ Πκλάτιον τοῦ Ἐβδόμου ζ, καὶ τὰ γειτονικὰ ὀχυρώματα τῷ τῆς Ἐνετίας προξένῳ Ι. Μινόττῳ, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου ἐτάχθησαν ἄπαντες οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐνετοὶ οἱ θελήσαντες νὰ συμμετάσχῃ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς πόλεως. Ἡ συνίξις η, ἧς ἡ ὀχύρωσις ἀπετελεῖτο ἐξ ἀπλῶν τειχῶν, μὴ δυναμένη δὲ νὰ ὑπερασπισθῆ καὶ εὐκόλως ἔνεκα τοῦ ὑπερκειμένου λόφου, ἐτέθη πρὸς φύλαξιν τῷ πεπειραμένῳ Ι. Γερικινῷ ὑπονομευτῇ, διότι ἐνταῦθα ἀνεμένετο ὑποχθόνιος ἀγών. Ὅσον διὰ τὴν ἐσχάτην τοῦ τριγώνου θ, τὸ Κυνήγιον μέχρι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἦτοι τῆς συνοικίας τῶν Βλαχερνῶν, αὕτη ὑπερασπίζετο ὑπὸ τοῦ Καρδινάλιου Ἰσιδώρου, ἔχοντος ὅψ' ἐκυτὸν τοὺς Ρωμαιοὺς καὶ Χίους. Ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐσχάτης τῶν γερσίων τειχῶν ι, δηλαδὴ τῆς Ευλόπορτας (Χαυδάν-Σαράζ-Καπουσοῦ) ἣ ὁποῖα ἔκειτο εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Πκλατίου τῶν Βλαχερνῶν ἦν ὁ Ἰσάκιος ἐτείχωσε) μέχρι Πετρίου (Πετρί-Καπουσοῦ) δηλ. τὸ σημερινὸν περίπου Φανάρι, εἰς τὸ βᾶθος τοῦ Κερκτίου κόλπου, ἐφυλάττετο ὑπὸ δύο Γενουηνσίων τοῦ Ἰερωνύμου καὶ Λεονάρδου. Τὸ μέρος τοῦτο κ, μέχρι τῆς πύλης τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας (Βαλουκ-Πκζάρ) δηλ. σχεδὸν ἄπαν τὸ μῆκος τῆς περὶ τῆς τοῦ Κερκτίου κόλπου, ἀνετέθη τῷ Μεγάλῳ Δουκὶ Λουκᾷ Νοταρᾷ, ὅστις ἦτο τὸ μεγάλῃτερον πρόσωπον μετὰ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του ἐκκτὸν ἱππεῖς καὶ πεντακοσίους τοξότας καὶ σφενδονήτας. Ὁ πύργος λ, τοῦ Βασιλείου, Λέοντος καὶ Ἀλεξίου, ἀνεγερθεὶς παρὰ τὴν Ὁραϊκὴν Πύλην (Μπαζέ-Καπουσοῦ), ἐφυλάσσετο ὑπὸ τῶν πληρωμάτων τοῦ Κρητικοῦ πλοίου· οἱ ἀνδρεῖοι οὗτοι νῆπται, ἐξηκολούθησαν μαχόμενοι καὶ μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς πόλεως, τὸ Πκλάτιον μ, ἢ μάλλον ἢ Ἀκρόπολις, ὑπερησπίζετο ὑπὸ τοῦ Ὁρχάν καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν τεταγμένων Τούρ-

κων. Τὰ θκλάσσια ὀχυρώματα Βουκολέοντος ν' μεταξὺ Ἀγύρ-Καπουσοῦ καὶ Τσαντλαντί-Καπουσοῦ μέχρι τοῦ Κοντοσκαλίου (δηλ. τοῦ Κούμ-Καπύ) ἐφυλάσσαντο ὑπὸ τοῦ προξένου τῆς Ἰσπανίας Π. Ἰουλιανοῦ, καταπλεύσαντος μικρὸν μετὰ τὴν ἐναρξίν τῆς πολιορκίας. Τὸ μεταξὺ Κοντοσκαλίου διάστημα ξ, μέχρι Ἰψωμαθείων ἐφυλάσσετο ὑπὸ τοῦ ἐνεργητικοῦ Ἐνετοῦ Κονταρίνη, ἔχοντος ὑπὸ τὰς διαταγὰς του διακοσίους πολεμιστὰς ὑποχρεωμένους ν' ἀποκρούωσι καὶ τὰς κατὰ τῶν τειχῶν προσβολὰς ἐλεπόλεως τινος, «Οἱ δὲ ἕτεροι εὐγενεῖς καὶ ἄριστοι ἄνδρες τῆς πόλεως ἐν τόποις ἀναγκαστικῶς διεμερίσθησαν φυλάττειν, καὶ πᾶν τὸ δυνάμενον οὐ διέλειπον ποιεῖν. Τοὺς δὲ μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς καὶ κληρικούς καὶ τοῦ λοιποῦ καταλόγου τῆς ἐκκλησίας ἄνδρας διέταξαν ἵνα διμερισθῶσιν ἐνθεν κακεῖθεν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς πόλεως, ἵνα καὶ αὐτοὶ δεόμενοι τοῦ θεοῦ καὶ ἡμεροσκοπούς καὶ νυκτοσκοπούς ποιῶσι, καὶ ἐξιλεῦσθαι τὸ θεῖον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως, παρὰ τῷ νῶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (σήμερον Σουλτάν-Μεχμέτ), εὐρίσκετο τὸ ὀπλοστάσιον τῶν ο, ἐνθα εὐρίσκετο ὁ Δ. Κατακουζηνὸς μετὰ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Πκλασιολόγου Νικηφόρου καὶ μετὰ τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ Φραγκίσκου τοῦ ἐκ Τολέδης καταγομένου ἐξ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἔχοντες ὑπ' αὐτοὺς ἑπτακοσίους ἄνδρας, ὡς ἐφεδρεῖαν, διὰ νὰ ἐνισχύσωσι πᾶν μέρος, ὅπερ θὰ ἐλάμβανεν ἀνάγκην συνδρομῆς. Ὁ Φάρος π, εὐρισκόμενος παρὰ τὴν εἰσόδον τοῦ λιμένος ἔκειτο τῆς Βασιλικῆς Πύλης, ἐφυλάττετο ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ πλοίαρχου Γ. Τρεβιζάνου μὲ πεντήκοντα ἄνδρας. Ὁ ἐμποροπλοίαρχος Ἀντώνιος τρόπον τινὰ λιμεναρχῆς ρ, ἐφύλαττε τὰς τριήρεις τοῦ λιμένος ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἡγκυροβολημένα πλοῖα ἐν τῷ Κερκαίῳ κόλπῳ. Μὲ τὰς ἐλαχίστας ταύτας δυνάμεις, ἔπρεπε νὰ φρουρηθῶσιν εἴκοσι χιλιόμετρα ὡς ἔγγιστα, τειχῶν, ἐξ ὧν τινὰ διπλᾶ καὶ ἐξ ὧν μόνον τὰ τῆς ξηρᾶς εἶχον 240 πύργους περίπου νὰ κάμωσιν ἐξόδους καὶ νὰ φρουρῶσι τὴν πόλιν ἄμα δὲ καὶ νὰ διατηρῶσι καὶ τὴν τάξιν αὐτῆς. Οὐδεὶς δύνανται ν' ἀρνηθῆ ὅτι αἱ μικρὰ αὐτὰ δυνάμεις διετέθησαν ἱσχυράσιως.

Ὁ Αὐτοκράτωρ χάριν τοῦ πολέμου ἐκράτησε ἄπαντα τὰ ἐνετικά πλοῖα τὰ εὐρισκόμενα ἐν τῷ Κερκαίῳ κόλπῳ καὶ συγκείμενα ἐκ τεσσάρων μεγάλων καὶ τριῶν μικρῶν. Πρόστιμον 3000 δουκάτων ἐπεβλήθη εἰς ἅπαντα πλοίαρχον ὁ ὁποῖος θὰ ἐδοκίμαζε νὰ ἐξέλθῃ τοῦ λιμένος Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ συνεφώνησε νὰ πληρῶνῃ 400 δουκάτα τὸν μῆνα δι' ἕκαστον πλοῖον καὶ τὴν τροφὴν τῶν πληρωμάτων καὶ οἱ πλοίαρχοι ὤρκισθησαν νὰ ὑπηρετήσωσι πιστῶς τὸν Αὐτοκρά-

τορα, εἰδοποιήσαντες περὶ τούτου καὶ τὴν Ἐνετικὴν κυβέρνησιν.

Τὴν 2 Ἀπριλίου ὁ Κεράτιος κόλπος ἐκλείσθη διὰ τῆς ἀλύσεως ἣ ὁποῖα πολλάκις ἔσωσε τὴν πόλιν καὶ ἧς ἕκαστος κρίκος εἶχε μῆκος 85 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου περίπου, ὑπεβαστάζετο δὲ διὰ φίτρων (κορμῶν), ἠνοίγετο δὲ μόνον εἰς τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς. Ἀπετελεῖτο δὲ οὕτω πασσαλόζευγμα καὶ ἐξετείνετο περίπου ἕνθα σήμερον ἡ μεγάλη σιδηρᾶ γέφυρα (δηλ. ἡ πρώτη ἄμα εἰσέρχεται τις ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ), ἦτοι ἀπὸ τῶν τοῦ Γαλατᾶ Νεωρίων ἐν τινὶ ἀρχαίῳ περὶ τὴν πύργῳ (ἐνθα τὸ σημερινὸν Ἰγιομεῖον) μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ Εὐγενίου (νῦν Γαλι-Κιόσα), στηριζομένη ἀφ' ἐνός «ἀπὸ μέρους τῆς πύλης τῆς πόλεως τῆς καλουμένης Ὁραϊκῆς, ὡς τὸ τοῦ Γαλατᾶ μέρος» (Δούκας).

Τὴν 9 μεγάλῃτερον πλοῖα ἦλθον καὶ περὶ τὰς χθιστὰς ἐπέστησαν τῆς ἀλύσεως πρὸς φύλαξιν αὐτῆς τε καὶ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ὡς εἴπομεν τοῦ ἐμποροπλοίαρχου Ἀντωνίου Ὄστε τὸ πυροβολικὸν τῶν ὀχυρωμάτων, ὁ σιδηροῦς ὀπλισμὸς τῆς φρουρᾶς καὶ μάλιστα τὰ τουφέκια των, τὸ ὑγρὸν πῦρ, μὲ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ναυτικοῦ κατ' ἄνδρας τε καὶ ποιότητα τῶν πλοίων μετὰ τῆς ἀλύσεως καὶ τῶν λοιπῶν μέσων καθίστων τὸν λιμένα ἀπόρητον.

Τὸ ἀσφαλιστικὸν τοῦτο μέτρον τὸ μεταχειρίζοντο οἱ Ἕλληνοὶ ἀνέκαθεν κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον ἔκλειον τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς δι' ἀλύσεως καὶ ἔκτοτε φίνεται διεσώθη μέχρι τῶν Βυζαντινῶν.

Οἱ Ἐνετοὶ κατὰ τὴν ἄλωσην τοῦ 1204 διέσπασαν τὴν ἄλωσην τοῦ Κερκαίου κόλπου διὰ τοῦ πλοίου Aquila, ἀφοῦ ἐπολιορκήσαν περὶ τὸ Τὸπ-Χανὲ κείμενον τότε φρούριον διὰ ξηρᾶς καὶ θκλάσεως καὶ ἔσφαζαν τὴν φρουρὰν αὐτοῦ καὶ οὕτω εἰσῆλθον ἐν τῷ λιμένι.

Τὴν 7 Ἀπριλίου τὸ σχέδιον τῆς ἀμύνης συνεπληρώθη.

Τὴν 7 Ἀπριλίου ὁ Σουλτάνος ἐπλησίασε πρὸς τὴν πόλιν μὲ ὄλον αὐτοῦ τὸν στρατὸν ἥδη δὲ ἀπὸ τῆς προηγουμένης ἡμέρας ἕκαστον τάγμα κατέλαβε τὴν ὀρισθεῖσαν αὐτῷ θέσιν. Ἡ τῶν πυροβόλων τοποθέτησις ἀπῆτησεν ἔτι ἡμέρας τινὰς. Οἱ πολιορκοῦντες ἠνοίξαν τάφρον τινὰ ὑπὸ τὰ τεῖχη ἀπὸ τῆς τρίτης ἥδη ἡμέρας τῆς ἀφίεως αὐτῶν κατασκευάσαντες αὐτὴν μετὰ πολλῆς τέχνης. Οἱ ἐργάται αὐτῆς ἵνα ὄσι ἐκτὸς βλάβης, ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῶν πολιορκουμένων, ἧς ἔκκαμον κατ' αὐτῶν ἀπὸ τὰ ἐκ πίθων καὶ σπειρίδων πλήρη χωμάτων προχόμενα αὐτῶν, κατεσκευάσαν ὁδὸν τινὰ ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου μέχρι τῆς τάφρου των, κεκαλυμμένην ὑπὸ πηλμάτων λευκῶν καὶ ἐρυθρῶν. Ἀκολουθῶς

ἐτοποθετήσαν ἀνεμποδίστως τὰς δεκατέσσαρας αὐτῶν κανονοστοιχίας ἀριθμοῦσας 130 πυροβόλα τοποθετημένα ἐπὶ διαφορῶν καταλλήλων σημείων. Τὴν 11 Ἀπριλίου τὰ ἔργα τῆς πολιορκίας ἐπερτώθησαν. Ἐπὶ τῆς πολιορκητικῆς γραμμῆς, ἐτοποθετήθησαν δεόντως αἱ πολεμικαὶ μηχαναὶ ἦτοι πύργοι, ἐλεπόλεις κλπ. Ἐκτὸς τῶν κανονοστοιχιῶν τούτων ὑπῆρχον προσέτι καὶ δώδεκα μεγάλα πυροβόλα, τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν εἰς διαφορὰ κατάλληλα σημεία, ὑποδειχθέντα ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν ὀπίων αἱ ἐκπεμπόμενοι σφαῖραι ἐξύγιζον 200—500 λίτρας καὶ ἡ περίφημος Βασιλική. Ὅσον διὰ τὰς κατὰ τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ διευθυνομένας ὑπὸ τῆς «Βασιλικῆς» σφαίρας, αὐταὶ ἐξύγιζον 1,200 λ. Τὸ μέγα τοῦτο πυροβόλον ἐτοποθετήθη κατ' ἀρχὰς ἀπέναντι τῆς Καλυγάριας Πύλης, ἣν ὁ Αὐτοκράτωρ ὠχύρωσεν ἔσχατως ὁ δὲ Σουλτάνος βλέπων ὅτι οὐδὲν ἠδύνατο κατ' αὐτῆς, τὸ μετέφευρεν ἀπέναντι τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ἐξ οὗ καὶ ἔκτοτε ἐπωνομάσθη Πύλη τοῦ κωνίου (Τὸπ-Καπουσοῦ)· εἰς ἐκάστην δὲ πλευρὰν αὐτοῦ ἐτοποθετήθη καὶ ἀνά ἐν μικρότερον πυροβόλον ἐκπέμπον βάρους 150 λ. ὥστε νὰ μὴ χάνεται κενὸς διὰ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς, ἀφοῦ ἐκάστη γόμωσις τοῦ μεγάλου ἀπῆται δύο ὥρας. Ἐννοεῖται ὅτι ἀπὸ τὴν Χρυσὴν Πύλην, μέχρι τῆς Ευλόπορτας, ἕκτος τῶν πυροβόλων καὶ πολλαὶ βλαβερὰ προσέβαλλον τὰ τεῖχη. Αἱ βολαὶ ὁμοῦ τοῦ μεγάλου πυροβόλου περιορίζοντο μόνον εἰς τοὺς ἐκφωνητικούς, ἀλλ' ἀβλαβεῖς, κρότους του· μέχρις οὗτο πληρωθὲν μέχρι στόματος, ὡς ἕλεος διεγράγει καὶ ἐφόνευσε ἀξιωματικούς τινὰς καὶ τὸν κατασκευαστὴν του. Καὶ οἱ Ἕλληνοὶ ὁμοῦ ὑπέστησαν ἀνάλογον τι πάθημα εἰς τὸ μεγάλῃτερον αὐτῶν πυροβόλον, μάλιστα κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ δοκιμὴν. Ὁ Σουλτάνος διέταξε πάραυτα τὴν ἀντικατάστασιν του, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο τῷ ἐδόθησαν ἐξαίρετοι ὁδηγῆσαι πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ συνιστάμενοι εἰς τὰ ἐξῆς: Μεθ' ἐκάστην ἐκπυροκρότησιν νὰ πληροῦται ἐλαίου (καὶ τὸ ἔλαιον τοῦτο ἐπρομηθευον οἱ τοῦ Γαλατᾶ Γενουήνσιοι) καλυπτόμενον δι' ἐριούχων. Οἱ πολιορκούμενοι ὁμοῦ εἶρον μέσον νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τὰς σφαίρας, ἀλείφοντες τὰ τεῖχη διὰ τινος νωπῆς λάσπης συγκειμένης ἐξ ἀσβέστου καὶ λεπτοκοπανισμένης κεράμου, καλύπτοντες δὲ καὶ στερεώνοντες τὰ βλαπτόμενα τεῖχη διὰ δοκῶν καὶ ξύλων καὶ θέτοντες καταλλήλως σάκκους μεστοὺς ἐρίων καὶ βάμβυκος καὶ εἶτα ἐπικαλύπτοντες ταῦτα διὰ νωπῶν δερμάτων πρὸς ἀποφυγὴν πυρκαϊῆς. Οἱ ἔχθροὶ ἐξ ἄλλου προσεπάθουν ἐκ μέρους των νὰ ματαιώσωσι τὰς λαμβανομένας ταύτας προ-

φυλάξεις αποσπώντες ταῦτα διὰ μακρῶν ράβδων ὀπλισμένων δι' ἀγκίστρων σιδηρῶν. Δυστυχῶς ἀποκρισάριός τις τοῦ ἐπιτρόπου Οὐνυάδου τῆς Οὐγγαρίας, ἐλθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σουλτάνου πρὸς ἀντιθέσιν τῶν συνθηκῶν κυρίως δὲ διὰ τὴν ἀναγγεῖλη τὴν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὀψιγόνου Λαδισλάου κατάρθεσιν τῆς ἀρχῆς καὶ ὁ ὁποῖος πρῆτεινε τὴν ἐν αὐτῷ διακονίαν του, διὰ τὴν δικασκιδάση πᾶσαν ὑπόνοιαν περὶ ἀποστολῆς βοθητῶν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ἢ ἄλλης τινὸς συνενόησεως μεταξὺ Οὐγγαρίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, πρῆσχε λαμπρὰς καὶ ἀποτελεσματικὰς συμβουλὰς ὡς πρὸς τὴν διευθύνσιν τῶν σφαιρῶν τῶν πυροβόλων, ἕως τότε διηύθυνον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου. Μετὰ τὴν πρώτην βολὴν διευθύνετε τὴν δευτέραν βολὴν εἰς ἀπόστασιν 5—6 ὀργυιῶν ὡς καὶ τὴν τρίτην καὶ εἰς τρόπον, ὥστε τὰ σημεῖα τῶν τριῶν σφαιρῶν νὰ σχηματίζωσι τρίγωνον πλευρῶν 5—6 ὀργυιῶν καὶ τότε θὰ ἰδῆτε τὸ ἀποτέλεσμά». Ἀληθῶς διὰ τῶν ὀδηγῶν τούτων ἐκτελεσθεῖσιν κατὰ γράμμα, τὰ τεῖχη ἤρχισαν νὰ κρημνίζωνται. Ὡστε ὁ Οὐγγρος κτεσκεύασε τὸ μέγαν πυροβόλον, καὶ ὁ Οὐγγρος ἐδίδχεεν τὸν χειρισμὸν τοῦ πυροβολικοῦ τοῖς πολιορκητικῆς, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, ἕνεκα τῆς ἀφρονείας τῶν χρηματικῶν μέσων καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν, εἶχον πυροβολικὸν ἀνώτερον κατ' ὄλα τοῦ τῶν πολιορκουμένων. Οὐκ ὀλίγη δὲ οἰκία εὐρισκόμενα πλησίον τῶν τευχῶν, ὡς καὶ τὸ πλάστιγγον ὑπέστειλεν μεγάλαν ζημίαν. Ἡ πρώτη ἔφοδος λαβοῦσα χώραν τὴν 8 Ἀπριλίου ἐστοίγησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας 1740 νεκροὺς καὶ 700 Φράγκους καὶ Ἀρμενίους· εἰς δὲ τοὺς Τούρκους 18,000.

Τὴν 15 Ἀπριλίου καὶ ὁ ἐνκοπιόμενος Τουρκικὸς στόλος ἔκ τε τοῦ Εὐξείνου Πόντου Νικομηδείας καὶ Ἀσίας ἠγκυροβόλησε πρὸ τοῦ Διπλοκιοιῖου (Μπεσικ-Τὰς), χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ τι κατὰ τῆς πόλεως· οἱ πολιορκούμενοι ὅμως φοβούμενοι ἀπρόοπτόν τι, ἔθεσαν σκοπὸν ἐπὶ τοῦ πύργου τοῦ Γαλατῆ διὰ νὰ κακοπτεύῃ τὰς κινήσεις αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆς 12—18 ἀψιμαχίαι τινὲς, ἀνάξικαι λόγου, ἔλαβον χώραν. Τὴν 18 οἱ Τούρκοι ἐδοκίμασαν μικρὰν τινὰ ἔφοδον, ἀλλὰ μετὰ ἐξάωρον μάχην ὑπεχώρησαν ἀπολέσαντες 200 νεκροὺς. ἐδοκίμασαν ἐπίσης νὰ διαρρήξωσι καὶ τὴν ἔλυσσιν, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσωσιν. Ὡστε ἡ πολιορκία, ἂν καὶ ἤρχισεν ἀπὸ τῆς 9 Ἀπριλίου μέχρι τῆς 20, περιορίσθη μόνον εἰς τινὰς βολὰς πυροβόλων καὶ ἀψιμαχίας.

Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε στείλῃ πρὸ πολλοῦ εἰς τὰς νήσους καὶ τινὰς ἐπαρχίας, τινὰς τῶν ἀρχόντων του μετ' ἑσπέρων νηῶν, ἵνα ἀγοράσωσι

διαφορὰ τροφίμων· ἦτοι ὄσπρικ, σῖτον, οἶνον, ἔλαιον, ἰσχάδας, κεράτια, κριθὴν κτλ. Διετάχθησαν δὲ νὰ προσλάβωσιν καὶ μίαν φορτηγὸν ἐκ Πελοποννήσου καὶ μετὰ τὰ πέντε ταῦτα μεγάλα πλοῖα τὰ ὁποῖα ἔφερον πληρώματα ἐξ ἀνδρείων καὶ πεπειραμένων ναυτῶν καλῶς ὀπλισμένων νὰ σπεύσωσιν εἰς τὴν πόλιν.

Τὴν 20 πλοῖόν τι ἀνῆκον τῷ αὐτοκράτορι καὶ φέρων φορτίον ἐκ Σικελίας διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἰδίου καὶ κυβερνῶμενον ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Φλαντανέλλα, καὶ ἕτερα τρία ἢ τέσσαρα γενουήνσι, φέροντα φορτίον ἐκ διαφόρων ζωοτροφῶν, ἐπίσης διὰ λογαριασμὸν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ σταθμεύοντα ἐν Χίῳ, περιέμενον εὐνοικὸν κκιρὸν διὰ νὰ καταπλεύσωσι εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ταῦτα διωκοῦντο τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Κετάνεου, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Νοβάρα, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Βαλλανέρη. Πνεύσαντος δὲ οὐρίου ἀνέμου ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Προποντίδα τὴν 20 Ἀπριλίου περὶ τὴν 10 ὥραν π. μ. Οἱ Τούρκοι οἱ ὁποῖοι ἐπίσης παρετήρησαν ταῦτα ἐκ τῶν προσκόπων φυλακίδων (ἡμεροσκοπῶν τριήρων) διέταξαν τὸν ναύαρχόν των νὰ συλλάβῃ ἢ τοῦλάχιστον νὰ τὰ ἐμποδίσῃ νὰ εἰσέλθωσι εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου (145—150 πλοῖα, ἀναπετάσσοντα τὰ ἰστία καὶ διευθυνθέντα κατ' αὐτῶν, τὰ συνῆντησε πρὸς τὴν Βλάχικαν ἐνώπιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀμέσως γκλήνη ἀνέκοψε τὴν πορείαν αὐτῶν καὶ ἡ ναυμαχία ἐπέκειτο ἀναπόφευκτος. Ὁ οὐρανὸς ἦτον αἰθρῶς, τὰ δὲ τεῖχη τῆς πόλεως, ἡ πόλις τὸ στρατόπεδον, τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἦσαν κατὰ μέρος πλήρους συγκινήσεως ἀνεκτόντος ἀνυπομόνως τὴν ἐκβασιν τῆς ἐπιχειμένης ναυμαχίας. Τὰ πλοῖα πλησιάζοντα εἰς ἀπόστασιν βολῆς. ἤρξαντο τῆς προσβολῆς ἀπὸ τῶν τοξοβολιῶν. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως περιεκυκλώθησαν τόσον στενῶς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ὥστε ἡ μάχη μετεβλήθη ἐκ τοῦ συστάγην, τῶν μαχομένων ἐλθόντων εἰς χεῖρας. Τῶν ἐλληνικῶν ὅμως πλοίων οἱ χειρισμοὶ ἦσαν τόσον δεξιοὶ καὶ ἐπιχειροὶ καὶ αἱ προσβολαὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τόσον ἐπιτυχεῖς, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου πολλὰ ἐβυθίσθησαν, περισσότερα δὲ ἀφωπλίσθησαν καὶ κατέστησαν ἄχρηστα. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὀλόκληρος ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης ἐκαλύφθη ὑπὸ πλοίων, ὀπλων, βελῶν καὶ πτωμάτων τοσοῦτον τεῶστε οἱ ναῦται ἐνεκα τῆς στενῆς περικυκλώσεως ἐξ ἀπάντων τούτων, δὲν ἠδύναντο νὰ κινήσωσι τὰς κώπας των. Ὁ ναύαρχος κατεδίωξε τὸ αὐτοκρατορικὸν καὶ κατὰ τὴν προσβολὴν ἐνέπηξε τὸ ἔμβολον τῆς νηὸς του εἰς τὴν πρύμνην τοῦ αὐτοκρατορικοῦ καὶ τὰ δύο

ἀντίπαλα πλοῖα συσσωματωθέντα οὕτω ἔμενον ἀκίνητα.

Τὸ λοιπὰ πλοῖα ἐμάχοντο κατὰ τῶν Γενουητικῶν πλοίων. Τότε πλέον Ἕλληνας τε καὶ Γενουητικοὶ μετεχειρίσθησαν τὸ ὑγρὸν πῦρ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Δύο πλοῖα μάλιστα ἤρχισαν νὰ κκίωνται. Ἐπὶ δύο ὥρας ἡ μάχη ἦτο ἀναποφάσιστος ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἔκλεινεν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι πάντοτε ὑπερεῖχον κατὰ θάλασσαν· ἀλλὰ καὶ διότι τὰ πλοῖα των ἦσαν ἀνώτερα πολὺ τῶν Τουρκικῶν, τῶν ὁποίων τὰ τεῖχη ἦσαν πολὺ χαμηλά. Οἱ Τούρκοι ὑπέστησαν πολλὰς ἀπώλειας καὶ ζημίας ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἐλαχίστας, διὰ πολλοὺς μὲν λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι ἦσαν σιδηροφρακτοὶ, ἐξηκολούθουν γενναίως μαχομένοι. Ὁ Μωάμεθ παρατηρῶν ἀπὸ τοῦ ὑψους λόφου τινὸς τὰ γινόμενα, κατήλθεν ἔξω φρενῶν ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς συνοδείας του καὶ πλήρης θυμοῦ «θεωρῶν μηδὲν ἄξιον ἔργον ποιοῦντα τὸν τοσοῦτον καὶ τηλικούτον στόλον ἀλλὰ μάλλον ἦττον ὄντα, μνηεὶς καὶ θυμῷ ληφθεῖς, καὶ τοὺς ὀδόντας τρίζων ὕβρεις ἐνέγει εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δειλοκαρδίους καὶ γυναικῶδεις καὶ ἀνωφελεῖς ἀποκαλῶν καὶ τὸν ἵππον κεντήσας» εἰσβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν περιφρονῶν πάντα κίνδυνον· ἐπέπληξε τοὺς ἀξιομακτικούς τοῦ ναυτικοῦ του διὰ βραρυτάτων ὕβρεων ὡς καὶ τὸν ναύαρχόν του. Ἡ ναυμαχία ἐπικυκλώθη ἀλλ' ἄνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος. Τὰ πέντε χριστιανικὰ πλοῖα ἐξηκολούθησαν κατὰ στρέφοντα τὸ ναυτικόν του καὶ ἐπὶ τέλους διασχίζοντα αὐτὸ διηυθύνθησαν θριαμβευτικῶς εἰς τὸν

«Καὶ ὁ Πορθητὴς ὄρμηξ ἔφιππος εἰς τὴν θάλασσαν...»

λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ δὲ ἐσπέρως ρυμουλκούμενα ὑπὸ δύο πλοίων κυβερνοῦμένων ὑπὸ τοῦ Γ. Τρεβιζιάνου καὶ Ζ. Γριόνη, τὰ ὁποῖα ἀνέδραμον εἰς βοήθειάν των, ἐγένοντο δεκτὰ μετὰ μεγάλης χαρᾶς καὶ ἀνευφημιῶν. Οἱ Τούρκοι (κατὰ τὸν Φραντζῆν σελ. 250) κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὁμολογίαν ἀπώλεσαν 12,000 ἀνδρας, ἐνῶ ἐκ τῶν ἡμετέρων μόνον τινὲς ἐπληρώθησαν ἐξ ὧν δύο ἢ τρεῖς ἀπέθανον ἀκολούθως. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἀπεσύρθη εἰς κκκὴν κατὰστασιν ἐν Διπλοκιοιῖῳ, ὃ δὲ ναύαρχος αὐτοῦ Πικλόγλης σκτράπηξ τῆς Καλλιπόλεως καθηρέθη καὶ μόλις τῇ ἐπεμβάσει τῶν περὶ τὸν Σουλτάνον διέφυγε τὴν ἀνασκολόπισιν, ἀλλ' ἀφοῦ ἔλαβεν ἐκπτόν ραβδισμοὺς ἐκ ράβδου κατὰσκευασμένης ἐκ τοῦ πολυτιμοτάτου τῶν μετάλλων.

Ὁ Σουλτάνος μετὰ τὴν τρομερὰν ταύτην

ἀποτυχίαν «τάς χειράς αὐτοῦ ὡς κύων δάκνων καί λαξ ποδί κατὰ γῆς θεωρῶν καί τοὺς τείχους ριζὰς δις καί τρίς καί τοὺς τάφρους γεμίσας καί εὐθύς πάλιν αὐτοὺς ἀνωρθωμένους εὕρισκεν καί 150 τριήρεις διήρεις τε καί μονήρεις οὐκ ἠδυνήθησαν ἀλώσκει τὰς τέσσαρας ἐκεῖνας νῆας, ἀλλὰ μᾶλλον καί τοσοῦτον φόνον εἰς αὐτοὺς ἐποίησαν, στενάζων ἐκ καρδίας «κακνὺς ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐξέβκινε», ἀπώλεσε πᾶσαν ἐλπίδα κατακτῆσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνόσω οἱ Ἕλληνες ἐξηκολούθουν ὄντες κύριοι τοῦ λιμένος ἀφοῦ τὰ ἐπερχόμενα ῥήγματα τῶν τειχῶν ἐπεσκευάζοντο, ἢ πλήρης ὕδατος τάφρος ὁσάκις παρεχόμετο, ἐξεχωματότο, ὁ δὲ στόλος του ὀλόκληρος, δὲν ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ, καταστρέψῃ ἢ τοῦλάχιστον ἐμποδίσῃ, τὰ πέντε ἐχθρικά πλοῖα. Ἐξ ἄλλου δὲ πεπεισμένος ὅτι θὰ ἐξήντλει τὴν εὐάριθμον φρουρὰν τῆς πολιορκουμένης πόλεως ἐὰν τὴν προσέβλεπε συγχρόνως ἐκ τε τῆς ξηρᾶς καί τῆς θαλάσσης ἀλλ' ἦτο ἀδύνατον νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον ἕνεκα τῆς ἐπιπροσθούσης ἀλύσεως, ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρει τὰ πλοῖα του διὰ ξηρᾶς.

Τὴν ἐπαύριον τῆς ναυμαχίας τυχῆς, ἦτοι τὴν 21 Ἀπριλίου, ὁ Σουλτάνος ἀκολουθούμενος ὑπὸ 10,000 ἰππέων διηυθύνθη εἰς Διπλοκιόνιον ἔνθα προεκάλεσε πολεμικὸν συμβούλιον περὶ τοῦ πρακτέου, καί πρὸς ἐκπληξιν πάντων προσέτεινε τὴν διὰ ξηρᾶς μεταφορὰν τοῦ στόλου του ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ, προστακτούμενου ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ τῆς παρακλίας καθ' ἣν στιγμὴν θὰ εἰσῆρχετο εἰς τὸν λιμένα. Ὁ μέγας Βεζύρης Χιλλήλ-Πασᾶς, φίλος τῶν Ἑλλήνων, χρησιμοποιοῦν ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ του, τὴν κατακτρώπῳσιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὠμίλησεν ὑπὲρ τῆς λύσεως τῆς πολιορκίας, προτείνων νὰ αἰτηθῇ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὡς ἀντάλλαγμα φόρος ἐτήσιος 70,000 χρυσῶν καί τὸ δικαίωμα ἵνα ὁ Σουλτάνος διορίξῃ τὴν ἀστυνομίαν τῆς πόλεως. Ἄλλ' ἄπιστες οἱ λοιποὶ ἀντετάχθησαν κατὰ τῆς προτάσεως ταύτης ὡς καί ὁ Σεῖχ ἀκ Σεμσεδὶν Ἐφφένδης, ὁ ὅποιος ἦλθεν ἄγων 20,000 δερβίσης. Ὁ Σουλτάνος τότε ἐγάρραξε διὰ τῶν γαιῶν καί θάμνων τροχιστὴν ὁδὸν, ἢ ὁποῖα καί κατεσκευάσθη διὰ ξύλων καί στανίδων ἀλειφθέντων ὑπὸ πάχους καί τῆ βοήθειᾳ τῆς δυνάμεως πολλῶν ἀνδρῶν, τῶν ἰστίων καί τυμπάνων μὲ τροχάλιας διὰ τῶν ἀνωφερειῶν καί κατωφερειῶν κατωρθώθη ἐν μιᾷ νυκτὶ, ἢ μεταφορὰ 72 πλοίων ἀπὸ τοῦ Διπλοκιονίου εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον διὰ τοῦ Κασίμ-Πασᾶ. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ μέγα καί δυσχερὲς τοῦτο ἔργον οὔτε νὰ συλληφθῇ, οὔτε νὰ σχεδιασθῇ, οὔτε νὰ ἐκτελεσθῇ ἦτο δυνατόν ἐν τοσοῦτῳ βραχεῖ διαστήματι.

Ἡ διὰ ξηρᾶς μεταφορὰ πλοίων καί ὀλοκλή-

ρων στόλων πολλάκις ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα· πρὸ τινων δὲ ἐτῶν ἀκριβῶς τὸ 1439 ὁ Κρῆς Σορόβλος μετέφερεν ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τὸν ποτομὸν Ἄδιγον ἐν τῇ λίμνῃ Guarda, ἦτοι εἰς ἀπόστασιν 200 μιλίων, διὰ μέσου ὀρέων, τριάκοντα ἐπτὰ τριήρεις. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀνεκοινώθη βεβαίως τῷ Σουλτάνῳ ὑπὸ τινος Χριστιανοῦ (ἀφοῦ καί ὁ τὴν ὑπερνώλησιν ταύτην διευθύνει ἦτο Γενουαῖος,) ἀπεμνήθη δὲ καί ἐπραγματοποίησεν ὁ κατακτητῆς διὰ τροχῶν αἱ τροχιστῆς ὁδοῦ, ἣν μετεχειρίζετο διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πολεμικῶν του μηχανῶν καί οὕτω κατελιμένισε τὰ πλοῖα του ταῦτα ἐν μιᾷ νυκτὶ ἀντικρὺ τοῦ Κυνηγίου ἀφοῦ προηγουμένως παρεσκεύασε καί προετοίμασε τὰ πάντα χάρις εἰς τὰ πολλά μέσχα καί τὰς πολλὰς χειράς ἃς διέθετεν, ὑπὸ τὰ ὄμματᾶ τῶν Γενουησιῶν τοῦ Γαλατᾶ, οἵτινες καίτοι ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των εὐθύς ἀμέσως ἀντελήθησαν τὰ τεκταινόμενα, οὐδὲν ἦττον ἀπέκρουσαν τοῦτο ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ πολιορκούμενοι τότε, οἱ ὅποιοι μόλις ἤδη ἐπήρουν εἰς τὴν φρουρὰν τῶν τειχῶν, οὐδαμῶς φρουρουμένων τῶν τοῦ Κερατίου Κόλπου, ἀναγκασθέντες νὰ φρουρῶσι καί ταῦτα, ἠρξάμενοι τὴν φρουρὰν πάντων ἀρκεσθέντες εἰς ἕνα φρουρὸν διὰ 2-3 ἐπάλλεις καί κατὰ τὰς ἐφόδους μάλιστα εἰς ἕνα καί μόνον φρουρὸν διὰ 3-4 ἐπάλλεις. «Ρωμαῖοι δὲ... καί εἰς ἀμηχανίαν τε καί ἀπορίαν μεγίστην ἐνέπεσαν, μὴ ἔχοντες τοῦ λοιποῦ ὅτι καί δράσαιεν ἀλλὰ δὴ καί ἀπόγνωσιν. Καί γὰρ ἀφύλακτον ἔχοντας πρότερον τὸ τοῦ Κερατίου τείχος, σταδίου ἐγγύς που τριάκοντα, οὐδὲ οὕτως εἶχον ἀρκοῦντως τοῖς ἄλλοις τείχεσιν, εἰς γὰρ προφυλακὴν τε καί μάχην οὔτε οἱ ἄστοι, οὔτε οἱ ξένοι· ἀλλ' ἐπάλλεις δύο καί τρεῖς εἶχον ἕνα προπολεμοῦντα» (Κριτόβ. σ. 37). Διὰ νὰ προλάβωσι δὲ τὰς καταστροφὰς ἃς ὁ ἐχθρικός στόλος ἀπὸ τοῦ Χρυσοκέρτατος ἠδύνατο πλέον νὰ ἐπενέγκῃ αὐτοῖς ἀπεφάσισαν τὴν πυρπόλησιν αὐτοῦ. Πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου τούτου ὁ πλοίαρχος Κόκκος ἔλαβε δύο πλοῖα ἀνὰ 700 τόννων ἕκαστον καί περιέβλεν αὐτὰ διὰ σάκκων πεπληρωμένων ἐξ ἐρίων καί τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἀποφασισθησομένην στιγμὴν θὰ διηύθυνον κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου δύο βρῆκικα πλήρη ρητίνης, πυρίτιδος καί ὑγροῦ πυρός, ἦτοι πυρπολικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης καλούμενα Σιφωνάρια. Εἶκοσι ἐκλεκτοὶ Ἕλληνες καί ισάριθμοι Ἰταλοὶ (κατ' ἄλλους δὲ 70) ἀπετέλουν τὸ πλήρωμα τῶν πλοίων τούτων τῶν ἀναλαβόντων τὴν πυρπόλησιν ἐχθρικοῦ στόλου. Οἱ Γενουαῖοι τοῦ Γαλατᾶ, οἱ ὅποιοι εὕρισκοντο ἐν συνεφεῖ ἐπικοινωνίᾳ μὲ τὸν ἐχθρὸν καί οἱ ὅποιοι οὐδὲν εἶχον ἀνκοινώσει εἰς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ στόλου διὰ τῆς ξηρᾶς λα-

βοῦσης χώραν ὑπὸ τὰ ὄμματᾶ αὐτῶν, παρεκάλεσαν τοὺς Ἐνετοὺς νὰ ἀναβάλωσι τὴν πυρπόλησιν διὰ νὰ λάβωσι μέρος καί οἱ Τοῦρκοι εἰς αὐτὴν, δυστυχῶς δὲ εἰσηκούσθησαν. Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως τοῦτο οἱ Τοῦρκοι εἰδοποιηθέντες περὶ τῆς ἐπιθέσεως τυχῆς ἀπὸ τὸν Ποδέστην τοῦ Γαλατᾶ ἐνίσχυσαν τὴν νύκτα τῆς 28 Ἀπριλίου διὰ τινος ὀνομαζομένου Φραγκοῦζου τὸν ἐν τῷ Χρυσοκέρτατι στόλον διὰ τεσσάρων πυρπολόων καί ἀρκετῶν πυροβολητῶν· ἐπιπεσὼν δὲ ὁ στόλος κατὰ τῆς ἐνετικῆς τυχῆς ἐφόδου μετὰ πάλιν μιᾶς καί ἡμισείας ὥρας ἠνάγκασεν αὐτὴν νὰ ἀνακρούσῃ πρὸς μνην, ἀφοῦ πλὴν ἄλλων ζημιῶν, μετὰ πολλοῦ κόπου, κατεβυθίσθη ἐν πλοῖον ἐφ' οὗ εὕρισκοντο 40 καί κατ' ἄλλους 70 ἀνδρεῖται, οἱ ὅποιοι συλληφθέντες ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατεσφάγησαν, μετὰ δὲ αὐτῶν ἦτο καί ὁ πλοίαρχος Κόκκος. Οἱ Ἕλληνες τότε πρὸς ἐκδικησιν ἐθνατάωσαν 260 αἰχμαλώτους ἐκθέσαντες αὐτοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων. Οὕτω ἐν τῷ πολεμικῶν τοῦτο σχέδιον ἐὰν διεξήγετο καί ἐπραγματοποιεῖτο ἠδύνατο νὰ δώσῃ ἄλλην λύσιν ἴσως εἰς τὸ δράμα τοῦτο, χάρις ὅμως εἰς τὴν προδοσίαν τῶν Γενουαῖων τοῦ Γαλατᾶ, ἔλαβε τὸ αἶματηρὸν τοῦτο πέραι. Τὸ θλιβερόν τοῦτο γεγονός προῦκάλεσε μεγάλας ἐριδὰς καί συγκρούσεις μετὰ τῶν Ἐνετῶν καί Γενουησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἃς μόλις διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐπεμβάσεως ὁ Αὐτοκράτωρ κατώρθωσε νὰ κατευνάσῃ οὐχὶ ἀκύπως.

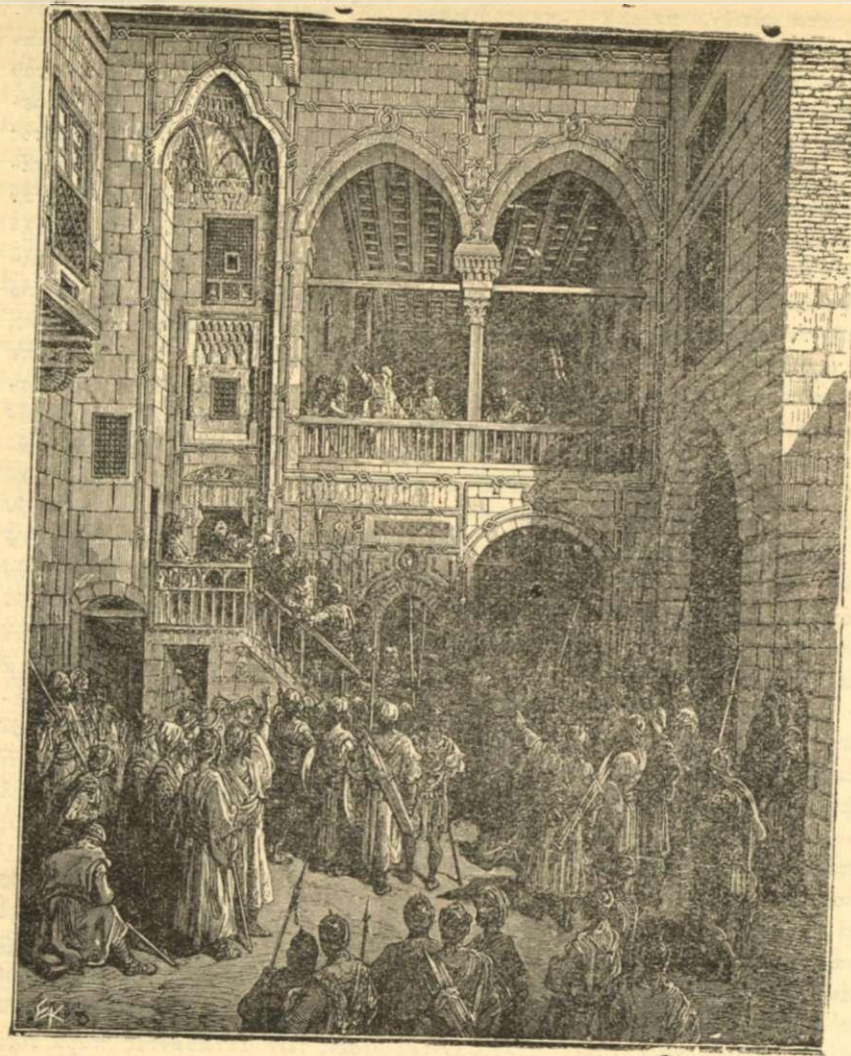
Οἱ Ἕλληνες τότε διὰ νὰ ἀπαλλαγθῶσι τοῦ ἐχθροῦ τούτου τοῦ διακινεμένου ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῶν, ἐποποθέτησαν κατ' αὐτοῦ δύο πυρπολῶν ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσωσι τι. Καί τὰ τουρκικὰ ὅμως πυρπολῶν, ὧν αἱ σφαῖραι διηθύνοντο κατὰ τῶν τειχῶν τοῦ σχετικῆς τούτου μέρους, ἀπέβησαν ἀκάρποι.

Ὁ Σουλτάνος πλήρης ὀργῆς, διότι ὁ στόλος του διέτρεξε τὸν κίνδυνον τῆς πυρπολήσεως, καί ἐπιθυμῶν νὰ ἐκδικηθῇ, ἔστησε κωνοστοιχίαν τινὰ συγκειμένην ἐκ μεγάλων πυρπολόων ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς ἀγίας Θεοδοσίας ἄνωθεν τοῦ Γαλατᾶ διὰ νὰ καταστρέψῃ τὰ ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος ἠγυροβολημένα πλοῖα. Μετὰ 130 πυρπολισμοὺς, τὸ μόνον ἐπιτευχθέν ἀποτέλεσμα ἦτο ἢ καταβυθίσαι ἐνὸς Γενουησιακοῦ πλοίου μὲ φορτίον ἀξίας 12,000 δουλ. καί ἢ καταδάσεισι οἰκιῶν τινων, ἐξ ὧν ἀποσπασθεῖς τις λίθος ἐφόνευσε μίαν γυναῖκα. Ἐννοεῖται, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἀπεχθάνομενος τοὺς Γενουησιῶς διὰ τὴν διπροσωπίαν αὐτῶν μ' ὄλας τὰς προσφερομένας αὐτῷ ὑπηρεσίας, καθ' ἕκαστον τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔλεγε: «εἰσὼ κοιμᾶσθαι τὸν ὄφιν, ἕως οὗ καθελῶ τὸν δράκοντα, καί τότε μίαν πληγὴν ἔλαφρὰ κατὰ κεφαλῆς καί τοῦτον

σκοτοδιναίσει. Ὁ καί γεγονός» (Δούκας σελ. 267). Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ διὰ τὴν λυκοφιλίαν ταύτην τοῦ Μωάμεθ μετὰ τῶν Γενουησιῶν τοῦ Γαλατᾶ οἰκτεῖρων τὴν τύφλωσιν αὐτῶν ἀνέφερεν τὸν τοῦ γεωργοῦ πικίδος μῦθον ἐφήγοντος κοχλίως καί εἰπόντος: «Ὡ κακίστα ζῶντων οἰκιῶν ὑμῶν ἐμπιπρωμένων, αὐτοὶ ἔδετε». Ὅταν λοιπὸν οἱ Γενουησιῶς παρετήρησαν τῷ Σουλτάνῳ ὅτι προσέβλεπε τὰ πλοῖα των καί μάλιστᾶ ἐν αὐτῶν κατεβυθίσαι, παραβάντων οὕτω τὰς μεταξὺ των συνομολογηθείσας συνθήκας, ἐφάνη οὗτος ἐκπληττόμενος διὰ τοῦτο καί εἶπε ὅτι ἐξέλαβε ταῦτα ὡς πειρατικὰ ἐλθόντα νὰ εἰσκαχῶσι λάθρᾳ τροφοδοσίας τοῖς πολιορκουμένοις. Τοὺς προέτρεψε δὲ νὰ ἀπομακρύνωσι πᾶραυτὰ τὰ πλοῖα των ταῦτα καί νὰ ρίψωσι ἀλλοχτοῦ ἀγκύρας. Οἱ Γενουαῖοι ὅμως προσεποιήθησαν ἐπίσης ὅτι δὲν τὸν ἐννοῶσιν. Ἀλλὰ προσβολὴ τις ἐπεληθούσα καί καταβυθίσασα τὴν νευροχλίδα αὐτῶν τοὺς ἐξηνάγκασε νὰ ἐννοήσωσι καί ἐκτελέσωσι πᾶραυτὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Σουλτάνου. Βραδύτερον ἐστήθησαν μεγάλα πυρπολῶν ἐν Χὰς-Κιόγι πρὸς προσβολὴν τοῦ μέρους τοῦ Κυνηγίου ἀποτυχόντος ὅμως τοῦ σκοποῦ, μετεφέρθησαν τὰ πυρπολῶν ταῦτα ἀπέναντι τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, λόγος δι' ὃν οἱ πολιορκούμενοι ἠῤῥησαν τὴν φρουρὰν τοῦ μέρους τούτου κατὰ τριακοσίους ἀνδρας.

Μέχρι τῆς α'. Μαΐου ἐξηκολούθουν οἱ συνήθεῖς κωνοβολισμοὶ, ἀλλ' ἄνευ σπουδαίων ἀποτελεσμάτων. Τὰ τρόφιμα ἐν τούτοις ἤρχισαν νὰ σπανίζωσι, μάλιστα δὲ ὁ ἄρτος καί ὁ οἶνος. Οἱ φύλακες τῶν τειχῶν κατὰ τινὰ ἐκεχειρίαν ἐγκατέλειψαν τὰς θέσεις των μεταβάντες παρὰ τοῖς οἰκείοις αὐτῶν. Μόλις δὲ οἱ Τοῦρκοι παρετήρησαν τοῦτο κατεκρήμνισαν τὰς σπυρίδας καί τοὺς πίθους τοὺς χρησιμεύοντας εἰς προφύλαξιν τῆς φρουρᾶς ἀντικατεστάθησαν ὅμως πᾶραυτὰ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέτιμησε σφοδρῶς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς λιποταξίας· οἱ δὲ φύλακες πρὸς δικαιολογίαν των ἀντέταξαν ὅτι αὐτοὶ καί οἱ οἰκεῖοι των ἐγκαταλειφθέντες ἐπὶ πολὺ ἄνευ τροφῆς, ἠναγκάσθησαν ἀφ' ἐχυτῶν νὰ λάβωσι πρόνοιαν. Ὁ αὐτοκράτωρ τότε διέταξεν ἵνα οἱ γέροντες καί πάντες οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ λάβωσι μέρος εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως, φέρωσιν εἰς τὰ τείχη τὴν τροφήν τῆς φρουρᾶς, ἵνα μὴ αὕτη ἀναγκάζεταί νὰ ἐγκαταλείπη τὰς θέσεις τῆς.

Ἐν τούτοις ὁ αὐτοκράτωρ εὕρισκετο ἄνευ χρημάτων καί πολεμοφοδίων. Τὰ οἰκονομικὰ αὐτοῦ ἐξητλήθησαν πρὸ πολλοῦ καί ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἢ λειτουργία ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ ἐτελεῖτο σπανίως, ἢ ἐλλείπει κηροῦ καί ἐλαίου. Ἐναγκάσθη λοιπὸν νὰ νομισματοποιήσῃ τὰ ἐκ πολυτίμων μετάλλων ἀγγεῖα καί σκευὴ τεσσάρων ἐκ-

Ὁ Αὐτοκράτωρ ὀμιλῶν πρὸς τὰ πλήθη

σμος τῆς χρυσολεφντίνης Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου ἐν Πιρθενῶνι ἦτο περικιρετὸς οὕτως, ὥστε ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ δύναται νὰ νομισματοποιηθῇ (οὐχ ἤττον κατεσκευάσθη καὶ ἐσκοπὸν νὰ δύναται νὰ ἐξελεγχθῇ ἐὰν οἱ Ἀθηναῖοι ἠδύναντο ποτε νὰ φαντασθῶσι ἐκ μέρους τοῦ Περικλέους, ἢ τοῦ Φειδίου), χωρὶς τὸ κυρίως ἀγχαλμᾶ νὰ βλάπτηται. Καὶ ὁ Ἡράκλειος δὲ κατὰ τὸν Περσικὸν πόλεμον, ὃν διεξήγαγεν αὐτοπροσώπως μετὰ τόσῃς ἐπιτυχίαις, ἔλαβεν ἅπαντα τὰ ἐκ πολυτίμων μετάλλων τῆς ἀγίας Σοφίας καὶ τῶν μητροπολιτικῶν νῶν τῶν ἐπαρχιῶν ἀντικείμενα ἐπὶ ἐπιστροφῇ σώσας τὸ κράτος διὰ τοῦ μῆσου τούτου Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ἐπαρξέε καὶ αὐτὸς ὅ,τι τοσάκις ἄλλοτε πρὸ αὐτοῦ ἐγένετο.

Τὴν 7 Μαρτίου ὄταν ἔχυσαν ἐκ νέου μέγα πυροβόλον καὶ τὰ τεῖχη περιεβάλλοντο ἀδιακόπως ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, περὶ τὸ ἐσπέρας, 20,000

Τούρκοι ἐδοκίμασαν διὰ πρώτην φοράν κατὰ ξηρὰν σπουδαίαν ἔφοδον μετὰ πολλῶν θορύβου, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μετὰ τριῶν ὥρων ἀγῶνας καὶ ἀπωλείας 10,000 νεκρῶν καύσαντες τὴν ἐνώπιον τοῦ Ἐβδόμου εὐρισκομένην Πύλην, ἣν ὅμως οἱ πολιορκούμενοι ἔκτισαν ἀράματα. Μέχρι τῆς 12 Μαρτίου μόνον ἀψιμαχίαι τινὲς ἔλαβον χώραν. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ διὰ τὴν ἔφοδον τῆς 12 ἐκ 50,000 Τούρκων, ἐπίσης παρὰ τὸ Ἐβδομον. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας δὲ ταύτης αἱ ἔφοδοι ἐπολλαπλασιάσθησαν. Τὴν δὲ 14 ἐτοποθετήθησαν πυροβόλα ἐν Πέραν.

Μέρος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἐστάθμευεν ἀκίνητον ἐν Διπλοκιονίῳ. Τὴν 16 καὶ 17 ὅμως πλησιάσας πολλάκις τὴν ἄλυσιν κατεδιώθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, χωρὶς νὰ πράξῃ τι. Τὴν 21 ἅπας ὁ Τουρκικὸς στόλος προσεπάθησε νὰ προσβάλλῃ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον ἐν

κλήσιων ὀκισθεῖς : «ὼν ὁ Θεὸς τὴν πόλιν λυτρώσεται, τετραπλοῦν ἀποδώσω τῷ Κυρίῳ μου.» Τὸ πλῆθος ἐν τούτοις δυσχερῆστας ἔβλεπε τοῦτο.

Ὡς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους οὕτω καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἀργυρὸς καὶ συνεπῶς τὸ νόμισμα ἦσαν σπάνια. Ἡ κυκλοφορία δ' αὐτοῦ, ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως τῆς πίστεως, τῶν ἀτελῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας καὶ ἄλλων λόγων, καθίστατο σπανιωτέρα. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ὡς καὶ εἰς πᾶσαν οἰκονομικὴν κρίσιν, τὸ νόμισμα ἦτο σπανιώτατον. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ἀνέκλιθεν κατέφευγον εἰς τοὺς ναοὺς, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ εἰδὸς τι πιστωτικῶν καταστημάτων τότε πρὸς καιρικὴν εὐκολίαν. Οὕτω καὶ κατὰ τὸν Ρωμαϊκὸν πόλεμον, τὸ ἱερόν τῶν Δελφῶν προσέφερεν δάνειον. Ὁ κό-

ῆχος σπλίγγων καὶ μουσικῶν ὄργάνων διερχόμενος ἐνώπιον τῆς ἀλύσεως, ἀλλ' ἄνευ τινὸς ἀποτελέσματος. Δικαίως δ' ὁ Σουλτάνος οὐδὲν περιέμενεν ἐκ τοῦ στόλου του.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην οἱ Τούρκοι ἔκαμαν χρῆσιν ὑπονόμων, μεταχειριζόμενοι πρὸς τοῦτο κυρίως ὑπονομευτὰς Σέρβους ἐλθόντας ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Νοβοπέρθ. Κατεσκευάσαν δ' ἐντὶς τῆς γῆς ὑπονόμους, ἃς διήρσαν εἰς διαφόρους δικηλαδῶσεις, διερχομένους ὑπὸ τὰ ὄχυράματτα. Τὰς ὑπονόμους ταύτας διηύθυνον πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως προτιθέμενοι νὰ εἰσβάλωσι δι' αὐτῶν λαθραίως ἐν τῇ πόλει. Συγχρόνως ἔφηνον κενὰ ὑπὸ τὰ τεῖχη, ὑποβασταζόμενα διὰ δοκῶν ἠλημμένων δὲ ὑπ' ἀσφάλτου ὥστε πυροποληθεῖσιν τῶν δοκῶν νὰ κατακρημνισθῶσι τὰ τεῖχη. Διότι ἂν καὶ ἡ πυρτις ἦτο γνωστὴ ἤδη, ἠγνούον νὰ γεμίζωσι τὰς ὑπογείους ταύτας διόδους δι' αὐτῆς καὶ νὰ ἀντινάσσωσιν οὕτω πύργους, τεῖχη καὶ πόλεις ἀκόμη. Ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον χρησιμοποίησις τῆς πυρτιδος ἐπεφυλάχθη τοῖς Γενουσησίοις, οἱ ὅποιοι ἔκαμον χρῆσιν αὐτῆς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Segnuella τῷ 1487. Οἱ Ἕλληνες νομίζοντες ὅτι τὸ ἔδαφος αὐτῶν συνέκειτο ἐκ βράχου ἀπροσβλήτου εἰς τὸν ὄχλα, δὲν ἐπροφυλάσσοντο ἀφοῦ μάλιστα τὰ ὄχυράματτα τῶν ἀνθίσταντο πάντοτε κατὰ πάσης ἐχθρικῆς προσβολῆς. Ἐν τούτοις ὁ Γερμανὸς μηχανικὸς Ἰω. Γράντ ἀνεκάλυψεν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς κατεσκευάσεν ἐν τῷ βράχῳ ὑπόνομον, ἢ ὅποια ἐπροχώρει διὰ τῆς τάφρου, πρὸς τὴν Καλυγαρίαν Πύλην, ἀκριβῶς, πρὸς τὸ μέρος ἐνθα τὸ τεῖχος ἦτο ἀπλοῦν, κατεκρημνιστὸς δὲ τοῦ τεύχους ἠδύνατο ὁ ἐχθρὸς νὰ εἰσέλθῃ ἀμέσως εἰς τὴν πόλιν. Λύσας τις δὲ κείμενος ἐνταῦθα ἐπροστάτευε τὰ ὑπονομευτικὰ ταῦτα ἔργα. Ὁ Γράντ κατεσκεύασε ἀντίθετον ὑπόνομον διευθυνομένην ἀκριβῶς κατὰ τῆς Τουρκικῆς ὑπονόμου, ἣν καὶ ἐξεμηδένισε διὰ τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ὑγροῦ πυρός. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπαδίσε τὸν ὑποχθόνιον τοῦτον πόλεμον μάλιστα ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Σέρβων ὑπονομοποιῶν. Τὴν 16 Μαρτίου τὰ ὄχυράματτα τοῦ Ἐβδόμου καὶ τῶν Βλαχερνῶν προσεβλήθησαν. Οἱ Τούρκοι βλέποντες τὰς ὑπονόμους τῶν ἀποτυγχανούσας, ἀπεφάσισαν νὰ τοποθετήτωσι τὴν μεγάλην αὐτῶν κωνοστοιχίαν κατάντικρον τῆς Πύλης τοῦ ἀγίου Ρωμανοῦ, καθ' ἣς καὶ ἐπυροβόλουν ἀπύστως. Τὸ πυροβολικὸν τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο εὐκαταφρόνητον, ἀφοῦ κατὰ τὸν Χηλκακονδύλην αἱ ἐκσφενδονιζόμενα ὑπ' αὐτῶν σφαιρὰ ἐξύγιζον 150 λίτρας· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πυροβολισμοὶ οὗτοι ἐπροξένουν μεγάλας δονήσεις εἰς τὰ τεῖχη, φοβούμενοι ἐκ τῶν διασεισεων τούτων δυστύχημά τι, παρητήθησαν κῶ-

τῶν καὶ μάλιστα διότι ἡ πυρτις αὐτῶν εὐρίσκετο περὶ τὸ τέλος καὶ περιορίσθησαν εἰς μόνην τὴν χρῆσιν τῶν τουφεκίων, δι' ὧν ἐπέφερον μεγάλας καταστροφάς, ὡς εἶπομεν ἤδη.

Ὁ Μωάμεθ βλέπων διὰ τὰ ὄχυράματτα τῆς πόλεως σπουδαίως βεβλαμμένα ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ γενικὴν ἔφοδον καὶ διέταξε νὰ ἐπιχωματώσῃ τὴν τάφρον, ἢ ὅποια μετὰ τὴν πλακωτὴν ὑδὸν, περιέβαλλε τὴν πόλιν ἐκ τῆς ξηρᾶς. Αἱ διαπραγαί του ἐξετελέσθησαν μετ' ἀπαρδειγματίστου ὄμου καὶ ἀφουσίσεως. Οἱ βάρβαροι οὗτοι ἔρριπτον ἐντὸς τῆς τάφρου ἀδικαιρίτως πᾶν τὸ εὐρισκόμενον καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀποσκευάστων, πολλάκις δὲ καὶ τὰ χρεωδέστερα τῶν ἀγγείων αὐτῶν. Ἐὰν δὲ τις τῶν συντρόφων τῶν ὀλισθήσας κατέπιπτεν ἐντὸς αὐτῆς τὸν ἔθαπτον ὑπὸ τὰ χῶματτα καὶ τοὺς λίθους καὶ πάντα τὰ ἀχρηστὰ, ἢ περιττὰ, ἄτινα ἔρριπτον ἐντὸς αὐτῆς. Τὴν 18 Μαρτίου ὄταν ἡ τάφρος ἐπληρώθη ἐκτὸς τεσσάρων ἡδὴ ἐν χρῆσει ἐλεπόλεων (πύργων) ἐκύλισαν ἐπὶ πολλῶν ἰσχυρῶν τροχῶν κολοσσιαίαν τινὰ ἐλέπολιν ὑψηλοτέρην τῶν τειχῶν καὶ ἣτις ἐπλησίωσε τὸ τεῖχος εἰς ἀπόστασιν δέκα βημάτων ἀπὸ τῆς τάφρου ἐνώπιον τῆς Χαρσίας Πύλης, ὑπερασπιζομένης ὑπὸ τοῦ Θ. Καρυστινοῦ. Ἡ ἐλέπολις αὕτη συγκειμένη ἐκ ξυλείας μὲ πολλὰ πικτώματτα προστοιμασθῆ ἐν μιᾷ νυκτὶ (διότι, ὡς εἶπομεν ἄπαντα ταῦτα προπαρασκευάσθησαν, ἂν ὅχι ἐξ ὀλοκλήρου, κατὰ μέγα ἔμω μέρους ἐν Ἀνδριανουπόλει). Ἐκαστον πικτώμα μὲ στρατιώτας εἶχε πολεμιστὰς, πυροτεχνήματα καὶ πᾶν τὸ ἀπαιτούμενον, ὅπερ ριπτόμενον ἀπὸ τοῦ ἀσφαλοῦς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἠνάγκιζε τοὺς φρουροὺς νὰ ἀπομακρύνωνται τῶν προμαχῶνων. Ἀπ' αὐτῆς ἀνήρχοντο διὰ κλίμακος ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτου ἐπιπέδου, ὅποθεν διὰ τροχαλιῶν ἠδύνατο νὰ ὑψώνωσι σχοινίνας κλίμακας, αἵτινες φέρουσι ἀρπᾶγας, ἔρριπτοντο ἐπὶ τῶν ὄχυρωμάτων καὶ ἀπετέλουν οὕτω κίνησιν τὴν γέφυραν, δι' ἣς ἠδύνατο νὰ διέλθωσιν οἱ πολιορκηταί. Διὰ νὰ προφυλάττωνται δὲ οἱ ἐν αὐτοῖς μαχόμενοι, ἐκάλυψαν τὴν ἐλέπολιν ταύτην ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς μὲ τριπλᾶ πρὸ μικροῦ ἐκδκρέντα δέρματα καμήλων, βοῶν καὶ βουβάλων, ἐκρέμασαν δὲ καὶ μάλλινα ὑφάσματα ἵνα δι' ἀπάντων τούτων, μειοῦται ἡ δύναμις πικνὸς πολεμίου βλήματος παρερχομένου ἐκ τῆς πόλεως. Τὸ ἀντίθετον μέρος ἦτο ἀνοικτὸν καὶ ἐχρησίμευεν πρὸς εἴσοδον καὶ ἐξοδον στρατιωτῶν τε καὶ ἐργατῶν. Πρὸς προστασίαν τῆς πορείας αὐτῆς, ἔμει δὲ καὶ ν' ἀπομακρύνωσι τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως, ἔκαμαν χρῆσιν ὀμβροντιῶν ὀλοκλήρου τοῦ πυροβολικοῦ αὐτῶν. Οἱ Ἕλληνες ἐχρησιμοποίησαν ἐκ μέρους τῶν πᾶν ὅτι ἠδύνατο διὰ νὰ καταστρέψωσιν ἢ καταστήσωσιν

ἀχρηστον τὸ φοβερόν τοῦτο μηχανήμα. Ἡ δὲ αὐτοῦ προσβολὴ ἤρξατο ἀπὸ τῆς αὐγῆς καὶ ἡ μάχη διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἀνευ διακοπῆς καὶ μετὰ πολλῆς πεισμονῆς ἀμφοτέρωθεν, ἐπ' ἡνείκα δὲ μεγάλως ζημίαις εἰς τὰ τείχη καὶ κατέστρεψε καὶ ἓνα πύργον, πρὸς τὴν Πύλιν τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ. Μετὰ ταῦτα σύραντες τὴν ἐλέπολιν ἐτοποθέτησαν αὐτὴν πλησίον τοῦ κρημισθέντος τείχους. Ὁ ἐχθρὸς τότε προσεπάθει νὰ ἀναρριχθῆ ἐπὶ τῶν τειχῶν, ἀλλ' ἀνευ τινὸς ἀποτελέσματος, χάρις εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Καρυστινοῦ βοηθουμένου ἀπὸ πρῶτας ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ ἀγὼν κατέπευσε τὴν ἐσπέραν καὶ οἱ Τοῦρκοι πλήρεις χαρᾶς καὶ πεποιθήσεως ὅτι τὴν αὔριον θὰ κατορθώσωσι νὰ εἰσέλθωσι τέλος εἰς τὴν πόλιν, περιέμενον ἀνυπομόνως τὴν φορὰν αὐτὴν ἀποτελεσματικῶς τὸ ἔργον των. Τὴν πρῶταν ὅμως ὅταν ἔφθασαν ἐπὶ τόπου, πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν ἐλπίδων των, εἶδον μετὰ μεγίστης ἐκπλήξεως, ὅτι οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν μεσολαβήσαν νύκτα, ἀνεποδογύρισαν καὶ ἔκαυσαν τὴν ἐλέπολιν καὶ διὰ τῶν λειψάνων αὐτῆς καὶ ἄλλων μέσων κατέρωθωσαν νὰ ἐπιδιορθώσωσι τὰ τείχη καὶ τὸν πύργον, καθάρισαντες ἅμα καὶ τὴν τάφρον καὶ ἐχωματώσαντες αὐτήν, ὅπερ ἄλλως τε ἐλάμβανεν χώραν καθ' ἐσπέραν, ὁσάκις ἐπαρουσιάζετο ἀνάγκη ὁ Σουλτάνος ἐνεὸς καὶ ἐκπληκτοῦ ἐναντιοῦ ἔργου τούτου, ὡμολόγησεν ὅτι οἰοσθήητε καὶ ἂν τὸν ἐβεβαίωνε περὶ τοῦ κατρωθῆναι τῶν ἀπίστων ἐν μιᾷ νυκτὶ καὶ μόνῃ, δὲν θὰ τὸ ἐπίστευέ ποτε καὶ ἂν αἱ τριάκοντα ἐπτὰ χιλιάδες προφητῶν ἔλεγόν μοι ὅτι αὐτοὶ οἱ ἀσεβεῖς διὰ μιᾶς νυκτὸς δύνανται ποιῆσαι, ἃ ἐποίησαι οὐκ ἐπίστευον.»

Ὁ Σουλτάνος διὰ νὰ συμπληρώσῃ ἀπάσας τὰς προπαρασκευὰς τῆς τελευταίας ἐφοδῆ ἀφοῦ μετέβλεπε τὴν γῆν εἰς θάλασσαν, δι' ἧς μετέφερον τὸν στόλον του ἐν τῷ Κερκίῳ κόλπῳ, ἀπεφάσισε νὰ μεταβάλλῃ καὶ τὴν θάλασσαν εἰς ξηρὰν καὶ ἔξευξε τὰς ὕψους τοῦ βάρους τοῦ Κερκίῳ κόλπου διὰ γεφύρας συγκειμένης ἐκ 500 ζευγῶν βυτίων, τὰ ὅποια βεβαίως τῷ ἐπρομήθευσαν οἱ Γενουθῆσιοι τοῦ Γαλατᾶ. Ταῦτα δεθέντα στερεῶς ἐπὶ δοκῶν διὰ σχοινίων καὶ σιδερῶν στερεωμάτων ἀπετέλεσαν πλωτὴν γεφυρὰν μήκους 500 ὀργυίων καὶ 5 πλάτους· ἦτο δὲ τῶσον ἰσχυρὰ καὶ στερεά, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ἐτοποθέτησαν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς πολλὰ τηλεβόλα, διὰ νὰ καταστρέψωσι τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως τοῦ μέρους τούτου. Ἡ γεφυρὰ αὕτη καὶ ἡ κανονιοστοιχία ἐπροστατεύοντο ὑπὸ κελῶς ὀπλισμένων πλοίων. Τὴν 20 ἐγένετο εἶδός τι ἀνακωχῆς. Τὴν 21 οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἔνεκα τῆς προσεγγίσεως τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐκρούοντο πενθίμως, ὑποδεικνύοντες τὸν ἐπερχόμε-

νον κίνδυνον. Τὴν 21 μέχρι τῆς 25 ὑπόνομοι ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐξουδετερώθησαν δι' ἀνθυπονόμων καὶ ἄλλων μέσων. Πολλὰ μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους καὶ πολλοὶ προμαχώνες κατηδαφίσθησαν ἐν μέρει καὶ ἦσαν ἔτοιμοι διὰ τὴν γενικὴν ἐφοδον. Οἱ πολιορκούμενοι ἐν τούτοις ἐξηκολούθουν ἀνθιστάμενοι, χωρὶς μάλιστα νὰ ἔχωσιν οὔτε τὴν ἐλαχίστην ἰδέαν περὶ παραδόσεως.

Ἐξδρομὸν τι ἰστιοφόρον ἀπεστάλη τὴν 3 Μαΐου διὰ νὰ κατοπτεύσῃ μέχρις Αἰγίου πελάγους μήπως αἱ πάντοτε ἐξ Εὐρώπης ἀνεμενόμενα βοήθειαι ἀνεφάνησαν· ἀλλὰ μετὰ ματαίας ἐρεῦνας ἐπικνήκμυσε τὴν 23. Πλοῦτα τινὰ ἐκ τοῦ ἐν Διπλοκιονίῳ τουρκικοῦ στόλου διηρυθύνθησαν κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀνευ οὐδεμιᾶς ἐπιτυχίας.

Ἡ πεποίθησις ἐν τούτοις περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀλώσεως ἐν τῷ Τουρκικῷ στρατοπέδῳ δὲν ἦτο ἀκλόνητος· ἤρχισαν μάλιστα νὰ κάμπωνται καὶ ὀλιγοψυχοῦσι, ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς γενικῆς ἐφοδῆ. Διεδόθη μάλιστα ὅτι στόλος μὲν ἐνετικός δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ καταπλεύσῃ στρατὸς δὲ οὐγγρικός θὰ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν τῆς πόλεως. Ὁ δὲ Χαλῆλ-Πασᾶς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας ἐνεθάρρυνε τὰς διαδόσεις ταύτας. Ὁ Σουλτάνος διὰ νὰ βεβαιωθῆ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς πόλεως, ἐπεμφεν εἰς πρεσβείαν τὸν γαμβρόν του Ἰσμαῆλ-Πασᾶν. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἐλλείπουσιν. Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι ἐλέχθησαν τὰ ἐξῆς περίπου; «Ἀφοῦ πᾶσα ἀντίστασις ἀποβαίνει ματαία καὶ θὰ συντελεσῇ μόνον εἰς ἀνευ λόγου χύσιν αἵματος, προτιμότερον θὰ εἶνε νὰ ἀπέλθῃ οἰκειοθελῶς ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐκλέγων οἰκνῆ ἢ ποτε χώραν, ἢ πόλιν, π. χ. τὴν Πελοπόννησον, τοὺς δὲ ἐκεῖσε ἀδελφούς του ἀνεδέχετο ν' ἀποζημιώσῃ ὁ Σουλτάνος δι' ἄλλων χωρῶν καὶ οὕτω ν' ἀποσοδηθῆ οὐ μόνον ἡ λεηλασία τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἡ γενικὴ σφαγὴ τῶν κατοίκων». Ἡ ἀπάντησις τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τὰς ἀξιώσεις ταύτας ἦτο ὁποία ἔπρεπε νὰ εἶναι: «Ἐὰν θέλῃς νὰ ζήσης μεθ' ἡμῶν, θὰ δοξάσωμεν τὸν Θεόν· κράτησε ἐπίσης ὅλας τὰς χώρας καὶ τὰ φρούρια ὅσα ἀδικῶς, ἢ ἀνευ λόγου κατέλαβες μέχρι σήμερον ἀφ' ἡμῶν· ὄρισον δὲ καὶ δικαίῳ τινι φόρον ἐτήσιον νὰ σοὶ πληρώνωμεν, καὶ ὕπαγε ἐν εἰρήνῃ. «Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοὶ δοῦναι οὐτ' ἐμὸν ἐστὶ οὐτ' ἄλλου τινὸς τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ κοινῇ γὰρ γνώμη πάντες αὐτοπροκίρετως ἀποθάνωμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν». Ἡ δ' ἀπάντησις τοῦ Σουλτάνου ἦτο: «Ἡ θὰ ἔχω τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἢ ἡ Κωνσταντινούπολις θὰ μ' ἔχη.»

Ἐν τούτοις ὁ ἴδιος Σουλτάνος ἤρχιζε νὰ κλονίζεται καὶ τὴν 27 συνεκάλεσε πολεμικὸν συμ-

βούλιον. Ὁ Χαλῆλ-Πασᾶς μέγας βεζύρης καὶ φίλος τῶν Ἑλλήνων ἐγνωμοδότησε νὰ δεχθῶσι τὰς προτάσεις τοῦ Κωνσταντινίου, αἱ ὅποιαι φαίνεται νὰ ἐπηρεάσαν πολὺ τὸν Σουλτάνον. Ὁ δευτέρως ὅμως Βεζύρης Ζαχαρὸς-Πασᾶς ἀντέκρουσε τὸν προαχθῆσαντ συνάδελφόν του. Οἱ λόγοι του ἠχρηστίστησαν πολὺ τὸν Σουλτάνον ἅμα δὲ καὶ τὸν ἐνεθάρρυνον καὶ δὲν ἐδίστασε ποσῶς νὰ παραδεχθῆ τὴν γνώμην τοῦ τελευταίου τούτου, εἰπὼν μετὰ τῶν ἄλλων: «Εἰ στόλος κατὰ ἀλήθειαν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἔλθῃ (διότι διεδίδετο διαρκῶς τοῦτο), τί ἐξ αὐτοῦ ἀνάγκη ἡμῖν ὅτι ἐλεύσεται λαὸς ὅσον τὸν ἀριθμὸν τὸ ἡμισυ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ, ἀλλ' οὐτὲ τὸ τέταρτον μέρος. Διὰ τοῦτο, ὃ ἀμὴρ ἡμέτερον αὐθιγνῆ, ἡράσει. Οὐκ ἀνάγκη ἐστὶ πρὸς τὸ πικρὸν φόβον σὲ ἔχειν εἰ μὴ μόνον ἐκ Θεοῦ. Καὶ ἀνδρίζου καὶ ἀγγέλλου καὶ ἴσχυε, καὶ τῇ τέχνῃ τῇ τοῦ πυρός οὐκ ὄκησον σήμερον καὶ αὔριον, ἵνα μετὰ τῶν ἐλεθῶλων, ὅσον δυνατὸν, τὰ τείχη πλεονεκτήσωμεν» (Φραντζ. 268-8). Πεισθεὶς δὲ τέλος ὅτι ἡ παράδοσις τῆς πόλεως δὲν εἶναι δυνατὴ καὶ βλέπων τὰ πολιορκητικὰ ἔργα προκεχωρημένα, δηλ. τὴν τάφρον ἐπιχωματωμένην ἐκ νέου, τὰς ἐλεπόλεις πλησίον τῶν τειχῶν, τοὺς προμαχῶνας καὶ τὰ τείχη πλήρη ρηγιμάτων, τὰ πρὸς ἐφοδον ἔτοιμα, τὸν δὲ στρατὸν του βεβαρμένον ἀπὸ τὴν μακρὰν ταύτην πολιορκίαν, συνάμα δὲ ἀντιληφθεὶς ὅτι οἱ μὲν πολιορκούμενοι ἦσαν εὐάριθμοι καὶ ἀρακοὶ ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων, διότι δὲν ἀντικαθίσταντο, εἰ μὴ σπανίως καὶ ἦσαν πάντοτε κατάκοποι, κακῶς δὲ ἢ οὐδὲν ὡπλισμένοι, κακῶς τρεφόμενοι καὶ ἀϋπνοὶ, μὴ ἀναπαυόμενοι τακτικῶς, δὲν θὰ ἠδύναντο δὲ νὰ ἀντιταχθῶσι δεόντως, ἀφοῦ ἐργαζόμενοι νύκτα καὶ ἡμέραν ἦσαν ἐξηνητλημένοι. Ἐνῶ οἱ πολιορκηταὶ ἦσαν πολυάριθμοι ἐτρέφοντο καλῶς καὶ ἦσαν ὡπλισμένοι δεόντως, ἀντικαθίσταντο δὲ διὰδοχικῶς κοιμώμενοι καὶ ἀναπαυόμενοι εἰς τὸν ἀγῶνα ἢ προσήρχοντο ἀμακτοὶ καὶ πρόθυμοι. Ὅσον διὰ τοὺς Ἰταλοὺς, τούτους τοὺς ἐψυχολόγησεν ἄριστα ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ.

Τούτων τῶν λόγων λοιπὸν ἔνεκεν, τὴν 24 ὤρισθη ἡ γενικὴ ἐφοδὸς διὰ τὴν πρῶταν τῆς 29 Μαΐου, ὅπερ καὶ ἐκοινοποιήθη εἰς τὸν στρατὸν τὴν ἀποφασιστικὴν λοιπὸν ἐκείνην ἡμέραν ἕκαστος πιστὸς ὤφειλε νὰ νηστεύσῃ καὶ νὰ κάμῃ ἐπτὰ καθαρμούς. Πλησιάζει ἡ στιγμή, προσέθηκεν ὁ Σουλτάνος, καθ' ἣν θὰ καταφθῶσιν ὑπὸ ἀθηκῶν δόξης, ὅτε θὰ πλουτήσωσιν διὰ τῶν λαφύρων τῆς πλουσιακάτης πόλεως τοῦ κόσμου, ὅτε θὰ λάβωσιν ὠραιοτάτας αἰχμαλώτους, καὶ ἔλεγε ταῦτα ἵνα ὑποκλύσῃ τὸ μένος τῶν στρατιωτῶν του καὶ πολεμήσωσιν ὡς ἐνεστὶν ἀνδρείοτερον. Ἐὰν δὲ ἡ πρόνοια θελήσῃ ν' ἀποθάνωσι

κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἢ μεταβῶσιν εἰς τὸν παράδεισον ὀλοσώματοι διὰ νὰ ἀπολαμβάνωσιν ἐντὸς γλαυρῶν καὶ ἀνθοστεφῶν λειμώνων οὐρανίας ἡμέρας ἀνεκφράστου ἠδύπαθειας εἰς τὰς ἀγαλάς ὠραιοτάτων νεκρῶν καὶ περικκλῶν παιδῶν, ἕκαστος στρατιώτης θὰ λαμβάνῃ διπλοῦν μισθὸν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου του. Καὶ τέλος τοῖς ἐπέτρεψε τὴν γενικὴν λεηλασίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κρατήσας δι' ἐκυτόν οὐδὲν πλὴν τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῶν ὀχυρωμάτων, ἅτινα καὶ συνέστησεν αὐτοῖς νὰ μὴ βλάψωσιν. Τέλος ὑπεσχέθη μεγάλως ἀμοιβὰς καὶ τὴν διοίκησιν τῆς πλουσιωτέρας πόλεως τοῦ κράτους, εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἀναρχώμενος ἐπὶ τῶν τειχῶν θὰ πῆξῃ τὴν σημαίαν του ἐπ' αὐτῶν. Συγχρόνως ἠπειλήσεν διὰ τῶν αὐστηροτέρων τιμωριῶν πάντας ἐκεῖνους οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἐξεπλήρουν τὸ χρέος των, ἀκόμη καὶ πτερά ἂν εἶχον διὰ ν' ἀπομακρυνθῶσιν ὠραιοθῆ δὲ τοῦτο εἰς τὴν ἀθηκῶν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὰς τέσσαρας χιλιάδας προσήτας, καὶ τέλος εἰς τὸ ξίφος του. Καὶ κατέληξε λέγων ὅτι ἕκαστος πρέπει νὰ εἶναι ἔτοιμος διὰ τὴν μεθούριον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους του. Ὁ Χαλῆλ Πασᾶς εἰδοποίησε κρυφίως τοὺς Ἕλληνας περὶ τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων ἐν τῷ συμβουλίῳ τούτῳ τὴν ἰδίαν νύκτα, προσθέτων ἅμα ὅτι αἱ τύχαι τοῦ πολέμου εἰσὶν ἄγνωστοι καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιμένωσιν. Ἀπαντες τότε ἐδιπλασίασαν τὰς ἐνεργείας των ἐτοιμάζοντες τὰς μηχανὰς καὶ τὰ ὄπλα των, καὶ ἐπισκευάζοντες τὰ βλαφθέντα τείχη καὶ ὀχυρώματα. Ὁ δὲ Ἰω. Ἰουστινιάνης ἐξήγησε τότε ἀπὸ τὸν μέγαν δοῦκα ἐλεπόλεις τινὰς, ἃς ἐθεώρει ἀναγκασίας εἰς τὰ χερσὶα τείχη. Οὗτος ὅμως ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι εἶχεν ἀνάγκη αὐτῶν ἴσως καὶ πράγματι νὰ ἐργειάζετο ταύτας δὲν τὰς παρεχώρησε· δεινῶς δὲ τούτου ἔνεκα, ἐρίσσαντες ἀμφοτέρω, μόνις τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Αὐτοκράτορος δὲν προσέβησαν εἰς ἀντεπιθέσεις: «Ἀδελφοί, οὐκ ἐστὶ κενὸς ἀνὰ μέσον ἡμῶν τοιαῦτα ποιεῖν καὶ λέγειν καὶ μάχεσθαι ἀλλὰ καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς συγχωρήσωμεν καὶ τῷ Θεῷ δεηθῶμεν, ἵνα λυτρωθῶμεν ἐκ τοῦ προφανοῦς στόματος τοῦ αἰσθητοῦ τούτου δράκοντος». Ἐξ ἄλλου δὲ ἐν τῷ ἐχθρικῷ στρατοπέδῳ ὁ θόρυβος τῆς χαρᾶς συνεπέειχε τῆς ἀποφάσεως τῆς γενικῆς ἐφοδῆ, ἦτο μέγιστος· ἐγένετο δ' ἔτι μείζων, ὅτε ὁ Σουλτάνος ὑπεσχέθη τὴν τρομερὰν λεηλασίαν ὡς καὶ τὰς τιμὰς καὶ ἀμοιβὰς τοῦ πρώτου ὅστις θὰ ἔστηνε τὴν σημαίαν ἐπὶ τῶν τειχῶν. Αἱ φωτοχυσταὶ τότε κατέστησαν ἀναρίθμητοι ἀληθῶς κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας τρεῖς νύκτας.

Ἡ Κωνσταντινούπολις πολιορκημένη ἤδη στενωῶς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἐπρό-

καιτο να προσβληθῆ πανταχόθεν ἐντός ὀλίγου. Μέρος ἤδη τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους κρημνισθέν, παρουσίασε πολλά ρήγματα. Τέσσαρες πύργοι καὶ πολλοὶ προμαχώνες εἶχον κατακρημνισθῆ πρὸ πολλοῦ. Οἱ πολιορκούμενοι ἐδιπλασίασαν τὸ θάρρος των μεταχειρισθέντες πᾶν μέσον, τοῦλάχιστον διὰ τὴν ἀπομακρύνωσιν τὴν μοιραίαν στιγμὴν τοῦ ὀλέθρου των. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐτοποθετήθη εἰς τὸ κέντρον τῶν χερσαίων τειχῶν, εἰς τὴν Πύλιν τοῦ Ἁγίου Ρωμνοῦ, ἐναντι τοῦ Σουλτάνου μετὰ 3,000 ἀνδρας, ἐξ ὧν 500 Γενουῆνσιοι. Καὶ ὁ γενναῖος Ἰουστινιάννης χωρὶς τὴν φειδῆται φροντίδων, κόπων, μόχθων καὶ ἀγρυπνιῶν, διετέλει ἀπύστως ἐπὶ ποδῶν. Διέτρεχεν ὅλους τοὺς σταθμούς, ἰσχυροποιοῖε τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἐξέλεγεν ἀξιωματικούς, ὧν ἡ ἀξία καὶ ἡ ἰκανότης ἦτο γνωστή. Ἐξώρρισε τοὺς ἀνδρείους τούτους τὴν ἐξοχολοῦσιν γενναίως ἐκτελοῦντες τὸ ἐκυτῶν καθήκον. Εἶχε δὲ ὁ Ἰουστινιάννης τὴν τέχνην εἰς τὸ νὰ ἐξάπτῃ τὴν φιλοτιμίαν των, ὥστε ἄπικτες ἐσπευδον προθύμως τὴν κατὰ τὴν ἐπιβίωσιν θέσιν των.

Τὴν 25 καὶ 26 κατ' ἐπίσημόν τινα λιτανείαν ἢ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου καὶ πολιούχου τῆς πρωτευούσης πεσοῦσα κατὰ γῆς ἐσφηνώθη κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε μετὰ κόπου τὴν ἀνέλαβον. Σφοδρὸς τις κλύδων μετὰ βιχίας κητικιγίδος συνοδευόμενος ὑπὸ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν καὶ μετὰ βροχῆς καὶ χαλάζης διασκορπίσθη τὸ παρκαλοῦσθαι πληθὸς σκότος δὲ βαθὺ ἐκάλυψε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν πληθείᾳ μεσημβρίας. «Μεσημβρίας οὐσας σταθερᾶς, βρονταὶ πολλὰ καὶ ἀστραπαὶ κατεργάγησαν μετὰ νεφους, καὶ ὕσέ γε λάβρον ὑέτον, μετὰ χαλάζης σφοδροτάτης, ὥστε μὴ δύνασθαι ἀντέχειν ἢ προβκίνειν ἔτι τοὺς τε ἱερεῖς καὶ φέροντας τὴν εἰκόνα καὶ τὸ πληθὸς τῶν ἀκολούθων, τῆ φορῆ τῶν κατὰφερομένων ὑδάτων καὶ τῆ βίχης τῆς χαλάζης βρυνομένων τε καὶ κωλυομένων. Πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἐπομένων παιδαρίων ἐκυνδύνευσε παρκαρσηνίαι τε καὶ ἀποπιγῆναι, τῆ σφοδρῆ καὶ βιχίᾳ ῥύμη τῶν ὑδάτων παρκαρσημένα, εἰ μὴ ἄνδρες εὐθὺς δρακτόμενοι, μόγις αὐτὰ τῆς φορῆς τούτων ἐξήρπάζον (Κριτόβ. σ. 89). Ἄπικτα ταῦτα τὰ γεγονότα κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, κατ' οὐς ἐβασίλευον προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι, οὐδαμῶς βεβκίως συνετέλεσαν εἰς ἐνθάρρυνσιν τῶν πολιορκουμένων, ἀλλὰ τὸν ἀντικτὸν συνέβησαν εἰς ἀπελπισίαν.

Τὸ ἐχθρὸν στρατόπεδον ἐφωταγωγεῖτο, ὡς εἴπομεν διαρκῶς κατὰ τὰς νύκτας τῶν 26-28. Δερβίσσαι δὲ διέτρεχον αὐτὸ ἐνθάρρυνοντες καὶ φανταζόμενοι τοὺς στρατιώτας καὶ ὑποσχόμενοι εἰς μὲν τοὺς ἐπιζήσοντας τοὺς θησαυροὺς τῆς πόλεως μετὰ τὰς ὠραίας αὐτῆς Ἑλληνίδας, εἰς δὲ τοὺς

μέλλοντας τὴν πέσωσι μετὰ τοῦ θριάμβου τοῦ μαρτυρίου τὰς ἡδυπαθείας τοῦ Παρκαδείσου. Συγχρόνως δὲ τοὺς προέτρεπον τὴν νηστεύσασθαι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ ν' ἀγνισθῶσι δι' ἑπτὰ καθαρῶν, ὥστε νήστεις καὶ καθαρὸί, τὴν παρκακλέσωσι τὸν Θεὸν διὰ τὴν ταῖς χαρίσιν τὴν νίκην. Ὁ ἐκ τοῦ στρατοπέδου προερχόμενος ἐκωφαντικὸς θόρυβος κατεφόδιζε τοὺς πολιορκουμένους καὶ διὰ δημοσίων δεήσεων ἐπεκλοῦντο καὶ οὗτοι τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν. Τὴν 28 ἤτοι τὴν παρκαμονὴν τῆς ἀλώσεως, τὴν 4 μ. μ. τὰ πυρὰ τοῦ πυροβολικοῦ, τὰ ὅποια ἐξηκολούθουν τὴν ἐπιφέρωσιν ρήγματα εἰς τὰ τείχη κατέπαυσαν, ὁ δὲ Σουλτάνος διὰ τυμπανοκρουσίας, ἐγνωστοποίησεν εἰς ὅλοκληρον τὸν στρατόν, ὅτι ἕκαστος τῶν στρατιωτῶν ὀφείλει τὴν εἰναι ἕτοιμος τὴν πρῶτον, διὰ τὴν λάβῃ τὴν θέσιν του. Οὐχ ἦττον ὅμως νευρικός καὶ ἀνήσυχος δὲν εἶχεν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν νίκην.

Ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ Ἰουστινιάννης καὶ ὁ Μινότης, παρόντες πανταχοῦ ἀντισπρωσώπως, συνεπλήρουν ἐκ τῶν ἐνόντων πᾶν κενόν. Ὁ Μινότης κατεσκεύασε πολλὰ στεγάσματα, τὰ ὅποια ἐτέθησαν ἐπὶ τῶν προμαχῶνων διὰ τὴν προστατεύωσιν τοὺς μαχομένους. Αἱ γυναῖκες, τὰ παιδία καὶ οἱ γέροντες ἔφερον λίθους εἰς τὰ τείχη, διὰ τὴν ρίπτωνται κατὰ τῶν Τούρκων. Τὴν μεσημβριαν ἄπικτες διατάχθησαν τὴν κατὰ λάβωσιν τὰς θέσεις των· οἱ στρατιῶται ἄπικτες ὀπλισμένοι μετὰ τὸ θάρρος τῆς ἀπελπισίας, ἕνα δὲ καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ καθήκοντος ἐκπληρώσεως, μετὰ κρυφρέκτους ὀφθαλμοὺς ἐνηγκλίθησαν τοὺς οἰκειοὺς των ἀπερχόμενοι, ἐγκαταλείποντες τοὺς συγγενεῖς, τὴν περιουσίαν καὶ ὅτι φίλτατος εἶχον ἐν τῷ κόσμῳ. Προσῆρχετο δὲ ἕκαστος εἰς τὴν θέσιν του μετὰ τὴν χερᾶν τῆς τοῦ καθήκοντος ἐκπληρώσεως καὶ μετὰ τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἀγονταὶ πρὸς θυσίαν. Οὕτω πάντες ἐσπευδον τὴν πράξωσιν ὅτι ἡ τιμὴ καὶ ἡ πατρὶς ἀπῆται. Ὁλοὶ οἱ κάτοικοι τῆς κινδυνευούσης πρωτευούσης ἐπεκλοῦντο τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ διὰ δημοσίων παρκακλήσεων. Ὁ κληρὸς δὲ ἐτέλεσε λιτανείας μετὰ γυμνοῦς τοὺς πόδας, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς γερούσιας, τῆς αὐλῆς, τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρῆς κτλ. Οἱ γέροντες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἐπεκλοῦντο τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἰκέτευον περιδεεῖς τὸν Θεὸν τὴν μὴ τοὺς ἐγκαταλείψῃ. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ὁ Κωνσταντῖνος συνήθροισε τοὺς ἀξιωματικούς μετὰ τῶν ἐκλεκτοτέρων στρατιωτῶν Ἑλλήνων τε καὶ Ἰταλῶν καὶ ταῖς ἀπηθύνην ἐπικλήσιν πλήρη εὐγενῶν κίθημάτων. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὠμίλησε πρὸς αὐτοὺς εἰπὼν ὅτι εἶναι ἀνάγκη πρὸ πάντων τὴν ἔχωσιν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν, ἀφοῦ ἡ ὑπόθεσις ἦν ὑπερησπίζοντο ἦτο

ἔρα. Τοῖς ὑπενηθύμισεν ὅτι πεντήκοντα ἑπτὰ ἡμέρας ἤδη ἡμῶντο γενναίως καὶ ἠλπίζον ὅτι ἐν στιγμῇ κατ' ἦν ὁ ἐχθρὸς θὰ ἐφκίνετο κεκοπικῶς καὶ ἀποβκλῶν τὸ θάρρος του ὡς ἐκ τῆς μακρῆς τῆς πολιορκίας, ὅλ ἐπιδείκνυον καὶ πάλιν ἀποτελεσματικῶς τὴν γενναϊότητά των. Εἶτα στραφεῖς πρὸς τοὺς συμμάχους Ἐνετοὺς λέγει: «Πιστοὶ φίλοι, ἡ δόξα ἢ ὅποια σὰς ὠδήγησεν ἐντκῦθκ, εἶναι ὁ μόνος ὀδηγός σας. Μὴ ζητεῖτε ἄλλην πατρίδα ἀπὸ τῆς ἰδικῆς σας. Ὁλ μοιρασθῶμεν μετ' ἡμῶν ὅτι θὰ ἔχωμεν καὶ οὐτινος τὴν δικιτήρησιν ὅλ σας ὀφείλωμεν τὰ αὐτὰ ἐπικνέλαθεν καὶ εἰς τοὺς ἀριστερῆ παρκαστῆμένους αὐτῷ Γενουησιόυς. Τελευτῶν δὲ ἐσύστησεν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς ψυχραιμίαν καὶ φρόνησιν εἰς τοὺς στρατιώτας ὑπακοὴν καὶ πειθαρχίαν καὶ εἰς πάντας θάρρος. Ὁμίλει πρὸς πάντας μετὰ οὐτον συγγινητικὸν τόνον φωνῆς ὥστε ὅλοι ὄσοι τὸν ἤκουον ἔκκλιον. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος μ' ὄλην τὴν καρτεροψυχίαν του, δὲν ἠδύνατο τὴν κατὰ τῆσιν τὰ δάκρυά του. Ἐνηγκλίθησαν ἀλλήλους ἄπικτες ἐγκαρδίως καὶ ὑπεσκέθησαν τὴν χύσασιν τὸ αἶμά των ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀφῆσας τοὺς στρατιώτας του ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἐνθα προσπεσὼν πρὸ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, ἐπεκκλήσθη μετὰ συντριβῆς καρδίας τὴν θεῖαν ἀντίληψιν, κοινωνήσας ἕνα καὶ τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Οἱ αὐλικοὶ ἐμυμήθησαν τὸ παρκαδειγμά του. Ἀνεγερθεῖς ἐστράφη πρὸς τὸν λαὸν πρὸς τὸν ὅποιον εἶπε μεγάλη τῆσιν ὅτι αἱ ἀμαρτίαι του ἐπέσυρον τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ κράτους του, ἀλλ' ἦτο ἕτοιμος διὰ τῆς θυσίας τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς, τὴν ἐξιλείωσιν. Ἀκολούθως μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπου εὐρίσκατο τὸ ἄνθος τῆς εὐγενείας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ οὐκ ὀλίγοι ἀπόγονοι αὐτοκρατῶρων καὶ ἐνθα δὲν ἤκουε τις ἄλλο ἀπὸ σπαρκακτικῆς φωνῆς καὶ ὀρῆσους ὥστε «καὶ ἐκ ζύλου ἢ καὶ πέτρης ἂν ἦτο τις δὲν ἠδύνατο τὴν μὴ κλύσῃ»· ἀφοῦ ἔδωκε διαταγὰς συμπῶνας πρὸς τὰς περιστάσεις ἐξήτησε συγχώρησιν ἀπὸ ὅλους τοὺς παρόντας δι' ὅλκ τὰς παρκακτικὰς ἔπερ τυ-

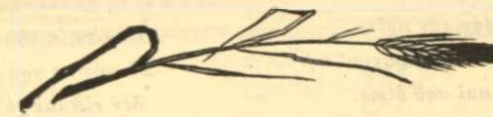
χὸν διέπραξε πρὸς αὐτοὺς. Μετὰ τὴν καρδίαν δὲ αἰμασσοῦσαν ἐξῆλθε τῶν ἀνκατόρων, ἕνα μὴ ἐπιστρέψῃ πλέον· ἰππεύσας δὲ καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Φραντζῆ καὶ τινῶν ἄλλων περιῆλθε ἄπικτα τὰ ὀχυρώματα καὶ τὰς φυλακὰς καὶ βεβκιωθεῖς περὶ τῆς ἐπικρατοῦσης τάξεως ἐπικνέκμησεν εἰς τὴν Πύλιν τοῦ Ἁγίου Ρωμνοῦ, ἀφοῦ ἐπέξωσεν εἰς τὰ Κκλυγάρια καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν πύργον κατὰ τὴν πρῶτην ὄραν τῆς ἀλεκτροφωνίας «καὶ ἠκούσκαμεν συγχῶς ὀμιλεῖν καὶ θόρυβον μέγαν ποιεῖν ἐξῶθεν ἐπιτήδειον, καὶ εἶπον ἡμῖν οἱ φύλακες ὅτι δι' ὄλης τῆς νυκτὸς οὕτω ποιοῦσιν ἦσιν γὰρ σύνοντες ὄσα τῶν ὀργάνων πρὸς τειχομαχίαν ἠτοίμασται φέροντες αὐτὰ ἐγγὺς τοῦ ὀρύγματος. Ἐπὶ τούτοις σκλεύονται καὶ τῶν ἠδῶων τὰ μέγιστα τῶν ἀντιπάλων σκἀφη καὶ αἱ τριῆρες καὶ αἱ γέφυραι ἐν τῷ λιμένι ταῖς τείχεσι καὶ ταῖς ἀκτῆς προσπηλάζουσι. Περὶ δὲ δευτέρων ἀλεκτροφωνίας ἄνευ σημείου τινός, κατῶς καὶ ἄλλαις ἡμέραις προεπίσταν, τὸν πόλεμον ἀνῆψαν μετὰ μεγάλης σπουδῆς καὶ βίχης» (Φραν. σελ. 280). Ὁ στόλος ἤδη ἕτοιμάζεται τὴν περικυκλώσῃ τὸν λιμένα. Τὰ πλοῖα στρέφουσι τὴν πρῶτα κατὰ τὴν πρὸς τὰς προκυμαίας τῆς πόλεως, ὄλα αἱ μηχαναὶ προπαρκακτικῶν μετὰ σπουδῆς. Κατὰ τὰς ὄρας τῆς νυκτὸς ἐργάζονται οἱ ἀσθενέστεροι καὶ ἀπειρότεροι, ὥστε τὴν ἡμέραν τὴν κατέλθωσιν εἰς τὸν ἀγῶνα οἱ ἄπονοι καὶ οἱ ρωμαῖοι (Φραντ. 280).

Γιγαντικὰ ἔφοδος κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν μέλλει τὴν λάβῃ ὄραν μετὰ τῶν ἀνκριθμῆτων καὶ ἀφθόνων μέσων τοῦ ἐχθροῦ, δρᾶξ πολιορκουμένων εὐάριθμος μὲν ἀλλὰ μεγάλη τὸ φρόνημα ἢ ἀντικτῶν. Ἡ ἱστορία δὲν ὀμιλεῖ περὶ τῶν ἀπειραρίθμων Περσῶν, οἱ ὄποιοι εἰσέβησαν διὰ τοῦ στενοῦ τῶν Θερμηπυλῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ περὶ τῶν τρικασίων ἠρώων ἐκείνων, οἱ ὄποιοι ἀντικτῶν ἔχθησαν κατ' αὐτῶν ἕνα ἀπαθικτισθῶσιν λέγοντες:

ὅτι τῆδε

κείμεθα τοῖς κείνων ὀήμασι πειθόμενοι.

(Ἐκ τῆς κατ' αὐτὰς δημοσιευομένης ἀλώσεως τοῦ κ. Α. Ν. Βερναρδάκη).

ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΑΪΝΕ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ὑπὸ τοῦ κ. ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

[Εἶνε γνωστὸν, ὅτι τὸν Χαΐνε ἐν ὄλῃ αὐτοῦ τῇ λάμπει καὶ τῇ χάριτι ἐγνώρισεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶδε τὸ φῶς νεωτέρα ἔκδοσις τῶν ποιημάτων τούτων τοῦ μεγάλου τῆς Γερμανίας ποιητοῦ. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην ἔκδοσιν προστίθενται καὶ τὰ κατωτέρω ἀνέκδοτα μέχρι τοῦδε ἐν μεταφράσει ποιήματα, τῶν ὁποίων ἀπέδωκε τὴν χάριν καὶ τὴν ζωὴν ἐν τῇ μεταφράσει των ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος. Τὰ ἀνέκδοτα ταῦτα ποιήματα δημοσιεύομεν ἐν τῷ «Παραρτήματι τῶν Ἀθηνῶν» κατ' εὐγενῆ παραχώρησιν τοῦ μεταφραστοῦ των].

1

Φίλα, καὶ μὴ μοῦ δοκίμῃσαι·
γυναικίους ὅρκους δὲν πιστεύω.
Γλυκὰ μιλεῖς, μὰ πειὸ γλυκὰ
εἶν' τὰ φιλάκια ποῦ σοῦ κλέβω.
Ἐὰν αὐτὰ πιστεύω, τὰ κρατῶ καὶ τᾶχ'ω·
τὰ λόγια...εἶνε ὄνειρο μονάχο.

Ἐορκίσου μου, ἀγάπη μου·
ὅ,τι μοῦ λῆς, μοῦ λῆς ἀλήθεια.

Μοῦ φτάνει τὸν παράδεισο
νὰ βρίσκω ἔς τ' ἄσπρα σου τὰ στήθια.
Θὰ μ' ἀγαπᾷς, μοῦ λῆς, ὡς νὰ πεθάνω·
κ' ἐγὼ πιστεύω, ἀκόμη πικραπάνω.

2

Θυμᾶμαι ἀκόμη, ἀγάπη μου γλυκειά,
παληὸ μου ταῖρι, τὸ θυμᾶμαι ἀκόμη,
πῶς ἤσουνα δική μου μιὰ φορὰ,
δική μου ὄλη, μὲ ψυχὴ καὶ σῶμα.

Τὸ σῶμά σου νὰ εἶχα πάλι ἤθελα,
τὸ ἄσπρο, τὸ ἀφρατὸ ὅσον τὸν κρῖνο.
Γιὰ τὴν ψυχὴ σου δὲ μὲ μέλλει...κράτησ' τὴν·
ψυχὴ μοῦ περισσεύει καὶ σοῦ δίνω.

Τὴν κόφτω τῇ ψυχῇ μου ἐγὼ σὲ δυὸ,
σοῦ δίνω τῇ μισῇ μὲ τὴν πνοή μου,
κ' εἴμαστε πάλι σῶμα καὶ ψυχὴ,
ἀγκαλιαστοὶ ὅσα μιὰ φορὰ, πουλί μου.

3

Μικρὰ παιδάκια ἤμαστε, μικρὴ μου,
—θυμᾶσαι ;—χαροπὰ καὶ γελαστὰ,
κρυμμένα ὄλη μέρα ἔς τὸ κοττέτσι,
μεσ' ἔς τᾶχυρα, μὲ μάτια σφαλιστά.

Φωνάζαμ' ἐκεῖ μέσα ὅσον κοκόρια...
κι' ἂν τύχαινε κανένας νὰ περνᾷ,
ἄκουε : Κουκουρίκου ! καὶ θαρροῦσε,
πῶς κόκορας φωνάζει ἀληθινά.

Ἐπιείρναμε τῆς κάσσις τῆς αὐλῆς μας,
τῆς στρώναμε ἀπὸ μέσα μὲ χαρτί,
καὶ ἔς τὸ μεγάλο, ὠραῖο σπιτικό μας
καθόμαστε οἱ δύο μαζωχοί.

Συχνὰ τοῦ γείτονα ἢ γρηὰ γάτα
κατέβαινε νὰ μᾶς ἐπισκεφθῆ,
κ' ἐμεῖς...ποῖδς νὰ τὴν πρωτοχαιρετίση,
νὰ τῆς μιλήση, νὰ προσηκωθῆ !

Καὶ τῇ ῥωτούσαμε ὅσον πρῶτοι φίλοι,
ἂν εἶνε ἔς τὴν ὑγεία τῆς κιά...
—Σὲ πόσαις γρηαῖς γάταμς ἀπὸ τότε
δὲν εἴπαμε κι' αὐτὰ καὶ πειὸ τρελλά !

Πολλὰς φορὰς ἐπιείραμ' ὁμιλίαις
ὅσον γέροι, καὶ μὲ ὕφος σοβαρὸ
ἐλέγαμε πῶς ἦτανε ὁ κόσμος
καλλίτερος τὸν πλαιὸ καιρό.

7

Πῶς ἔλειψε ἡ ἀγάπη ἀπὸ τὴν πλάσι.
πῶς ἔσβυσε ἡ πίστι καὶ ἡ τιμὴ...
καὶ πῶς ἀκρίβηνε ὁ καρπὸς ἐφέτος,
καὶ πῶς ἐχάθη ἡ χαροδορική.

Ἄχ ! πέρασαν τὰ παιδικὰ πιχνίδια !
"Ὅλα περνοῦν τοῦ κόσμου τὰ καλά.
Περνάει ἡ πίστι, ἡ τιμὴ, ἡ ἀγάπη...
κυλάει ὁ κόσμος, καὶ ἡ δορική κυλά.

4

Τί φέμματα ποῦ λέγε τὰ φιλιὰ !
μὰ καὶ τί μέλι βγάξουν ἀπ' τὸ στόμι !
Εἶνε γλυκὸ τὸν ἄλλον νὰ γελάς,
μὰ νὰ γεληῖσαι πειὸ γλυκὸ ἀκόμη.

Πῆρες ψηλά, πουλί μου, τὸ σκοπὸ·
μὰ δὲ μπορεῖς...κι' ἀγάλια θὰ κατέβης.
Πιστεύω, ἂν θέλῃς, ὅ,τι δοκίμῃσαι,
μὰ σοῦ δοκίμῃσαι καὶ τί πιστεύεις.

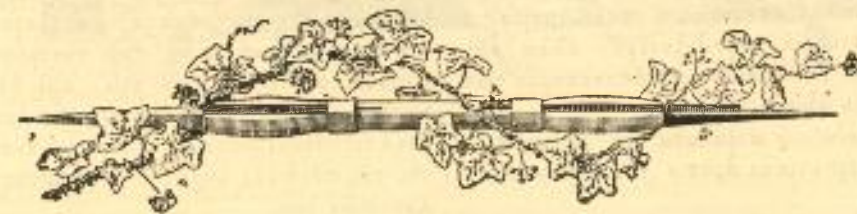
5

Τί σοῦρχεται, ἔς τὸ δρόμο νὰ φιλᾷς,
καὶ νὰ μὲ κἀνης μισκαρᾷ ;
Ἐὰν τὸ στίτι, ποῦ θὰ πᾶμε ὕστερα,
τὰ βρίσκομε ὄλη μιὰ χαρά.

6

Γιούλι σου στέλνω μόλις ξεμερῶση·
τὰ μάζεψα πουρνὸ πουρνὸ.
Τριαντάφυλλο σου φέρνω ὅσον νυχτώση,
ποῦ τᾶκοψα τὸ δειλινό.

Ξέρεις τί λείει, γλυκειά μου περιστέρα,
ἢ μυρωδάτη τους λαλιά ;
Νὰ μὲ θυμᾶσαι ὄλην τὴν ἡμέρα,
νύχτα νὰ μ' ἔχῃς ἀγκαλιά.

Μιὰ κυρία, τρυφερὴ, ρωμαντική,
στέκεται ἔς τοῦ ποταμοῦ τὴν ἄκρια,
καὶ τοῦ ἡλίου βλέπει τὸ βασίλειμα,
καὶ τὰ μάτια τῆς γεμίζουν δάκρυα.

Μὴν τὸ πύρην, μάτι μου, κατάκαρδα·
ἔτσι γίνεται, μὴ σὲ πικραίνῃ !
Ἐκεῖ κάτω ὁ ἡλιος, βλέπεις, κρύβεται,
κ' ἐδῶ πάνω πάλι πίσω βγαίνει.

8

"Ὅταν ἄνοιγαν τὰ ῥόδα,
καὶ τ' ἀηδόνη τραγουδοῦσε,
μ' ἔσφιγγε ἡ ἀγκαλιά σου,
καὶ τὸ στόμα σου φιλοῦσε

Ἦλθε κρύο, πᾶν τὰ ῥόδα,
πάει τ' ἀηδόνη παρωμένο,
πᾶς καὶ σὺ,—ποῦ πᾶς δὲν ξέρω,
μὰ μονάχος ἐγὼ μένω.

Τι μακρυαῖς ποῦ εἶνε ἡ νύχταις !
Πές μου, πότε θᾶρθῃς πίσω ;
ἢ θαρρεῖς, τὰ περασμένα
πῶς μὲ φτάνουν γιὰ νὰ ζήσω ;

9

Μᾶς ἔδωσ' ἓνα στόμι ὁ Θεός·
ἀλλοίμονο ἂν δυὸ μᾶς εἶχε δώσει !
Καὶ τί δὲ λὲν, καὶ πόσοι δὲ μιλοῦν
μ' αὐτὸ τὸ ἓνα στόμα τους καμπόσοι !

Τώρα σοπαινεις, θέλοντας καὶ μὴ,
ἂν τύχη κ' εἶσαι μὲ γεμάτο στόμα·
ἂν εἶχες κι' ἄλλο, πόσοι φέμματα
θὲ νᾶλεγες καὶ τρώγοντας ἀκόμα.

Ο ΣΩΤΗΡ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Εἰς τὰς διαφόρους ἀμερικανικὰς πόλεις συνελήφθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παρελθόντος ἔτους περὶ τὰς 10,000 παιδιῶν. Εἰς μίαν μάλιστα τῶν πόλεων τούτων ἐπὶ πληθυσμοῦ 150,000 κατοίκων συνελήφθησαν 16,000 παιδιῶν, τὸ τέταρτον τῶν ὁποίων δὲν ὑπερβίνει τὰ εἴκοσι ἔτη.

Τὰ αἴτια τῶν συλλήψεων τούτων δέον ν' ἀναζητηθῶσιν ἀφ' ἐνός μὲν εἰς τὴν ἐπιδεινώσιν τῆς ἀνθρωπίνης βιοπάλης, ἀφ' ἑτέρου ὅμως καὶ εἰς τὰς συνθήκας τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Τὰ μικρὰ παιδιὰ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, εἰς τὴν τρυφερωτέραν ἀκόμη ἡλικίαν τῶν ἀφίωνται ἐλεύθερα νὰ κερδίσωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, καὶ τόσον εἰς τὴν οἰκίαν ὅσον καὶ εἰς τὸ σχολεῖον λείπει ἢ ἐπίβλεψις ἐκείνη καὶ ἡ καθοδηγία ἣτις ἀποτελεῖ τὴν θάσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν, ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, βλέπουσα πλέον ἀύξανομένην τὴν ἐγκληματικότητά τῶν παιδίων, ἤρχισε νὰ ἀνησυχῆ καὶ οἱ κατάλληλοι νόμοι πρὸς περιστολήν τοῦ κακοῦ ἐψηφίσθησαν καὶ ἤρχισαν λειτουργοῦντες.

Ὁ Βενιαμὴν Λίνδσλεῦ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καὶ ὁ μεγαλύτερος ἐργάτης τῆς σωτηρίας τῆς παρεκτρεπομένης παιδικῆς ἡλικίας.

Ζῆ εἰς τὸ Ντένβερ τοῦ Κολοράδο καὶ αἱ ἀνθρωπιστικαὶ τε μέθοδοι λαμβάνονται ἤδη ὡς ὑποδείγματα καθ' ὅλην τὴν χώραν. Ἀνευδύτως ἐργασθεὶς κατώρθωσεν ὁ θαυμασὸς αὐτὸς παιδαγωγὸς νὰ πείσῃ τὰς ἀρχὰς νὰ ἰδρῦσωσι ἰδίαν φυλακὴν διὰ τοὺς παῖδας, εἶδος ἐφιθείου, εἰς τὸ ὅποιον νὰ διδάσκῃ αὐτὸς γράμματα καὶ νὰ ἐξανθρωπίσῃ τοὺς μικροὺς ἐγκληματίας, καὶ κατώρθωσεν ἐντὸς πενταετίας ὅ,τι δὲν θὰ κατώρθωνον ὅλοι ὁμοῦ οἱ ἀστυνομικοὶ τῆς Ἀμερικῆς, μεταχειριζόμενοι τὰ παρδοξότερα, ἀλλὰ καὶ τὰ εὐφρέστερα τῶν μέσων πρὸς ἐπικρατοῦσιν τῶν εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν.

Ἄπειρα εἶνε τὰ ἀνέκδοτα τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν εὐεργετικὴν δράσιν τοῦ Ἀμερικανοῦ παιδαγωγοῦ.

«Τὰ παιδιὰ του, δὲν τὸν φοβοῦνται, ἀλλὰ τὸν ἀγαποῦν, διότι ἐννοοῦν ὅτι παῖσαι αἱ πράξεις του στρέφονται πρὸς τὸ συμφέρον των. Μὲχρι τόσου βαθμοῦ ἔχει φθάσει ἡ πρὸς αὐτὸν ἐμ-

πιστοσύνη των, ὥστε παιδιὰ κατὰδικαζόμενα ὑπὸ τῶν Ἀμερικανικῶν ἀρχῶν, νὰ λαμβάνωσι ἔγγραφον τὴν κατὰδικίαν των καὶ νὰ μετακλίνωσι μόνον τῶν εἰς Ντένβερ διὰ νὰ ὑποστῶσι τὴν ποινὴν των εἰς τὴν φυλακὴν—ἡ μᾶλλον εἰς τὸ σχολεῖον—τοῦ Λίνδσλεῦ.

✱

Πρὸ ὀλίγων μηνῶν οἱ ἀστυφύλακες τῷ ἔφερον ἓνα μικρὸν ἀνυπότακτον ὅστις πολλάκις εἶχε φωραθῆ καλέπτων. Ὁ Λίνδσλεῦ τὸν ἐπῆρεν εἰς ἰδιαιτέρον δωμάτιον, τῷ ἀφῆρσε τὰς χειροπέδας καὶ ἤρχισε νὰ τὸν κατηγῆ. Μετὰ δύο ὥρας ἤνοιξε τὴν θύραν καὶ εἶπε εἰς τοὺς ἀστυνομικοὺς.

— «Τὸ παιδί μας» μοῦ ἔδωσε τὸν λόγον του νὰ ὑπάγῃ μόνον εἰς τὸν δικαστήν, νὰ ἀκούσῃ τὴν ποινὴν του καὶ νὰ ἔλθῃ κατόπιν νὰ τὴν ἐκτελέσῃ εἰς τὴν φυλακὴν.

— «Ἄμ' δὲν θὰ πάῃ!.. ἀπεκρίθησεν ἐκεῖνοι ἐν χορῷ. Τοὺς εἶχε βλέπετε ζεματίσει ὁ μικρὸς κλέπτης.

— Εἶμαι ἐγὼ ὑπεύθυνος!—ἀπήντησεν ὁ Λίνδσλεῦ.

Μετὰ δύο ὥρας ὁ μικρὸς ἐπέστρεφε μόνος, χωρὶς συνοδείαν, κρατῶν τὴν κατὰδικαστικὴν ἀπόφασιν.

Κόκκαλο οἱ ἀστυνομικοὶ!..

Ὁ Λίνδσλεῦ ἐθαυματουργεὶ διὰ μίαν ἀκόμη φοράν ἐπὶ τῆς παιδικῆς ψυχῆς.

✱

Ὅταν καμμίαν φοράν τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας τοῦ φέρουν κανέναν νεκρὸν λωποδύτην, ὁ Λίνδσλεῦ τὸν πέρνει κατὰ μέρος καὶ τὸν ἐρωτᾷ.

— Πόσους ἄλλους λωποδύτας ζεύρεις.

Φυσικὰ ὁ μικρὸς γνωρίζει τοὺς συνκατέλφους του καὶ γνωρίζει πολλοὺς, ἀλλ' ὁ Λίνδσλεῦ δὲν θέλει νὰ μάθῃ τὰ ὀνόματά των. Πικρακεῖ μόνον τὸν μικρὸν νὰ πείσῃ τοὺς συντρόφους του νὰ παρουσιασθῶν ἐνώπιόν του, καὶ ὅταν τοῦτο κατορθωθῆ, κλείει τὰς θύρας, τοὺς κατηγῆ τόσον ἐπιτηδεῖως, ὥστε μετ' ὀλίγον ὁ ἀνατόμος αὐτὸς τῆς παιδικῆς ψυχῆς εἶνε γνώστης ὅλων τῶν μυστικῶν των.

Συχνὰ ὁ Λίνδσλεῦ εἶνε ἠνγκασμένος νὰ παλίσῃ καὶ κατὰ τῆς ἀντιστάσεως τῶν γονέων ἐνεργούντων ἀπὸ καλῆς πίστεως, διότι πολλοὶ εἰς αὐτῶν ἀπιστολοῦσιν ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς

τὴν ἐργασίαν των δὲν εὐκαιοῦσι νὰ ἐξασκήσωσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν πατρικὴν ἐπίβλεψιν.

✱

Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, τὰ δύο τέκνα ἐνός γνωστοῦ βιομηγάνου κατηγορήθησαν παρὰ τοῦ πατρωνός των ὅτι εἶχον κλέψει ἐν ὠρολόγιον. Δὲν ὑπῆρχον ἐπαρκεῖς ἀποδείξεις, ἀλλ' αἱ περισσότερα ὑποψία ἐπιπτον ἐπ' αὐτῶν. Τὰ παιδιὰ διεμαρτύροντο ὅτι ἦσαν ἀθῶα, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ὑπεστηρίζοντο καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς των, κατηγανακτισμένου διὰ τὴν κατηγορίαν τῶν τέκνων του.

Ὁ κ. Λίνδσλεῦ παρεκάλεσε τὸν πατέρα ν' ἀπομακρυνθῆ καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ ἐπιλήσῃ μόνος μὲ τὰ παιδιὰ. Μετὰ μίαν ὥραν ὁ δυστυχὴς πατήρ, ἤκουεν ἐκ τοῦ στόματος τῶν υἱῶν του, ὅτι ὄχι μόνον εἶχον κλέψει τὸ ὠρολόγιον, ἀλλ' ὅτι συνάμα εἶχον κατορθώσῃ ὥστε νὰ πέσωσιν αἱ ὑποψία ἐπὶ ἐνός ἄλλου παιδίου, κρύψαντες τὸ ὠρολόγιον εἰς τὸ θυλάκιόν του. Ἐκτὸς τούτου εἶχον κλέψει χρήματα ἀπὸ κάποιον γείτονα των καὶ ἀντικείμενα αὐτοῦ τοῦ πατρὸς των. Ὅτι

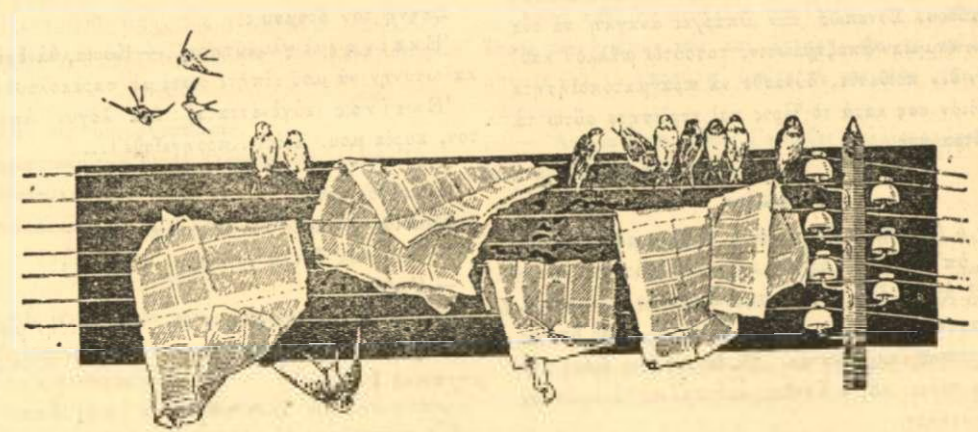
δὲν ἐσύγχυον εἰς τὸ σχολεῖον, ὅτι ἐκάπνιζαν καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ἄλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον ὁ Λίνδσλεῦ ἐπεκτείνει τὴν εὐεργετικὴν ἐπὶ τῶν παιδίων δράσιν του. Οἱ διαφορεῖς τῶν νέων, οἱ ἐκμεταλλευτὰ τῆς παιδικῆς ἀδυναμίας, οἱ τύραννοι τῶν μικρῶν εὐρίσκουσιν ἐν τῷ προσώπῳ του τὸν ἀμείλικτον διώκτην καὶ τὸν φοβερώτερον ἐχθρὸν. Ἀκούραστος εἶνε ἐν τῇ διώξει τῶν ἀνθρωπομόρφων αὐτῶν τεράτων καὶ περισσότερα τῶν 200 εἰς αὐτῶν ἐρρίφθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰς φυλάκας.

Ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἀναγνωρίζουσα τὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας τοῦ Λίνδσλεῦ, περιβάλλει αὐτὸν διὰ μεγάλης τιμῆς καὶ ἐκτελεῖ τυφλῶ, τὰς ὑποδείξεις του εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ ἔργον του.

Καὶ δικαίως ἡ Ντένβερ, ἡ γενέθλιος τοῦ Λίνδσλεῦ πόλις, κυχᾶται διὰ τὸν ἀνθρωπίν τῆς, τὸν εὐεργετικώτατον «Σωτήρα τῶν παιδίων».

[Ἐκ τῆς «Lettura» τοῦ Μιλάνου]

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Μία περίεργος αναφορά :

«Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῶν σιδηροδρόμων τοῦ Κράτους, Ρώμη.

«Κατὰ τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον ἠγόρασα ἓν εἰσιτήριο διὰ τὸν γύρον τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐφ' ὄλου τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου. Ὡς εἶνε ὁμως γνωστὸν εἰς τὴν Σεβαστὴν Διεύθυνσιν, κατὰ τὸν χειμῶνα αἱ σιδηροδρομικαὶ συστάσεις κατὰ ἓν ὑπεκατόμετρον ἀνὰ δώδεκα μέτρα, ἤτοι εἰς τὰς 14 χιλιάδας μίλλια, ὅσον εἶνε τὸ ὅλκον μήκος τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου, ἢ συστολὴ ἀνέρχεται εἰς 1162 μέτρα, τὰ ὅποια ἐπλήρωσα, χωρὶς νὰ τὰ χρησιμοποιήσω.

Ζητῶ ὅθεν τὴν ἀνάλογον ἀποζημίωσιν συμφώνως πρὸς τὸ ἔν ἰσχύι τιμολόγιον.

Ἰωάννης Χασομέρης

Ἡ ἀπάντησις :

«Κύριε Χασομέρη,

Τὸ σαίνόμενον τῆς συστολῆς τῶν σωμάτων κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τῆς διαστολῆς κατὰ τὸ θερος ἦτο ἤδη γνωστὸν καὶ ὑπελογίσθη καλῶς κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν σιδηροδρομικῶν ὁδῶν. Οἱ μηχανικοὶ ἐπίτηδες ἀφῆσαν διάστημα ἑνὸς ὑπεκατοστομέτρου ἀνὰ δώδεκα μέτρα ῥάβδου. Συνεπῶς δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ σῆς δώσωμεν καμμίαν ἀποζημίωσιν, τοσούτω μᾶλλον καθ' ὅσον, ἂν δὲν πείθεσθε, δύνασθε νὰ πραγματοποιήσητε τὸ ταξιδίόν σας κατὰ τὸ ἴερος καὶ κερδίσητε οὕτω τὰ 1162 μέτρα σας.

Ἡ Διεύθυνσις

«Ὅταν ὁ Αἴσωπος ἦτο ἀκόμη δούλος τοῦ Ἐάνθου, διετίχθη ὑπ' αὐτοῦ ν' ἀγοράσῃ ὅ,τι καλλίτερον ὑπάρχει ἐν τῇ ἀγορᾷ διὰ τὸ παρασκευαζόμενον συμπόσιον.

Ἠγόρασεν ὁ Αἴσωπος μόνον γλώσσας, τὰς ὁποίας ποικιλοτρόπως ἐκαρῶκευσεν. Οἱ δαιτυμόνες ὁμως ἀηδίασαν ἐν τέλει, καὶ ὁ Ἐάνθος ὠργισμένος ἀνεφώνησε πρὸς τὸν δούλον.

— Σοῦ εἶπα ν' ἀγοράσῃς ὅ,τι καλλίτερον ὑπάρχει.

— Κατ' ἀκολουθίαν, ἀπεκρίθη ὁ Αἴσωπος, ἠγόρατα γλώσσας. Καὶ τί καλλίτερον τῆς γλώσσης ὑπάρχει ; Αὐτὴ θεμελιώνει οἶκους καὶ πόλεις, αὐτὴ ὠλεῖ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν σοφίαν, αὐτὴ εἶνε τὸ μέσον τοῦ αἴνου πρὸς τοὺς θεοὺς.

— Καλὰ τότε. Λύριον νὰ μᾶς ἀγοράσῃς ὅ,τι χειρότερον ὑπάρχει.

Τὴν ἐπομένην πάλιν γλώσσαί παρτίθεντο, ὁ δὲ Αἴσωπος κληθεὶς ἐκ νέου ἀπεκρίθη :

— Καὶ ὑπάρχει τίποτε χειρότερον τῆς γλώσσης ; Αὐτὴ καταστρέφει οἶκους καὶ πόλεις, αὐτὴ στρεβλώνει τὴν ἀλήθειαν καὶ προκαλεῖ δεινὰ πικνοῖα. Αὐτὴ τέλος χρησιμεύει διὰ τὰς πρὸς τοὺς θεοὺς βλασφημίας.

Κάποιος εὐπατρίδης μεταβάς ἡμέραν τινὰ παρὰ τῷ Φοντεναίλῳ ἐξεπλήγη τόσον ὁτι τὸν εἶδε κατατεταρραχμένον, ὥστε ἀνήστους τὸν ἠρώτησε τί ἔχει.

— Τί ἔλω ; Φεντασθῆτε ὅτι ἔλω ἓνα ὑπρήρητον ὁ ὁπαῖος μὲ ὑτηρετεῖ τόσον ἄσχημα ὥστε θὰ ἐνόμιζε κανεὶς πῶς ἔλω εἴκοσιν ὑπρηρέτας !...

Ὁ Σωκράτης εἶχε καλοὺς φίλους, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἀντελήφθη, ὅτι ἐλλείπει μανδύου ἐκρύωνε τὸν χειμῶνα.

Ὁ Σωκράτης δὲν πικρομένη, ἀλλ' ὅταν παρῆλθεν ὁ χειμῶν τοῖς εἶπε :

— Παράδοξοι φίλοι. Ἐὰν εἶχα ὅπως ὑμεῖς χρήματα θὰ εἶχα ὅπως καὶ ὑμεῖς μανδύον.

Σκηνὴ τοῦ δρόμου :

Ἐκείνη (μὲ γλυκύτητα) : — Κύριε, θὰ ἔχετε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ εἰπῆτε δικαί μὲ παρακολουθῆτε :

Ἐκεῖνος (εὐγενέστατα) : Διὰ λόγον ἀπλοῦστατον, κυρία μου. Διότι...προηγεῖσθε !...

Περίεργος πόθος.

Κάποιος ὑπαρχὸς καὶ τεμπέλης λέγει :

— Ἄλ, πῶς ἤθελα νὰ ἤμουν ποταμός !

— Γιὰτί !

— Γιὰ νὰ ἔμενα πάντοτε εἰς τὴν κοίτην μου, καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ μὲ βγάλουν ἀπ' ἐκεῖ νὰ ἐχρειάζοντο μηχανικά ἔργα.

Εἷς στρατιώτης τὴν ἐπομένην τῆς ἱστορικῆς ἐφοδου κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Νικυῦρ, διερχόμενος κάτωθι τῶν τεύχων ἔλεγε :

— Κύτταξε μέσῳ τοῦ πυρὸς ἐσκαρφίλωσα ἕως τὴν κορυφὴν καὶ σήμερον δὲν θὰ ἠμποροῦσα πλέον νὰ τὸ ἐπαναλάβω.

— Τὸ ὑποθέτω, ἀπεκρίθη εἰς σύντροφός του. Σήμερον δὲν μᾶς πυροβολοῦν οἱ ἀξιωματικοὶ μας. Πῶς θέλεις ν' ἀνέθωμεν εἰς τὰ καλὰ καθούμενα.

— Λί τελευταῖα : λέξεις ἐρχοῦτο φαγόντος τὴν χυλόπηταν :

— Χαίρετε λοιπὸν, κυρία ! Μοῦ ἐπιτρέπετε τούλαγιστον νὰ σῆς βλέπω ἐνίοτε καθ' ὑπνοῦς ;

⊙⊙⊙

Ἡ σύζυγος τοῦ Μαικήνα ὀνόματι Τερεντία ὑπῆρξε θαύμα καλλονῆς ἀλλὰ καὶ τέρας ἰδιοτροπιῶν καίτοι ἐντιμοτάτη. Διαρκῶς διεζεύγυντο, ἀλλ' ὁ ἀσθενικὸς Μαικήνας ὅπως δὲν ἠδύνατο νὰ ζῆ μετ' αὐτῆς οὕτω καὶ ἄνευ αὐτῆς δὲν ἠδύνατο νὰ ζῆσῃ, καὶ οὕτω τὴν ἐκάλεε πάντοτε μετὰ βραχῶν χωρισμόν. Ὁ Σενέκας βλέπων τὰ συχνὰ αὐτὰ διαζύγια εἶπε ποτὲ :

— Περίεργον πᾶντα. Ὁλος ὁ κοσμος χωρὶς νὰ δ αζευθῆ ἠμπορεῖ νὰ ἔλῃ γιλίας γυναῖκας. Αὐτὸς ὁ Μαικήνας ἔλει χωρὶσει γιλίας φορὰς καὶ ὁμως ἔλει μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γυναῖκα.

⊙⊙⊙

Ὁ βρωῶνος Ἀνδρὲς ἰργηγὸς κυριεύσας μίαν πόλιν κατεχομένην ὑπὸ καθολικῶν, ὑπῆρξε τόσον ὠμὸς εἰς τὴν τιμωρίαν ὥστε διέταξε νὰ κρημνισθοῦν ἐνώπιόν του πάντες οἱ στρατιῶται τῆς φρουρᾶς ἀπὸ τὸν ὑψηλότερον πύργον.

Ὅλοι ἐκρημνίσθησαν πλὴν τοῦ τελευταίου.

Ὁ δυστυχῆς αὐτὸς ἐπῆρε δις φόραν διὰ νὰ κρημνισθῆ. Ἀλλὰ μόλις ἔβηκεν εἰς τὸ γείλος συνεκρατεῖτο περίτρομος.

Ὅταν ἠθέλησε καὶ τρίτην φοράν νὰ δοκιμάσῃ, ὁ Ἀνδρὲς εἶπεν ὠργισμένος.

— Σοῦ θάνατι ποῦ ἐπῆρες δύο φορές φόραν...

— Ὅριστε καὶ σεῖς, ἀπεκρίθη ὁ ἀτυχῆς στρατιώτης. Ὅριστε σεῖς νὰ τὸ κάμετε, καὶ πῖρετε καὶ τέσσαρας φορές φόραν...

Τόσον ἐξεκαρδίσθη ἀπὸ τοὺς γέλωτας ὁ ὠμὸς Οὐγενότος ὥστε ἔλαρισε τὴν ζωὴν εἰς τὸν στρατιώτην.

⊙⊙⊙

Ἡ θεωρία εἰς τοὺς στρατιώτας.

Ὁ ἀξιωματικός. — Ὅταν βλέπεις νὰ κυματίζῃ ἡ σημαία τί αἰσθάνεσαι ;

Ὁ νεοσύλλεκτος : — Ὅτι φυσᾷ ἄνεμος, κύριε ὑπολογαγέ.

⊙⊙⊙

— Γιὰ πές μου, Ἐλενίτσα, ἐὰν κατὰ τύχην ἀπέθνητκα θὰ ἔκλαιες ;

Καὶ ἐκεῖνη αἰσθηματικῶς :

— Ἐὰν σὲ ἔκλαια ! Γνωρίζεις καλὰ ὅτι ἐγὼ κλαίω διὰ τιποτένια πράγματα.

⊙⊙⊙

Ἦρωσ ἄνευ ὑπολογισμῶν.

Ὁ μέλλων μνηστῆρ : — Σῆς βεβαιῶ, πενθερά μου, ὅτι ὁ ἔρωσ μου πρὸς τὴν Καίτην εἶνε ἔρωσ ἄνευ συμφέροντος καὶ χρηματικῶν ὑπολογισμῶν. Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ μοῦ δώσητε τὴν προῖκα τῆς. Διώτατέ τῆν εἰς τοὺς δανειστάς μου.

Ὁ Διογένης φιλόσοφος τῆς γυμνῆς ἀληθείας ὁ κρ κῶς διέψευθε τὸν παρομιώδη ψεύστην Λυσάνδρον. Ἠμέραν τινὰ καθ' ἣν ὁ τελευταῖος ἔλεγε τὴν πρώτην του ἴσως ἀλήθειαν, διεψεύσθη ὑπὸ τοῦ Διογένους.

— Εἶνε ἀλήθες τὸ γεγονός, εἶπέ τις τῶν περιστάμενων.

— Ὅτι ἦτο ἴσως, ἀπεκρίθη ὁ Διογένης, ἀλλ' ἀο' ἡς ἔβρατεν εἰς τὰ λείλη τοῦ Λυσάνδρου μετεβλήθη εἰς ψεῦμα.

⊙⊙⊙

Εἷς Γασκῶνος ἔλεγε μίαν φοράν προκειμένου περὶ μονομαχιῶν :

— Μὴ τὸν Θεὸν μία μονομαχία εἶνε πολὺ ἐπικινδυνωδέστερα δι' ἐμὲ πρᾶς δι' οἰονδήποτε ἄλλον. Διότι εἰς ὅποιον μέρος τοῦ σώματος καὶ ἂν μὲ τραυματίσῃ τὸ τραῦμα θὰ εἶνε θανατηφόρον, ἀπὸ ὅλον μου τὸ σῶμα εἶνε καρδιά...

⊙⊙⊙

Εἷς ἀξιωματικὸς μετριοπάτης ἀξίως ζηλοτυπῶν ἓνα ἀνώτερον, ὅστις χάρις εἰς τὴν ἀξίαν του προήχθη κατακτών τούς βαθμούς, ἔγραψεν εἰς τὸν ὑπουργὸν Λουβουᾶ, ὅτι ὁ λοχαγὸς ἐκεῖνος ἦτο μάγος καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ καταδιωγῆ ἐπὶ μαγγανείας. Μετὰ τινος ἡμέρας ἐλάμβανεν ἐπιστολὴν τοῦ κ. Λουβουᾶ ὅστις τῷ ἀπεκρίνετο :

— Ἀνεκρίνωτα εἰς τὸν Βασιλέα τὴν καταγγελίαν σας περὶ τῶν μαγγανιῶν τοῦ λοχαγοῦ. Ἡ Α. Μ. μοῦ ἀπήντησεν ὅτι παντάπασιν ἀγνοεῖ ἂν ὁ λοχαγὸς οὗτος εἶνε μάγος, εἶνε ὁμως τούναντιον πεπαισμένος ὅτι ὑμεῖς δὲν εἶθε τοιοῦτος.

⊙⊙⊙

Ἠμέραν τινὰ νεαρὸς συγγραφεὺς ἐνεχείρησεν εἰς τὸν κριτικὸν Κρεβιλλῶν ἐν ὄραμα του.

Ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν παρήτετε, τὸ χειρόγραφον ἔπεσε τῶν χειρῶν του καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ πῦρ. Ἐσπευσε νὰ τὸ ἀποσύρῃ ὑπότι οὐ κριτικὸς τὸν ἀνεχαιτίτε.

— Ἀρῆτατέ το, εἶπε. Γνωρίζει καλλίτερα ἀπὸ σῆς ποῦ πρέπει νὰ ὑπάγῃ.

⊙⊙⊙

Ὁ Βεσπανιανὸς ἀντιλαμπανόμενος ὅτι ὀλίγα ὦρα ζωῆς αὐτὸν ὑπελείποντο. εἶπεν εἰρωνευόμενος τὴν μακίαν τῶν Ρωμαίων νὰ θεοποιοῦν τοὺς Αὐτοκράτορας των μετὰ θάνατον.

— Αἰσθάνομαι ὅτι ἀρχίζω νὰ γίνωμαι Θεός...

⊙⊙⊙

Εἷς Γασκῶνος ἀρηγεῖτο ὅτι εἰς τὸν πατρικὸν του οἶκον ὑπῆρχε στοᾶ μήκους γιλιῶν ποδῶν. Ἐπειδὴ ὁμως οἱ δυσπιστοῦντες ἀκραταί του ἐγάλασαν, ὁ Γασκῶνος ἐπεκατέθη τὴν μαρτυρίαν τοῦ ὑπῆρέτου του ὅστις εἶπε :

— Γελάτε κύριοι ὅσον θέλετε. Ἀλλὰ ἡ στοᾶ αὐτῆ ὄχι μόνον ἔχει γιλιῶν ποδῶν μήκος ἀλλὰ καὶ διαγιλιῶν ποδῶν πλάτος.

Ζωγράφος τις ἐπεδείκνυεν εἰς τὸν Ἀπελλῆ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀρροδίτης φερούσης πλούσια ἐνδύματα. Καὶ τὸν ἠρώτησε ποῖαν γνώμην εἶχε περὶ τοῦ πινάκους του αὐτοῦ.

— Βλέπω, ἀπεκρίθη ὁ Ἀπελλῆς, ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθης νὰ γράψῃς ὠραῖαν τὴν Ἀρροδίτην, τὴν ἔγραψες πλούσιαν.

Διάστημα στρατηγὸς τῶν χρόνων τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' αἰθιλονόμενοι τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ τὰς συνεπειὰς του ἔγραψέ ποτὲ εἰς τὸν ἀντίπαλον στρατηλάτην.

— Πικρῆρθῶ ὅτι ὑτάκις ἐπιτιθεμαι κατὰ μίαν πόλεως, ἐπιτίθεσθε καὶ σεῖς κατ' ἄλλης· ὑτάκις δὲ κυριεύσω μίαν πόλιν κυριεύετε καὶ σεῖς μίαν ἄλλην. Ἐξέπορθησα μέχρι τοῦδε 27 πόλεις καὶ σεῖς 26. Νομίζω ὅτι καλὸν εἶνε τοῦ λοιποῦ νὰ ἐνταλάττωμεν εἰρηρικῶς τὰς πόλεις μας—ἄρῶ μού δώσετε τὴν μίαν ποῦ μού γρεωτῆτε—καὶ οὕτω ὁ μὲν μένουσιν ζῶντες οἱ στρατιῶταί μας!

Ὁ Πλούταρχος ἠγάπα τότεν τὴν γενέτειράν του Χαϊρώνειαν, ὥστε ἀφοῦ περιώδεσε τὴν γῆν ἵνα μορφωθῇ καὶ συνέγραψεν, ἐπανήλθεν εἶτα ἐκεῖ νὰ τελευτήσῃ.

— Εἶνε μικρὰ ἡ γενέτειρα καὶ ἔχει ὀλίγους κατοίκους, ἔλεγε. Διὰ νὰ μὴ στερήσω αὐτὴν καὶ ἐνὸς ἔστω κατοίκου ὁ μὲν εἶναι ἀποθάνω ἐδῶ...

Δίων ὁ Χρυσόστομος ἀφηγεῖται ὅτι κάποιος κιθαρωδὸς εἰς τὴν Μέμριδα εἶδε καθ' ἑσπέρην ὅτι ἐπαιξε κιθάραν εἰς τὰ ὄρα ἐνὸς ὄνου. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ Βασίλειος τῆς Συρίας Ἀντίοχος ἐβλάστη εἰς Μέμριδα ἵνα ἐπισκεφθῇ τὸν ἀνεψιὸν του Πτολεμαῖον, ὅστις διὰ νὰ τὸν ποιοιῇ ἑκάλεσε τὸν κιθαρωδόν. Ἀλλ' ὁ Ἀντίοχος δυσθύμως ἔχων διέταξε τὸν τελευταῖον νὰ παύσῃ.

— Κατὰ ἔλεγε τὸ ὄνειρον, ἀνεφώνησεν ὁ κιθαρωδὸς, ὅτι θὰ παίξω εἰς τὰ ὄρα ἐνὸς ὄνου.

Τὸν ἤκουσαν ὁμοῦ καὶ ἀνηλεῶς τὸν ἐδεδίξαν τῇ διαταγῇ τοῦ Ἀντιόχου.

— Ἄλλοτε, εἶπε στενάζων ὁ κιθαρωδὸς, ὁ μὲν φροντίσω νὰ μὴ ἐπαινῶ ὄνειρα. Καὶ ἂν ὁμοῦ ἐπαινῶ, ὑπόσχομαι νὰ μὴ τὸ διακοινώσω.

Κάποτε εἰς συναναστροφὴν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Βολταίρου, οἱ κεκλημένοι ὁμιλοῦντες περὶ κλεπτῶν, ἀφηγήθησαν τὰ ὅσα ἕκαστος ὑπέστη ἀπὸ κλέπτας.

Ὅλοι εἶχον ἀφηγηθῆ ἀπὸ μίαν ἱστορίαν, μόνος δὲ ὑπελείφθη ὁ Βολταίρος ὅστις παρακληθεὶς ν' ἀφηγηθῇ καὶ αὐτὸς εἶπε:

— Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι εὐρέθηκα κάποτε ἀντιμέτωπος ἐνὸς κλέπτου, καὶ δὲν τὸν ἐφοβήθη. Ἦτο δεμένος καὶ περιεστοιχίζετο ἀπὸ χωροφύλακας.

Ὁ διάστημα Γουέλλος, γελωτοποιὸς τοῦ μαρκησίου τῆς Φερράρας, πληροφρονηθεὶς ὅτι ὁ αἰφνίδιος τρόμος θεραπεύει ἀμέτῳ τὸν πυρετὸν, ἐσκέφθη νὰ μεταχειρισθῇ τὸ μέτρον τοῦτο ὅπως ἀπαλλάξῃ τὸν αὐθέντην του ἀπὸ τοῦ κατατρώγοντα αὐτὸν πυρετοῦ. Ἡμέραν τινὰ καθ' ἣν διήρχετο διὰ στενῆς γερύρας, ὁ Γουέλλος ἀπώθησε τὸν μαρκησίον ὅστις καὶ ἔπετεν εἰς τὸν ποταμόν.

Ἡκινδύνευε μὲν, ἀλλ' ἐτώθη. Θυμωθεὶς ἐν τούτοις κατ' ἄρχάς ἠθέλησε νὰ τιμωρήσῃ τὸν γελωτοποιὸν καὶ διέταξε νὰ τοῦ ἀποκόψουν τὴν κεφαλὴν, χωρὶς ὁμοῦ καὶ νὰ σκέπτεται σοβαρῶς τὴν τιμωρίαν ταύτην. Οἱ ὀρθαλομοῖ τοῦ Γουέλλου ἐκλείσθησαν διὰ μανθλήσιον καὶ ὁ γελωτοποιὸς ἐγονοπέτησεν. Ἄντι ὁμοῦ νὰ πέσῃ σπῆρα, βρεγμένον μανθλήσιον ἐκτύπησε τὸν λαϊκόν του. Ἀλλ' ὅταν ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀνεγειροῦν γελώντες σοδορὰ ἐλυπήθησαν. Ὁ Γουέλλος ἐκ τοῦ τρόμου εἶχεν ἀποθάνει.

Ἡ φιλανθρωπία.

— Κύριε, σὺς περκαλιῶ νὰ προσφέρτε τὴν συνδρομὴν σας διὰ μίαν ἑσττυγῆ μητέρα μὲ ἑπτὰ ὀρφανά.

— Τὰ καυμένα! Πότων ἐτῶν εἶνε τὸ μεγαλείτερον; — Δύο!

Ὁ κόμης εἰς τὸ γραφεῖον τῶν γάμων.

— Εἶμαι τελείως κατεστραμμένος ἀπὸ τὰ χρέη καὶ ἀπεφάσιτα νὰ νυμφευθῶ. Δὲν μὲ μέλλει ἂν εἶνε ἄσχημη. Ὅσον ἀγνητότερον ὁ εἶνε τότεν μεγαλειότερα ὁ εἶνε ἡ προῖκα.

— Φοβοῦμαι, κύριε κόμη, ὅτι ὁ σταθῆ ἰδύνατον νὰ σὺς εὐρωμεν μίαν νύμφην τότεν ἄσχημον ὥστε νὰ εἰμπορέσητε νὰ ἐξοφλήσητε τὰ χρέη σας.

Εἰς τὸ Κακουργιδεῖον:

— Κύριοι ἔνοχοι—λέγει μετ' ἐμψάντως ὁ εὐγλωττος συνήγορος—ἐνθυμηθῆτε καλῶς ὅτι ὁ κατηγορούμετος εἶνε βαρύνος. Ἐπομένως ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως δὲ ἠδύνετο πρὸς μετὰ μεγίστης δυσκολίας νὰ φθάσῃ εἰς τὴν καρδίαν του.

Εἰς Ἰσπανὸς ἐξίχων τὴν γλυκύτητα τῆς μητρικῆς του γλώτσης, κατηγορεῖ εἰς ἕνα Γερμανὸν τὴν γερμανικὴν.

— Νομίζω, εἶπεν, ὅτι εἶνε τότεν βίρβαρος καὶ τὸσον τρομακτικὴ ἡ γλώτσα σας, ὥστε βεβαίως γερμανικὰ ὁ μὲν ἠμίλησεν ὁ Θεὸς ὅταν εἰδὼξε τοὺς προπάτοράς μας ἐκ τοῦ Παράδεισου.

— Ἰσως, ἀπεκρίθη ὁ Γερμανός. Ἀλλ' ἂν ἀκολουθουθῆσάμεν τὴν λογικὴν σας, τότε ὁ μὲν πεισθῶμεν ὅτι ὁ Θεὸς παρεπλάγησε τὴν Εὐν ὁμιλήσας εἰς αὐτὴν Ἰσπανιστί...

ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΛΟΜΠΡΟΖΟ

Ἡ ΚΥΡΙΑ ΣΤΕΪΝΕΛ ΩΣ ΚΑΚΟΥΡΓΟΣ

[Ἡ «Ἐπιθεώρησις» τῶν Παρισίων δημοσιεύει τὸ ἀκόλουθον περισπούδαστον ἄρθρον περὶ τῆς κυρίας Στέινελ, ἥτις ὡς γνωστὸν παρεπέμφθη ὡς αὐτουργὸς συζυγοκτονίας καὶ μητροκτονίας].

Ἐκπλήσσεσθε τὶς παρατηρῶν εἰς τὰ δικαστικὰ χρονικὰ τῶν ἡμερῶν μας τὴν διαδοχὴν τύπων ἐνόχων γυναικῶν ἢ γυναικῶν τελοῦσῶν ὑπὸ δυσσαποδείκτους κατηγορίας: τῆς κυρίας Οὐμπέρ, τῆς Γκρέτας, τῆς Ἰωάννας Βέμπερ, τῆς κυρίας Ζολθ, τῆς κυρίας Στέινελ. Ἡ ἐκπλήξις ἐν τούτοις ὁ μὲν μειωθῆ ἔταν παρατηρηθῆ ὅτι ἡ σημερινὴ πρόσδος τείνει νὰ προσεγγίσῃ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον—τίσῳ ἐπ' ἀγαθῶ ὅσῳ καὶ ἐπὶ κακῶ—τὰ δύο φύλα.

Πρὸ ἐνὸς αἰῶνος, αἱ ἐγκληματοῦσαι γυναῖκες εἶχον τὴν ἀναλογίαν 8 ἕως 10 ἐπὶ ταῖς ἑκατὸν ἔσαν ἀφορὰ εἰς τοὺς ἄνδρας. Σήμερον φθάνουν τὰ 20 ἕως 25 ἐπὶ ταῖς ἑκατὸν, καὶ εἰς τινὰς κατηγορίας ἐγκλημάτων, τὴν δηλητηρίασιν λ. χ. ἰσοφρίζουν, πολλακίς δὲ καὶ υπερβάλλουν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν. Τὸ γεγονός τοῦτο παρατηρεῖται περισσότερον εἰς τὰς ἐπὶ μᾶλλον πεπολιτισμένας χώρας καὶ ὅπου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πληθῶρας τῆς ἐγκληματικότητος ἕνεκα τῆς συναφείας τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων καὶ τῆς ἀναμειξέως αὐτῶν. Εἰς τὰς πόλεις τὰ κακουργήματα εἶνε συχνότερα παρὰ εἰς τὰ χωρία. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὁ φεμινισμὸς δύναται νὰ εἴπῃ—χωρὶς νὰ συμφῆρῃ ἐννοεῖται—ὅτι ἐφθασεν εἰς τὸ ἀπόγειον.

Ὅ,τι εἶνε γνωστὸν—καὶ εἶνε ὀλίγα πράγματα—ἐκ τῆς δικῆς Στέινελ, ἐπιβεβαιῶν πλήρως τὰ συμπεράσματα τὰ ἀπὸ πολλοῦ ἀπορρέυσαντα ἐκ τῶν μελετῶν τῆς ἐγκληματικῆς ἀνθρωπολογίας, τὰ ὅποια ὁ Γουλιέλμος Φερράρο καὶ ἐγὼ συνλέξαμεν εἰς τὸ περὶ «Κακούργου γυναικὸς» ἔργον μας.

Πρὸ παντός ἡ κυρία Στέινελ εἶνε κατὰ κληρονομικότητα ἔκφυλος καὶ ὑστερικὴ ὡς εἶνε πάντοτε αἱ ἀληθεῖς ἐκ γενετῆς ἐγκληματίαι, περίπτωσις σπανιωτέρα τῶν παρουσιαζομένων, μεταξὺ τοῦ ἄρρενος γένους.

Εἶνε γέννημα γονέων καταχρασθέντων ἐρω-

τικῆς ἡδονῆς καὶ ἀλκοολικῶν ἐκδόσεων. Ἐχει ἀδελφὸν ὅστις λέγεται ἀλκοολικός, ἡ δὲ μήτηρ της ἦτο, ὡς ἐλέχθη, ἐστερημένη παντός ἡθικοῦ αἰσθημάτων.

Ἡ κυρία Στέινελ παρουσιάζει τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐκφύλων. Ἰσχυραὶ σιαγόνες καὶ μῆλα ἐξέχοντα. Παιδίσκη πάσχει ἐκ χλωρώσεως καὶ ὑστερίας. Ἐτρῶγε χῶμα καὶ σκώληκας, προῶρως δ' ἐσχηματίσθη μὲ ὄλα τὰ συμπτώματα τὰ παρατηρούμενα εἰς τὰς ὑστερικές καὶ εἰς τὰς ἐκ γενετῆς φυλοῦς γυναῖκας.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι νεαρωτάτη ὑπανδρεύθη ἀφοῦ ἔσχεν ἐπανειλημμένους ἐρωτας οἵτινες δὲν ὑπῆρξαν ὄλοι πλατωνικοί, τὸσον ὥστε ἐλέχθη ὅτι ἀπέκτησε καὶ τέκνον πρὸ τοῦ γάμου της.

Εἶχε τὰς περιοδικὰς ἐκείνας κρίσεις τῶν ὑστερικῶν αἰτινῶν φθάνουσι μέχρις ἐπιληψίας, καὶ τὰς βιαίας ἐκείνας ψυχικὰς ὁρμὰς αἰτινῶν ἐκδηλοῦνται διὰ μωρῶν ψευδολογημάτων καὶ διὰ τῶν ἀσυνέτων συκοφαντιῶν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Βύλφ, κατὰ τοῦ συζύγου της, συκοφαντιῶν καὶ ψευδολογιῶν τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται μετὰ μεγίστης εὐχερείας καὶ τὰς ὁποίας ἐν τέλει πιστεύει καὶ ἡ ἑαυτῆς.

Ἐν τῇ «κακούργῳ γυναικί» ὁ Φερράρο καὶ ἐγὼ πρὸς μεγίστον σκάνδαλον τῶν νομομαθῶν, ἀπεδείξαμεν τὴν ψυχολογικὴν καὶ τὴν ἀνατομικὴν ἀκόμη ταυτότητα τῆς ἐκδότου γυναικὸς καὶ τῆς κακούργου, παρετηρήσαμεν δὲ εἰς ἀμφοτέρους τὴν μεγάλην ἐπικρατίαν τῆς μορφῆς ἐν τῷ κρηνίῳ, τὴν ἔλλειψιν ἡθικοῦ συναισθηματος, τὴν πρόωρον ροπήν πρὸς τὰς σχέσεις τῶν φύλων, τὴν ἀδιανοήσιαν διὰ τὴν κοινωνικὴν περιφρόνησιν, τὴν ἀπρονοησίαν, τὴν ἀεικινησίαν, ὅπως καὶ τὴν ἀνηθίαν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὰς εὐχλωτοὺς ἡδονὰς τῶν ὀργίων, καὶ τοῦ οἰνοπνεύματος. Ἀλλως τε συχνάκις οἱ δύο τύποι συγχωνεύονται εἰς ἕνα, πλείστων κλεπτῶν

ούτων ταυτοχρόνως και τυχοδιωκτριών. Ἐὰν ἡ ἐξ επαγγελματός εκδοτος γυνή ἀποφεύγει ἐνίοτε τὴν τέλεσιν κκοουργήματος, τοῦτο ἐξαρτάται ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτῆς ἀδυναμίας, εἰς τὴν ἐλαχίστην δόσιν πνεύματος και εὐφυίας και ἰδίως εἰς τὴν εὐκολίαν μεθ' ἧς ἀποκτᾶ πᾶν τὸ ποθητόν.

Τοὺς χαρακτηρηαι, τούτους τοὺς συναντῶμεν παρὰ τῆ κυρία Στέινελ. Ἐπιρρυνούσι μάλιστα τὴν τεποίθησιν ἡμῶν ὅτι ὑπάρχει πλήρης ἀναλογία, ἀπὸ γενικῆς ἐπόψεως, εἰς τὰς ἐκδηλώσεις και τὰς κρίσεις τῆς φυλοτότητος, μεταξὺ τῆς ἐσχάτης ἠθικῆς ὑποστάθμης και τῆς ἐλαφρότητος ἐν τῇ ἀνωτάτῃ κοινωνικῇ βαθμίδι, ἧτις πολλάκις εἰς τὰ ὅμματα τῶν πολλῶν ἐκλαμβάνεται ὡς ἀδυναμία κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συγγνωστή, ἐνίοτε δὲ και ἐπαινετή.

Ἡ κυρία Στέινελ εἶχε ταυτοχρόνως πολλοὺς ἐραστὰς και εἰς ἕκαστον τῶν τελευταίων, μετ' ἧλθον τὴν πειθῶ τῶν ὑστερικῶν, ἐβεβαίωσε ὅτι ἦτο ὁ μόνος προτιμώμενος και ἀγαπώμενος. Εἶνε ἀναμφισβήτητον τὸ γεγονός τοῦτο και περιττόν νὰ ἐνδιατρίψωμεν πλείοτερον.

Ἄλλ' ὅτι διέκρινεν ἰδίως τὴν γυναικα ταύτην, και ὅτι τὴν καθίστα εὐπρόσδεκτον εἰς τὴν ἀνωτάτην κοινωνίαν, ἦτο τὸ πολυποίκιλον και ἀναμφισβήτητον τάλαντόν της. Ἐπαιζεν ὄργανα, ἔψαλλε και ἦτο εὐφυολόγος κατὰ τὴν συναναστροφῆν. Ἦτο γενναία και εἶχε θαυμασίως φιλανθρωπικὰς ὁράς. Τὴν εἶδον νὰ θεραπεύη ἀσθενεῖς, νὰ ἐμψυχῶν δυστυχεῖς και γέροντας, κατὰ τρόπον τόσον ἀλτρουιστικόν, ὥστε οὐδεὶς θὰ ἐτόλμα ν' ἀμφισβήτησῃ τὴν ἐξαιρετικὴν τῆς ψυχῆς της λεπτότητα.

Ἄλλὰ ταῦτα εἶνε κοινὰ χαρακτηριστικὰ μεταξὺ πᾶσῶν τῶν μεγάλων τῆς φυλοτότητος φυσιογνωμιῶν, μεταξὺ τῶν ἐρωμένων Λουδοβίκου ΙΔ', τῶν ἐταίρων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, και τῶν γυναικῶν αἰτινες ἐπλούτισαν τὴν Ἰταλικὴν Ἀναγέννησιν διὰ φιλολογικῶν και καλλιτεχνικῶν ἔργων.

Ὁ Γουλιέλμος Φερράρο και ἐγὼ, ἀπεδείξαμεν ἐν τῇ «Κακούργῳ γυναικί» ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ αἰσθητικὴ ἐπιχρῶσις κρύπτει ἠθικὴν ἀθλιότητα και ὅτι πᾶσαι αἱ κακίαι τῆς χυδαίας φύλου γυναικός εὐρίσκονται μεταξὺ τῶν ἐλαφρῶν κυριῶν τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας και τῶν μεγάλων ἐταίρων.

Εἰς πάσας ταύτας μόνον ὁ ἐγωϊσμός, ἡ ἀπληστία, ἡ κενοδοξία, ἡ φλυαρία, τὸ ψεῦδος, ἡ σκληρότης, ἔλλειψις φυσιολογικῆς συμπαιθείας και νοσηρὰ ἀνάγκη τοῦ ἐπιδεικνύεσθαι ὑπάρχει. Τοιαύτας γυναικας Ὀβελζάκ ἐπροσωποποίησεν ἐν τῇ «Κυρία Μαρνέρ» και διὰ τὰς ὁποίας εἶπεν :

— Οἱ Μακιαβέληδες αὐτοὶ μετὰ τὰ φουστάνια εἶνε οἱ πλέον ἐπικίνδυνοι.

Δύναμι δὲ νὰ εἶπω ὅτι ἐξ ὅλων τῶν κακιῶν τῶν Πικρισίων αὐτὰ εἶνε αἱ χειρότεροι.

Ὁ Ἰωάννης Μασὲ ἀφηγεῖται ὅτι μία μεγάλη κυρία, ὑπανδρευμένη μετὰ ἕνα ἄνδρα ὑψηλῆς περιωπῆς, ἐγκτελεῖ πέν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν συζυγικὴν στέγην διὰ νὰ δεχθῆ εἰς ἰδιαιτέρον οἰκημα και μυστικῶς ἄνδρας τοὺς ὁποίους ἐπλήρωνε μετὰ χρῆμα κλεπτόμενον παρ' αὐτῆς δι' ἀντικλεῖδος ἀπὸ τὰς ἀποταμιεύσεις τοῦ συζύγου της. Δὲν εἶνε πολὺς καιρὸς ἀφ' ὅτου αἱ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν τὴν ἱστορίαν μιᾶς πριγκηπίσσης, συζύγου πρῶην ὑπουργοῦ, ἧτις ἐκατηγορήθη ὅτι ἐδηλητηρίασε τὸν σύζυγόν της. Ἡ γυνὴ αὐτὴ ἠρέσκετο ἄλλως τε νὰ συγγένη εἰς τοὺς ἐν Πικρισίαις διδομένους χοροὺς μετημφισμένων, και δὴ εἰς πρωτοτόνον ἀμφίεσιν, ὅσῳ ὁ νόμος τὸ ἐπέτρεπεν. Ἐπίσης ὑπόνοιαι ἠγέροθησαν κατ' αὐτῆς ὅτι ἐφόρευσε μίαν φίλην της, διότι τῇ εἶχεν ἀποσπάσῃ ἕνα ἐραστήν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν μακταιοδοξίαν θὰ ὑπομνήσω μόνον ὅτι αἱ Ἑλληνίδες ἐτέχθη ἐθεώρουν ὡς τιμὴν τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἠνόματός των ὑπὸ ἐνὸς ποιητοῦ ὡς τίτλον δράματός. Ὅταν αἱ Θῆβαι κατεστράφησαν, ἡ Φρύνη προσεφέρθη νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ γραφῆ εἰς τὰ νέα τεῖχη ὅτι αἱ Θῆβαι καταστραφαῖσαι ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ἀνοικοδομήθησαν ὑπὸ τῆς Φρύνης.

Ἡ Θῆβαι ἠρέσκετο νὰ βεβαιούται ὅτι ἦτο ὄσον και ὁ Ἀριστοτέλης σοφῆ. Ἡ μακρησίαις Πομπαιδοῦ ἐθεώρει ὅτι ὑπερέβαινε τὸν Ρισελιέ κατὰ τὴν πολιτικὴν δεξιότητα και τὸν Λουβουὰ κατὰ τὴν στρατηγικὴν ἐπιστήμην. Εἶνε ὅμως γνωστόν ὅτι μετὰ τὴν ἀτομικὴν της πολιτικὴν ἢ Γαλλία εὐρέθη εἰς μεγίστους κινδύνους ἐκτεθειμένη.

Ἀνάλογος κρίσις δύναται νὰ δικτυπωθῆ και διὰ τὴν κυρίαν Στέινελ. Φαινομενικῶς ἠδύνατο κάλλιστα νὰ φαίνεται συμπαιθεῖσα τοὺς δυστυχεῖς, τοὺς πένητας, τοὺς πρεσβύτας, τοὺς ξένους τῇ οἰκογενεῖ τῆς πράγματι ὅμως ἔτρεπεν ἀσπονδον μῆσος κατὰ τῆς μητρὸς και τοῦ συζύγου της. Καὶ ὅμως, ἀμφοτέροι ἠνείχοντο ὅλας τὰς πικροτροπὰς τῆς δικηγῶν της, οὐδαμῶς δὲ τὴν ἐστενοχώρουν εἰς τὸν τρόπον αὐτὸν τοῦ ζῆν. Ἀπεστρέφετο τὰς ἀδελφὰς της, οὐδεμίαν δ' αἰδημοσύνην εἶχε. Ὅταν εὐρίσκετο μετὰ τοὺς ἐραστὰς της, ἐξυπηρετεῖτο ἀναφανδὸν ἀπὸ τὰς ἰδίαις θεραπειῶν της, ὡς ὁμολόγησεν ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτοῦ.

Β'.

Ὅσα ἐγνώσθησαν ἐπὶ τοῦ κκοουργήματος πείθουσιν ὅτι τοῦτο ἐξτελέσθη ὑπὸ γυναικός.

Ἡ γυνὴ ἡ ἐστερημένη φυσικῆς δυνάμεως, και σθένους ψυχικοῦ, σχεδὸν οὐδέποτε ἐκτελεῖ ἢ ἰδίαις δολοφονίαν. Ἐξωθεῖ τοὺς ἄλλους εἰς δολοφονίαν, παρκατευάζει μετὰ τέχνην πολλὴν τὸ «ἄλλοθι» δι' ἑαυτὴν και τὸν συνένοχόν της.

Αὐτὴ κατορθώνει τὰ πάντα εἰς τρόπον ὥστε νὰ εὐρεθῆ δεμένη, φιμωμένη, ἀλλοφρονοῦσα, εὐχερῆ μετὰ διὰ νὰ μεταστρέψουν τὴν προσοχήν. Προφικῶς ἐκάλεσε παρ' αὐτῆ ἐν τῇ ὀλεθρία οἰκίᾳ, τὴν μητέρα της τὴν ὁποίαν ἐμίσει διὰ νὰ τὴν δολοφονήσῃ εὐχερέστερον,

Παρεσκεύασε ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς και διηυκόλυσε τὸ ἐγκλημα, δίδουσα μίαν ἢ δύο κλειδάς τῆς κατοικίας εἰς ἐνόχους, ἀπομακρύνουσα τῆς οἰκίας τοὺς φύλακας κύνας, κρύπτουσα ἢ ἐνεχυραίζουσα τὰ ἀληθινὰ ἢ ψευδῆ κοσμήματα ἡμέρας τινος πρότερον, και ἀφήνουσα κενὰς τὰς πυξίδας. Ἐξεῦρε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ μέσον νὰ ἐξαπατήσῃ τὴν Δικαιοσύνην, ἀφήνουσα νὰ πιστευθῆ ὅτι ἐγένετο δολοφονία σκοπὸν ἔχουσα τὴν κλοπὴν, ὁμιλοῦσα δὲ περὶ τριῶν προσωποδοφῶν ἀνδρῶν και μιᾶς πυροχρόου γυναικός. Εἶτα δὲ, ὅταν εἰσῆγγαγεν ἡ ἰδία τὸν μαρτυροῦν ἐν τῷ χροτοφυλακίῳ τοῦ Ρερὺ Κουγιάρ, ἐσκευώρησε κατὰ τοῦ θαλαμηπόλου της αὐτοῦ συκοφαντικὴν μᾶλλον πιστευτὴν, ἵνα ἀπομακρύνῃ ἐπὶ τινος χρόνον τὴν προσοχήν ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ ἐνόχου. Καὶ εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν σειρὰν τῶν μηχανορραφιῶν ἐπέδειξεν ὅλην αὐτῆς τὴν κλίσιν πρὸς τὸ ψεῦδος και τὴν ροπήν πρὸς τὸ ἐγκλημα τὴν χαρακτηρηιστικὴν τῶν ὑστερικῶν.

Ἀνευρίσκω εἰς τὰς αἰτίας τοῦ ἐγκλήματος ὅσαι εἶνε κοινὰ πρὸς τοὺς χυδαίους ἐγκληματούτας. Ἡ ἀπληστία, ἡ ἰδέα τῆς ἀρπαγῆς τοῦ χρήματος τῶν δύο της θυγατρῶν και ἰδίως τῆς μητρὸς ἧτις θὰ τῇ κατέλιπε κληροδοτήμα, ἡ ἀνυπομονησία ὅπως ἀπαλλαγῆ τῆς πικροσίαις των, τῆς κατὰστάσεως ἀφορητοῦ δι' αὐτὴν, τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀγρίου μίσους, τοῦ ἀνικτίου τὸ ὅποσον ὀπλίζει τὴν κκοῦργον γυναικα ἐναντίον τῶν ἐνοχλοῦντων αὐτὴν, μίσους εἰς ὁ προστίθεται και ἡ ὑστερικὴ ἀντιπάθεια ἢ ἐξωθουμένη πολλάκις μέχρις ἀπιστεύτου βαθμοῦ.

Ἐθεράπευσαν ὑστερικούς οἵτινες εἰς τὴν θέαν και μόνον ἐπιστολῆς τῆς μισουμένης γυναικός κατελαμβάνοντο ὑπὸ ἀκατασχέτων ἐμέτων, και κατέληγον εἰς τὸ μῆσος κατ' ὀλοκλήρου τοῦ γυναικείου φύλου, συλλήβδην μισουμένου.

Ἡ κυρία Τρεσόφσκη παρετήρησε μίαν ρωσίδα ἧτις ἐφόρευσε τὸν σύζυγόν της, και τῆς ὁποίας ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντιπάθεια ἦτο τοιαύτη ὥστε κατέστρεψε κατεῖχε πᾶντὸ ἀνῆγον εἰς αὐτόν. Ἐπιπροσθέτως ἡ κυρία Στέινελ ἤθελε ν' ἀπαλλαγῆ τοῦ συζυγικοῦ δεσμοῦ, ὅστις καίτοι

λίαν γλαρωμένος, τὴν ἠνάγκαζε ὀπωσδήποτε εἰς τινὰς ἐπιφυλάξεις. Αἱ γυναικες ὅμως τοῦ φουράματος τοῦτου, ὁσάκις ἀφίενται ἐλεύθεροι καὶ πῶς ὑπερκακοντίζουσιν εἰς τὴν ἀρπαγὴν τῆς ἐλευθερίας.

Προσθέσατε ἀκόμη, τὴν μακταιοδοξίαν, τὴν ἐλπίδα καλλιτέρου γάμου, ἀφοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Βορδερέλ εἶχεν εὐρεῖ τὸν πλούσιον σεβαστόν και εὐπιστόν ἄνδρα, ὅστις, ὡς ἀγαθὸς ἐπαρχωτῆς, τὴν εἶχε πιστεύσει ὡς ἀκακὸν και ἀθῶον, και ὅστις ἄμα τῇ χρεῖᾳ της θὰ τὴν ἐνυμφεύετο και θὰ τὴν ἀποκαθίστα.

Ἡ συσώρευσις ψευδῶν και συκοφαντικῶν τῆς κυρίας Στέινελ πρὸ τῆς ἀνακρίσεως και μετ' αὐτὴν, — οἱ ἀνακριταὶ ἠρίθμησαν μέχρι τοῦδε πλείονας τῶν δύο δωδεκάδων — οὐδὲν τὸ ἐκπλησσον πικροσιάζει. Εἶνε ροπή πλείστων ὅσων γυναικῶν.

Εἶνε ἄλλως τε ὁργανικὸν φαινόμενον διὰ μίαν γυναικα, ἧτις δὲν εἶνε και δὲν δύναται ποτὲ νὰ εἶνε εἰλικρινής. Πᾶσαι ἔστω και λεληθῶτως εἶνε ἐπίπλαστοι.

— Γυνὴ εἰλικρινής, γράφει ὁ Στάνδαλ, θὰ ἐσήμεινε δι' αὐτὰς γυναικα ἐξερχομένην γυνήν.

Πλείστοι ἄλλως τε λόγοι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ροπῆς ταύτης.

1) Ἡ ἀδυναμία. Ἐστερημένη δυνάμεως, κατφεύγουν αἱ γυναικες εἰς τὴν πονηρίαν και τὸ ψῦδος.

Ὁ Σπένσερ προσθέτει ὅτι αἱ ἄγριαι γυναικες διεπόμεναι ὑπὸ τῆς βαναυσότητος τοῦ ἄρρενος, ἀναγκάζονται διὰ νὰ κατανακῆσουν ταύτην νὰ ἀφομοιωθῆ πρὸς τὰς ὀρέξεις τοῦ ἄρρενος, προσπαθοῦσαι νὰ φανῶσιν ἄρεστα εἰς αὐτόν.

2) Αἱ φυσιολογικαὶ συνθήκαι ἐφ' ὧν περιττόν εἶνε νὰ ἐνδιατρίψωμεν.

3) Αἱ κατὰ συνθήκην ἀλήθειαι, ἧτοι τὰ πραγματικὰ ψεῦδη.

— Ἡ αἰδώς, γράφει ὁ Στάνδαλ, ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι συνειθίζει τινὰς τὸ ψεῦδες θαι»

Και ὄντως εἰς οὐδεμίαν γυναικα ἐπιτρέπεται νὰ ἀποκαλύψῃ αἰσθημά τι ἐρωτικόν.

Ὁ ἀνὴρ δύναται νὰ εἶπῃ εἰς τὴν γυναικα ὅτι τὴν ἀγαπᾷ, ἐὰν ὅμως ἡ γυνὴ ζητήσῃ νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν ἄνδρα ὅτι ἐρωτεύεται αὐτόν, ἐκθέτει τὴν ὑπόληψιν της. Ὁμολογουμένως, παρὰ τισι λαοῖς, ὑπάρχει μέγας ἀριθμὸς περιπτώσεων κατ' ὅσον ἡ αἰδώς θεωρεῖται προσβαλλομένη.

Ἐν Ἀγγλίᾳ λ. χ. ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τῆς λήξεως ὑποκίμωσον ἐνώπιον κυριῶν. Πόσα ἄλλως πράγματα δὲν ἀποκρύπτομεν εἰς τὴν γυναικα και δὴ εἰς τὴν παιδίσκην, τὰ ὅποια ὅμως κατ' ἕνα ἢ ἄλλον τρόπον κατορθώνουν βραδύτερον νὰ μάθουν ἐν πάσῃ ἀκριθείᾳ. Κατ'

ἀκολουθίαν ἀντιλαμβανόμενοι ὅτι γύρω αὐτῶν ψεύδονται πάντες, αἱ γυναῖκες μικρὸν κατὰ μικρὸν συνειθίζουσιν εἰς τὸ ψεῦδος.

4) Ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν φύλων. Ἀναγκάζει τὴν γυναῖκα νὰ κρύψῃ τὰ ἐλαττώματά της, τὴν ἡλικίαν της, τὰς ἀσθενείας της, πᾶν τέλος ὅπερ ἢ ἀδύνατο νὰ τὴν ζημιώσῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀνδρός. Τὴν ἐξαναγκάζει πολλάκις εἰς τὸ νὰ ἐπιδεικνύῃ περιουσίαν ἢ καὶ εὐμάρειαν ἧς στερεῖται, συχνάκις δὲ καὶ νὰ κρύπτῃ πνευματικὴν ὑπεροχὴν ἣν ὁ ἀνὴρ δὲν βλέπει μὲ κελὸν ὄμμα ἐν τῇ συντροφῇ του. Λ. χ. τὴν μεγалоφυίαν, τὴν γενναιότητα, τὴν ἀποτίναξιν τῶν κοινωνικῶν προλήψεων.

Ὁ πόθος τοῦ ἀρέσκειν εἰς τὸν ἄνδρα ὡθεὶ συχναίως τὴν γυναῖκα εἰς τὴν ἐπίδειξιν ἐπιπλάστων αἰσθημάτων, καὶ κλίσεων δυναμένων νὰ αἰχμαλωτίσουν τὸν ἄνδρα. Οὕτω βλέπομεν τὰς γυναῖκας τὰς σχετιζομένας μὲ τοὺς καλλιτέχνους νὰ ἐπιδεικνύουσιν ἄκρατον ἐνθουσιασμόν διὰ τὰς Κελεύς Τέχνας. Μὲ τοὺς στρατιωτικούς τοὺς βλέπομεν νὰ ἐνδιαφέρονται δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν στρατὸν καὶ οὕτω κηθεζῆς.

Τὸ ψιμυθίον, ἡ βροχὴ τῶν τριχῶν, αἱ κρύφια προσθήκαι τῆς ἀμφίσεως, εἶνε κατὰ βάθος ψεῦδη ἐν ἐφαρμογῇ, τιθέμενα εἰς ἐνεργεῖαν ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἐν τῷ μεταξὺ τῶν φύλων διεξαγομένῳ ἀγῶνι.

Ἡ αὐτόχρημα εἰλικρινὴς γυνὴ ἣτις θὰ ἀπεκάλυπτεν εἰς τὸν ἑραστὴν της πάντα τὰ ἐλαττώματά της καὶ πάσας τὰς πλάνας αὐτῆς, ἐκὺ τὴν καὶ μόνον θὰ περὶβλαπτε. Θὰ ἐξήλειφε τυχῶς τὸν ἕρωτα ὅστις ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνδρός εἶνε ἀσθενέστερος τῆς ὑπεροφίας.

5) Ἡ ἀνάγκη νὰ φανῇ ἐνδιαφέρουσα. Ἡ γυνὴ, ὡς τὸ παιδίον, ἔχει ὡς ἐξ ἐνστίκτου τὴν ἀνάγκην νὰ προστατευθῇ, καὶ ἡ προστασία αὕτη τοῦ ἀνδρός ἀποτελεῖ τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν εὐτυχίαν της. Διὰ τοῦτο ὑποκρίνεται ἀληθῶς ἣν δὲν αἰσθάνεται ἢ μεγαλοποιεῖ αὐτήν. Κλαίει, περυσιάζεται ὡς ἀσθενής, ἔνθα ζητήσῃ τὴν βοήθειαν ἢ τοῦλάχιστον τὴν προσοχὴν τοῦ ἄλλου τοῦτο δὲ πράξει τὴν σφαλερὰν ἐντύπωσιν ὅτι εἶνε μᾶλλον εὐκίσθητοι αἱ γυναῖκες, τῶν ὁποίων ἡ εὐκισθησιὰ ἐκ πείρας γνωρίζω εἶνε πολλῶ κατωτέρα τῆς θυλλουμένης.

Μία ἀπὸ τὰς συνηθεστάτας πονηρίας τῆς γυναικὸς τῆς μὴ δυναμένης νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τῆς ἀδιεξόδου, εἶνε καὶ ἡ ἐπιπλαστός λιποθυμία. Περὰ ταῖς ὑστερικὰς γυναιξί, ὅπως εἶνε ἡ κυρία Στέινελ, ἡ ἀνάγκη αὕτη τῆς φυσικῆς προστασίας, ὑποβάλλει τὰ μᾶλλον ἀπροσδόκητα καὶ συχνάκις τὰ μᾶλλον ἐνοχὰ τεχνάσματά.

Καὶ αὕτη ἡ ἀγάπη των κατὰ βάθος εἶνε ἀπλή

ἀνάγκη, ἀναζητήσις τῆς ἀπαραιτήτου προστασίας, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ ἕνα ἐπὶ πλέον λόγον διὰ τὸν ὅποσον αἱ γυναῖκες φθίνοντι ἀσθενέστερον ἀφ' ὅ,τι εἶνε πράγματι.

«Ἡ μεγλειτέρη παρὰ τῇ γυναικὶ σιγήν, γράφει ὁ Βαλζάκ εἰς τὴν «Ἀναζητήσιον τοῦ Ἀπολύτου» ἐγκρατεῖ ἐν τῇ ἀδικλείπτῳ ἐκκλήσει πρὸς τὴν ἀνδρικήν γενναιότητα, ἐν τῇ κεχαριτωμένῃ ἐκδηλώσει τῆς ἀδυναμίας δι' ἧς διαθρύπτει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρός καὶ ἀφυπνίζει ἐν αὐτῇ τὰ γενναιότατα τῶν αἰσθημάτων».

6) Ἡ αὐθυποβολὴ καὶ τὸ μικρὸν τῆς κρίσεως. Αἱ γυναῖκες κατέχουσι τὸν ὑπακτον βλαβὴν τῆς ὑποβολῆς καὶ αὐθυποβολῆς, τόσῳ ὅταν πείθουσι τοὺς ἄλλους εἰς ἐνεργεῖαν, ὅσῳ καὶ ὅταν ἐνεργοῦσιν αἱ ἴδιαι. Ἀποδέχονται εὐκόλως ὡς πραγματικὸν καὶ τετελεσμένον, ὅ,τι ἀπλῶς διδίδεται ἢ καὶ ἀκόμη ὅ,τι φαντάζονται καὶ δημιουργοῦσιν ἐν νῷ.

Κατ' ἀκολουθίαν ἤμιστι ἐπικριδῶς αἰσθάνονται καὶ ἀντιλαμβάνονται ὀλιγώτερον ἐντόμως τὴν ἀλήθειαν, δύναται δὲ χωρὶς δυσχερεῖαν νὰ μικρυνθῶσιν αὐτῆς. Πᾶς προσεκτικὸς παρατηρητὴς συχνάκις ἢ ἐβεβηκίωθη ὅτι ὁσάκις ἐχάλευσεν μίαν συνοφραντίαν εἰς βάρους ἄλλου προσώπου τοῦ ἰδιοῦ των φύλου, ἐκ τῆς αὐθυποβολῆς τούτης καὶ ἐκ τοῦ μικροῦ τῆς κρίσεως, κατὰλήγον καὶ αἱ ἴδιαι νὰ πιστεύουσιν τὴν ὑπ' αὐτῶν γεννηθεῖσαν συνοφραντίαν.

7) Ἡ μητροῖτις τῆς ἀναγκάζει νὰ ψεύδονται. Διότι ὡς μητέρες ἀναγκάζονται νὰ μεταδώσουν τὸ ψεῦδος κατὰ τὴν μόρφωσιν τῶν ἰδίων των τέκνων. Εἶνε δὲ ἴδιον τῶν μητέρων νὰ δημιουργοῦν τὰ ψεῦδη διὰ νὰ ἀποτρέψουν τὴν προσοχὴν τῶν παιδίων ἀπὸ διάφορα πράγματα, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἵν' ἀποκρύψωσι ἢ καὶ συμπληρώσωσι διὰ τῆς φαντασίας τὴν ἰδίαν των ἀλήθειαν ἀκόμη δὲ καὶ ἵνα ποδηγετήσωσι τὰ παιδία εἰς τὸν «δρόμον τοῦ Θεοῦ».

Ἄλλ' ἡ κυρία Στέινελ ἔχει ἄλλους λόγους ψευδολογίας. Ψεύδεται διότι εἶνε κκοῦργος, καὶ οἱ κκοῦργοι ψεύδονται ἀποκλειστικῶς διὰ νὰ ψευθοῦν, δωρεάν, ἀναιτίως, ἄνευ λόγου, χωρὶς καὶ οἱ ἴδιοι νὰ γνωρίζωσι δικτὶ. Ψεύδονται καὶ ὅταν ἀκόμη ἀπολέσουν τὴν χρῆσιν τῆς λογικῆς. Ἡ κυρία Στέινελ ἐψεύσθη καὶ ἐσυκοφάντησε διότι εἶνε ὑστερικὴ, καὶ ἡ ὑστερικὴ ὑποστηρίζει τὸ ψεῦδος μὲ τὴν ἰδίαν δύναμιν τὴν ὁποῖαν μεταχειρίζεται ὁ ἐντιμὸς ἄνθρωπος ἵνα λάμψῃ ἢ ἀλήθειαν. Ὑπὸ τὴν ὀρμὴν τῆς νευρώσεως, κατεκτῆθη οὕτως εἰπεῖν ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τοῦ ἰδιοῦ της ψεύδους, ὅπερ ἐμφανίζεται εἰς αὐτὴν μὲ περισσοτέρην πειστικότητά καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἔτι τὴν ἀλήθειαν.

ΚΑΙΣΑΡ ΛΟΜΠΡΟΖΟ

Ἡ ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

[Φαγητά, Γλυκόματα, Ἐπιδόρπια]

[Ἀγινάρες εἰς τὴν σάρασαν]

Παίρνομεν ἀγινάρες, καὶ ἀσοῦ τὰς μισολήρωμεν, βγάζομεν τὸ ἐσωτερικόν των καὶ βάζομεν ὀλίγο μαϊνδανὸν, ἄν θέλομεν μανιτάρια, καὶ κρομμυδάκια ψιλοκομμένα, μία χουλιχρὰ λίδι, ἄλας, πιπέρι καὶ τριμμένη γαλέττα. Τοποθετοῦμεν αὐτὰς εἰς τὴν σάρασαν διὰ νὰ ψηθοῦν καλὰ καὶ τὰς προσφέρομεν ζεστάς.

[Φρικασοὲ]

Παίρνομεν δύο σπάλας ἀρνιοῦ, βγάζομεν τὰ κόκαλα καὶ τὰ κόπτομεν εἰς μικρὰ τεμάγια. Βάζομεν τὸ κρέας εἰς κρῦο νερὸ ἐπὶ μίαν ὥραν, κατόπιν τὸ πλένομεν βάζομεν νερὸ ὅσον νὰ τὸ σκεπάτῃ καὶ τοποθετοῦμεν τὴν κατσαρόλαν εἰς τὴν φωτιά. Ἄμυ πύρη βράσιν χύνομεν αὐτὸ τὸ νερὸ καὶ συγχρόνως κόπτομεν ψιλὰ δύο κρομμυδάκια ρίπτομεν καὶ τὸ κρέας καὶ ἀνακατώνομεν μέχρις ὅτου λυώσῃ τὸ κρομμυδὸν.

Τὸ γυροῦμεν μερικὰς φορὰς καὶ κατόπιν ρίπτομεν μίαν κουταλιὰ ἀλεῦρι ἀνακατώνομεν ἐκ νέου τὸ σκεπάζομεν μὲ ζουμί νὰ βροσθῇ, προσθέτομεν ἕνα δεμάτι μωροῦνιὰ διάφορα, πιπέρι σπυρῖα, ἄλατι. Ἄμυ βράσῃ τὸ κρέας τὸ βράζομεν, περνοῦμεν τὴν σάλτσα ἀπὸ τρυπητῶν, κτυποῦμεν δύο ἢ τρία αὐγά αὐγολέμονο μὲ ζουμί τοῦ φρικασέ. Ἰνώνομεν τὸ αὐγολέμονο μὲ τὸ κρέας καὶ τὸ ψήνομεν ὀλίγο χωρὶς νὰ πύρη βράσῃ. Ψύομεν ὀλίγο μοσχοκάρυδο καὶ σεβίρομεν, βάζομεν δὲ ἕνα γύρο ψωμάκια τετραγωνικὰ τηγανισμένα καὶ κοκινισμένα μὲ βούτυρο.

[Ἐπιδόρπια ἀρνιοῦ κατὰ τὸν ἑλλ. τρόπον]

Παίρνομεν σηκοτάκια καὶ καρδιαῖς ἀρνιοῦ κόπτομεν αὐτὰ εἰς φέταις τὰ ζεματοῦμεν καλῶς καὶ πλεμόνια. Κόπτομεν ἕνα κρομμυδὸν καὶ τὸ βάζομεν ἐπάνω εἰς τὴν φωτιάν μαζὺ μὲ ὀλίγον βούτυρο καὶ ἄμα ἰδοῦμεν ὅτι ἀρχίζει καὶ ξανθίζει, ρίπτομεν μέσα τὰ πλεμόνια καὶ ταῖς καρδιαῖς, τὰ τινάζομεν καλὰ ἐπάνω εἰς τὴν φωτιάν, ρίπτομεν ἄλας καὶ πιπέρι καὶ κατόπιν προσθέτομεν τὰ σηκοτάκια. Ρίπτομεν ἀκολούθως ὀλίγο ἀλεῦρι καλὸ, μαϊνδανὸν, κρασί ὀλίγο καὶ τὰ ἀφίνομεν νὰ ψηθοῦν ἀνακατώνοντες. Στίβομεν κατόπιν τὸν ζωμὸν λεμονίου καὶ τὰ μεταχειρίζομεθα.

[Ἐκμὲν]

Παίρνομεν μία φραντζόλα τῆς μπύρας, τὴν κόπτομεν χαλαράς. Βάζομεν κάθε σέτα εἰς τὸ γάλα νὰ βραχθῇ καλὰ. Μετὰ ἔχομεν αὐτὰ κτυπημένα ταῖς βρέχομεν ἐπίσης εἰς αὐτὰ καὶ βάζομεν πολλὸ βούτυρο εἰς

τὸ τηγάνι καὶ ταῖς τηγανίζομεν καλὰ. Ἄμα ἐτοιμασθοῦν ἔχομεν εἰς ἄλλο τηγάνι νερὸ ἕως 15 ὄρ. καὶ ζήγαρι 75 ὄρ. μὲ μυρωδικὰ ὅτι θέλομεν εἶτε κανέλλα εἶτε βανίλλια ἢ ὅτι μᾶς ἀρέσει· καὶ ταῖς βάζομεν νὰ βράσουν ἕως ὅτου δέσῃ ἡ ζήγαρι.

Ἄμα ἐτοιμασθοῦν τὰ μεταφέρομεν εἰς τὴν πιατέλαν, τρυποῦμεν κάθε κομματὶ ὀλίγον καὶ τοῦ βάζομεν ἀπὸ ἐπάνω κρέμα σπυρτιγῆ ἢ καϊμάκι.

Τὰ ἀφίνομεν νὰ κρυώσουν καὶ τὰ σεβίρομεν.

[Λάχανο ζεματιστὸ]

Παίρνομεν ἕνα μικρὸ λάχανο, τὸ καθαρίζομεν ἀφαιρούντες τὰ σκληρὰ πράσινα φύλλα. Τὸ ζεματοῦμεν ἐπὶ ἕνα τέταρτον. Τὸ στραγγίζομεν τὸ ἀφίνομεν νὰ κρυώσῃ καὶ τὸ ἀνοίγομεν φύλλα φύλλα ἐπάνω εἰς πανὶ χωρὶς νὰ κοπῇ. Ἀφοῦ εὔρωμεν τὴν καρδιὰ τὴν ἀφαιροῦμεν. Ἔχομεν κιγμά μὲ τὸν ὅποσον τὸ παραγεμίζομεν.

Ὁ κιγμάς γίνεταί κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

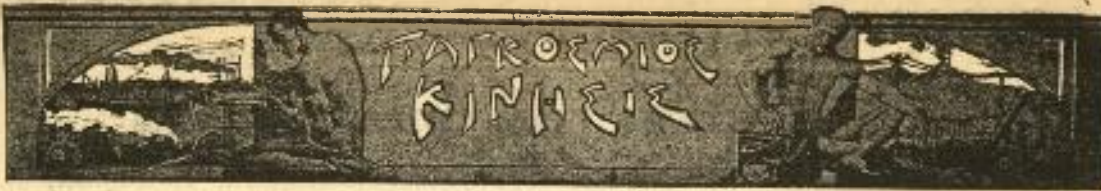
Κοπανίζομεν κρέας, προσθέτομεν τὴν καρδιὰ ἀπὸ τὸ λάχανο ψιλοκομμένη, κρομμυδὸν ψιλοκομμένο καὶ καθουρισμένο, ἄλας, πιπέρι, ρυζόν· τὰ ἀνακατεύομεν καλὰ. Βάζομεν ἀπὸ ὀλίγο γέμισμα εἰς τὴν μέστην τοῦ λάχανου καὶ τὸ σκεπάζομεν μὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ φύλλα. Τοῦτο κάνομεν ἕως ὅτου νὰ γεμίτωμεν ὅλο τὸ λάχανο καὶ νὰ γίνῃ ὅπως ἦτο πρῶτα. Τὸ δένομεν μὲ σπάγγου ἐπειτα καὶ τὸ βάζομεν εἰς μίαν κατσαρόλαν μὲ φέταις λαρδί. Σκεπάζομεν αὐτὸ μὲ ζουμί ἢ μὲ νερὸ, πάχος καὶ τὸ σιγοψήνομεν. Ἄμα βράσῃ ἐπὶ μίαν ὥραν, τὸ στραγγίζομεν καὶ τὸ θέτομεν εἰς ἕνα πιάτο. Τὸ περιχύνομεν μὲ αὐγολέμονο. Ἀφαιροῦμεν τοὺς σπάγγους καὶ τὸ κόπτομεν.

[Πίνας μὲ λευδνί]

Καθαρίζομεν καλὰς ταῖς πίνας, βγάζομεν τὸ μαυράδι, τὸ ὅποσον ἔχουν μέσα των, καλῶς καὶ τὰ νεῦρα κατόπιν δὲ τὰς πλένομεν καλὰ καὶ τὰς βάζομεν εἰς μίαν κατσαρόλαν μὲ ὀλίγο λάδι, ζωμὸν λεμονίου πιπέρι, καὶ ὀλίγον τριμμένον ψωμί.

[Ὀκταπόδι στυφάτο]

Παίρνομεν μερικὰ κρομμυδάκια ὅσα θέλομεν, καὶ ἀσοῦ τὰ καθαρίζομεν τὰ τηγανίζομεν καλὰ. Καθουρίζομεν τὸ ὀκταπόδι τὸ βάζομεν καὶ αὐτὸ εἰς τὴν κατσαρόλαν μὲ ὀλίγον σκόρρο, δάφνη, δενδρόλιθινο, κρασί ἕνα ποτηράκι, ξύδι, πιπέρι καὶ τὸ ἀπαιτούμενον νερὸ. Ἀφίνομεν αὐτὰ νὰ βράσουν καὶ τὰ προσφέρομεν.

['Επιστήμαι—Γράμματα—Τέχναι]

ΟΙ ΕΠΙΛΕΚΤΟΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΟΣΜΩΝ» (Παρίσι).—Υπό τὸν τίτλον αὐτὸν, ὁ Λουδοβίκος Βερτρὼν ποιεῖται μακρὰν μνειάν τοῦ ἔργου τῶν Νεοτούρκων καὶ λέγει, ὅτι ἀρκετὰ ἔδρασαν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους διὰ τὴν ἀναγνωρισθῆναι ἢ πρακτικὴ ἀξία αὐτῶν. Τὸ ἐλάττωμα τῶν Εὐρωπαίων, κατὰ τὸν ἀρθρογράφον ὑπῆρξεν ὅτι παρεγνώρισαν μέχρι τοῦδε αὐτοὺς διότι ἦσαν τυφλωμένοι ἀπὸ τὰς προλήψεις ἐπὶ τῆς ἀνεπανορθώτου στασιμότητος τοῦ Ἰσλάμ καὶ ἐπίσης ἔνεκα τῆς μανίας νὰ βλέπουν τὴν Ἀνατολὴν μόνον ὡς πανόραμα, καὶ ὡς ἠθογραφίαν γραφικὴν.

«Πράγματι ὁμοίως, γράφει, οἱ Ἀνατολίται μᾶς ἐδωκαν καλὸν μῦθον συνέσεως καὶ δράσεως. Κατώρθωσαν νὰ συμφωνήσων ἴν' ἀναγρῶσιν τὴν Χαμητὸν δεσποτισμὸν. Παρὰ τὴν ἀπόστασιν τὴν χωρίζουσιν τοὺς ἰθύνοντας τὸ κίνημα καὶ τὴν λαϊκὴν μᾶζαν, εὐρέθη ὁ μέγας δεσμός ὁ ἐνώσας αὐτοὺς, καὶ οὗτος εἶνε ὁ θρησκευτικὸς τοῦ ὁποῖου τὴν στασιμότητα ἐκατηγοροῦμεν. Ἡ προσπάθεια τῶν Νεοτούρκων, καὶ ἡ ἐν τινι μέτρῳ κατορθωθεὶς προσπάθεια τῶν Νεοαιγυπτίων πρέπει νὰ προκαλέσων σοβαρῶς τὴν προσοχὴν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

ΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

«ΕΘΝΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ» (Παρίσι).—Υπάρχει ζήτημα ὑπαλλήλων, οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ καὶ γενικώτερον εἰς πάντα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη. Ἄλλὰ, γράφει, ὁ κ. Στέγ, τὸ πρόβλημα εὐκολώτερον τίθεται παρὰ λύεται.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀπαραίτητον εἶνε νὰ δοθῆναι εἰς τοὺς ὑπαλλήλους μία ὀριστικὴ κατάσταση, ὡς εἶδος χάριτος ὑποσχετικῶς, ἐξαρτωμένου οὐχὶ ἐκ κανονισμῶν εὐκόλως γινομένων ἀλλὰ καὶ εὐκόλως ἀκυρωμένων, ἀλλ' ἐξ ἐνὸς νόμου. Πρέπει νὰ παύσῃ αὐτὴ ἡ ἀστάθεια καὶ τὸ ἀνακόλουθον ὅπερ προκύπτει ἐκ τῆς ἐπισυνάψεως εἰς δημοκρατικὴν πολιτείαν διοικητικῆς μηχανῆς ἐχούσης μοναρχικὴν τὴν προέλευσιν

«ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΩΝ» (Παρίσι).—Σχετικῶς πρὸς τὴν σύμβασιν τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ κάμῃ ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις μετὰ τὰς θα-

λασίας Διαπορθμεύσεις, ὁ Δ. Μπελλὲ ἐξετάζει ἐὰν τὸ Κράτος δύναται νὰ μεταβληθῆναι εἰς ἐπιχειρηματίαν. Συγκρίνει δὲ διαφόρους προσπαθείας αἰτινες ἐγένοντο ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Κράτους καὶ συμπεραίνει ὅτι τὸ Κράτος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μεταβάλλεται εἰς ἐπιχειρηματίαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ἐπιχείρησις εὐρίσκειται ὑπὸ τὰς ἀρίστας τῶν συνθηκῶν.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΛΒΕΤΙΑ

«ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΗΣ» (Παρίσι).—Ὁ Ἑρρίκος Ζολὸ ἐξετάζει τὴν Ἑλβετίαν ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως. Ὁ Ἑλβετικὸς πληθυσμὸς ἠῤῥησε ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1905 κατὰ 20 οἰο. Ἄλλ' ἡ ἀναλογία τῶν γεννήσεων, ἠλαττώθη σχετικῶς πρὸς τὴν προηγουμένην περίοδον, διότι οἱ γάμοι ἠῤῥησαν κατὰ 30 οἰο. Ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἐπέκτασις τῆς πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως εἶνε σημαντικὴ καὶ πολὺν ὑπερτερεῖ τὰ ἄλλα εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἀλλ' ὁ ἀλκοολισμὸς καὶ ἡ ἐγκληματικότης καταπληκτικῶς αὐξάνονται. Ἐξ ὧν τούτων προκύπτει συγκεχυμένη κατάστασις πραγμάτων, κρᾶμα πολυσύνθετον ἀλληλοσυγκρουομένων κοινωνικῶν ρευμάτων τὰ ὁποῖα ἀπομακρύνουν τὴν χώραν ἀπὸ τὴν σχετικῶς ἰδεώδη Ἑλβετικὴν Συμ. πολιτείαν τοῦ παρελθόντος.

Η ΦΑΣΟΔΑ

«ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΟΣΜΩΝ» (Παρίσι).—Ὁ Γαβριὴλ Ἄννοτῶ συνοψίζει τὴν μελέτην του ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ ἐπεισοδίου τῆς Φασόδας τὸ ὁποῖον ἔθεσε πρὸς στιγμὴν ἀντιμέτωπον τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν ἐτοιμοὺς ν' ἀρπαχθῶσιν. Ἡ ἀπιστολή τοῦ Μαρσάν, δὲν ἔσχε τ' ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα ἀνεμένοντο. Ἡ «μεγάλῃ ἀφρικανικῇ διαπραγματεύσει» μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἀποτόμως περιεπλάκη κατὰ τὸ τέλος. Μολαταῦτα ἡ διπλωματικὴ καὶ ἀποικιακὴ προσπάθεια δὲν ὑπῆρξεν ἀνοφελῆς. Παντοῦ ὁ ἀγγλικὸς ἱμπεριαλισμὸς ἠναγκάσθη ν' ἀναμετρηθῆναι μετὰ τὴν Γαλλίαν : εἰς τὴν Μαδαγασκάρην, εἰς τὸ Σιάμ, τὸ Μεκόκ, τὴν Τύνιδα, τὴν Ἀντικὴν Ἀφρικὴν, τὸν Νίγκρα, τὸν Τσάδ. Καὶ αἱ διαφο-

ραὶ αὗται ἐλύθησαν ἐπιφελῶς διὰ τὴν Γαλλίαν. Ὁσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τῆς Αἰγύπτου, τοῦτο ἀπεσπάρθη. Ἐἶνε ἀληθές ὅτι αἱ σχέσεις τῶν δύο ἐπικρατειῶν ἐσαλεύθησαν· θλιβερὰ γεγονότα ἐξετυλίχθησαν ἐξ ὑπατιότητος ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ ἀξιοθρηνητὸς βιαιότητος. Ἄλλὰ τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ καθ' αὐτὸ, δυσαναλόγως μεγαλοποιηθὲν καθ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὑπῆρξεν ἀληθῶς ἀρκετὰ ἐπίπλαστον ὥστε δὲν ἀφῆκεν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν δύο λαῶν καμμίαν δηλητηριώδη ἐπίδρασιν.

ΤΡΕΙΣ ΝΕΟΙ ΠΡΟΦΗΤΑΙ

EAST AND WEST (Βομβάη). Διὰ τὴν ἐννοήσιν τῆς φιλοσοφίας ἐνὸς ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἐξετάσῃ τὰς ἰδέας του ἐπὶ τῆς ἐργασίας, ἐπὶ τοῦ φύλου ἐπὶ τῆς Βίβλου καὶ τῆς Τέχνης γράφει ἡ Αἰκατερίνη Κόλλινς εἰς τὸ ἀρθρον τῆς «Γρεῖς νέοι προφήται». Δι' αὐτῶν ἡ ἀρθρογράφος ὑπονοεῖ τὸν Νορδάου, τὸν Τολστόην καὶ τὸν Ἐδουάρδον Καρπάντερ. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνδρες εἶνε διάπυροι ζηλωταὶ καὶ πρόμαχοι τῆς δικαιοσύνης, διαφέρουν ὁμοίως καταπληκτικῶς εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ταύτην. Διὰ τὸν Νορδάου ἡ ἐργασία εἶνε κακὸν τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ περιορισθῆναι ἐν τῷ ὅρῳ τοῦ δυνατοῦ. Καθ' ὃν χρόνον ὁμοίως ζητεῖ χάριν τῆς ἀνθρωπότητος τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποῖου δὲν θὰ ἐργάζεται, ζητεῖ ἐν τούτοις καὶ ἐξέχουσιν θέσιν διὰ τοὺς ἰσχυροὺς καὶ τοὺς ἀνεπτυγμένους. Ἡ γυνὴ δι' αὐτὸν εἶνε πρᾶγμα κατωτέρας ὑφῆς καὶ δυναμένη νὰ καταλεχθῆναι εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παιδίων. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τέχνην, ὁ Νορδάου προλέγει ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι θὰ καταντήσῃ «παιχνίδιον» διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά.

Ὁ Τολστόϊ τοῦναντίον εἶνε θιασώτης ἐνθερμῶς τῆς χειροτεχνίας οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶνε αὐτῆ. Κατηγορεῖ τὴν γυναῖκα ὡς ἐκινδύνον ὑπαρξίν, θὰ ἤθελε δὲ ὅπως ἡ Τέχνη ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν θρησκείαν καὶ εἰς τὸ ταπεινὸν ἐπίπεδον καὶ τῶν ἀπλουστέρων ἀκόμη πνευμάτων.

Ἐντελῶς διάφορος εἶνε ἡ φιλοσοφία τοῦ Καρπάντερ. Δι' αὐτὸν ἡ ἐργασία εἶνε ἡ φυσικὴ ἐνέργεια ἣτις ἐξευγενίζει τὸν ἄνδρα. Ἡ γυνὴ εἶνε μία ἀπὸ τὰς δόξας τῆς ζωῆς καὶ ἡ τέχνη τὸ καθ' ἑξοχὴν μέσον διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἀνθρώπος ἐξωτερικεῖται τὰ αἰσθήματά του καὶ τὴν πείραν αὐτοῦ. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Καρπάντερ εἶνε οὐσιαστικῶς ἐποικοδομητικὴ. Ζητεῖ τὴν πλήρη ἐπέκτασιν πάσης δράσεως καὶ τὴν ἐφαρμογὴν πασῶν τῶν ἀνθρωπίνων ἰδιοτήτων καὶ δυνάμεων καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐφαρμογὴ τῶν θεωριῶν τοῦ Τολστόη ἤθελεν εἶσθαι ἡ ἐντελής στασιμότης, τῆς φιλοσοφίας τοῦ Νορδάου μελλούσης νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν καθ' αὐτὴν ζωικὴν ὀλιστικότητα.

Μολαταῦτα οἱ τρεῖς οὗτοι σκεπτικισταὶ οὔτινες διαφέρουσιν ἐπὶ τοσοῦτω, συμφωνοῦσιν ἵνα εὐρωσι διὰ

τὴν κοινωνικὴν νόσον ὅτι τὸ μόνον φάρμακον ἔγκειται ἐν τῇ ἐπανόδῳ πρὸς τὴν λατρείαν τῆς γῆς πρὸς τὴν ἐργασίαν τῆς χειρὸς. Ἐκαστος ὑπεραμύνεται τῆς ἀρχῆς ταύτης συμφώνως πρὸς τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ βλέψεις καὶ παρατηρήσεις.

Ὁ Νορδάου διαβλέπει ὅτι τὴν πραγματοποιήσιν τῆς ἀρχῆς του μόνον τὸ Κράτος δύναται ν' ἀναλάβῃ. Ὁ Τολστόη ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἀγροτικὴ ἐργασία εἶνε καθήκον θρησκευτικόν. Ὁ Καρπάντερ ἀναμένει τὴν σωστικὴν μεταβολὴν ἀπὸ τὴν ἀτομικὴν συνειδήσιν.

Ἡ Αἰκατερίνη Κόλλινς ἐν τῷ μακρῷ ἀρθρῳ τῆς ἀναλύει μετὰ πολλῆς λεπιότητος παρατηρητικωτάτης τὰς βλέψεις τῶν φιλοσόφων τούτων, καὶ κατορθώνει μετὰ πολλῆς τέχνης νὰ φωτίσῃ δι' ἀπλέτου φωτὸς ὅσα νομίζει ὅτι ἀφήνουν κενὰ ὁ Νορδάου καὶ ὁ Τολστόη, ὡς καὶ τὰς βλέψεις τὰς πολυδαίδαλους τοῦ Καρπάντερ.

Ο ΡΟΥΖΒΕΛΤ

FORUM (Ν. Υόρκη). Ὁ Ε. Αἰσφαλδ Οὐίτστ παραθέτει τὸν ἀπολογισμὸν τῆς διοικήσεως τοῦ Προέδρου Ρουζβέλτ. Ἡ ἐνέργεια τοῦ τέως Προέδρου τῆς Συμπολιτείας ὑπῆρξεν ὁμολογουμένως μεγίστη. Μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὑπέδειξε τὸν διάδοχόν του, ἐπενέβη διαρκῶς εἰς τὰς συζητήσεις τοῦ Κογκρέσσου εἴτε διὰ τὸν κανονισμὸν τοῦ σιδηροδρόμου εἴτε διὰ τὴν ἐπαύξισιν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων, διὰ τὴν ἴδρυσιν ὑπουργείου τοῦ Ἐμπορίου καὶ τῆς Ἐργασίας διὰ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Συνδικάτων, διὰ τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν καὶ τῶν εἰσοδημάτων, τὰ ταχυδρομικὰ τέλη, τοὺς ἐργατικὸς νόμους, τὸν ἰσθμὸν τοῦ Παναμᾶ καὶ τὰς εὐθηνὰς κατοικίας. Εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀριθμηθοῦν ἅπαντα τὰ μεγάλα θέματα μετὰ τὰ ὁποῖα ἠσχολήθη ὁ δαιμόνιος Πρόεδρος. Εὐτυχῶς ὑπῆρξεν ὑγιὴς καὶ ἀντεπεξήλθε κατὰ τῶν τρομακτικῶν κόπων εἰς οὓς ὑπεβάλλετο καθ' ἀνάγκην.

ΙΤΑΛΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΑΙ

«ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΝ» (Ν. Υόρκη). Ὁ κ. ΒεϿ δημοσιεύει ἀπαισιοδοξότατον ἀρθρον περὶ τῆς εἰς Ἀμερικὴν μεταναστεύσεως τῶν Ἰταλῶν. Ἡ μετανάστευσις ἀποτελεῖ κίνδυνον διὰ τὴν ἐρημιουμένην χώραν. Διότι φεύγουν ἀπ' αὐτῆς οἱ νέοι οἱ ἀκμαῖοι οἱ ἐργατικοί, οἱ χρήσιμοι, ἀφήνοντες εἰς τὴν χώραν τὰς γυναῖκας, τοὺς γέροντας καὶ τὰ παιδιά. Δι' αὐτὸ ἐν Ἰταλίᾳ ἡ γεωργία εὐρίσκειται ἐν παρακμῇ καὶ τὰ χωρία ἐρημοῦνται. Ἡ εἰς Βόρειον Ἀμερικὴν ἰταλικὴ μετανάστευσις εἶνε σχετικῶς μικρὰ, διότι οἱ Ἰταλοὶ εὐρίσκονται μέσῳ λιοῦ ξένου τὰ ἤθη τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ φρόνημα. Ἄλλ' ἐν Ἀργεντινῇ τὸ 1/3 τοῦ πληθυσμοῦ εἶνε Ἰταλοί. Ἡ Δημοκρατία αὐτῆ μικρὸν ἀκόμη καὶ θὰ μεταβληθῆναι εἰς Ἰταλικὴν ἀποικίαν.

ΓΝΩΜΑΙ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Δὲν συμπονεῖ κανεὶς εὐκόλως τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα δὲν ὑπέφερον.

(Α. Κάρρ)

— Οἱ περισσότεροὶ τῶν ἀναγνωστῶν προτιμῶσι νὰ διασκεδάξουν παρά νὰ ἐκπαιδεύωνται.

(Βολταίρος)

— Οἱ λέγοντες καλὸν διὰ τὰς γυναῖκας δὲν τὰς γνωρίζουν ἐπαρκῶς, οἱ δὲ δικαιολογοῦντες αὐτὰς δὲν τὰς γνωρίζουν παντάπασιν.

(Β. Κωνστάν)

— Ἡ δυστυχία οὐδένα διδάσκει· ἡ ἐλάνοδος τῶν αὐτῶν περιστάσεων ἐπαναφέρει τὰς αὐτὰς πλάνυας καὶ τὰ αὐτὰ παραπτώματα.

(Νιτσὲ)

— Ἐργασία εἶνε εὐεργεσία. Καταβύλλομεν δι' αὐτὴν ἀγῶνας καὶ κόπους, μᾶς ἀποδίδει δὲ δύναμιν καὶ χαρὰν,

(Βιλλζίκ)

— Ἡ ἀγαθότης εἶνε πλούσιον στόλισμα, τὸ ὁποῖον δὲν στοιχίζει καὶ μᾶς ἀποδίδει πολλά.

(Μοντεσκιέ)

— Ὑπαίρχουσιν αἰσθηματα ἐνδυναμούμενα διὰ τοῦ χωρισμοῦ.

(Χριστιανός)

— Ἡ ἐπιστήμη εἶνε ἡ γνωριμία τῆς ἀληθείας διὰ τῆς λογικῆς.

(Ἄλφ)

— Αἱ ἀναμνήσεις εἶνε ἡ εὐτυχία τῶν γερόντων.

(Βερνζέρες)

— Ψευδὴς ἔλαινος εἶνε μυστικὴ μομφή.

(Κορνήλιος)

— Ἡ πολυτέλεια εἶνε συγχάκις ἐχθρὸς τῆς καλαιουθσίας.

(Π. Λανέ)

— Ὑπάρχουσι χίλιοι τρόποι κατὰ τοὺς ὁποίους δύναται τις νὰ εἶνε κακὸς πολίτης χωρὶς νὰ θίγῃ οὐδένα νόμον.

(Κα Σάελ)

— Τὰ ἤθη εἶνε ἀποτελέσματα πάντοτε καὶ συνέπειαι τῶν νόμων, ὅπως οἱ νόμοι καθίστανται συνέπειαι τῶν ἠθῶν.

(Βονάλδ)

— Τὸ μέλλον εὐρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας τῶν διημοδιδασκάλων.

(Β. Οὐγγώ)

— Ἡ πρόοδος εἶνε ὁ γενικὸς νόμος τῆς φύσεως.

(Πελλετάν)

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

[Τὸ γυαλί τῆς λάμπας]

Μὴ βρέχετε ποτὲ τὰ γυαλιὰ τῆς λάμπας, διότι αὐξάνετε τὸ εὐθραυστον αὐτῶν. Πρὸς καθαρισμὸν αὐτῶν ἀρκεῖ νὰ τὰ κρατήσητε πολὺν ὀλίγον, ἐπὶ ἕν λεπτὸν, ὑπερῶνω τοῦ ἀτμοῦ, τὸ ὁποῖον ἀναδίδει χύτρα περιέχουσα ὕδωρ ἢ φραγητὰ βράζοντα, Ἐὐθὺς ἀμέσως μὲ ἕν σιεγιὸν παρὶ καθαρίζετε καὶ σκουπίζετε τὸ γυαλί.

(Παραγωγή σέλτς)

Πολλοὶ μὲ ἐρωτοῦν ποία εἶνε ἡ μέθοδος τῆς κατασκευῆς ὕδατος σέλτς, διότι συνήθως τὰ πωλούμενα παράγονται ἀπὸ ὕδωρ ἡκιστα ὑγιεινόν. Ἴδου λοιπὸν ἡ κατασκευή.

Λαμβάνομεν χωριστὰ 17 γραμμάρια τριτορικου ὀξέος εἰς κόψιν καὶ 20 γραμμάρια διανθρακικῆς σόδας, καὶ χωρίζομεν ἔπειτα ἕκαστον αὐτῶν εἰς δέκα διάφορα πακέτια. Εἰς τὰς σιγήθεις φιάλας τοῦ σέλτς κερχωρισμένας εἰς δύο σφαιροὺς διαφόρων διαστάσεων ρίπτομεν πρῶτον ἕν πακέτιον τριτορικου ὀξέος καὶ ἕν σόδας εἰς τὴν ἀνωτέραν σφαιρᾶν τῆς φιάλης ἢ ὁποῖα εἶνε ἡ μικροτέρα, προσέχοντες ὅπως μὴ ἐκφύγῃ πρὸς τὴν μεγαλειέραν καὶ κατωτέραν σφαιρᾶν τῆς φιάλης, εἰς τὴν ὀψίαν κατόπιν ρίπτομεν ὕδωρ μέχρι τῶν 2/3 τοῦ ὕψους αὐτῆς. Ἐπειτα ἀπὸ πωματίσωμεν καλῶς τὴν φιάλην τὴν κλίνομεν ὀλίγον ὥστε ὀλίγον ὕδωρ νὰ διέλθῃ εἰς τὴν ἄλλην σφαιρᾶν ὅπου ὑπάρχει ἡ ριφθεῖσα κόψις διὰ τὰ παραχθῆ ὄντω ἡ βράσις. Ἀφίνομεν τὴν φιάλην ὄντω ἐπὶ 24 ὥρας καὶ κατόπιν τὴν μεταχειρίζομεθα.

(Ἀφοδευτήρια)

Τὰ ἀφοδευτήρια τῶν οἰκιῶν, καὶ λόγῳ σφαλμάτων κατασκευῆς καὶ λόγῳ ἀμελείας τῶν ὑπηρετῶν ἢ ὑπηρετιῶν, ἀναδίδουσι μάλιστα κατὰ τὸ θέρος, δυσαρέτους δαμῖς. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δυσωδιῶν τούτων πρέπει νὰ πλένεται ἡ λεκάνη τοῦ ἀφοδευτηρίου καθ' ἑκάστην διὰ τῆς ἐξῆς ἀπολυμαντικῆς διαλύσεως: 50 γραμμάρια θεικοῦ χαλκοῦ ἢ θεικοῦ σιδήρου ἐντὸς μᾶς λίτρας ὕδατος. Ἡ διάλυσις αὕτη, χρησιμοποιουμένη διὰ πολλὰς λίτρας ὕδατος, δὲν ἀπολυμαίνει μόνον τὴν λεκάνην, ἀλλὰ φθάνουσα μέχρι τῆς βύθρου ἀπορροφᾷ τὸ θεικὸν ὄξεν, τὸ ὁποῖον εἶνε ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ἀναδιδόμενης δυσωδίας.

Ο ΤΕΧΝΙΤΗΣ